



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

CANTONALE ET

BIBLIOTHÈQUE

UNIVERSITAIRE

EX
DONO

JEAN
HERBETTE

ancien ambassadeur

1878-1960

DE LAUSANNE

1972



AKN 14829

TITI LIVII

PATA VINI

TOMUS VI.

TITTI LIVII
PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI QUI SUPERSUNT XXXV.

Recensuit J. N. LALLEMAND.

TOMUS VI.



AZ 5358

PARISIIS,
Typis BARBOU, viâ Mathurinenfium.

M DCC LXXV.



T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBER XXXVI.

Tomus VI.

A

CANTONALE ET

BIBLIOTHÈQUE

EX
DONO

JEAN
HERBETTE

ancien ambassadeur

1878-1960

UNIVERSITAIRE

DE LAUSANNE

1972



Ak N 14829

TITI LIVII

PATAVINI

TOMUS VI.

TITÆ LIVII
PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI QUI SUPERSUNT XXXV.

Recensuit J. N. LALLEMAND.

TOMUS VI.



AZ 5358

PARISIIS,
Typis BARBOU, viâ Mathurinensium.

M D C C L X X V.



T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBER XXXVI.

Tomus VI.

A



E P I T O M E

LIBRI XXXVI LIVIANI.

MANIVS Acilius Glabrio consul
*Antiochum apud Thermopylas, Phi-
lippo rege adjuvante, victum, Græciâ
expulit, idemque Ætolos subegit.
P. Cornelius Scipio Nasica consul
ædem matris deûm, quam ipse in
Palatium intulerat, vir optimus a
senatu iudicatus, dedicavit; idemque
Boios Gallos victos in deditiorem
accepit, & de iis triumphavit. Præterea
navalia certamina prospera adversus
præfectos Antiochi regis referuntur.*





T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBER XXXVI.

PUBLIUM Cornelium Cn. filium Scipionem, & Manium Acilium Glabrimonem consules, inito magistratu, Patres, priusquam de provinciis agerent, res divinas facere majoribus hostiis iusserunt in omnibus fanis, in quibus lectisternium majorem partem anni fieri solet; precarique, quod senatus de novo bello in animo haberet, ut ea res senatui populoque Romano bene ac feliciter eveniret. Ea omnia sacrificia læta fuerunt; primisque hostiis perlitatum est: & ita aruspices responderunt, eo bello terminos populi Romani propagari, victoriam ac triumphum ostendi. Hæc quum renuntiata essent, solutis religione animis, Patres rogationem ad populum ferri iusserunt: *Vellent juberentne, cum Antiocho rege, quique sectam ejus secuti essent, bellum ini-*

U. c. 561.
a. C. 191.
P. Cornelio,
M. Acilio
Coll.

Bellum
a P. R.
in Antio-
chum de-
cernitur.

A ij

ri ? si ea rogatio perlata esset, tum, si ita videretur consulibus, rem integram ad senatum referrent. P. Cornelius eam rogationem pertulit: tum senatus decrevit, ut consules Italiam & Græciam provincias sortirentur: cui Græcia evenisset, ut præter eum numerum militum, quem L. Quintius in eam provinciam ex auctoritate senatus scripsisset imperassetve, ut eum exercitum acciperet, quem M. Bæbius prætor anno priore ex senatusconsulto in Macedoniam trajecisset. Et extra Italiam permissum, ut, si res postulasset, auxilia ab sociis, ne supra quinque millium numerum, acciperet. L. Quintium superioris anni consulem legari ad id bellum placuit. Alter consul, cui Italia provincia evenisset, cum Boiis iussus bellum gerere, utro exercitu mallet ex duobus, quos superiores consules habuissent; alterum ut mitteret Romanam, eæque urbanæ legiones essent paratæ, quod senatus censuisset.

Provinciæ & exercitus.

II. His ita in senatu ad id, quæ cujus provincia foret, decretis, tum demum sortiri consules placuit. Acilio Græcia, Cornelio Italia evenit. Certâ deinde sorte senatusconsultum factum est: *Quod populus Romanus eo tempore duellum jussisset esse cum rege Antiocho, quique sub imperio ejus essent, ut ejus rei causâ supplicationem impetrarent consules; utique Manius Acilius consul ludos magnos Jovi voveret, & dona ad*

LIBER XXXVI. 3

omnia pulvinaria. Id votum in hæc verba, ~~U.C. 561.~~
 præeunte P. Licinio pontifice maximo, ~~A.C. 191.~~
 consul nuncupavit: *Si duellum, quod cum*
Antiocho rege sumi populus jussit, id ex sen-
tentia senatûs populique Romani confectum
erit; tum tibi, Jupiter, populus Romanus
ludos magnos dies decem continuos faciet;
donaque ad omnia pulvinaria dabuntur de
pecunia, quantam senatus decreverit. Quis-
quis magistratus eos ludos quando ubique fa-
xit, hi ludi rectè facti, donaque data rectè
sunt. Supplicatio inde ab duobus consuli-
 bus edicta per biduum fuit. Consulibus for-
 titis provincias, extemplo & prætores for-
 titi sunt. M. Junio Bruto jurisdictio utra-
 que evenit, A. Cornelio Mammulæ Brut-
 ti, M. Æmilio Lepido Sicilia, L. Oppio
 Salinatori Sardinia, C. Livio Salinatori clas-
 sis, L. Æmilio Paulo Hispania ulterior. His
 ita exercitus decreti. A. Cornelio novi mi-
 lites, conscripti priore anno ex senatus-
 consulto a L. Quintio consule, dati sunt;
 jussusque tueri omnem oram circa Taren-
 tum Brundisiumque. L. Æmilio Paulo in
 ulteriorem Hispaniam, præter eum exerci-
 tum, quem a M. Fulvio proprætore ac-
 cepturus esset, decretum est, ut novorum
 militum tria millia duceret, & trecentos
 equites, ita ut in iis duæ partes sociûm
 Latini nominis, tertia civium Romanorum
 esset. Idem supplementi ad C. Flaminium,
 cui imperium prorogabatur, in Hispaniam
 A iij

U. c. 561.
a. C. 191.
citeriorem est missum. M. Æmilius Lepidus a L. Valerio, cui successurus esset, simul provinciam exercitumque accipere iussus : L. Valerium, si ita videretur, pro prætore in provincia retinere ; & provinciam ita dividere, ut una ab Agrigento ad Pachynum esset, altera a Pachyno Tyn-darium : eam maritimam oram L. Valerius viginti navibus longis custodiret. Eidem prætori mandatum, ut duas decumas frumenti exigeret ; id ad mare comportandum, devehendumque in Græciam curaret. Idem L. Oppio de alteris decumis exigendis in Sardinia imperatum ; ceterum non in Græciam, sed Romam, id frumentum portari placere. C. Livius prætor, cui classis evenerat, cum triginta navibus paratis trajicere in Græciam primo quoque tempore iussus, & ab Atilio naves accipere : veteres naves, quæ in navalibus erant, ut reficeret & armaret, M. Junio prætori negotium datum est, & in eam classem socios navales libertinos legeret.

III. Legati terni in Africam ad Carthaginienses & in Numidiam, ad frumentum rogandum, quod in Græciam portaretur, missi ; pro quo pretium solveret populus Romanus. Adeoque in apparatus curamque ejus belli civitas intenta fuit, ut P. Cornelius consul ediceret, *Qui senatores essent, quibusque in senatu sententiam dicere*

liceret, quique minores magistratus essent, ne quis eorum longiùs ab urbe Roma abiret, quàm unde eo die redire posset; neve uno tempore quinque senatores ab urbe Roma abessent. In comparando impigrè classem C. Livium prætorem contentio, orta cum colonis maritimis, paulisper tenuit. Nam, quum cogerentur in classem, tribunos plebei appellarunt: ab iis ad senatum rejeſti sunt. Senatus ita, ut ad unum omnes consentirent, decrevit, vacationem rei navalis his colonis non esse. Ostia, & Frege-næ, & Castrum novum, & Pyrgi, & An-tium, & Tarracina, & Minturnæ, & Si-nuessæ fuerunt, quæ cum prætore de va-catione certaverunt. Consul deinde Ma-nius Acilius ex senatusconsulto ad colle-gium fecialium retulit: *Ipsine utique regi Antiocho indiceretur bellum, an satis esset ad præsidium aliquod ejus nuntiari? & num Ætolis quoque separatim indici juberent bel-lum? & Num priùs societas eis & amicitia renuntianda esset, quàm bellum indicendum?* Feciales responderunt: *Jam antè sese, quum de Philippo consulerentur, decreſse, nihil re-ferre, ipsi coràm, an ad præsidium, nuntiaretur. Amicitiam renuntiatam videri, quum le-*

U. C. 561.
C. 191.

Fecia-
lium se-
ntia de
ratione
indicendi
belli.

gatis, toties repetentibus res, nec reddi, nec satisfieri æquum censuissent. Ætolos ultro sibi bellum indixisse, quum Demetriadem, socio-rum urbem, per vim occupassent; Chalcidem unâ marique oppugnatum issent; regem An-

U.c. 561
a. C. 191. *tiochum in Europam ad bellum populo Romano inferendum traduxissent.* Omnibus jam satis comparatis, Manius Acilius consul edixit: *Ut, quos L. Quintius milites conscripsisset, & quos sociis nominique Latino imperasset, quos secum in provinciam ire oporteret, & tribuni militum legionis primæ & tertiæ, uti omnes Brundisium Idibus Maiis convenirent:* ipse ante diem quintum Nonas Maias paludatus urbe egressus est. Per eosdem dies & prætores in provincias profecti sunt.

*Legati a
Philippo
& Ptole-
mæo.*

IV. Sub idem tempus legati ab duobus regibus, Philippo Macedoniæ & Ptolemæo Ægypti, Romam venerunt, pollicentes ad bellum auxilia, & pecuniam, & frumentum: ab Ptolemæo etiam mille pondo auri, viginti millia pondo argenti allata. Nihil ejus acceptum. Gratia regibus actæ. Et, quum uterque se cum omnibus copiis in Ætoliæ venturum, belloque interfuturum, polliceretur, Ptolemæo id remissum: Philippi legatis responsum, gratum eum senatui populoque Romano facturum, si Manio Acilio consuli non defuisset. Item ab Carthaginiensibus & Masinissa rege legati venerunt. Carthaginienses tritici modium mille, hordei quingenta millia ad exercitum, dimidium ejus Romam apportaturos polliciti sunt; id ut ab se munus Romani acciperent, petere se: & classem suorum suo sumptu comparaturos; & sti-

*Cartha-
ginienses
& Mas-
nissa fru-
mentum
& hor-
deum
mittunt.*

pendium, quod pluribus pensionibus in ~~multos~~ annos deberent, præsens omne da- U. c. 561.
a. C. 191.
turos. Masinissæ legati quingenta millia
modiûm tritici, trecenta hordei ad exer-
citurum in Græciam; Romam trecenta mil-
lia modiûm tritici, ducenta quinquaginta
hordei; equites quingentos, elephantos
viginti regem ad Manium Acilium consu-
lem missurum. De frumento utrisque re-
sponsum, ita usurum eo populum Roma-
num, si pretium acciperent. De classe Car-
thaginienfibus remissum; præterquam si
quid navium ex fœdere deberent: de pe-
cunia item responsum, nullam ante diem
accepturos.

V. Quum hæc Romæ agebantur, Chal- Antio-
chus ci-
uitates
Græcia
solicitate
cide Antiochus, ne cessaret per hiberno-
rum tempus, partim ipse sollicitabat civi-
tatum animos mittendis legatis, partim
ultro ad eum veniebant; sicut Epirotæ com-
muni gentis consensu, & Elei e Pelopon-
neso venerunt. Elei auxilium adversus
Achæos petebant, quos, post bellum non
ex sua sententia indictum Antiocho, pri-
mum civitati suæ arma illaturos credebant.
Mille iis pedites cum duce Cretenfi Eu-
phane sunt missi. Epirotarum legatio erat
minimè in partem ullam liberi aut simpli-
cis animi. Apud regem gratiam initam
volebant cum eo, ut caverent, ne quid
offenderent Romanos: petebant enim, *Ne*
se temere in causam deduceret, expositos ad-

A v

~~U.C. 561.~~ *versus Italiam pro omni Græcia, & primos*
 U.C. 191. *impetus Romanorum excepturos. Sed, si ipse*
posset terrestribus navalibusque copiis præst-
dere Epiro, cupide eum omnes Epirotas &
urbibus & portibus suis accepturos: si id
non posset, deprecari, ne se nudos atque iner-
mes Romano bello objiceret. Hac legatione
id agi apparebat, ut, sive (quod magis cre-
debant) abstinuisset Epiro, integra sibi om-
nia apud exercitus Romanos essent, con-
ciliatâ satis apud regem gratiâ, quod ac-
cepturi fuissent venientem; sive venisset,
sic quoque spes veniæ ab Romanis foret,
quod, non expectato longinquo auxilio ab
se, præsentis viribus succubuissent. Huic
tam perplexæ legationi, quia non satis in
promptu erat, quid responderet, legatos
se missurum ad eos dixit, qui de iis, quæ
ad illos seque communiter pertinerent,
loquerentur.

VI. In Bœotiam ipse profectus est, cau-
 fas in speciem iræ adversus Romanos eas,
 quas antè dixi, habentem, Brachyllæ ne-
 cem, & bellum a Quintio Coroneæ, prop-
 ter Romanorum militum cædes, illatum;
 reverâ per multa jam secula publicè pri-
 vatimque labante egregiâ quondam disci-
 plinâ gentis, & multorum eo statu, qui
 diuturnus esse sine mutatione rerum non
 posset. Obviâ effusis undique Bœotiæ
 principibus, Thebas venit: ibi in concilio
 gentis, quamquam & ad Delium, im-

petu in præsidium Romanum facto, & ad Chalcidem commiserat nec a parvis nec dubiis principiis bellum, tamen eandem orationem exorsus, quâ in colloquio primo ad Chalcidem, quâque per legatos in concilio Achæorum usus erat, ut amicitiam secum institui, non bellum indici Romanis postularet; neminem, quid ageretur, fallebat: decretum tamen sub levi verborum prætextu pro rege adversus Romanos factum est. Hac quoque gente adjunctâ, Chalcidem regressus, præmissis inde litteris, ut Demetriadem convenirent principes Ætolorum, cum quibus de summa rerum deliberaret, navibus eò ad diem indictam concilio venit. Et Amynder accitus ad consultandum ex Athamania; & Annibal Pœnus, jam diu non adhibitus, interfuit ei concilio. Consultatum de Thessalorum gente est, quorum omnibus, qui aderant, voluntas tentanda videbatur: in eo modò diversæ sententiæ erant, quòd alii extemplo agendum, alii ex hieme, quæ tum ferme media erat, differendum in veris principium; & alii legatos tantummodo mittendos, alii cum omnibus copiis eundem censebant, terrendosque metu, si cunctarentur.

VII. Quum circa hanc ferè consultationem disceptatio omnis verteretur, Annibal, nominatim interrogatus sententiam, in universi belli cogitationem regem atque

A vj

U. c. 561.
a. C. 191.

*Delite-
rat cum
sociis de
summa
rerum.*

~~U. c. 561.~~ eos, qui aderant, tali oratione avertit :
~~a. C. 191.~~ Si, ex quo trajecimus in Græciam, adhibi-
~~Anni-~~ tus essem in consilium, quum de Eubæa, de
~~balis de~~ Achæis, de Bæotia agebatur, eandem sen-
~~bello Ro-~~ tentiam dixissem, quam hodie, quum de Thef-
~~mano~~ salis agitur, dicam. Ante omnia Philippum
~~sententia.~~ & Macedonas in societatem belli quacumque
 ratione censeo deducendos esse. Nam quod ad
 Eubæam Bæotosque & Thessalos attinet, cui
 dubium est, quin, ut quibus nullæ suæ vires
 sint, præsentibus adulando semper, quem me-
 tum in consilio habeant, eodem ad impetran-
 dam veniam utantur? simul ac Romanum
 exercitum in Græcia viderint, ad consuetum
 imperium se avertant? nec iis noxæ futu-
 rum sit, quod, quum Romani procul abes-
 sent, vim tuam præsentis exercitûsque tui ex-
 periri noluerint? Quantò igitur prius potius-
 que est, Philippum nobis conjungere, quàm
 hos? cui, si semel in causam descenderit,
 nihil integri futurum sit; quique eas vires
 afferat, quæ non accessio tantum ad Roma-
 num esse bellum, sed per se ipsæ nuper susti-
 nere potuerint Romanos. Hoc ego adjuncto
 (absit verbo invidia) quî dubitare de eventu
 possim? quum, quibus adversus Philippum
 valuerint Romani, iis nunc fore videam ut
 ipsi oppugnentur. Ætoli, qui Philippum (quod
 inter omnes constat) vicerunt, cum Philippo
 adversus Romanos pugnabunt. Amynder
 atque Athamanum gens, quorum secundum
 Ætolos plurima fuit opera in eo bello,

nobiscum stabunt. Philippus tum, te quieto, ~~totam~~ totam molem sustinebat belli: nunc duo maxi- U. c. 561.
a. C. 1910
mi reges, Asiae Europaeque viribus, adversus unum populum (ut meam utramque fortunam taceam) patrum certe aetate ne unquidem Epirotarum regi parem (quid tandem erit vobiscum comparatus?) geretis bellum. Quae igitur res mihi fiduciam praebet, conjungi nobis Philippum posse? Una, communis utilitas, quae societatis maximum vinculum est; altera, auctores vos Aetoli. Vester enim legatus hic Thoas inter cetera, quae ad exciendum in Graciam Antiochum dicere est solitus, ante omnia hoc semper affirmavit, fremere Philippum, & aegrè pati, sub specie pacis leges servitutis sibi impositas. Ille quidem ferae bestiae vinctae aut clausae, & refringere claustra cupienti, regis iram verbis aequabat. Cujus si talis animus est, solvamus nos ejus vincula, & claustra refringamus, ut erumpere diu coercitam iram in hostes communes possit. Quod si nihil eum legatio nostra moverit, at nos, quoniam nobis eum adjungere non possumus, ne hostibus nostris ille adjungi possit, caveamus. Seleucus filius tuus Lysimachiae est; qui si eo exercitu, quem secum habet, per Thraciam proxima Macedonia coeperit depopulari, facile ab auxilio ferendo Romanis Philippum ad sua potissimum tuenda avertet. De Philippo meam sententiam habes. De ratione universi belli quid sentirem, jam ab initio non ignorasti: quod

~~U. c. 561.~~ ~~a. C. 191.~~ *si tum auditus forem, non in Eubœa Chalcidem captam, & castellum Euripi expugnatum Romani, sed Etruriam Ligurumque & Galliæ Cispalinæ oram bello ardere, &, qui maximus iis terror est, Annibalem in Italia esse audirent. Nunc quoque arceffas cenſeo omnes navales terreſtreſque copias. Sequantur claſſem onerariæ cum commeatibus: nam hîc ſicut ad belli munera pauci ſumus, ſic nimis multi pro inopia commeatuum. Quum omnes tuas contraxeris vires, diviſam claſſem partim Corcyræ in ſtatione habebis, ne tranſitus Romanis liber ac tutus pateat; partim ad littus Italiæ, quod Sardiniam Africamque ſpectat, trajicies: ipſe cum omnibus terreſtribus copiis in Byllinum agrum proceſſes. Inde Græciæ præſidebis, & ſpeciem Romanis trajeſturum te præbens, &, ſi res popoſcerit, trajeſturus. Hæc ſuadeo, qui, ut non omnis peritiſſimus ſim belli, cum Romanis certè bellare bonis malisque meis didici. In quæ conſilium dedi, in eadem nec infidelem, nec ſegnem operam polliceor. Diî approbent eam ſententiam, quæ tibi optima viſa fuerit.*

*Eam non
exſequi-
tur An-
tiſtichus.*

VIII. Hæc ferme Annibalis oratio fuit; quam laudarunt magis in præſentia, qui aderant, quàm rebus ipſis exſecuti ſunt: nihil enim eorum eſt factum, niſi quòd ad claſſem copiasque arceſſendas ex Aſia Polyxenidam miſit. Legati Lariffam ad concilium Theſſalorum ſunt miſſi, & Æto-


lis Amynandroque dies ad conveniendum exercitui Pheras est dictus : eodem & rex cum suis copiis confestim venit. Ibi dum opperitur Amynandrum atque Ætolos, Philippum Megalopolitanum cum duobus millibus hominum ad legenda ossa Macedonum circa Cynoscephalas, ubi debellatum erat cum Philippo, misit; sive ab ipso, quærente sibi commendationem ad Macedonum gentem & invidiam regi, quod insepultos milites reliquisset, monitus; sive ab insita regibus vanitate ad consilium specie amplum, re inane, animo adjecto. Tumulus est, in unum ossibus, quæ passim strata erant, coacervatis, factus, qui nullam gratiam ad Macedonas, odium ingens ad Philippum movit. Itaque, qui ad id tempus fortunam esset in consilio habiturus, is extemplo ad M. Bæbium proprætorem misit, *Antiochum in Thessaliam impetum fecisse: si videretur ei, moveret ex hibernis: se obviam processurum, ut, quid agendum esset, consultarent.*

Legit ossa Macedonum ad Cynoscephalas.

IX. Antiocho ad Pheras jam castra habenti, ubi conjunxerant ei se Ætoli & Amynander, legati ab Larissa venerunt, quærentes, quod ob factum dictumve Thessalorum bello lacefferet eos? simul orantes, ut, remoto exercitu, per legatos, si quid ei videretur, secum disceptaret. Eodem tempore quingentos armatos, duce Hippolocho, Pheras in præsidium mise-

Ejus gesta in Thessalia

————runt : hi exclusi aditu, jam omnia itinera
 U. c. 561. obsidentibus regiis, Scotussam se receperunt.
 a. C. 191. Legatis Larissæorum rex clementer respondit, *Non belli faciendi, sed tuendæ & stabiliendæ libertatis Theſſalorum causâ, se Theſſaliam intraſſe*. Similia his qui cum Pheræis ageret, missus ; cui nullo dato responſo, Pheræi ipſi legatum ad regem, principem civitatis Paulaniam, miserunt. Qui quum haud diſſimilia his, ut in cauſa pari, quæ pro Chalcidensibus in colloquio ad Euripi fretum dicta erant, quædam etiam ferociùs, egisset ; rex etiam atque etiam deliberare eos juſſos, ne id conſilii cape- rent, cujus, dum in futurum nimis cauti & providi eſſent, extemplo pœniteret, dimiſit. Hæc renuntiata Pheras legatio quum eſſet, ne paulum quidem dubitarunt, quin pro fide erga Romanos, quidquid fors belli tulisset, paterentur. Itaque & hi summâ ope parabant ſe ad urbem defendendam ; & rex ab omni parte ſimul oppugnare mœnia eſt aggreſſus ; &, ut qui ſatis intelligeret (neque enim dubium erat) in eventu ejus urbis poſitum eſſe, quam primam aggreſſus eſſet, aut ſperni deinde ab univerſa gente Theſſalorum, aut timeri ſe, omnem undique terrorem obſeſſis injecit. Primum impetum oppugnationis ſatis conſtanter ſuſtinuerunt : dein, quum multi propugnantes caderent, aut vulnerarentur, lahare animi cœpere. Revocati deinde

castigationibus principum ad perseverandum in proposito, relicto exteriori circulo  U.c. 562.
a.C. 191. muri, deficientibus jam copiis, in interiorrem partem urbis concesserunt, cui brevior orbis munitionis circumjectus erat: postremò victi malis, quum timerent, ne vi captis nulla apud victorem venia esset, dediderunt sese. Nihil inde moratus rex, quatuor millia armatorum, dum recens terror esset, Scotussam misit: nec ibi mora deditiois est facta, cernentibus Pheræorum recens exemplum, qui, quod pertinaciter primò abnuerant, malo domiti tandem fecissent: cum ipsa urbe Hippolocus Larissæorumque deditum est præsidium. Dimissi ab rege inviolati omnes; quòd eam rem magni momenti futuram rex ad conciliandos Larissæorum animos credebat.

X. Intra decimum diem, quàm Pheras venerat, his perfectis, Cranonem, profectus cum toto exercitu, primo adventu cepit: inde Cypæram & Metropolim, & iis circumjecta castella recepit; omniaque jam regionis ejus, præter Atracem & Gyrtorem, in potestate erant. Tum aggredi Larissam constituit, ratus vel terrore ceterarum expugnatarum, vel beneficio præsidii dimissi, vel exemplo tot civitatum dedentium sese, non ultrà in pertinacia mansuros. Elephantis agi ante signa terroris causâ iussis, quadrato agmine ad urbem incescit; ut incerti fluctuarentur animi magnæ par-

—————
 U. c. 561.
 a. C. 191.

tis Larissæorum inter metum præsentem
 hostium & verecundiam absentium socio-
 rum. Per eosdem dies Amynder cum
 Athamanum juventute occupat Pellinæum ;
 & Menippus cum tribus millibus peditum
 Ætolorum & ducentis equitibus in Perrhæ-
 biam profectus, Malloeam & Cyretias vi-
 cepit, depopulatusque est agrum Tripoli-
 tanum. His raptim peractis, Larissam ad
 regem redeunt : consultanti, quidnam
 agendum esset de Larissa, supervenerunt.
 Ibi in diversum sententiæ tendebant ; aliis
 vim adhibendam, & non differendum cen-
 sentibus, quin operibus ac machinis simul
 undique mœnia aggrederentur urbis sitæ in
 plano, apertæ, campestri undique aditu ;
 aliis nunc vires urbis, nequaquam Pheris
 conferendæ, memorantibus, nunc hiemem
 & tempus anni nulli bellicæ rei, minimè ob-
 sidioni atque oppugnationi urbium, aptum.
 Incerto régi inter spem metumque legati
 a Pharsalo, qui ad dedendam urbem suam
 fortè venerant, animos auxerunt. M. Bæbius
 interim, cum Philippo in Dassaretiis con-
 gressus, Ap. Claudium ex communi consi-
 lio ad præsidium Larissæ misit, qui per
 Macedoniam magnis itineribus in jugum
 montium, quod super Gonnos est, pervenit.
 Oppidum Gonni viginti millia ab Larissa
 abest, in ipsis faucibus saltûs, quæ Tempe
 appellantur, situm. Ibi castra metatus latius,
 quàm pro copiis, & plures, quàm quot fatis

in usum erant, ignes quum accendisset, ~~speciem~~, quam quæsierat, hosti fecit, om-
nem ibi Romanum exercitum cum rege U. C. 561,
A. C. 198.
Philippo esse. Itaque hiemem instare apud
suos causatus rex, unum tantum moratus
diem, ab Larissâ recessit, & Demetriadem
rediit; Ætolique & Athamanes in suos re-
ceperunt se fines. Appius, etsi, cujus rei
causâ missus erat, solutam cernebat obsi-
dionem, tamen Larissam ad confirmandos
in reliquum sociorum animos descendit;
duplexque lætitia erat, quod & hostes ex-
cesserant finibus, & intra moenia præsidium
Romanum cernebant.

XI. Rex Chalcidem a Demetriade pro-
fectus, amore captus virginis Chalcidenfis Antio-
chus nup-
tias Chal-
ciden-
side ce-
lebrat.
Cleoptolemi filiæ, quum patrem, primò
allegando, deinde coram ipse rogando, fa-
tigasset, invitum se gravioris fortunæ con-
ditioni illigantem, tandem impetratâ re,
tamquam in media pace nuptias celebrat;
& reliquum hiemis, oblitus quantas simul
duas res suscepisset, bellum Romanum &
Græciam liberandam, omissâ omnium re-
rum curâ, in conviviis & vinum sequentibus
voluptatibus, ac deinde, ex fatigatione ma-
gis, quàm satietate earum, in somno traduxit.
Eadem omnes præfectos regios (qui ubique, Exercitus ejus
luxuriâ
corrum-
pitur.
ad Bœotiam maximè, præpositi hibernis
erant) cepit luxuria: in eandem & milites
effusi sunt; nec quisquam eorum aut arma
induit, aut stationem, aut vigilias servavit,

~~U. C. 561.~~ aut quidquam, quod militaris operis, aut
 U. C. 561. muneris esset, fecit. Itaque principio veris,
 a. C. 191. quum per Phocidem Chæroneam, quò con-
 venire omnem undique exercitum jufferat,
 venisset; facile animadvertit, nihilò severiore
 disciplinâ milites, quàm ducem, hibernasse.
 Alexandrum inde Acarnana & Menippum
 Macedonem Stratum Ætolia copias ducere
 jussit: ipse, Delphis sacrificio Apollini facto,
 Naupactum processit: concilio principum
 Ætolia habito, viâ, quæ præter Calydo-
 nem & Lyfimachiam fert ad Stratum, suis,
 qui per Maliacum sinum veniebant, occurrit.
 Ibi Mnasilochus princeps Acarnanum, mul-
 tis emptus donis, non ipse solum gentem
 regi conciliabat, sed Clytum etiam præto-
 rem, penes quem tum summa potestas
 erat, in suam sententiam adduxerat. Is quum
 Leucadios, quod Acarnaniae caput est, non
 facile ad defectionem posse cerneret im-
 pelli, propter metum Romanæ classis, quæ
 cum Atilio, quæve circa Cephaleniam erat,
 arte eos est aggressus: nam quum in conci-
 lio dixisset, tuenda mediterranea Acarna-
 nia esse, & omnibus, qui arma ferrent,
 exeundum ad Medionem & Thyrium, ne
 ab Antiocho aut Ætolis occuparentur; fue-
 re, qui dicerent, nihil attinere omnes tu-
 multuosè concitari; satis esse quingento-
 rum hominum præsidium: eam juventutem
 nactus, trecentis Medione, ducentis Thy-
 rii in præsidio positus, id agebat, ut pro

Antio-
 chus A-
 carna-
 niam pe-
 tit.

obsidibus futuri venirent in potestatem
regis.

U. C. 361.
A. C. 191.

XII. Per eosdem dies legati regis Medionem venerunt : quibus auditis , quum in concione , quidnam respondendum regi esset , consultaretur ; & alii manendum in Romana societate , alii non aspernamam amicitiam regis censerent ; media visa est Clyti sententia , eoque accepta est , ut ad regem mitterent legatos , peterentque ab eo , ut Medionios super tanta re consultare in concilio Acarnanum pateretur. In eam legationem Mnasilochus , & qui ejus factionis erant , de industria coniecti , clam missis , qui regem admovere copias juberent , ipsi terebant tempus : itaque vixdum iis egressis legatis , Antiochus in finibus , mox ad portas erat , & trepidantibus , qui expertes prodicionis fuerant , tumultuoséque juventutem ad arma vocantibus , ab Clyto & Mnasilochis in urbem est inductus ; & , aliis suâ voluntate affluentibus , metu coacti etiam , qui dissentiebant , ad regem convenerunt : quos placidâ oratione territos quum permulisset , ad spem vulgatæ clementiæ aliquot populi Acarnaniæ defecerunt. Thyrium a Medione profectus est , Mnasilochis eodem & legatis præmissis. Ceterum detecta Medione fraus cautiore , non timidiore , Thyrienses fecit : dato ei haud perplexo responso , nullam se novam societatem , nisi ex auctoritate Romanorum imperatorum ,

accepturos, portisque clausis, armatos in muris disposuerunt. Et peropportune ad confirmandos Acarnanum animos Cn. Octavius missus a Quintio, quum præsidium & paucas naves ab A. Postumio, qui ab Atilio legato Cephalleniae præpositus fuerat, accepisset, Leucadem venit, implevitque spei socios; Manium Acilium consulem jam cum legionibus mare trajecisse, & in Thessalia castra Romana esse. Hunc rumorem quia similem veri tempus anni maturum jam ad navigandum faciebat; rex, præsidio Medione imposito, & in quibusdam aliis Acarnaniae oppidis, Thyrio abscessit, & per Ætoliae ac Phocidis urbes Chalcidem rediit.

Rediit in Euboeam.

Philippus & Bæbius in Thessalia aliquot urbes capiunt.


XIII. Sub idem tempus M. Bæbius & Philippus rex, jam antè per hiemem in Dassaretiis congressi, quum Ap. Claudium, ut obsidione Larissam eximeret, in Thessalam misissent, quia id tempus rebus gerendis immaturum erat, in hiberna regressi, principio veris conjunctis copiis in Thessalam descenderunt. In Acarnania tum Antiochus erat. Advenientes, Philippus Mallœam Perrhæbiæ, Bæbius Phacium est aggressus; quo primo propè impetu capto, Phæstum eadem celeritate capit: inde Atracem quum se recepisset, Cyretias hinc & Eritium occupat; præsidiisque per recepta oppida dispositis, Philippo rursus obsidenti Mallœam se conjungit. Sub adventum Romani exercitûs,

seu ad metum virium, seu ad spem veniæ, ~~quum~~
 quum dedidissent sese; ad ea recipienda U. c. 561.
 a. C. 191.
 oppida, quæ Athamanes occupaverant, uno
 agmine ierunt. Erant autem hæc, Æginium,
 Ericinium, Gomphi, Silana, Tricca, Meli-
 bæa, Phaloria. Inde Pellinæum, ubi Philip-
 pus Megalopolitanus cum quingentis pedi-
 tibus & equitibus quadraginta in præsidio
 erat, & circumfidunt, &, priusquam op-
 pugnarent, mittunt ad Philippum, qui
 moneret, ne vim ultimam experiri vellet.
 Quibus ille satis ferociter respondit, vel
 Romanis, vel Theſſalis se crediturum fuisse;
 in Philippi se potestatem commissurum non
 esse. Postquam apparuit vi agendum, quia
 videbatur & Limnæam eodem tempore
 oppugnari posse, regem ad Limnæam ire
 placuit; Bæbius restitit ad Pellinæum op-
 pugnandum.

XIV. Per eos fortè dies Manius Acilius M. Acil-
 lius Cos-
 cum exer-
 citu in-
 trat Theſ-
 ſaliam.
 consul, cum viginti millibus peditum, duo-
 bus millibus equitum, quindecim elephan-
 tis, mari trajecto, pedestres copias Laris-
 sam ducere delectos militum tribunos ius-
 sit; ipse cum equitatu Limnæam ad Phi-
 lippum venit. Adventu consulis deditio sine
 cunctatione est facta; traditumque præsi-
 dium regium, & cum iis Athamanes. Ab Ejus res
 gestæ.
 Limnæa Pellinæum consul proficiscitur. Ibi
 primi Athamanes tradiderunt sese, deinde
 & Philippus Megalopolitanus; cui, de-
 cidenti de præsidio, quum obuius fortè fuif-

U. c. 561.
a. C. 191

set Philippus rex, ad ludibrium regem eum consalutari jussit; ipse congressus fratrem, haud sanè decoro majestati suæ joco, appellavit. Deductus inde ad consulem, custodiri jussus; & haud ita multò post in vinculis Romam missus: cetera multitudo Athamanum aut militum Antiochi regis, quæ in præsiidiis deditorum per eos dies oppidorum fuerat, Philippo tradita regi est: fuere autem ad tria millia hominum. Consul Larissam est profectus, ibi de summa belli consultaturus: in itinere ab Pieria & Metropoli legati tradentes urbes suas occurrerunt. Philippus, Athamanum præcipuè captivis indulgenter habitis, ut per eos conciliaret gentem, nactus spem Athamaniae potiundæ, exercitum eò duxit, præmissis in civitates captivis. Et illi magnam auctoritatem apud populares habuerunt, clementiam erga se regis munificentiamque commemorantes; & Amynder, cujus præsentis majestas aliquos in fide continuisset, veritus ne traderetur Philippo jam pridem hosti, & Romanis meritò tunc propter defectionem infensis, cum conjuge ac liberis regno excessit, Ambraciamque se contulit: ita Athamania omnis in jus ditionemque Philippi concessit. Consul, ad reficienda maximè jumenta, quæ & navigatione, & postea itineribus fatigata erant, paucos Larissæ moratus dies, velut renovato modicâ quiete exercitu, Cranonem

nonem est progressus. Venienti Pharsalus, 
 Scotussa, & Pheræ, quæque in eis præ- U. c. 561.
a. C. 191.
 fida Antiochi erant, deduntur: ex iis in-
 terrogatis, qui manere secum vellent,
 mille volentes Philippo tradit: ceteros
 inermes Demetriadem remittit. Proërnā
 inde recepit, & quæ circa eam castella
 erant. Ducere tum porro in sinum Malia-
 cum cœpit. Appropinquante faucibus, su-
 per quas siti Thaumaci sunt, desertā urbe;
 juvenus omnis armata sylvas & itinera in-
 fedit, & in agmen Romanum ex superio-
 ribus locis incurfavit. Consul primò mit-
 tere, qui ex propinquo colloquentes de-
 terrerent eos a tali furore: postquam per-
 severare in incepto vidit, tribuno cum duo-
 rum signorum militibus circummisso, in-
 terclusit ad urbem iter armatis, vacuam-
 que eam cepit: tum, clamore ab tergo
 captæ urbis audito, refugientium undique
 ex sylvis insidiatorum cædes facta est. A
 Thaumacis altero die consul ad Sperchium
 amnem pervenit: inde Hypatæorum agros
 vastavit.

XV. Quum hæc agebantur, Chalcide
 erat Antiochus; qui, jam tum cernens,
 nihil se ex Græcia, præter amœna Chal-
 cide hiberna & infames nuptias, petisse,
 Ætolorum vana promissa incusare, &
 Thoantem; Annibalem verò, non ut pru-
 dentem tantum virum, sed propè vatem
 omnium, quæ tum evenirent, admirari.

Tomus VI.

B

Ne tamen temere cœpta segnitia insuper-
 U.c. 561. everteret, nuntios in Ætoliā mittit, ut;
 4. C. 191. omni contracta juventute, convenirent. Jam
 & ipse eò decem millia ferè peditum ex
 iis, qui postea venerant ex Asia, exple-
 ta, & equites quingentos duxit. Quò quum
 aliquantò pauciores, quàm umquam antea,
 convenissent, & principes tantummodo
 cum paucis clientibus essent, atque ii di-
 cerent, omnia sedulò ab se facta, ut quam-
 plurimos ex civitatibus suis evocarent, nec
 auctoritate, nec gratia, nec imperio adver-
 sùs detrectantes militiam valuisse; desti-
 tutus undique & ab suis, qui morabantur
 in Asia, & ab sociis, qui ea, in quorum
 spem vocaverant, non præstabant, intra
 saltum Thermopylarum sese recepit. Id
 jugum, sicut Apennini dorso Italia dividi-
 tur, ita mediam Græciam dirimit: ante
 saltum Thermopylarum in septentrionem
 versa Epirus, & Perrhæbia, & Magnesia,
 & Thessalia est, & Phthiotæ Achæi, &
 sinus Maliacus: intra fauces ad meridiem
 vergunt Ætolia pars major, & Acarnania,
 & cum Locride Phocis, & Bœotia adjunc-
 taque insula Eubœa, &, excurrente in al-
 tum, velut promontorio, Atticâ terrâ,
 sita ab tergo & Peloponnesus. Hoc jugum,
 ab Leucate & mari ad Occidentem verso
 per Ætoliā ad alterum mare Orienti ob-
 jectum tendens, ea aspreta rupesque inter-
 jectas habet, ut non modò exercitus, sed

*Antio-
 chus in-
 tra sal-
 tum Ther-
 mopyla-
 rum cas-
 tra locat.
 Descrip-
 tio loco-
 rum.*

ne expediti quidem facile ullas ad transitum calles inveniant. Extremos ad Orientem montes Oetam vocant; quorum quod altissimum est, Callidromon appellatur; in cuius valle ad Maliacum sinum vergente iter est non latius, quàm sexaginta passus. Hæc una militaris via est, quâ traduci exercitus, si non prohibeantur, possint: ideo Pylæ, & ab aliis, quia calidæ aquæ in ipsis faucibus sunt, Thermopylæ locus appellatur, nobilis Lacedæmoniorum adversus Persas morte magis memorabili, quàm pugna.

XVI. Haudquaquam pari tum animo Antiochus, intra portas loci ejus castris positus, munitionibus insuper saltum impedi-
bat; &, quum duplici vallo fossâque, & muro etiam, quâ res postulabat, ex multa copia passim jacentium lapidum, permunis-
set omnia; satis fidens numquam eâ vim Romanum exercitum facturum, Ætolos ex
quatuor millibus (tot enim convenerant)
partim ad Heracleam præsidio obtinen-
dam, quæ ante ipsas fauces posita est, par-
tim Hypatam mittit, & Heracleam haud
dubius consulem oppugnaturum, & jam
multis nuntiantibus circa Hypatam omnia
evastari. Consul, depopulatus Hypaten-
sem primò, deinde Heracleensem agrum,
inutili utrobique auxilio Ætolorum, in ipsis
faucibus prope fontes calidarum aquarum
adversus regem castra posuit. Ætolorum

U. c. 564.
L. C. 194.

*Cof. ad
Thermo-
pylæ.*

U. c. 561.
a. C. 191.

utraq̃ue manus Heracleam sese incluse-
runt. Antiochum, cui, priusquam hostem
cerneret, satis omnia permunita & præ-
fidiis obsepta videbantur, timor deinde in-
cessit, ne quas per imminetia juga calles
inveniret ad transitum Romanus: nam &
Lacedæmonios quondam ita a Persis cir-
cumitos fama erat; & nuper Philippum ab
iisdem Romanis: itaque nuntium Hera-
cleam ad Ætolos mittit, ut hanc saltem
sibi operam eo bello præstarent, ut verti-
ces circà montium occuparent obsiderent-
que, ne quà transire Romanus posset. Hoc
nuntio audito, dissensio inter Ætolos orta
est: pars imperio parendum regis atque
eundem censebant, pars subsistendum He-
racleæ ad utramque fortunam, ut, si-
ve victus a consule rex esset, in expedito ha-
berent integras copias ad opem propinquis
ferendam civitatibus suis; si-ve vinceret,
ut dissipatos in fugam Romanos perseque-
rentur. Utraque pars non mansit modò in
sententia sua, sed etiam exsecuta est con-
siliū: duo millia Heracleæ substiterunt;
duo trifariam divisa Callidromum, & Rho-
duntiam, & Tichiunta (hæc nomina cacu-
minibus sunt) occupavere.

XVII. Consul postquam infessa superiora
loca ab Ætolis vidit, M. Porcium Cato-
nem & L. Valerium Flaccum, consulares
legatos, cum binis millibus delectorum pe-
ditum, ad castella Ætolorum, Flaccum in

Rhoduntiam & Tichiunta, Catonem in Callidromum mittit. Ipse, priusquam ad hostem copias admoveret, vocatos in concionem milites paucis est allocutus : *Ple-*
rosque omnium ordinum, milites, inter vos
esse video, qui in hac eadem provincia T.
Quintii ductu auspicioque militaveritis. Ma-
cedonico bello inexsuperabilis magis saltus
ad amnem Aoum fuit, quàm hic. Quippe
portæ sunt hæ, & unus, inter duo maria clau-
sis omnibus, velut naturalis transitus est. Mu-
nitiones & locis opportunioribus tunc fue-
runt, & validiores impostæ : exercitus hos-
tium ille & numero major, & militum genere
aliquantò melior. Quippe illic Macedones
Thraceſque & Illyrii erant, ferocissimæ omnes
gentes : hîc Syri & Asiatici Græci sunt, le-
vissima genera hominum & servituti nata. Rex
ille bellicosissimus, exercitatus jam inde ab
juventa finitimis Thracum atque Illyriorum,
& circà omnium accolarum bellis : hic, ut
aliam omnem vitam omittam, is est, qui,
quum ad inferendum populo Romano bellum
ex Asia in Europam transisset, nihil memo-
rabilius toto tempore hibernorum gesserit,
quàm quoddam amoris causâ ex domo privata,
& obscuri etiam inter populares generis, uxo-
rem duxit ; & novus maritus, velut sagina-
tus nuptialibus cœnis, ad pugnam processit.
Summa virium speique ejus in Ætolis fuit,
gente vanissima & ingratiſſima, ut vos prius
experti estis, nunc Antiochus experitur. Nam

U. 2. 561.
 a. C. 191.
 Cos. suos
 hortatur.

~~U. e. 161.~~ ~~a. C. 191.~~ nec convenerunt frequentes, nec contineri in castris potuerunt, & in seditione ipsi inter se sunt; & quum Hypatam tuendam Heracleamque depoposcissent, neutram tutari, refugerunt in juga montium, pars Heraclea incluserunt sese. Rex ipse confessus, nusquam æquo campo non modò congrédi se ad pugnam audere, sed ne castra quidem in aperto ponere, relicta omni ante se regione eâ, quam se nobis ac Philippo ademisse gloriabatur, condidit se intra rupes; ne ante fauces quidem saltus, ut quondam Lacedæmonios fama est, sed intra penitus retractis castris: quod quantum interest ad timorem ostendendum, an muris alicujus urbis obsidendum sese incluse-rit? Sed neque Antiochum tuebuntur angustia, nec Ætolos vertices illi, quos ceperunt. Satis undique provisum atque præcautum est, ne quid adversus vos in pugna præter hostes esset. Illud proponere animo vestro debetis, non vos pro Graciæ libertate tantum dimicare (quamquam is quoque egregius titulus esset, liberatam a Philippo antè, nunc ab Ætolis & ab Antiocho liberare) neque ea tantum in præmium vestrum cessura, quæ nunc in regiis castris sunt; sed illum quoque omnem apparatus, qui in dies ab Epheso expectatur, prædæ futurum: Asiam deinde Syriamque, & omnia usque ad ortus solis ditissima regna imperio Romano aperturos. Quid deinde aberit, quin ab Gadibus ad mare Rubrum Oceano fines terminemus, qui

Orbem terrarum amplexu finit, & omne humanum genus secundum deos nomen Romanum veneretur? In hac tanta præmia dignos parate animos, ut crastino die, bene juyantibus diis, acie decernamus.

U.C. 561.
A.C. 196.

XVIII. Ab hac concione dimissi milites, priusquam corpora curarent, arma telaque parant. Luce primâ, signo pugnae proposito, instruit aciem consul, arcuâ fronte, ad naturam & angustias loci. Rex, postquam signa hostium conspexit, & ipse copias eduxit. Levis armaturæ partem ante vallum in primo locavit; tum Macedonum robur, quos Sarissophoros appellabant, velut firmamentum circa ipsas munitiones constituit: his ab sinistro cornu jaculatorum sagittariorumque & funditorum manum sub ipsis radicibus montis posuit, ut ex altiore loco nuda latera hostium incesferent; ab dextro Macedonibus ad ipsum munimentorum finem, quâ loca usque ad mare invia palustri limo & voraginibus claudunt, elephantos cum assueto præsidio posuit; post eos, equites: tum, modico intervallo relicto, ceteras copias in secunda acie. Macedones, pro vallo locati, primò facile sustinebant Romanos, tentantes ab omni parte aditus; multum adjuvantibus, qui ex loco superiore fundis, velut nimbum, glandes & sagittas simul ac jacula ingerebant: deinde, ut major, nec jam toleranda vis hostium inferebat se,

Pugna
ad Thermopylas.

B iv.

~~U. C. 161.~~ pulsi loco intra munimenta; subductis or-
~~a. C. 191.~~ dinibus, concesserunt: inde ex vallo pro-
 pè alterum vallum, hastis præ se objectis,
 fecerunt: & ita modica altitudo valli erat,
 ut & locum superiorem ad pugnandum
 suis præberet, & propter longitudinem
 hastarum subiectum haberet hostem. Mul-
 ti, temere subeuntes vallum, transfixi sunt;
 & aut incepto irrito recessissent, aut plu-
 res cecidissent, ni M. Porcius ab jugo Cal-
 lidromi, dejectis inde Ætolis, & magna
 ex parte cæsis (incautos enim & pleros-
 que sopitos oppresserat) super imminen-
 tem castris collem apparuisset. Flacco non
 eadem fortuna ad Tichiunta & Rhodun-
 tiam, nequidquam subire ad ea castella co-
 nato, fuerat.

*Vidus
Antio-
chu:*

XIX. Macedones, quique alii in castris
 regiis erant, primò, dum procul nihil
 aliud, quàm turba & agmen apparebat,
 Ætolos credere, visâ procul pugnâ, sub-
 sidio venire: ceterum, ut primùm signa-
 que & arma ex propinquo cognita erro-
 rem aperuerunt, tantus repente pavor om-
 nes cepit, ut, abjectis armis, fugerent. Et
 munimenta sequentes impedierunt; & an-
 gustiæ vallis, per quam sequendi erant;
 & maximè omnium, quòd elephanti no-
 vissimi agminis erant, quos pedes ægrè
 præterire, eques nullo poterat modo, ti-
 mentibus equis, tumultumque inter se ma-
 jorem, quàm in prælio, edentibus. Ali-

quantum temporis & direptio castrorum ~~tenuit~~. Scarphiam tamen eo die persecuti ^{U. c. 561.} sunt hostem. Multis in ipso itinere caësis ^{1. C. 191.} captisque, non equis virisque tantum, sed etiam elephantis, quos capere non potuerant, interfectis, in castra reverterunt; quæ tentata eo die inter ipsum pugnae tempus ab Ætolis, Heracleam obtinentibus præsidio, sine ullo haud parum audacis incepti effectu, fuerant. Consul, noctis insequentis tertiâ vigiliâ præmissis equitatu ad persequendum hostem, signa legionum primâ luce movit. Aliquantum viæ præceperat rex, ut qui non antè, quàm Elatiæ, ab effuso constiterit cursu; ubi primum reliquiis pugnaeque & fugæ collectis, cum perexigua manu semiermum militum Chalcidem se recepit. Romanus equitatus ipsum quidem regem Elatiæ affecutus non est, sed magnam partem agminis, aut lassitudine subfidentis, aut errore, ut qui sine ducibus per ignota itinera fugerent, dissipatos oppresserunt: nec præter quingentos, qui circa regem fuerunt, ex toto exercitu quisquam effugit; etiam ex decem millibus militum, quos, Polybio auctore, trajecisse secum regem in Græciam scripsimus, exiguus numerus: quid si Antiatii Valerio credamus, sexaginta millia militum fuisse in regio exercitu scribenti, quadraginta inde millia cecidisse, supra quinque millia capta cum signis militaribus du-

Chalcidem se recipit.

B v.

centis triginta ? Romanorum centum quin-
 quaginta in ipso certamine pugnae, ab in-
 cursu Ætolorum se tuentes non plus quin-
 quaginta interfecti sunt.

*Cof. An-
 tiochum
 persequi-
 sur.*

XX. Consule per Phocidem & Bœotiam
 exercitum ducente, conscia defectionis ci-
 vitates cum velamentis ante portas sta-
 bant, metu ne hostiliter diriperentur: ce-
 terum per omnes dies haud secus, quàm
 in pacato agro, sine violatione ullius rei,
 agmen processit, donec in agrum Coro-
 næum ventum est. Ibi statua regis Antio-
 chi, posita in templo Minervæ Itoniæ, iram
 accendit; permissumque militi est, ut cir-
 cumjectum templo agrum popularetur :
 deinde cogitatio animum subiit, quum com-
 muni decreto Bœotorum posita esset sta-
 tua, indignum esse in unum Coronensem
 agrum sævire. Revocato extemplo milite,
 finis populandi factus: castigati tantum ver-
 bis Bœoti ob ingratum in tantis tamque
 recentibus beneficiis animum erga Roma-
 nos. Inter ipsum pugnae tempus decem na-
 ves regiæ cum præfecto Isidoro ad Thro-
 nium in sinu Maliaco stabant: eò gravis
 vulneribus Alexander Acarnan, nuntius
 adversæ pugnae, quum perfugisset, trepi-
 dæ inde recenti terrore naves Cenæum
 Eubœæ petierunt: ibi mortuus sepultus-
 que Alexander. Tres, quæ ex Asia pro-
 fectæ eundem portum tenuerant, naves,
 audita exercitus clade, Ephesum redierunt.

Isidorus ab Cenæo Demetriadem, si forte
 eo deferret fuga regem, trajecit. Per eos-
 dem dies A. Atilius, præfectus Romanæ
 classis, magnos regios commeatus, jam
 fretum, quod ad Andrum insulam est,
 prætervectos, excepit: alias merfit, alias
 cepit naves: quæ novissimæ agminis erant,
 cursum in Asiam verterunt. Atilius Pi-
 ræum, unde profectus erat, cum agmine
 captivarum navium reductus, magnam vim
 frumenti & Atheniensibus & aliis ejusdem
 regionis sociis divisit.

XXI. Antiochus, sub adventum consu-
 lis a Chalcide profectus, Tenum primò
 tenuit; inde Ephesum transmisit. Consuli
 Chalcidem venienti portæ patuerunt,
 quum, appropinquante eo, Aristoteles,
 præfectus regis, urbe excessisset. Et ceteræ
 urbes in Eubœa sine certamine traditæ,
 post paucosque dies, omnibus perpacatis,
 sine ullius noxa urbis exercitus Thermo-
 pylas reductus, multo modestiâ post vic-
 toriam, quàm ipsâ victoriâ, laudabilior.
 Inde consul M. Catonem, per quem, quæ
 gesta essent, senatus populusque Romanus
 haud dubio auctore sciret, Romam misit.
 Is a Creusa (Thespiensium emporium est,
 in intimo sinu Corinthiaco retractum) Pa-
 tras Achaïæ petit: a Patris Corcyram us-
 que Ætoliaë atque Acarnaniaë littora legit;
 atque ita ad Hydruntum Italiaë trajecit:
 quanto die inde pedestri itinere Romam in-

U. c. 561.
 P. C. 94.

Antio-
 chus in
 Asiam
 trajecit.

Cato
 nuntius
 victoria.

~~U. c. 561.~~ genti cursu pervenit : ante lucem ingressus
 U. c. 561. urbem, a porta ad prætorem M. Junium
 a. C. 191. iter intendit. Is primâ luce senatum vocavit ; quò L. Cornelius Scipio, aliquot diebus antè a consule dimissus, quum adveniens audisset, prægressum Catonem in senatu esse, supervenit exponenti, quæ gesta essent. Duo inde legati jussu senatûs in concionem sunt producti ; atque ibi eadem, quæ in senatu, de rebus in Ætolia gestis exposuerunt. Supplicatio in triduum decreta est ; & ut quadraginta hostiis majoribus prætor, quibus diis ei videretur, sacrificaret. Per eosdem dies & M. Fulvius Nobilior, qui biennio antè prætor in Hispaniam erat profectus, ovans urbem est ingressus : argenti bigati præ se tulit centum triginta millia ; & extra numeratum duodecim millia pondo argenti : auri pondo centum viginti septem.

Ætolos
 ad res-
 piscen-
 dum in-
 vitat Cos.

XXII. Acilius consul ab Thermopylis Heracleam ad Ætolos præmisit, *Ut tunc saltem, experti regiam vanitatem, resipiscerent ; traditâque Heracleâ, cogitarent de potenda ab senatu seu furoris sui, seu erroris venia. Et ceteras Græciæ civitates defecisse eo bello ab optimè de se meritis Romanis ; sed, quia post fugam regis, cujus fiduciâ officio decessissent, non addidissent pertinaciam culpæ, in fidem receptas esse. Ætolos quoque, quamquam non secuti sint regem, sed arcessierint, & duces belli, non socii fue-*

rint, si pœnitere possint, posse & incolumes
 esse. Ad ea quum pacati nihil respondere-
 tur, appareretque armis rem gerendam,
 & rege superato, bellum Ætolicum inte-
 grum restare; castra ab Thermopylis ad
 Heracleam movit; eoque ipso die, ut si-
 tum nosceret urbis, ab omni parte equo
 mœnia est circumvectus. Sita est Heraclea
 in radicibus Oetæ montis: ipsa in campo,
 arcem imminentem loco alto & undique
 præcipiti habet. Contemplatus omnia, quæ
 noscenda erant, quatuor simul locis ag-
 gredi urbem constituit: a flumine Asopo,
 quâ & gymnasium est, L. Valerium ope-
 ribus atque oppugnationi præposuit: arcem
 extra muros, quæ frequentius propè,
 quàm urbs, habitabatur, Ti. Sempronio
 Longo oppugnandam dedit: a sinu Ma-
 liaco, quæ aditum haud facilem pars ha-
 bebat, M. Bæbium; ab altero amniculo,
 quem Melana vocant, adversus Dianæ
 templum, Appium Claudium opposuit.
 Horum magno certamine intra paucos dies
 tures, arietesque, & alius omnis appa-
 ratus oppugnandarum urbium perficitur. Et
 quum ager Heracleensis, paluster omnis
 frequensque proceris arboribus, benignè
 ad omne genus operum materiam suppe-
 ditabat; tum, quia refugerant intra mœ-
 nia Ætoli, deserta, quæ in vestibulo ur-
 bis erant, tecta in varios usus non tigna
 modò & tabulas, sed laterem quoque,

U. c. 565.
 a. C. 198.

Heracleam
 obsidet.

— & cæmenta, & saxa variæ magnitudinis;
 U. c. 561. præbebant.
 C. 191.

XXIII. Et Romani quidem operibus magis, quàm armis, urbem oppugnabant; Ætoli contra armis se tuebantur: nam quum ariete quaterentur muri, non laqueis, ut solet, exceptos declinabant ictus; sed armati frequentes, quidam ignes etiam, quos aggeribus injicerent, ferebant: fornice quoque in muro erant apti ad excurrendum; & ipsi, quum pro dirutis rescenderent muros, crebriores eos, ut pluribus erumperetur in hostem locis, faciebant. Hoc primis diebus, dum integræ vires erant, & frequentes & impigrè fecerunt: in dies deinde, pauciores & segnius. Etenim, quum multis urgerentur rebus, nulla eos res æquè, ac vigiliæ conficiebant; Romanis in magna copia militum succedentibus aliis in stationem aliorum, Ætolos propter paucitatem eosdem dies noctesque assiduo labore urente. Per quatuor & viginti dies, ita ut nullum tempus vacuum dimicatione esset, adversus quatuor e partibus simul oppugnantem hostem nocturnus diurno continuatus labor est. Quum fatigatos jam Ætolos sciret consul & ex ratione temporis, & quòd ita transfugæ affirmabant, tale consilium iniit: mediâ nocte receptui signum dedit, & ab oppugnatione simul omnes milites deductos usque ad tertiam diei horam quietos in

castris tenuit : inde coepta oppugnatione ad
 mediam rursus noctem perducta est ; in- U. c. 156.
A. C. 197.
 termissa deinde usque ad tertiam diei ho-
 ram. Fatigationem rati causam esse Ætoli
 non continuandæ oppugnationis , quæ &
 ipsos affecerat , ubi Romanis datum re-
 ceptui signum esset , velut ipsi quoque hoc
 revocati , pro se quisque ex stationibus de-
 cedebant ; nec ante tertiam diei horam
 armati in muris apparebant.

XXIV. Consul , quum nocte mediâ in-
 termisisset oppugnationem , quartâ vigiliâ
 rursus ab tribus partibus summâ vi aggres-
 sus , ab una Ti. Sempronium tenere in-
 tentos milites signumque expectantes ius-
 sit , ad ea in nocturno tumultu , unde cla-
 mor exaudiretur , haud dubiè ratus hostes
 concursuros. Ætoli pars sopiti affecta la-
 bore ac vigiliis corpora ex somno molie-
 bantur ; pars vigilantes adhuc ad strepi-
 tum pugnantium in tenebris currunt. Hos-
 tes partim per ruinas jacentis muri trans-
 scendere conantur ; partim scalis adscensus
 tentant : adversus quos undique ad opem
 ferendam occurrunt Ætoli. Pars una , in
 qua ædificia extra urbem erant , neque de-
 fenditur , neque oppugnatur : sed , qui op-
 pugnarent , intenti signum expectabant ;
 defensor nemo aderat. Jam dilucescebat , Et capis
 quum signum consul dedit ; & sine ullo
 certamine partim per semiruta , partim sca-
 lis integros muros transcendere. Simul cla-

mor, index capti oppidi, est exauditus, undeque Ætoli desertis stationibus in arcem fugiunt. Oppidum victores, permissu consulis, diripiunt, non tam ab ira, nec ab odio, quàm ut miles, coërcitus in tot receptis hostium urbibus, aliquo tandem loco fructum victoriæ sentiret. Revocatos inde a medio ferme die milites quum in duas divisisset partes, unam radicibus montium circumduci ad rupem jussit, quæ, fastigio altitudinis par, mediâ valle velut abrupta ab arce erat; sed adeo propè geminata cacumina eorum montium sunt, ut ex vertice altero conjici tela in arcem possint: cum dimidia parte militum consul, ab urbe escensurus in arcem, signum ab iis, qui ab tergo in rupem evasuri erant, expectabat. Non tulere, qui in arce erant, Ætoli primum eorum, qui rupem ceperant, clamorem, deinde impetum ab urbe Romanorum, & fractis jam animis, & nullâ ibi præparatâ re ad obsidionem diutius tolerandam; utpote congregatis feminis, puerisque, & imbelli aliâ turbâ in arcem, quæ vix capere, nedum tueri, multitudinem tantam posset: itaque, ad primum impetum abjectis armis, dediderunt sese. Traditus inter ceteros princeps Ætolorum Damocritus est; qui principio belli decretum Ætolorum, quo arcessendum Antiochum censuerant, T. Quintio poscenti responderat, *In Italia daturum, quum castra*

ibi *Ætoli posuissent* : ob eam ferociam majus victoribus gaudium traditus fuit. U.C. 561.
a. C. 191.

XXV. Eodem tempore, quo Romani *Lamiam* ex composito oppugnabat, circa Thermopylas cum consule, redeunte ex Bœotia, ut victoriam ipsi populoque Romano gratularetur, excusaretque, quod morbo impeditus bello non interfuisset, congressus: inde diversi ad duas simul oppugnandas urbes profecti. Interfunt septem millia ferme passuum; & quia Lamia quum posita est in tumulo, tum regionem eà maximè despectat, oppidò quàm breve intervallum videtur, & omnia in conspectu sunt. Quum enixè, velut proposito certamine, Romani Macedonesque diem ac noctem aut in operibus, aut in prœliis essent, hòc major difficultas Macedonibus erat, quòd Romani aggere & vineis, & omnibus supra terram operibus, subtus Macedones cuniculis oppugnabant, & in asperis locis silex sæpe impenetrabilis ferro occurrebat: &, quum parum procederet inceptum, per colloquia principum oppidanos tentabat rex, ut urbem dederent; haud dubius, quin, si priùs Heraclea capta foret, Romanis se potiùs, quàm sibi, dedituri essent, suamque gratiam consul in obsidione liberanda facturus esset. Nec eum opinio est frustrata; confestim enim ab Heraclea capta nuntius venit, ut oppugnatione absteret: *Æquius* Jubetur
ab ea recedere

~~esse~~, Romanos milites, qui acie dimicassent cum Ætolis, præmia victoriæ habere. Ita recessum ab Lamia est, & propinquæ clade urbis ipsi, ne quid simile paterentur, effugerunt.

Ætolorum legati ad Antiochum.

XXVI. Paucis, priusquam Heraclea caperetur, diebus, Ætoli concilio Hypatam coacto, legatos ad Antiochum miserunt; inter quos & Thoas idem, qui & antea, missus est: mandata erant, ut ab rege peterent primum, ut ipse, coactis rursus terrestribus navalibusque copiis, in Græciam trajiceret; deinde, si qua ipsum teneret res, ut pecuniam & auxilia mitteret: *Id quum ad dignitatem ejus fidemque pertinere, non prodi socios, tum etiam ad incolumitatem regni, non sinere, Romanos omni curâ vacuos, quum Ætolorum gentem sustulissent, omnibus copiis in Asiam trajicere.* Vera erant, quæ dicebantur: eò magis regem moverunt. Itaque in præsentia pecuniam, quæ ad usus belli necessaria erat, legatis dedit; auxilia terrestria navaliaque affirmavit missurum. Thoantem unum ex legatis retinuit, & ipsum haud invitum morantem, ut exactor præsens promissorum adesset.

Ætoli de pace agunt.

XXVII. Ceterum Heraclea capta fregit tandem animos Ætolorum; & post paucos dies, quàm ad bellum renovandum acciendumque regem in Asiam miserant legatos, abjectis belli consiliis, pacis peten-

da oratores ad consulem miserunt. Quos <sup>U.C. 567.
A.C. 191.</sup> dicere exorfos consul interfatus, quum alia sibi prævertenda esse dixisset, redire Hypatam eos, datis dierum decem induciis, & L. Valerio Flacco cum iis misso, iussit, ei, quæ secum acturi fuissent, exponere, & si qua vellent alia. Hypatam ut est ventum, principes Ætolorum apud Flaccum concilium habuerunt, consultantes, quonam agendum modo apud consulem foret. His parantibus antiqua foederum ordiri, meritaque in populum Romanum, *Abstineri iis Flaccus iussit, quæ ipsi violassent ac rupissent: confessionem iis culpæ magis profuturam, & totam in preces orationem versam: nec enim in causa ipsorum, sed in populi Romani clementia spem salutis positam esse. Et se suppliciter agentibus iis adfuturum, & apud consulem, & Roma in senatu; eò quoque enim mittendos fore legatos. Hæc una via omnibus ad salutem visa est, Ut in fidem se permitterent Romanorum. Ita enim & illis violandi supplices verecundiam se imposituros; & ipsos nihilo minus suæ potestatis fore, si quid melius fortuna ostendisset.*

XXVIII. Postquam ad consulem ventum est, Phæneas legationis princeps longam orationem, & variè ad mitigandam iram victoris compositam, ita ad extremum finivit, ut diceret, *Ætolos se suaque omnia fidei populi Romani permittere. Id consul* <sup>Fides
P. R. a
permis-
sione</sup>

~~Ubi~~ ubi audivit, *Etiam atque etiam videte*, inquit, *Ætoli, ut ita permittatis*. Tum decretum Phæneas, in quo id disertè scriptum erat, ostendit. Quando ergo, inquit, *ita permittitis, postulo ut mihi Dicæarchum civem vestrum, & Menestam Epirotam* (Nau-pactum is cum præsidio ingressus ad defectionem compulerat) *& Amynandrum cum principibus Athamanum, quorum consilio ab nobis defecistis, sine mora dedatis*. Propè dicentem interfatus Romanum Phæneas, *Non in servitutem, inquit, sed in fidem tuam nos tradidimus; & certum habeo, te imprudentiâ labi, qui nobis imperes, quæ moris Græcorum non sint*. Ad hæc consul, *Nec hercle, inquit, magnopere nunc curo, quid Ætoli satis ex more Græcorum factum esse censeant; dum ego more Romano imperium inhibeam in deditos modò decreto suo, antè armis victos*. Itaque, *ni properè sit, quod impero, vinciri vos jam jubeo: afferrique catenas, & circumstiterè lictores jussit*. Tum fracta Phæneæ ferocia, Ætolisque aliis est; & tandem, *cujus conditionis essent, sensere*. Et *se quidem, Phæneas, & qui adsint Ætolorum, scire facienda esse, quæ imperentur, dixit; sed ad decernenda ea concilio Ætolorum opus esse: ad id petere, ut decem dierum inducias daret*. Petente Flacco pro Ætolis, induciæ datæ; & Hypatam reditum est. Ubi quum in consilio delectorum, quos Apocletos vq-

U. C. 561.
 a. C. 191.

Consulis
 postulata

cant, Phæneas, & quæ imperarentur, & ~~quæ~~ ^{U.c. 561. a. C. 191.} quæ ipsis propè accidissent, exposuisset; ingemuerunt quidem principes conditioni suæ, parèndum tamen victori censebant, & ex omnibus oppidis convocandos Ætolos ad concilium.

XXIX. Postquam verò omnis coacta ^{Exasperantur Ætoli.} multitudo eadem illa audivit, adeo sævitia imperii atque indignitate exasperati animi sunt, ut, si in pace fuissent, illo impetu iræ concitari potuerint ad bellum. Ad iram accedebat & difficultas eorum, quæ imperarentur: *Quonam modo enim utique regem Amyndrum se tradere posse?* Et spes fortè oblata, quòd Nicander eo ipso tempore ab rege Antiocho veniens, implevit expectatione vanâ multitudinem, terrâ marique ingens parari bellum. Is duodecimo die, quàm conscenderat navem, in Ætoliam, perfectâ legatione, rediens Phalara in sinu Maliaco tenuit: inde Lamiam pecuniam quum devexisset, ipse cum expeditis vesperâ primâ inter Macedonum Romanaque castra medio agro, dum Hypatam notis callibus petit, in stationem incidit Macedonum, deductusque ad regem est, nondum convivio dimisso. Quod ubi nuntiatum est, velut hospitis, non hostis, adventu motus Philippus, accumbere eum epularique jussu, atque inde, dimissis aliis, solum retentum, ipsum quidem de se timere quidquam vetuit: Æto-

U. C. 561.
a. C. 1, 1.

lorum prava consilia, atque in ipsorum ca-
put semper recidentia, accusavit, qui pri-
mum Romanos, deinde Antiochum in Græ-
ciam adduxissent. *Sed præteritorum, quæ ma-
gis reprehendi, quàm corrigi, possint, obli-
tum se, non facturum, ut insultet adversis
rebus eorum. Ætolos quoque finire tandem
adversus se odia debere; & Nicandrum pri-
vatim ejus diei, quo servatus a se foret, me-
minisse.* Ita datis, qui in tutum eum prose-
querentur, Hypatam Nicander consultan-
tibus de pace Romana supervenit.

XXX. Manius Acilius, venditâ, aut con-
cessâ militi circa Heracleam prædâ, post-
quam nec Hypatæ pacata esse consilia, &
Naupactum concurrisse Ætolos, ut inde
totum impetum belli sustinerent, audivit;
præmissis Ap. Claudio cum quatuor milli-
bus militum ad occupanda juga, quâ dif-
ficiles transitus montium erant, ipse Oetam
escendit, Herculi que sacrificium fecit in
eo loco, quem Pyram, quod ibi mortale
corpus ejus dei sit crematum, appellant:
inde toto exercitu profectus reliquum iter
satis expedito agmine fecit. Ut ad Cora-
cem est ventum (mons est altissimus inter
Callipolin & Naupactum) ibi & jumenta
multa ex agmine præcipitata cum ipsis one-
ribus sunt, & homines vexati: & facile
apparebat, quàm cum inerti hoste res es-
set, qui tam impeditum saltum nullo præ-
sidio, ut clauderet transitum, insedisset,

Tum quoque vexato exercitu, ad Naupactum descendit; &, uno castello adversus arcem posito, ceteras partes urbis, divisis copiis pro situ moenium, circumse-

U. c. 561.
A. C. 191.
Cof. Naus
passum
obsidet.

XXXI. Eodem tempore & Messene in Peloponneso ab Achæis, quod concilii eorum recusaret esse, oppugnari cœpta est. Etenim duæ civitates, Messene & Elis, extra concilium Achaicum erant: cum Ætolis sentiebant. Elei tamen, post fugatum ex Græcia Antiochum, legatis Achæorum lenius responderant; *Dimisso presidio regio, cogitaturus se, quid sibi faciendum esset.* Messenii, sine responso dimissis legatis, moverant bellum, trepidique rerum suarum, quum jam ager effuso exercitu passim uretur, castraque prope urbem poni viderent, legatos Chalcidem ad T. Quintium, auctorem libertatis, miserunt, qui nuntiarent, Messenios Romanis, non Achæis, & aperire portas, & dedere urbem paratos esse. Auditis legatis, extemplo profectus Quintius, a Megalopoli ad Diophanem prætorem Achæorum misit, qui extemplo reducere eum a Messene exercitum, & venire ad se juberet. Dicto paruit Diophanes; &, solutâ obsidione, expeditus ipse, prægressus agmen, circa Andaniam, parvum oppidum, inter Megalopolim Messenenque positum, Quintio

U.c. 561
a. C. 191 occurrit; & quum causas oppugnationis exponeret, castigatum leniter, quod, tantam rem sine auctoritate sua conatus esset, dimittere exercitum iussit, nec pacem omnium bono partam turbare. Messeniis imperavit, ut exsules reducerent, & Achæorum concilii essent: si qua haberent, de quibus aut recusare, aut in posterum caveri sibi vellent, Corinthum ad se venirent. Diophanem concilium Achæorum ex templo sibi præbere iussit.

Zacyn-
thum re-
petunt ab
Achæis
Romani. XXXII. Ibi de Zacyntho intercepta per fraudem insula questus, postulavit, ut restitueretur Romanis. Philippi Macedonum regis Zacynthus fuerat: eam mercedem Amynandro dederat, ut per Athamaniam ducere exercitum in superiorem partem Ætoliaë liceret; quâ expeditione fractis animis, Ætolos compulit ad petendam pacem. Amynander Philippum Megalopolitanum insulaë præfecit: postea per bellum, quo se Antiocho adversus Romanos conjunxit, Philippo ad munia belli revocato, Hieroclem Agrigentinum successorem misit. Is, post fugam ab Thermopylis Antiochi, Amynandrumque a Philippo Athamaniam pulsum, missis ultro ad Diophanem prætorem Achæorum nuntiis, pecuniam pactus, insulam Achæis tradidit. Id præmium belli suum esse, æquum censebant Romani: *Non enim Manium Acilium consulem legionesque Romanas Diophani & Achæis*
ad

ad Thermopylas pugnasse. Diophanes adversus hæc purgare interdum sese gentemque; interdum de jure facti differere. Quidam Achæorum & initio eam se rem aspernatos testabantur, & tunc pertinaciam increpitabant prætoris; auctoribusque iis decretum est, ut T. Quintio ea res permitteretur. Erat Quintius sicut adversantibus asper, ita, si cederes, idem placabilis. Omissa igitur contentione vocis vultusque, *Si utilem, inquit, possessionem ejus insulæ censerem Achæis esse, auctor essem senatui populoque Romano, ut eam vos habere sine-*rent. Ceterum, sicut testudinem, ubi collecta in suum tegumen est, tutam ad omnes ictus video esse; ubi exserit partes aliquas, quodcumque nudavit, obnoxium atque infirmum habere; haud dissimiliter vos, Achæi, clausos undique mari, quæ intra Peloponnesi sint terminos, ea & jungere vobis, & juncta tueri facile; simul aviditate plura amplectendi hinc excedatis, nuda vobis omnia, quæ extrinseca sint, & exposita ad omnes ictus esse. Assentiente omni concilio, nec Diophane ultra tendere auso, Zacynthus Romanis traditur.

XXXIII. Per idem tempus Philippus rex, proficiscentem consulem ad Naupactum percunctatus, si se interim, quæ defecissent ab societate Romana urbes, recipere vellet, permittente eo, ad Demetriadem copias admovit, haud ignarus, quanta ibi tum perturbatio esset. Destituti enim ab omni

Tomus VI.

C

U. c. 561.
a. C. 192.

Demetrius se
Philippo
dedit.

~~U. c. 561.~~ spe, quum desertos se ab Antiocho, spem
 U. c. 561. nullam in Ætolis esse cernerent, dies noc-
 a. C. 191. tesque aut Philippi hostis adventum, aut
 infestiores etiam, quò justius irati erant,
 Romanorum expectabant. Turba erat ibi
 incondita regionum; qui, primò pauci in
 præsidio relictì, postea plures, plerique
 inermes, ex prælio adverso fugà delati,
 nec virium, nec animi satis ad obsidionem
 tolerandam habebant: itaque præmissis a
 Philippo, qui spem impetrabilis veniæ
 ostendebant, responderunt, patere portas
 regi. Ad primum ejus ingressum, princi-
 pum quidam urbe exceſſerunt: Eurylo-
 chus mortem sibi conscivit. Antiochi mi-
 lites (sic enim pacti erant) per Macedo-
 niam Thraciamque, proſequentibus Mace-
 donibus, ne quis eos violaret, Lyſima-
 chiam deducti sunt. Erant & paucæ naves
 Demetriade, quibus præerat Iſidorus: eæ
 quoque cum præfecto suo dimissæ sunt.
 Inde Dolopiam, & Aperantiam, & Per-
 rhæbiæ quasdam civitates recepit.

Quintius
 it Nau-
 pactum.

XXXIV. Dum hæc a Philippo gerun-
 tur, T. Quintius, receptâ Zacyntho ab
 Achaico concilio, Naupactum trajecit;
 quæ jam per duos menses (sed prope ex-
 cidium erat) oppugnabatur, &, si capta
 vi foret, omne ibi nomen Ætolorum ad
 internecionem videbatur venturum. Cete-
 rum, quamquam meritò iratus erat Æto-
 lis, quòd solos obtrectasse gloriæ suæ,

quum liberaret Græciam, meminerat, & nihil auctoritate suâ motos esse, quum, quæ tum maximè acciderant, casura præmonens, a furioso incepto eos deterreret; tamen sui maximè operis esse credens, nullam gentem liberatæ a se Græciæ funditus everti, obambulare muris, ut faciliè nosceretur ab Ætolis, cœpit. Confestim a primis stationibus cognitus est, vulgatumque per omnes ordines, Quintium esse: itaque, concursu facto undique in muros, manus pro se quisque tendentes, consonante clamore nominatim Quintium orare, ut opem ferret ac servaret. Et tum quidem, quamquam moveretur his vocibus, manu tamen abnuitt quidquam opis in se esse. Ceterum, postquam ad consulem venit, *Utrum fefellit, inquit, te, Mani Acili, quid agatur? an, quum satis pervideas, nihil id magnopere ad summam rem pertinere censes?* Erexerat expectatione consulem: & *Quin expromis, inquit, quid rei sit?* Tum Quintius: *Ecquid vides, te, devicto Antiocho, in duabus urbibus oppugnandis tempus terere, quum jam propè annus circumactus sit imperii tui; Philippum autem, qui non aciem, non signa hostium vidit, non solùm urbes, sed tot jam gentes, Athamaniam, Perrhæbiam, Aperantiam, Dolopiam sibi adjunxisse? Atqui non tantum interest nostrâ, Ætolorum opes ac vires minui, quantum, non supra modum Phi-*

*Opem
ejus im-
plorant
Ætoliæ*

U. c. 561. *lippum crescere, & victoria tuæ præmium te*
a. C. 191. *militēsque tuos nondum duas urbes, Philip-*
pum tot gentes Græciæ habere.

XXXV. Assentiebatur his consul, sed pudor, si irritò incepto abscederet obsidione, occurrebat: tota inde Quintio res permissa est. Is rursus ad eam partem muri, quâ paulò antè vociferati Ætoli fuerant, rediit: ibi quum impensius orarent, ut miseretur gentis Ætolorum, exire aliquos ad se iussit. Phæneas ipse principesque alii extemplo egressi sunt; quibus pro-volutis ad pedes, *Fortuna*, inquit, *vestra facit, ut & iræ meæ, & orationi temperem. Evenerunt, quæ prædixi eventura; & ne hoc quidem reliqui vobis est, ut indignis accidis-*
se ea videantur. Ego tamen, sorte quâdam nutriendæ Græciæ datus, ne ingratīs quidem benefacere abstītam. Mittite oratores ad consulem, qui inducias tantum temporis petant, ut mittere legatos Romam possitis, per quos senatui de vobis permittatis. Ego apud consulem deprecator defensorque vobis adero. Ita, ut censuerat Quintius, fecerunt; nec aspernatus est legationem consul; induciisque in diem certam datis, quâ legatio renuntiari ab Roma posset, soluta obsidio est, & exercitus in Phocidem missus. Consul cum T. Quintio ad Achaicum concilium Ægium trajecit: ibi de Eleis, & de exsulibus Lacedæmoniorum restituendis actum; & neutra perfecta res, quia suæ gratiæ re-

*Legatos
Romam
mittunt.*

servari eam Achæi, Elei per se ipsi, quàm ~~per~~ per Romanos, maluerunt Achaico contri-^{U. c. 161.}
bui concilio. Epirotarum legati ad consu-^{a. C. 191.}
lem venerunt, quos non sincerâ fide in
amicitiâ fuisse satis constabat : militem ta-
men nullum Antiocho dederant ; pecuniâ
juvisse eum insimulabantur ; legatos ad re-
gem ne ipsi quidem misisse inficiabantur.
Iis petentibus, ut in amicitia pristina esse
liceret, respondit consul, *Se, utrum hos-*
tium, an pacatorum, eos numero haberet,
nondum scire. Senatum ejus rei judicem fore.
Integram se causam eorum Romam rejicere :
inducias ad id dierum nonaginta dare. Epi-
rotæ Romam missi senatum adierunt : iis
magis, quæ non fecissent hostilia, referen-
tibus, quàm purgantibus ea, de quibus ar-
guebantur, responsum datum est, quo ve-
niam impetrasse, non causam probasse,
videri possent. Et Philippi regis legati sub
idem tempus in senatum introducti, gra-
tulantes de victoria : iis petentibus, ut sibi
sacrificare in Capitolio, donumque ex auro
liceret ponere in æde Jovis Optimi Maxi-
mi, permissum ab senatu : centum pondo
coronam auream posuerunt. Non respon-
sum solum benignè legatis est ; sed Philippi
quoque filius Demetrius, qui obses Romæ
erat, ad patrem reducendus legatis datus
est. Bellum, quod cum Antiocho rege in
Græcia gestum est a Manio Acilio consule,
hunc finem habuit.

U.c. 561.
 a. C. 191.
 Ludi
 Romæ &
 ædes de-
 dicata.

XXXVI. Alter consul P. Cornelius Scipio, Galliam provinciam sortitus, priusquam ad bellum, quod cum Boiis gerendum erat, proficisceretur, postulavit ab senatu, ut pecunia sibi decerneretur ad ludos, quos proprætor in Hispania inter ipsum discrimen pugnae vovisset. Novum atque iniquum postulare est visus: censuerunt ergo, *Quos ludos, inconsulto senatu, ex sua unius sententia vovisset, eos uti de manubiis, si quam pecuniam ad id reservasset, vel suâ ipse impensâ faceret*: eos ludos per dies decem P. Cornelius fecit. Per idem ferè tempus ædes Matris Magnæ Idææ dedicata est; quam deam is P. Cornelius, advectam ex Asia P. Cornelio Scipione, cui post Africano fuit cognomen, P. Licinio consulibus, in Palatium a mari detulerat. Locaverant ædem faciendam ex senatusconsulto M. Livius, C. Claudius censores, M. Cornelio, P. Sempronio consulibus: tredecim annis post, quàm locata erat, dedicavit eam M. Junius Brutus, ludique ob dedicationem ejus facti, quos primos scenicos fuisse Valerius Antias est auctor, Megalesia appellatos. Item Juventatis ædem in Circo Maximo C. Licinius Lucullus duumvir dedicavit. Voverat eam sexdecim annis antè M. Livius consul, quo die Asdrubalem exercitumque ejus cecidit: idem censor eam faciendam locavit, M. Cornelio, P. Sempronio consulibus. Hu-

jus quoque dedicandæ causâ ludi facti ; & ~~U.C. 561.~~
 eò omnia cum majore religione facta, quòd ~~U.C. 191.~~
 novum cum Antiocho instabat bellum.

XXXVII. Principio ejus anni, quo hæc, *Prodi-*
 jam profecto ad bellum Manio Acilio, *sia.*
 nente adhuc Romæ P. Cornelio consule,
 agebantur, boves duos domitos in Carinis
 per scalas pervenisse in tegulas ædificii,
 proditum memoriæ est. Eos vivos combu-
 ri, cineremque eorum dejici in Tiberim,
 aruspices jusserunt. Tarracinæ & Amiterni
 nuntiatum est aliquoties lapidibus pluuisse ;
 Minturnis ædem Jovis, & tabernas circa
 forum de cœlo tactas esse ; Vulturni in
 ostio fluminis duas naves fulmine ictas con-
 flagrasse. Eorum prodigiorum causâ libros
 Sibyllinos ex senatusconsulto decemviri
 quum adissent, renuntiarent, *Jejunium insti-*
tuendum Cereri esse, & id quinto quoque
anno servandum ; & ut novemdiale sacrum
fieret, & unum diem supplicatio esset ; coro-
nati supplicarent : & consul P. Cornelius,
quibus diis, quibusque hostiis edidissent de-
cemviri, sacrificaret. Placatis diis, nunc vo-
 tis ritè solvendis, nunc prodigiis expian-
 dis, in provinciam proficiscitur consul,
 atque inde Cn. Domitium proconsulem,
 dimisso exercitu, Romam decedere jussit :
 ipse in agrum Boiorum legiones induxit.

XXXVIII. Sub idem ferè tempus Ligu- *Ligures*
 res, lege sacratâ coacto exercitu, nocte *fusi a Mi-*
 improvisò castra Q. Minucii proconsulis *nucio.*
 C iv.

~~U. c. 561.~~ aggressi sunt. Minucius usque ad lucem in-
 tra vallum militem instructum tenuit, in-
 tentus, ne quâ transscenderet hostis mu-
 nimenta. Primâ luce duabus simul portis
 eruptionem fecit. Nec primo impetu, quod
 speraverat, Ligures pulsi sunt: duas am-
 pliùs horas dubium certamen sustinuerunt.
 Postremò, quum alia atque alia agmina
 erumperent, & integri fessis succederent
 ad pugnam, tandem Ligures inter cetera
 etiam vigiliis confecti, terga dederunt:
 cæsa super quatuor millia hostium: ex Ro-
 manis sociisque minùs trecenti perierunt.

*Boii caesi
 a P. Corn-
 elio Cus.*

Duobus ferè pòst mensibus, P. Cornelius
 consul cum Boiorum exercitu signis colla-
 tis egregiè pugnavit. Duodetriginta millia
 hostium cæsa, Antias Valerius scribit;
 capta tria millia & quadringentos; signa
 militaria centum viginti quatuor; equos
 mille ducentos triginta; carpenta ducenta
 quadraginta septem: ex victoribus mille
 quadringentos octoginta quatuor cecidisse.
 Ubi ut in numero scriptorì parum fidei sit
 (quia in augendo eo non alius intempe-
 rantior est) magnam victoriam fuisse ap-
 paret, quòd & castra capta sunt, & Boii
 post eam pugnam extemplo dediderunt
 sese, & quòd supplicatio ejus victoriæ
 causâ decreta ab senatu, victimæque ma-
 jores cæsæ. Per eosdem dies M. Fulvius
 Nobilior ex ulteriore Hispania ovans ur-
 bem est ingressus; argenti transtulit duo-

decim millia pondo ; bigati argenti centum
 triginta ; auri centum viginti septem pondo. U. c. 561.
a. C. 191.

XXXIX. P. Cornelius consul primò,
 obsidibus a Boiorum gente acceptis, agri
 parte ferè dimidiâ eos multavit ; quò, si
 vellet, populus Romanus colonias mittere
 posset. Inde Romam, ut ad triumphum
 haud dubium, decedens, exercitum dimi- Trium-
phum pe-
nit Cos.
 sit, & adesse Romæ ad diem triumphi ius-
 sit : ipse postero die, quàm venit, senatu
 in ædem Bellonæ vocato, quum de rebus
 ab se gestis disseruisset, postulavit, ut sibi
 triumphanti liceret in urbem invehì. P. Sem- Blasus
trib. pleb.
differen-
dum cen-
set.
 pronius Blæsus tribunus plebis, Non ne-
 gandum Scipioni, sed differendum honorem
 triumphi censebat. Bella Ligurum Gallicis
 semper iuncta fuisse : eas inter se gentes mu-
 tua ex propinquo ferre auxilia. Si P. Scipio,
 devictis acie Boiis, aut ipse cum victore exer-
 citu in agrum Ligurum transisset, aut partem
 copiarum Q. Minucio misisset, qui jam ter-
 tium ibi annum dubio desineretur bello, de-
 bellari cum Liguribus potuisset. Nunc ad trium-
 phum frequentandum deductos esse milites,
 qui egregiam navare operam reipublicæ po-
 tuissent ; possent etiam, si senatus, quod
 festinatione triumphi prætermisum esset, id
 restituere differendo triumpho vellet. Juberent
 consulem cum legionibus redire in provinciam ;
 dare operam, ut Ligures subigantur. Nisi illi
 cogantur in jus iudiciumque populi Romani,
 ne Boios quidem quieturos ; aut pacem, aut

~~bellum utrobique habenda. Devictis Liguribus~~
 U.c. 561. paucos post menses, proconsulem P. Corne-
 m. C. 191. lium, multorum exemplo, qui in magistratu
 non triumphaverunt, triumphaturum esse.

Cof. con- XL. Ad ea consul, Neque se Ligures pro-
 cedi illi- vinciam sortitum esse, ait, neque cum Ligū-
 eo postu- ribus bellum gessisse, neque triumphum de iis
 lat- postulare. Q. Minucium confidere brevi, subac-
 tis iis, meritum triumphum postulaturum at-
 que impetraturum esse. Se de Gallis Boiis
 postulare triumphum, quos acie vicerit, cas-
 tris exsuerit; quorum gentem biduo post pu-
 gnam totam acceperit in deditionem: a qui-
 bus obsides abduxerit, pacis futurae pignus.
 Verum enimvero illud multò majus esse, quod
 tantum numerum Gallorum occiderit in acie,
 quot cum millibus certè Boiorum nemo ante
 se imperator pugnaverit: plus partem dimidiam
 ex quinquaginta millibus hominum casam,
 multa millia capta: senes puerosque Boiis
 superesse. Itaque id quemquam mirari posse,
 cur victor exercitus, quum hostem in provin-
 cia neminem reliquisset, Romam venerit ad
 celebrandum consulis triumphum? Quorum
 militum si & in alia provincia operâ uti se-
 natus velit; utro tandem modo promptiores
 ad aliud periculum novumque laborem ituros
 credat, si persoluta iis sine detestatione prio-
 ris periculi laborisque merces sit, an si spem
 pro re ferentes dimittant, jam semel in pri-
 ma spe deceptos? Nam, quod ad se atti-
 neat, sibi gloriæ in omnem vitam illo die

*satis quasitum esse, quo se virum optimum
 judicatum ad accipiendam Matrem Idæam
 misisset senatus. Hoc titulo, etsi nec consu-*
latus nec triumphus adjicitur, satis honestam
honoratamque P. Scipionis Nasicæ imaginem
fore. Universus senatus non ipse modò ad
decernendum triumphum consensit, sed
etiam tribunum plebis auctoritate suâ com-
pulit ad remittendam intercessionem. P. Cor-
nelius consul triumphavit de Boiis : in eo
triumpho Gallicis carpentis arma signaque
& spolia omnis generis transvexit, & vasa
ænea Gallica ; & cum captivis nobilibus
equorum quoque captorum gregem tradu-
xit. Aureos torques transtulit mille qua-
dringentos septuaginta unum ; ad hoc auri
pondo ducenta quadraginta septem, ar-
genti infecti factique in Gallicis vasis, non
infabre suo more factis, duo millia tre-
centa quadraginta pondo, bigatorum num-
morum ducenta triginta quatuor : militibus,
qui currum secuti sunt, centenos videnos
quinos asses divisit ; duplex centurioni,
triplex equiti. Postero die, concione advo-
catâ, de rebus ab se gestis, & de injuria
tribuni bello alieno se illigantis, ut suæ
victoriæ fructu se defraudaret, quum dis-
servisset, milites exauctoratos dimisit.

U. c. 561.
 a. C. 198.
 Et im-
 petrat.

XLI. Dum hæc in Italia geruntur, An-
 tiochus Ephesi securus admodum de bello
 Romano erat, tamquam non transituris in
 Asiam Romanis ; quam securitatem ei ma-

Antiochû
 securitas.

~~U. c. 561.~~ gna pars amicorum aut per errorem, aut
 U. c. 561. assentando faciebat. Annibal unus, cujus
 a. C. 191. eo tempore vel maxima apud regem aucto-
 Monita- ritas erat, *Magis mirari se, aiebat, quòd*
 Anniba- *non jam in Asia essent Romani, quàm ven-*
 lis. *turos dubitare. Propius esse, in Asiam ex*
Græcia, quàm ex Italia in Græciam traj-
cere; & multò majorem causam Antiochum,
quàm Ætolos, esse. Neque enim mari minùs,
quàm terrâ, pollere Romana arma: jampr-
idem classem circa Maleam esse: audire sese,
nuper novas naves novumque imperatorem re-
gerendâ causâ ex Italia venisse. Itaque desi-
neret Antiochus pacem sibi ipse spe vanâ fa-
cere. In Asia, & de ipsa Asia brevi terrâ
marique dimicandum ei cum Romanis esse;
& aut imperium adimendum Orbem terrarum
assessantibus, aut ipsi regnum amittendum.
 Unus vera & providere, & fideliter præ-
 dicere visus: itaque ipse rex navibus, quæ
 paratæ instructæque erant, Chersonesum
 petit; ut ea loca, si fortè terrâ venirent
 Romani, præsidiis firmaret: ceteram clas-
 sem Polyxenidam parare & deducere jus-
 sit; speculatorias naves ad omnia explo-
 randa circa insulas dimisit.

Classis XLII. C. Livius, præfectus Romanæ
Roman. classis, cum quinquaginta navibus testis
 profectus, ab Roma Neapolim, quò ab
 sociis ejus oræ convenire jusserat apertas
 naves, quæ ex foedere debebantur, Sici-
 liam inde petit; fretoque Messanam præ-


terveſtus, quum ſex Punicas naves ad auxilium miſſas accepiffet, ab Rheginis Locriſque & ejuſdem juris ſociis debitas exegiffet naves; luſtratâ claſſe ad Lacinium, altum petit. Corcyram, quam primam Græciæ civitatum adiit, quum veniſſet, percunſtatus de ſtatu belli (necdum enim omnia in Græcia perpacata erant) & ubi claſſis Romana eſſet, poſtquam audivit, circa Thermopylarum ſaltum in ſtatione conſulem ac regem eſſe, claſſem Piræei ſtare, maturandum ratus omnium rerum cauſâ, pergit protinus navigare Peloponneſum. Samen Zacynthumque, quia partis Ætolorum maluerant eſſe, protinus depopulatus, Maleam petit; & proſperâ navigatione uſus, paucis diebus Piræum ad veterem claſſem pervenit. Ad Scyllæum Eumenes rex cum tribus navibus occurrit, quum Æginæ diu incertus conſilii fuiſſet, utrum ad tuendum rediret regnûm (audiebat enim Antiochum Ephesi navales terreſtresque parare copias) an nuſquam abſcederet ab Romanis, ex quorum fortuna ſua penderet. A Piræeo A. Atilius, traditis ſucceſſori quinque & viginti navibus tectis, Romam eſt proſectus. Livius unâ & octoginta roſtratis navibus, multis præterea minoribus, quæ aut apertæ roſtratae, aut ſine roſtris ſpeculatoriæ erant, Delum trajecit.

XLIII. Eo ferè tempore conſul Acilius Naupactum oppugnabat. Livium Deli per-

U. c. 164.
C. 191.

aliquot dies (& est ventosissima regio inter
 Cycladas, fretis alias majoribus, alias mi-
 noribus divisas) adversi venti tenuerunt.
 Polyxenidas, certior per dispositas specu-
 latorias naves factus, Deli stare Romanam
 classem, nuntios ad regem misit; qui,
 omis-
 sis, quæ in Hellesponto agebat, cum
 rostratis navibus, quantum accelerare po-
 tuit, Ephesum rediit; & consilium extem-
 plo habuit, faciendumne periculum navalis
 certaminis foret. Polyxenidas negabat ces-
 sandum: *Et utique prius conflegendum, quam*
classis Eumenis & Rhodiæ naves conjunge-
rentur Romanis: ita numero non ferme impa-
res futuros se, ceteris omnibus superiores, &
celeritate navium, & varietate auxiliorum.
Nam Romanas naves, quum ipsas inscitè
factas immobiles esse, tum etiam, ut quæ in
terram hostium veniant, oneratas com meatu
venire; suas autem, ut pacata omnia circa
se relinquentes, nihil præter militem atque
arma habituras: multum etiam adjuturam
notitiam maris terrarumque & ventorum;
quæ omnia ignaros turbatura hostes essent.
 Movit omnes auctor consilii, qui & re con-
 silium exsecuturus erat. Biduum in apparatu
 morati; tertio die centum navibus, quarum
 septuaginta tectæ, ceteræ apertæ, minoris
 omnes formæ, erant, profecti Phocæam
 petierunt: inde, quum audisset, appropin-
 quare jam Romanam classem, rex, quia non
 interfuturus navali certamini erat, Magne-

Antio-
 chus cum
 ea pu-
 gnandum
 decernit.

fiam, quæ ad Sipylum est, concessit, ad  terrestres copias comparandas: classis ad U.c. 561.
a. C. 198. Cyssuntem portum Erythræorum, tamquam ibi aptius expectatura hostem, contendit. Romani, ubi primum aquilones (ii namque per aliquot dies tenuerant) cecidere, ab Delo Phanas, portum Chiorum in Ægeum mare versum, petunt: inde ad urbem circumegere naves, commeatuque sumpto, Phocæam trajiciunt. Eumenes, Elæam ad suam classem profectus, paucis post inde diebus, cum quatuor & viginti navibus tectis, apertis pluribus, paulò a Phocæa ad Romanos, parantes instruentesque se ad navale certamen, rediit. Inde centum quinquaginta tectis navibus, apertis ferme quinquaginta, profecti, primò, aquilonibus transversis quum urgerentur in terram, cogebantur tenui agmine propè in ordinem singulæ naves ire; deinde, ut lenita paulum vis venti est, ad Corycum portum, qui super Cyssuntem est, conati sunt trajicere.

XLIV. Polyxenidas, ut appropinquare *Pugna
navalis.* hostes allatum est, occasione pugnandi lætus, sinistrum ipse cornu in altum extendit, dextrum cornu præfectos navium ad terram explicare jubet, & æquâ fronte ad pugnam procedebat. Quod ubi vidit Romanus, vela contrahit, malosque inclinat, &, simul armamenta componens, operitur insequentes naves. Jam ferme triginta in fronte erant; quibus ut æquaret

—————
 U.c. 561.
 a. C. 191.

lævum cornu, dilonibus erectis altum petere intendit; jussis, qui sequebantur, adversus dextrum cornu prope terram proas dirigere. Eumenes agmen cogebat. Ceterum ut demendis armamentis tumultuari primum cœptum est, & ipse quantâ maximâ celeritate potest, concitat naves. Jam omnes in conspectu erant: duæ Punicæ naves antecedeabant Romanam classem, quibus obviæ tres fuerunt regiæ naves; & ut in numero impari, duæ regiæ unam circumfistunt: & primum ab utroque latere remos detergunt; deinde transcendunt armati, & dejectis cæsisque propugnatoribus, navem capiunt. Una quæ compari Marte concurrerat, postquam captam alteram navem vidit, priusquam a tribus simul circumveniretur, retro ad classem refugit. Livius, indignatione accensus, prætoriâ nave in hostes tendit; adversus quam eâdem spe duæ, quæ Punicam unam navem circumvenerant, quum inferrentur, demittere in aquam remos ab utroque latere remiges stabiliendæ navis causâ jussit, & in advenientes hostium naves ferreas manus injicere, & ubi pugnam pedestri similem fecisset, meminisse Romanæ virtutis, nec pro viris ducere regia mancia. Haud paulò facilius, quàm antè duæ unam, tunc una duas naves expugnavit cepitque. Et jam classes quoque undique concurrerant, & passim permixtis navibus pugna-


batur. Eumenes, qui extremus commissio ~~U.C. 161.~~
 certamine advenerat, ut animadvertit læ ~~A.C. 191.~~
 vum cornu hostium ab Livio turbatum,
 dextrum ipse, ubi æqua pugna erat, invadit.

XLV. Nec ita multò pòst, primùm ab *Vincunt*
 lævo cornu fuga cœpit. Polyxenidas enim, *Romani.*
 ut virtute militum haud dubiè superari se
 vidit, sublatis dolonibus effusè fugere in-
 tendit: mox idem &, qui prope terram cum
 Eumene contraxerant certamen, fecerunt.
 Romani & Eumenes, quoad sufficere re-
 miges potuerunt, & in spe erant extremi
 agminis vexandi, satis pertinaciter secuti
 sunt: postquam celeritate navium, utpote
 levium, suas commeatu onustas eludi frustra
 tendentes viderunt, tandem abstiterunt;
 tredecim captis navibus cum milite ac re-
 mige, decem demersis. Romanæ classis una
 Punica navis, in primo certamine ab duabus
 circumventa, periit. Polyxenidas non prius,
 quàm in portu Ephesi, fugæ finem fecit.
 Romani eo die, unde egressa regia classis
 erat, manserunt: postero die hostem per-
 sequi intenderunt. Medio ferè in cursu ob-
 viæ fuere iis quinque & viginti testæ Rho-
 diæ naves, cum Pausistrato præfecto classis.
 Iis adjunctis, Ephesum hostem persecuti,
 ante ostium portûs acie instructâ steterunt.
 Postquam confessionem victis satis expres-
 serunt, Rhodii & Eumenes domos dimissi:
 Romani, Chium petentes, Phœnicuntem
 primum portum Erythrææ terræ præter-

66 T. LIVII LIB. XXXVI.

~~U. c. 561.~~ ^{a. C. 191.} vecti, nocte ancoris jactis, postero die in insulam ad ipsam urbem trajecerunt; ubi paucos dies remige maximè reficiendo morati, Phocæam transmittunt. Ibi, relictis ad præsidium urbis quatuor quinquereuib, ad Canas classis venit; &, quum jam hiems appeteret, fossâ valloque circumdatis naves subductæ. Exitu anni comitia Romæ habita, quibus creati sunt consules L. Cornelius Scipio, & C. Lælius, intuentibus cunctis ad finiendum cum Antiocho bellum. Postero die prætores creati, M. Tuccius, L. Aurunculeius, Cn. Fulvius, L. Æmilius, P. Junius, C. Atinius Labeo.





E P I T O M E

LIBRI XXXVII LIVIANI.

LUCIUS Cornelius Scipio consul, legato P. Scipione Africano (qui se legatum fratris futurum dixerat, si ei Græcia provincia decerneretur, quum C. Lælio, qui multum in senatu poterat, ea provincia dari videretur) profectus ad bellum adversus Antiochum gerendum, in Asiam primus omnium Romanorum ducum trajecit. Æmilius Regillus adversus regiam classem Antiochi feliciter pugnavit ad Myonnesum, Rhodiis adjuvantibus. Filius Africani, ab Antiocho captus, patri remissus est. Manius Acilius Glabrio de Antiocho, quem Græciâ expulerat, & de Ætoliis triumphavit. Victo deinde Antiocho a L. Cornelio Scipione, adjuvante Eumene rege Pergami, Attali filio, pax data est eâ conditione, ut omnibus provinciis citra Taurum montem cederet. Eumeni, quo juvante Antiochus victus erat, regnum ampliatum. Rhodiis quoque, qui & ipsi juverant, quædam civitates concessæ. Colonia deducta est Bononia. Æmilius Regillus, qui præfectos Antiochi navali certamine vicerat, navalem triumphum duxit. L. Cornelius Scipio, qui cum Antiocho debellaverat, cognomine fratrem exæquatus, Asiaticus appellatus est.

LIBER XXXVII.

8

I. LUCIO Cornelio Scipione, C. Lælio
U.c. 562.
a. C. 190.
L. Cor-
nello,
C. Lælio
Coss.
consulibus, nulla priùs secundùm religio-
nes acta in senatu res est, quàm de *Æto-*
lis. Et legati eorum institere, quia brevem
induciarum diem habebant; & ab T. Quintio,
qui tum Romam ex Græcia redierat,
adjuti sunt. *Ætoli*, ut quibus plus in mi-
sericordia senatûs, quàm in causa spei es-
set, suppliciter egerunt, veteribus bene-
factis nova pensantes maleficia. Ceterum
Ætoli & præsentibus interrogationibus undique se-
legati,
infectâ
pace,
dimissi.
natorum, confessionem magis noxæ, quàm
responsa, exprimentium, fatigati sunt; &
excedere curiâ jussi, magnum certamen
præbuere. Plus ira, quàm misericordia, in
causa eorum valebat; quia non ut hosti-
bus modò, sed tamquam indomitæ & in-
sociabili genti, succensebant. Per aliquot
dies quum certatum esset, postremò ne-
que dari, neque negari pacem placuit:
duæ conditiones eis latæ sunt; vel sena-
tui liberum arbitrium de se permitterent;
vel mille talentum darent, eosdemque ami-
cos atque inimicos haberent. Expressere
cupientibus, quarum rerum in se arbitrium
senatui permitterent, nihil certi responsum
est: ita infectâ pace dimissi, urbe eodem
die, Italiâ intra quindecim dies excedere
jussi. Tum de consulum provinciis cœptum
Provin-
ciæ.

est agi. Ambo Græciam cupiebant. Multum Lælius in senatu poterat : is , quum ^{U. c. 562.} ^{a. C. 190.} senatus aut sortiri , aut comparare inter se provincias consules jussisset , elegantius facturos dixit , si iudicio Patrum , quàm si sorti , eam rem permisissent. Scipio , responso ad hoc dato , cogitaturum quid sibi faciendum esset , cum fratre uno locutus , jussusque ab eo permittere audacter senatui , renuntiat collegæ , facturum se quod is censeret. Quum res , aut nova , aut vetustate exemplorum memoriæ jam exoletæ , relata exspectatione certaminis senatum erexisset , P. Scipio Africanus dixit , *Si L. Scipioni fratri suo provinciam Græciam decrevisset , se legatum iturum.* ^{Africanus fratri legatus.} Hæc vox , magno assensu audita , sustulit certamen. Experiri libebat , utrum plus regi Antiocho in Annibale victo , an in victore Africano consuli legionibusque Romanis , auxilii foret ; ac propè omnes Scipioni Græciam , Lælio Italiam decreverunt. Prætores inde provincias sortiti , L. Aurunculeius urbanam , Cn. Fulvius peregrinam , L. Æmilius Regillus classem , P. Junius Brutus Tuscos , M. Tuccius Apuliam & Bruttios , C. Atinius Siciliam.

II. Consuli deinde , cui Græcia provincia decreta erat , ad eum exercitum , quem ^{Exercitus.} a Manio Acilio (duæ autem legiones erant) accepturus esset , in supplementum addita peditum civium Romanorum tria

millia, equites centum, & socium Latini
 U.c. 562. nominis quinque millia, equites ducenti;
 A.C. 190. & adjectum, ut, quum in provinciam ve-
 nisset, si e republica videretur esse, exer-
 citum in Asiam trajiceret. Alteri consuli
 totus novus exercitus decretus; duæ le-
 giones Romanæ, & socium Latini nomi-
 nis quindecim millia peditum, equites sex-
 centi. Exercitum ex Liguribus Q. Minu-
 cius (jam enim confectam provinciam
 scripserat, & Ligurum omne nomen in de-
 ditionem venisse) traducere in Boios, &
 P. Cornelio proconsuli tradere, jussus. Ex
 agro, quo victos bello multaverat Boios,
 deductæ urbanæ legiones, quæ priore anno
 conscriptæ erant, M. Tuccio prætori da-
 tæ, & socium ac Latini nominis peditum
 quindecim millia, equites sexcenti, ad
 Apuliam Bruttiosque obtinendos. A Cor-
 nelio superioris anni prætori, qui Bruttios
 cum exercitu obtinuerat, imperatum, si
 ita consuli videretur, ut legiones in Æto-
 liam trajectas Manio Acilio traderet, si is
 manere ibi vellet: si Acilius redire Ro-
 mam mallet, ut A. Cornelius cum eo exer-
 citu in Ætolia remaneret. C. Atinium La-
 beonem provinciam Siciliam exercitumque
 a M. Æmilio accipere placuit, & in sup-
 plementum scribere ex ipsa provincia, si
 vellet, peditum duo millia, & centum
 equites. P. Junius Brutus in Tuscos exerci-
 tum novum, legionem unam Romanam,

& decem millia sociûm ac Latini nominis scribere, & quadringentos equites; L. Æmilius, cui provincia maritima erat, viginti naves longas, & socios navales a M. Junio prætore superioris anni accipere iussus, & scribere ipse mille navales socios, duo millia peditum: cum iis navibus militibusque in Asiam proficisci, & classem a C. Livio accipere. Duas Hispanias Sardiniamque obtinentibus prorogatum in annum imperium est, & iidem exercitus decreti. Siciliæ Sardiniaque binæ eo anno decumæ frumenti imperatæ: Siculum omne frumentum in Ætoliam ad exercitum portari iussus; ex Sardinia pars Romam, pars in Ætoliam, eodem quò Siculum.

III. Priusquam consules in provincias profiscerentur, prodigia per pontifices procurari placuit. Romæ Junonis Lucinæ templum de cœlo tactum erat, ita ut fastigium valvæque deformarentur. Puteolis pluribus locis murus, & porta fulmine icta, & duo homines exanimati. Nursiæ sereno satis constabat nimbium ortum; ibi quoque duos liberos homines exanimatos. Terrâ apud se pluuisse Tusculani nuntiabant; & Reatini mulam in agro suo peperisse. Ea procurata, Latinæque instauratæ, quòd Laurentibus carnis, quæ dari debet, data non fuerat. Supplicatio quoque earum religionum causâ fuit, quibus diis decemviri ex libris ut fieret, ediderunt. Decem

U.C. 562.
C. 140.

Prodi-
gia.

————— ingenui, decem virgines, patrimi omnes
 U. C. 562. matrimique, ad id sacrificium adhibiti; &
 a. C. 190. decemviri nocte lactentibus rem divinam
 fecerunt. P. Cornelius Scipio Africanus,
 priusquam proficisceretur, fornicem in Ca-
 pitolio adversus viam, quâ in Capitolium
 adscenditur, cum signis septem auratis, &
 duobus equis, & marmorea duo labra ante
 fornicem posuit. Per eosdem dies prince-
 pes Ætolorum tres & quadraginta, inter
 quos Damocritus & frater ejus erant, ab
 duabus cohortibus, missis a Manio Acilio,
 Romam deducti, & in Lautumias coniecti
 sunt: cohortes inde ad exercitum redire
 L. Cornelius consul jussit. Legati ab Pto-
 lemæo & Cleopatra regibus Ægypti, gra-
 tulantes quoddam Manius Acilius consul An-
 tiochum regem Græciâ expulisset, vene-
 runt; adhortantesque, ut in Asiam exer-
 citum trajicerent: *Omnia perculsa metu non
 in Asia modò, sed etiã in Syria esse; re-
 ges Ægypti ad ea, quæ censuisset senatus,
 paratos fore.* Gratiae regibus actæ: legatis
 munera dari jussa, in singulos quaternum
 millium æris.

IV. L. Cornelius consul, peractis, quæ
 Romæ agenda erant, pro concione edixit,
 ut milites, quos ipse in supplementum
 scripsisset, quique in Bruttiis cum A. Cor-
 nelio proprætore essent, uti hi omnes Idi-
 bus Quintilibus Brundisium convenirent.
 Item tres legatos nominavit, Sex. Digi-
 tium,

tium, L. Apustium, C. Fabricium Lusci-
 num, qui ex ora maritima undique naves
 Brundisium contraherent; & omnibus jam
 paratis, paludatus ab urbe est profectus.

U.c. 562.
 a. C. 190.
 Scipio
 Cos. pro-
 fectura

Ad quinque millia voluntariorum ex Ro-
 manis sociisque, qui emerita stipendia sub
 imperatore P. Africano habebant, præsto
 fuere exeunti consuli, & nomina dede-
 runt. Per eos dies, quibus est profectus
 ad bellum consul, ludis Apollinaribus, ante

Solis de-
 liquium

diem quintum Idus Quintiles, cœlo sereno
 interdiu obscurata lux est, quum luna sub
 orbem solis subisset. Et L. Æmilius Regil-
 lus, cui navalis provincia evenerat, eo-
 dem tempore profectus est. L. Auruncu-
 leio negotium ab senatu datum est, ut tri-
 ginta quinqueres, viginti triremes fa-
 ceret; quia fama erat, Antiochum post
 proelium navale majorem classem aliquantò
 reparare. Ætoli, postquam legati ab Roma
 retulerunt nullam spem pacis esse, quam-
 quam omnis ora maritima eorum, quæ
 in Peloponnesum versa est, depopulata ab
 Achæis erat, periculi magis, quàm damni,
 memores, ut Romanis intercluderent iter,
 Coracem montem occupaverunt: neque
 enim dubitabant, ad oppugnationem Nau-
 pacti eos principio veris redituros esse.

Ætolo-
 rum co-
 natus.

Acilio, qui id exspectari sciebat, satius
 visum est inopinatam aggredi rem, & La-
 miam oppugnare: nam & a Philippo pro-
 pè ad excidium adductos esse; & tunc eo

Lamin
 oppugna-
 ta ab
 Acilio.

Tomus VI.

D

~~U. C. 562.~~ ipso, quodd nihil tale timerent, opprimi
 U. C. 562. incautos posse. Profectus ab Elatia primum
 A. C. 190. in hostium terra circa Sperchium amnem
 posuit castra: inde nocte motis signis,
 primâ luce coronâ mœnia est aggressus.

V. Magnus pavor ac tumultus, ut in re
 improvisa, fuit: constantius tamen, quàm
 quis facturos crederet, in tam subito pe-
 riculo, quum viri propugnarent, feminæ
 tela omnis generis laxaque in muros gere-
 rent, jam multifariam scalis appositis, ur-
 bem eo die defenderunt. Acilius, signo
 receptui dato, suos in castra medio ferme
 die reduxit; & tunc cibo & quiete refec-
 tis corporibus, priusquam prætorium di-
 mitteret, denunciavit, *Ut ante lucem ar-*
mati paratique essent: nisi expugnatâ urbe,
se eos in castra non redukturum. Eodem tem-
 pore, quo pridie, pluribus locis aggres-
 sus, quum oppidanos jam vires, jam tela,
 jam ante omnia animus deficeret, intra
 paucas horas urbem cepit. Ibi, partim di-
 venditâ, partim divisâ prædâ, consilium
 habitum, quid deinde faceret. Nemini ad
 Naupactum iri placuit, occupato ad Co-
 racem ab Ætolis saltu: ne tamen segnia
 æstiva essent, & Ætoli non impetratam
 pacem ab senatu nihilominus per suam
 cunctationem haberent, oppugnare Acilius
 Amphissam statuit: ab Heraclea per Oe-
 tam exercitus ed ductus. Quum ad mœ-
 nia castra posuisset, non coronâ, sicut La-

Amphissam
sa oppugnata.

miam, sed operibus oppugnare urbem est adortus. Pluribus simul locis aries admovebatur; & quum quaterentur muri, nihil adversus tale machinationis genus parare, aut comminisci oppidani conabantur: omnis spes in armis & audacia erat: eruptionibus crebris & stationes hostium, & eos ipsos, qui circa opera & machinas erant, turbabant.

VI. Multis tamen locis murus decussus erat, quum allatum est, successorem, Apolloniæ exposito exercitu, per Epirum ac Thessaliam venire. Cum tredecim millibus peditum & quingentis equitibus consul veniebat. Jam in sinum Maliacum venerat; & præmissis Hypatam, qui tradere urbem juberent, postquam responsum est, nihil, nisi ex communi Ætolorum decreto, facturos; ne teneret se oppugnatio Hypatæ, nondum Amphissâ receptâ, præmissis fratre Africano, Amphissam ducit. Sub adventum eorum oppidani, relictâ urbe (jam enim magna ex parte nudata mœnibus erat) in arcem, quam inexpugnabilem habent, omnes armati atque inermes concessere. Consul sex millia ferme passuum inde posuit castra: eò legati Athenienses primum ad P. Scipionem, prægressum agmen, sicut antè dictum est, deinde ad consulem venerunt, deprecantes pro Ætolis. Clementius responsum ab Africano tulerunt; qui causam relinquendi honestè Ætolici

U. c. 562.
a. C. 140.

Cof. in
provin-
ciam
venit.

Ætol
pacem
querunt.

D ij

belli quærens, Asiam & regem Antiochum spectabat, jusserratque Athenienses, non Romanis solum, ut pacem bello præferrent, sed etiam Ætolis persuadere. Celeriter, auctoribus Atheniensibus, frequens ab Hypata legatio Ætolorum venit; & spem pacis eis sermo etiam Africani, quem priorem adierunt, auxit, commemorantis, *Multas gentes populosque in Hispania prius, deinde in Africa, in fidem suam venisse: in omnibus se majora clementiæ benignitatisque, quàm virtutis bellicæ, monumenta reliquisse.* Perfecta videbatur res, quum aditus consul idem illud responsum retulit, quo fugati ab senatu fuerant. Eo tamquam novo quum isti Ætoli essent (nihil enim nec legatione Atheniensium, nec placido Africani responso profectum videbant) referre ad suos dixerunt velle.

VII. Reditum inde Hypatam est, nec consilium expediebatur: nam neque unde mille talentum daretur, erat; &, permissio libero arbitrio, ne in corpora sua faviretur, metuebant. Redire itaque eosdem legatos ad consulem & Africanum jusserunt, & petere, ut, si dare verè pacem, non tantum ostendere, frustrantes spem miserorum, vellent, aut ex summa pecuniæ demerent, aut permissionem extra civium corpora fieri juberent. Nihil impetratum, ut mutaret consul; & ea quoque irrita legatio dimissa est. Secuti & Athe-

nienſes ſunt ; & princeps legationis eorum ~~=====~~
 Echedemus fatigatos tot repulſis *Ætolos*, U. c. 562.
a. C. 190.

& complorantes inutili lamentatione fortunam gentis , ad ſpem revocavit , auctor inducias ſex menſium petendi , ut legatos Romam mittere poſſent. *Dilationem nihil ad præſentia mala , quippe quæ ultima eſſent , adjecturam ; levare per multos caſus , tempore interpoſito , præſentes clades poſſe.*

Auctore Echedemo iidem miſſi , priùs P. Scipione convento , per eum inducias temporis ejus , quod petebant , a conſule impetraverunt ; & , ſolutâ obſidione Amphiffæ , M. Acilius , tradito conſuli exercitu , provinciâ deceſſit ; & conſul ab Amphiffa Theſſaliam repetiit , ut per Macedoniam Thraciamque duceret in Aſiam. *Inducias impetrant.*

Tum Africanus fratri , *Iter , quod inſiſtis , L. Scipio* , Coſ. ducit in Aſiam.

ego quoque approbo ; ſed totum id vertitur in voluntate Philippi. Qui , ſi imperio noſtro fidus eſt , & iter , & commeatus , & omnia , quæ in longo itinere exercitus alunt juvantque , nobis ſuppeditabit : ſi is deſtituat , nihil per Thraciam ſatis tutum habebis. Itaque priùs regis animum explorari placet : optimè explorabitur , ſi nihil ex præparato agentem opprimeret , qui mittetur.

Ti. Sempronius Gracchus , longè tum acerrimus juvenum ad id delectus , per diſpoſitos equos propè incredibili celeritate ab Amphiffa *Philippus exercitui Romano omnia parat.*

(inde enim eſt dimiſſus) die tertio Pelam pervenit. In convivio rex erat , & in

~~U. c. 562.~~ multum vini processerat : ea ipsa remissio
 a. C. 150. animi suspicionem dempsit, novare eum
 quidquam velle. Et tum quidem comiter
 acceptus hospes : postero die commeatus
 exercitui paratos benignè, pontes in flu-
 minibus factos, vias, ubi transitus diffi-
 ciles erant, munitas vidit. Hæc referens eâ-
 dem, quâ ierat, celeritate Thaumacis oc-
 currit consuli. Inde certiore & majore spe
 lætus exercitus ad præparata omnia in Ma-
 cedoniam pervenit. Venientes regio appa-
 ratu & accepit, & prosecutus est rex. Multa
 in eo & dexteritas, & humanitas visâ,
 quæ commendabilia apud Africanum erant,
 virum sicut ad cetera egregium, ita a co-
 mitate, quæ sine luxuria esset, non aver-
 sum. Inde non per Macedoniam modò,
 sed etiam Thraciam, prosequente & præ-
 parante omnia Philippo, ad Hellespontum
 perventum est.

*Classem
 reparat
 Antio-
 chus.*

VIII. Antiochus post navalem ad Co-
 rycum pugnam, quum totam hiemem li-
 beram in apparatus terrestres maritimosque
 habuisset, classi maximè reparandæ, ne
 totâ maris possessione pelleretur, intentus
 fuerat. Succurrebat, *Superatum se, quum
 classis abfuisset Rhodiorum : quodd si ea quo-
 que (nec commissuros Rhodios, ut iterum
 morarentur) certamini adesset, magno sibi
 navium numero opus fore, ut viribus & ma-
 gnitudine classem hostium æquaret.* Itaque &
 Annibalem in Syriam miserat ad Phœni-

cum arcessendas naves, & Polyxenidam, quò minùs prosperè gesta res erat, eò eni-
 xiùs & eas, quæ erant, reficere, & alias U.C. 162.
A.C. 190.
 parare naves iussit. Ipse in Phrygia hibernavit, undique auxilia arcessens: etiam in Gallogræciam miserat. Bellicosiores eâ tempestate erant, Gallicos adhuc, nondum exsoletâ stirpe gentis, servantes animos. Filium Seleucum in Æolide reliquerat cum exercitu ad maritimas continendas urbes; quas illinc a Pergamo Eumenes, hinc a Phocæa Erythrisque Romani sollicitabant. Classis Romana, sicut antè dictum est, ad Canas hibernabat. Eò mediâ ferme hieme rex Eumenes cum duobus millibus peditum, equitibus centum, venit. Is, quum magnam prædam agi posse dixisset ex hostium agro, qui circa Thyatira esset, hortando perpulit Livium, ut quinque millia militum secum mitteret: missi ingentem prædam intra paucos dies averterunt.

IX. Inter hæc Phocææ seditio orta, quibusdam ad Antiochum multitudinis animos avocantibus. Gravia hiberna navium erant; grave tributum, quòd togæ quingentæ imperatæ erant, cum quingentis tunicis; gravis etiam inopia frumenti, propter quam naves quoque & præsidium Romanum excessit. Tum verò liberata metu factio erat, quæ plebem in concionibus ad Antiochum trahebat. Senatus & optimates

D iv.

U. c. 562.
a. C. 140.

multum vini processerat : ea ipsa remi
animi suspicionem dempsit, novare
quidquam velle. Et tum quidem cor
acceptus hospes : postero die com
exercitui paratos benignè, pontes
minibus factos, vias, ubi transitus
les erant, munitas vidit. Hæc refe
dem, quâ ierat, celeritate Thaur
currit consuli. Inde certiore om
lætus exercitus ad præparata om
cedoniam pervenit. Venientes
ratu & accepit, & profectus
in eo & dexteritas, & h
quæ commendabilia apud A
virum sicut ad cetera egr
mitate, quæ sine luxuria
sum. Inde non per M
sed etiam Thraciam,
parante omnia Philip
perventum est.

VIII. Antiochus

cum pugnam,
eram in apparat
abuiisset, class
otâ maris pos
erat. Sine
m

cum arcessendas naves, & Polyxenidam
 quò minùs prosperè gesta res erat, naves
 xius & eas, quæ erant, reuocare, & re-
 parare naves iussit. Ipse in Phrygiam
 navit, undique auxilia arcessens, totam
 Gallogræciam miserat. Bellicosi enim
 tempestate erant, Gallicos, quos
 dum exsoletâ stirpe genis, feracem
 mos. Filium Seleucum in Phrygiâ
 rat cum exercitu ad maritimas
 das urbes; quas illi a Phocæ
 nes, hinc a Phocæ Evagoras
 sollicitabant. Classis Romanâ
 dictum est, ad Canas hinc
 diâ ferme hieme rex Evagoras
 bus millibus pedum, cum
 venit. Is, quum magnam
 dixisset ex hostium agnitionem,
 ter, hortando peritiam, aut maiorem ejus
 milia militum, traditurum ei: pretium
 Magnitudo rei, nec ut
 aspernaretur dicta, effe-
 amiaæ terræ petit; ibique
 rem, quæ oblata erat,
 citroque nuntii cursare; nec
 istrato facta est, quàm co-
 ejus Polyxenidas suâ manu
 ea, quæ pollicitus esset, fac-
 noque suo impressas tabellas mi-
 erò pignore velut auctoratum sibi
 em ratus est. Neque enim eum, qui
 a viveret, commissurum fuisse, ut ad-

atur, U.c. 562.
 autem a C. 190.
 etiam Polyxe-
 m, & nidas
 uædam f. audem
 dixisse, Pausistrato
struit.

D v

ectoratum
 que enim eum
 urum fuisse,

D v v c

versus semet ipsum indicia manu suâ testata daret. Inde ratio simulatæ proditiōis composita. Omnium se rerum apparatus omis-
U. c. 562.
a. C. 190. surum, Polyxenidas dicere: non remigem, non socios navales ad classem frequentes habiturum: subducturum per simulationem reficiendi quasdam naves, alias in propin-
 quos portus dimissurum: paucas ante portum Ephesi in salo habiturum, quas, si exire res cogeret, objecturus certamini foret. Quam negligentiam Polyxenidam in classe sua habiturum Pausistratus audivit, eam ipse extemplo habuit: partem navium ad commeatus arcessendos Halicarnassum, partem Samum ad urbem misit; ut paratus esset, quum signum aggrediendi a proditore accepisset. Polyxenidas augere simulando errorem: subducit quasdam naves, alias velut subducturus esset, navalia reficit: remiges ex hibernis non Ephesum arcessit, sed Magnesium occultè cogit.

XI. Fortè quidam Antiochi miles, quum Samum rei privatæ causâ venisset, pro speculatore deprehensus deducitur Panormum ad præfectum: is percunctanti, quid Ephesi ageretur, incertum metu, an erga suos haud sincerâ fide, omnia aperit: classem instructam paratamque in portu stare: remigium omne Magnesium ad Sipylum missum: perpaucas naves subductas esse, & navalia tegi: numquam intentius rem

navalem administratam esse. Hæc ne pro
 veris audirentur, animus errore & spe U.c. 562.
a. C. 130.
 vanâ præoccupatus fecit. Polyxenidas satis
 omnibus comparatis, nocte remige a Ma-
 gnesia arcessito, deductisque raptim, quæ
 subductæ erant, navibus, quum diem non
 tam in apparatu absumpsisset, quàm quòd
 conspici proficiscentem classem nolebat;
 post solis occasum profectus septuaginta
 navibus tectis, vento adverso, ante lucem
 Pygela portum tenuit: ubi quum interdiu
 ob eandem causam quiesset, nocte in pro-
 xima Samiæ terræ trajecit. Hinc Nicandro
 quodam archipiratâ quinque navibus tec- Eum in-
cautum
opprimit.
 tis Palinurum jussu petere, atque inde ar-
 matos, quæ proximum per agros iter es-
 set, Panormum ad tergum hostium du-
 cere, ipse interim, classe divisâ, ut ex
 utraque parte fauces portûs teneret, Pa-
 normum petit. Pausistratus primò, ut in
 re necopinata, turbatus parumper, deinde
 vetus miles celeriter collecto animo, terrâ
 melius arceri, quàm mari, hostes posse
 ratus, armatos duobus agminibus ad pro-
 montoria, quæ cornibus objectis ab alto
 portum faciunt, ducit; inde facilè telis
 ancipitibus hostem submoturus: id incep-
 tum ejus Nicander a terra visus quum tur-
 basset, repentè mutato consilio, naves
 conscendere omnes jubet. Tum verò in-
 gens pariter militum nautarumque trepida-
 tio orta, & velut fuga in naves fieri, quum

D vj

U.c. 562.
a. C. 190. se mari terrâque simul cernerent circum-
ventos. Pausistratus, unam viam salutis
esse ratus, si vim facere per fauces por-
tûs, atque erumpere in mare apertum pos-
set, postquam conscendisse suos vidit, se-
qui ceteris jussis, ipse princeps concitatâ
nave remis ad ostium portûs tendit. Su-
perantem jam fauces navem ejus Polixe-
nidas tribus quinquereuib; circumsistit.
Navis rostris icta supprimitur: telis obruun-
tur propugnatores; inter quos & Pausis-
tratus impigrè pugnans interficitur. Navium
reliquarum ante portum aliæ, aliæ in portu
deprehensæ, quædam a Nicandro, dum
moliuntur a terra, captæ: quinque tan-
tùm Rhodiæ naves cum duabus Cois effu-
gerunt, terrore flammæ micantis viâ sibi
inter confertas naves factâ: contis enim
binis a prora prominentibus trullis ferreis
multum conceptum ignem præ se porta-
bant. Erythrææ triremes, quum haud pro-
cul a Samo Rhodiis navibus, quibus ut
essent præsidio, veniebant, obviæ fugien-
tibus fuissent, in Hellespontum ad Roma-
nos cursum averterunt. Sub idem tempus
Seleucus proditam Phocæam, portâ unâ
per custodes apertâ, recepit; & Cyme
aliæque ejusdem oræ urbes ad eum metu
defecerunt.

XII. Dum hæc in Æolide geruntur, Aby-
dus quum per aliquot dies obsidionem to-
lerasset, præsidio regio tutante mœnia, jam

LIBER XXXVII. 85

omnibus fessis, Philotâ quoque præfecto præsidii permittente, magistratus eorum cum Livio de conditionibus tradendæ urbis agebant: rem distinebat, quòd, utrum armati an inermes emitterentur regii, parum conveniebat. Hæc agentibus quum intervenisset nuntius Rhodiorum cladis, emissâ de manibus res est: metuens enim Livius, ne successu tantæ rei elatus Polyxenidas classem, quæ ad Canas erat, opprimeret, Abydi obsidione custodiâque Hellesponti extemplo relictâ, naves, quæ subductæ Canis erant, deduxit. Et Eumenes Elæam venit. Livius omni classe, cui adjunxerat triremes duas Mitylenæas, Phocæam petit: quam quum teneri valido regio præsidio audisset, nec procul Seleuci castra esse; depopulatus maritimam oram, & prædâ maximè hominum raptim in naves impositâ, tantum moratus, dum Eumenes cum classe assequeretur, Samum petere intendit. Rhodiis primò audita clades simul pavorem, simul luctum ingentem fecit: nam præter navium militumque jacturam, quod floris, quod roboris in juventute fuerat, amiserant; multis nobilibus secutis inter cetera auctoritatem Paufistrati, quæ inter suos meritò maxima erat. Deinde, quòd fraude capti, quòd a cive potissimum suo forent, in iram luctus vertit. Decem extemplo naves, & diebus post paucis decem alias, præfecto

U.C. 562.
A.C. 190.

Rhodi-
orum luctus

Dein ira.

U. C. 562.
M. C. 190.

belli quærens, Asiam & regem Antiochum
spectabat, jusserratque Athenienses, non
Romanis solum, ut pacem bello præfer-
rent, sed etiam Ætolis persuadere. Cele-
riter, auctoribus Atheniensibus, frequens
ab Hypata legatio Ætolorum venit; &
spem pacis eis sermo etiam commemorantis,
priorem adierunt, auxit, in Hispania prius
Multas gentes populosque in Hispania prius
deinde in Africa, in fidem suam venisse;
omnibus se majora clementiæ benignitatis
quàm virtutis bellicæ, monumenta reli-
Perfecta videbatur res,
sul idem illud res-
gati ab senatu
quum isti
gatione
cani
fer

nam est
am neque
erat; &
ne in corpora
Redire ita
& Ar
ut, si d
ndere
nt,

L I B E R XXXVII. 77

Ætolienses sunt ; & princeps legationis eorum
& Echedemus ; fatigatos tot repulsis Ætolos ,
Nam complorantes inuiti lamentatione fortu-
inducias sex , ad spem revocavit , auctor
Romam se mittere possent. *Dilationem nihil*
ad præsentia mala , quippe quæ ultima es-
sent , adjecturam ; levare per multos casus ,
tempore interposito , præsentem cladem posse.
Auctore Echedemo iisdem missi , prius P. I
Scipione convento , per eum inducias tem-
poris ejus , quod petebant , a consule im-
petraverunt ; & M. Acilius obfisione Amphif-
sæ in provinciâ consuli exercitu ,
per Macedoniam
in Asiam. Tum Afric-
sed insistis , I
sed totum
Qui , si
& comme
nere exerc
peditabit
etiam sat
regis an
plorabit
opprime
acch

nenses sunt ; & principes legationis eorum
 Echedemus fatigatos tot repulsis Ætolos,
 & complorantes inuiti lamentatione fortu-

U. c. 562.
 a. C. 190.

nam gentis, ad spem revocavit, auctor
 inducias sex mensium petendi, ut legatos
 Romam mittere possent. Dilationem nihil
 ad præsentia mala, quippe quæ ultima es-

sunt, adjecturam ; levare per multos casus,

tempore interposito, præsentibus clades posse.
 Auctore Echedemo iidem, prius P. Inducias
 Scipione convento, per, & fo, cias tem-
 & fo, per, impe-
 & fo, per, trant.

Amphif-
 exercitu,
 Amphissa
 Macedoniam

am. Tum Afri- Cos. ducit
 sistis, L. Scipio, in Asiam.

totum id vertit
 qui, si imperio n
 ommeatus, &

mercitus alur
 abit : si is d
 satis tutum
 animum

abitur, f
 pro- Philip-
 juve- pus exer-
 equos citui Ro-
 Amphissa mano
 parat.

tertio Pel-
 lex erat, & in
 D ii

~~U. c. 562.~~ multum vini procefferat : ea ipsa remissio
 U. c. 562. animi suspicionem dempsit, novare eum
 a. C. 150. quidquam velle. Et tum quidem comiter
 acceptus hospes : postero die commeatus
 exercitui paratos benignè, pontes in flu-
 minibus factos, vias, ubi transitus diffici-
 les erant, munitas vidit. Hæc referens eâ-
 dem, quâ ierat, celeritate Thaumacis oc-
 currit consuli. Inde certiore & majore spe
 lætus exercitus ad præparata omnia in Ma-
 cedoniam pervenit. Venientes regio appa-
 ratu & accepit, & profecutus est rex. Multa
 in eo & dexteritas, & humanitas visa,
 quæ commendabilia apud Africanum erant,
 virum sicut ad cetera egregium, ita a co-
 mitate, quæ sine luxuria esset, non aver-
 sum. Inde non per Macedoniam modò,
 sed etiam Thraciam, prosequente & præ-
 parante omnia Philippo, ad Hellespontum
 perventum est.

*Classem
 reparat
 Antio-
 chus.*

VIII. Antiochus post navalem ad Co-
 rycum pugnam, quum totam hiemem li-
 beram in apparatus terrestres maritimosque
 habuisset, classi maximè reparandæ, ne
 totâ maris possessione pelleretur, intentus
 fuerat. Succurrebat, *Superatum se, quum
 classis abfuisset Rhodiorum : quodd si ea quo-
 que (nec commissuros Rhodios, ut iterum
 morarentur) certamini adesset, magno sibi
 navium numero opus fore, ut viribus & ma-
 gnitudine classem hostium æquaret.* Itaque &
 Annibalem in Syriam miserat ad Phœni-

cum arcessendas naves, & Polyxenidam, U.c. 562.
A.C. 190.
quò minùs prosperè gesta res erat, eò eni-
xiùs & eas, quæ erant, reficere, & alias
parare naves iussit. Ipse in Phrygia hiber-
navit, undique auxilia arcessens: etiam in
Gallogræciam miserat. Bellicosiores eâ
tempestate erant, Gallicos adhuc, non-
dum exsoletâ stirpe gentis, servantes ani-
mos. Filium Seleucum in Æolide relique-
rat cum exercitu ad maritimas continen-
das urbes; quas illiñc a Pergamo Eume-
nes, hinc a Phocæa Erythrisque Romani
solicitant. Classis Romana, sicut antè
dictum est, ad Canas hibernabat. Eò me-
diâ ferme hieme rex Eumenes cum duo-
bus millibus peditum, equitibus centum,
venit. Is, quum magnam prædam agi posse
dixisset ex hostium agro, qui circa Thya-
tira esset, hortando perpulit Livium, ut
quinque millia militum secum mitteret:
missi ingentem prædam intra paucos dies
averterunt.

IX. Inter hæc Phocææ seditio orta, qui-
busdam ad Antiochum multitudinis ani-
mos avocantibus. Gravia hiberna navium
erant; grave tributum, quòd togæ quin-
gentæ imperatæ erant, cum quingentis tu-
nicis; gravis etiam inopia frumenti, prop-
ter quam naves quoque & præsidium Ro-
manum excessit. Tum verò liberata metu
factio erat, quæ plebem in concionibus ad
Antiochum trahebat. Senatus & optimates
D iv.

millia, equites centum, & socium Latini
 U.c. 562. nominis quinque millia, equites ducenti;
 A.C. 190. & adjectum, ut, quum in provinciam ve-
 nisset, si e republica videretur esse, exer-
 citum in Asiam trajiceret. Alteri consuli
 totus novus exercitus decretus; duæ le-
 giones Romanæ, & socium Latini nomi-
 nis quindecim millia peditum, equites sex-
 centi. Exercitum ex Liguribus Q. Minu-
 cius (jam enim confectam provinciam
 scripserat, & Ligurum omne nomen in de-
 ditionem venisse) traducere in Boios, &
 P. Cornelio proconsuli tradere, jussus. Ex
 agro, quo victos bello multaverat Boios,
 deductæ urbanæ legiones, quæ priore anno
 conscriptæ erant, M. Tuccio prætori da-
 tæ, & socium ac Latini nominis peditum
 quindecim millia, equites sexcenti, ad
 Apuliam Bruttiosque obtinendos. A Cor-
 nelio superioris anni prætori, qui Bruttios
 cum exercitu obtinuerat, imperatum, si
 ita consuli videretur, ut legiones in Æto-
 liam trajectas Manio Acilio traderet, si is
 manere ibi vellet: si Acilius redire Ro-
 mam mallet, ut A. Cornelius cum eo exer-
 citu in Ætolia remaneret. C. Atinium La-
 beonem provinciam Siciliam exercitumque
 a M. Æmilio accipere placuit, & in sup-
 plementum scribere ex ipsa provincia, si
 vellet, peditum duo millia, & centum
 equites. P. Junius Brutus in Tuscos exerci-
 tum novum, legionem unam Romanam,

& decem millia sociùm ac Latini nominis scribere, & quadringentos equites; L. Æmilius, cui provincia maritima erat, viginti naves longas, & socios navales a M. Junio prætore superioris anni accipere jussus, & scribere ipse mille navales socios, duo millia peditum: cum iis navibus militibusque in Asiam proficisci, & classem a C. Livio accipere. Duas Hispanias Sardiniamque obtinentibus prorogatum in annum imperium est, & iidem exercitus decreti. Siciliæ Sardiniaque binæ eo anno decumæ frumenti imperatæ: Siculum omne frumentum in Ætoliā ad exercitum portari jussus; ex Sardinia pars Romam, pars in Ætoliā, eodem quò Siculum.

III. Priusquam consules in provincias proficiscerentur, prodigia per pontifices procurari placuit. Romæ Junonis Lucinæ templum de cœlo tactum erat, ita ut fastigium valvæque deformarentur. Puteolis pluribus locis murus, & porta fulmine icta, & duo homines exanimati. Nursiæ sereno satis constabat nimbium ortum; ibi quoque duos liberos homines exanimatos. Terrâ apud se pluuisse Tusculani nuntiabant; & Reatini mulam in agro suo peperisse. Ea procurata, Latinæque instauratæ, quòd Laurentibus carnis, quæ dari debet, data non fuerat. Supplicatio quoque earum religionum causâ fuit, quibus diis decemviri ex libris ut fieret, ediderunt. Decem

U.C. 562.
A.C. 140.

Prodi-
gia.

~~U. c. 561.~~ gna pars amicorum aut per errorem, aut
 U. c. 561. assentando faciebat. Annibal unus, cujus
 a. C. 191. eo tempore vel maxima apud regem aucto-
 Monita ritas erat, *Magis mirari se, aiebat, quòd*
 Anniba- *non jam in Asia essent Romani, quàm ven-*
 liis. *turos dubitare. Propius esse, in Asiam ex*
Græcia, quàm ex Italia in Græciam trajē-
cere; & multò majorem causam Antiochum,
quàm Ætolos, esse. Neque enim mari minùs,
quàm terrâ, pollere Romana arma: jamprī-
dem classē circa Maleam esse: audire sese,
nuper novas naves novumque imperatorem re-
gerendâ causâ ex Italia venisse. Itaque desi-
neret Antiochus pacem sibi ipse spe vanâ fa-
cere. In Asia, & de ipsa Asia brevi terrâ
marique dimicandum ei cum Romanis esse;
& aut imperium adimendum Orbem terrarum
affectantibus, aut ipsi regnum amittendum.
 Unus vera & providere, & fideliter præ-
 dicere visus: itaque ipse rex navibus, quæ
 paratæ instructæque erant, Chersonesum
 petit; ut ea loca, si fortè terrâ venirent
 Romani, præfidiis firmaret: ceteram clas-
 sem Polyxenidam parare & deducere juf-
 fit; speculatorias naves ad omnia explo-
 randa circa insulas dimisit.

Classis XLII. C. Livius, præfectus Romanæ
Roman. classis, cum quinquaginta navibus testis
 profectus, ab Roma Neapolim, quò ab
 fociis ejus oræ convenire jusserat apertas
 naves, quæ ex fœdere debebantur, Sici-
 liam inde petit; fretoque Messanam præ-

tervectus, quum sex Punicas naves ad auxilium missas accepisset, ab Rheginis Locrisque & ejusdem juris sociis debitas exegisset naves; lustratâ classe ad Lacinium, altum petit. Corcyram, quam primam Græciæ civitatum adiit, quum venisset, percunctatus de statu belli (necdum enim omnia in Græcia perpacata erant) & ubi classis Romana esset, postquam audivit, circa Thermopylarum saltum in statione consulem ac regem esse, classem Piræei stare, maturandum ratus omnium rerum causâ, pergit protinus navigare Peloponnesum. Samen Zacynthumque, quia partis Ætolorum maluerant esse, protinus depopulatus, Maleam petit; & prosperâ navigatione usus, paucis diebus Piræeum ad veterem classem pervenit. Ad Scyllæum Eumenes rex cum tribus navibus occurrit, quum Æginæ diu incertus consilii fuisset, utrum ad tuendum rediret regnûm (audiebat enim Antiochum Ephesi navales terrestresque parare copias) an nusquam abscederet ab Romanis, ex quorum fortuna sua penderet. A Piræeo A. Atilius, traditis successorî quinque & viginti navibus tectis, Romam est profectus. Livius unâ & octoginta rostratis navibus, multis præterea minoribus, quæ aut apertæ rostratæ, aut sine rostris speculatoriæ erant, Delum trajecit. XLIII. Eo ferè tempore consul Acilius Naupactum oppugnabat. Livium Deli per-

U. c. 161.
C. 191.

aliquot dies (& est ventosissima regio inter
 Cycladas, fretis alias majoribus, alias mi-
 noribus divisas) adversi venti tenuerunt.
 Polyxenidas, certior per dispositas specu-
 latorias naves factus, Deli stare Romanam
 classem, nuntios ad regem misit; qui,
 omiſſis, quæ in Hellesponto agebat, cum
 rostratis navibus, quantum accelerare po-
 tuit, Ephesum rediit; & consilium exem-
 plo habuit, faciendumne periculum navalis
 certaminis foret. Polyxenidas negabat ces-
 sandum: *Et utique prius conſligendum, quàm*
classis Eumenis & Rhodiæ naves conjunge-
rentur Romanis: ita numero non ferme impa-
res futuros se, ceteris omnibus superiores, &
celeritate navium, & varietate auxiliorum.
Nam Romanas naves, quum ipsas inscitè
factas immobiles esse, tum etiam, ut quæ in
terram hostium veniant, oneratas commeatæ
venire; suas autem, ut pacata omnia circa
se relinquentes, nihil præter militem atque
arma habituras: multum etiam adjuturam
notitiam maris terrarumque & ventorum;
quæ omnia ignaros turbatura hostes essent.
 Movit omnes auctor consilii, qui & re con-
 silium exsecuturus erat. Biduum in apparatu
 morati; tertio die centum navibus, quarum
 septuaginta testæ, ceteræ apertæ, minoris
 omnes formæ, erant, profecti Phocæam
 petierunt: inde, quum audisset, appropin-
 quare jam Romanam classem, rex, quia non
 interfuturus navali certamini erat, Magne-

Antio-
 chus cum
 ea pu-
 gnandum
 decernit.

fiam, quæ ad Sipylum est, concessit, ad terrestres copias comparandas: classis ad Cyssuntem portum Erythræorum, tamquam ibi aptius expectatura hostem, contendit. Romani, ubi primum aquilones (ii namque per aliquot dies tenuerant) cecidere, ab Delo Phanas, portum Chiorum in Ægeum mare versum, petunt: inde ad urbem circumegere naves, commeatuque sumpto, Phocæam trajiciunt. Eumenes, Elæam ad suam classem profectus, paucis post inde diebus, cum quatuor & viginti navibus tectis, apertis pluribus, paulò a Phocæa ad Romanos, parantes instruentesque se ad navale certamen, rediit. Inde centum quinquaginta tectis navibus, apertis ferme quinquaginta, profecti, primò, aquilonibus transversis quum urgerentur in terram, cogebantur tenui agmine propè in ordinem singulæ naves ire; deinde, ut lenita paulum vis venti est, ad Corycum portum, qui super Cyssuntem est, conati sunt trajicere.

XLIV. Polyxenidas, ut appropinquare hostes allatum est, occasione pugnandi lætus, sinistrum ipse cornu in altum extendit, dextrum cornu præfectos navium ad terram explicare jubet, & æquâ fronte ad pugnam procedebat. Quod ubi vidit Romanus, vela contrahit, malosque inclinat, & simul armamenta componens, operitur insequentes naves. Jam ferme triginta in fronte erant; quibus ut æquaret

U.c. 561.
a. C. 198.

*Pugna
navalis.*

U. c. 961.
a. C. 191.

lævum cornu, dilonibus erectis altum petere intendit ; jussis, qui sequebantur, adversus dextrum cornu prope terram proas dirigere. Eumenes agmen cogebat. Ceterum ut demendis armamentis tumultuari primum coeptum est, & ipse quantâ maximâ celeritate potest, concitat naves. Jam omnes in conspectu erant : duæ Punicæ naves antecedeabant Romanam classem, quibus obviæ tres fuerunt regiæ naves ; & ut in numero impari, duæ regiæ unam circumstant : & primum ab utroque latere remos detergunt ; deinde transscendunt armati, & dejectis cæsisque propugnatoribus, navem capiunt. Una quæ compari Marte concurrerat, postquam captam alteram navem vidit, priusquam a tribus simul circumveniretur, retro ad classem refugit. Livius, indignatione accensus, prætoriâ nave in hostes tendit ; adversus quam eâdem spe duæ, quæ Punicam unam navem circumvenerant, quum inferrentur, demittere in aquam remos ab utroque latere remiges stabiliendæ navis causâ jussit, & in advenientes hostium naves ferreas manus injicere, & , ubi pugnam pedestri similem fecisset, meminisse Romanæ virtutis, nec pro viris ducere regia mancipia. Haud paulò faciliùs, quàm antè duæ unam, tunc una duas naves expugnavit cepitque. Et jam classes quoque undique concurrerant, & passim permixtis navibus pugna-

batur. Eumenes, qui extremus commisso certamine advenerat, ut animadvertit lævum cornu hostium ab Livio turbatum, dextrum ipse, ubi æqua pugna erat, invadit.

U.C. 561.
A.C. 191.

XLV. Nec ita multò post, primùm ab lævo cornu fuga cœpit. Polyxenidas enim, ut virtute militum haud dubiè superari se vidit, sublatis dolonibus effusè fugere intendit: mox idem &, qui prope terram cum Eumene contraxerant certamen, fecerunt. Romani & Eumenes, quoad sufficere remiges potuerunt, & in spe erant extremi agminis vexandi, satis pertinaciter secuti sunt: postquam celeritate navium, utpote levium, suas commeatu onustas eludi frustra tendentes viderunt, tandem abstiterunt; tredecim captis navibus cum milite ac remige, decem demersis. Romanæ classis una Punica navis, in primo certamine ab duabus circumventa, periit. Polyxenidas non priùs, quàm in portu Ephesi, fugæ finem fecit. Romani eo die, unde egressa regia classis erat, manserunt: postero die hostem persequi intenderunt. Medio ferè in cursu obviam fuere iis quinque & viginti tectæ Rhodiæ naves, cum Pausistrato præfecto classis. Iis adjunctis, Ephesum hostem persecuti, ante ostium portûs acie instructâ steterunt. Postquam confessionem victis satis expresserunt, Rhodii & Eumenes domos dimissi: Romani, Chium petentes, Phœnicuntum primum portum Erythrææ terræ præter-

Vincunt
Romani.



EPITOME

LIBRI XXXVII LIVIANI.

LUCIUS Cornelius Scipio consul, legato P. Scipione Africano (qui se legatum fratris futurum dixerat, si ei Græcia provincia diceretur, quum C. Lælio, qui multum in senatu poterat, ea provincia dari videretur) profectus ad bellum adversus Antiochum gerendum, in Asiam primus omnium Romanorum ducum trajecit. Æmilius Regillus adversus regiam classẽ Antiochi feliciter pugnavit ad Myonnesum, Rhodiis adjuvantibus. Filius Africani, ab Antiocho captus, patri remissus est. Manius Acilius Glabrio de Antiocho, quem Græciã expulerat, & de Ætolis triumphavit. Victo deinde Antiocho a L. Cornelio Scipione, adjuvante Eumene rege Pergami, Attali filio, pax data est eã conditione, ut omnibus provinciis citra Taurum montem cederet. Eumeni, quo juvante Antiochus victus erat, regnum ampliatum. Rhodiis quoque, qui & ipsi juverant, quædam civitates concessæ. Colonia deducta est Bononia. Æmilius Regillus, qui præfectos Antiochi navali certamine vicerat, navalem triumphum duxit. L. Cornelius Scipio, qui cum Antiocho debellaverat, cognomine fratrẽ exaquatus, Asiaticus appellatus est.

LIBER XXXVII.

Y

I. LUCIO Cornelio Scipione, C. Lælio
U.c. 562.
 a. C. 190.
 L. Cornelio,
 C. Lælio
 Coss. consulibus, nulla prius secundum religio-
 nes acta in senatu res est, quàm de *Æto-*
lis. Et legati eorum institere, quia brevem
 induciarum diem habebant; & ab T. *Quin-*
tio, qui tum Romam ex Græcia redierat,
 adjuti sunt. *Ætoli,* ut quibus plus in mi-
 sericordia senatûs, quàm in causa spei es-
 set, suppliciter egerunt, veteribus bene-
factis nova pensantes maleficia. Ceterum
Ætoli & præsentibus interrogationibus undique se-
legati, natorum, confessionem magis noxæ, quàm
infecti responsa, exprimentium, fatigati sunt; &
pace, excedere curiâ jussi, magnum certamen
dimissi. præbuere. Plus ira, quàm misericordia, in
 causa eorum valebat; quia non ut hosti-
 bus modò, sed tamquam indomitæ & in-
 sociabili genti, succensebant. Per aliquot
 dies quum certatum esset, postremò ne-
 que dari, neque negari pacem placuit;
 duæ conditiones eis latæ sunt; vel sena-
 tui liberum arbitrium de se permetterent;
 vel mille talentûm darent, eosdemque ami-
 cos atque inimicos haberent. Exprimere
 cupientibus, quarum rerum in se arbitrium
 senatui permetterent, nihil certi responsum
 est: ita infectâ pace dimissi, urbe eodem
 die, Italiâ intra quindecim dies excedere
 jussi. Tum de consulum provinciis cœptum

Provin-
cia.

est agi. Ambo Græciam cupiebant. Multum Lælius in senatu poterat : is , quum ^{U. c. 562.} ~~senatus~~ ^{A. C. 190.} aut sortiri , aut comparare inter se provincias consules jussisset , elegantius facturos dixit , si iudicio Patrum , quàm si forti , eam rem permisissent. Scipio , responso ad hoc dato , cogitaturum quid sibi faciendum esset , cum fratre uno locutus , jussusque ab eo permittere audacter senatui , renuntiat collegæ , facturum se quod is censeret. Quum res , aut nova , aut vetustate exemplorum memoriæ jam exoletæ , relata expectatione certaminis senatum erexit , P. Scipio Africanus dixit , *Si L. Scipioni fratri suo provinciam Græciam decrevisset , se legatum iturum.* ^{Africanus fratri legatus.} Hæc vox , magno assensu audita , sustulit certamen. Experiri libebat , utrum plus regi Antiocho in Annibale victo , an in victore Africano consuli legionibusque Romanis , auxilii foret ; ac propè omnes Scipioni Græciam , Lælio Italiam decreverunt. Prætores inde provincias sortiti , L. Aurunculeius urbanam , Cn. Fulvius peregrinam , L. Æmilius Regillus classem , P. Junius Brutus Tuscos , M. Tuccius Apuliam & Bruttios , C. Atinius Siciliam.

II. Consuli deinde , cui Græcia provincia decreta erat , ad eum exercitum , quem ^{Exercitus.} a Manio Acilio (duæ autem legiones erant) accepturus esset , in supplementum addita peditum civium Romanorum tria

millia, equites centum, & socium Latini
 U.c. 562. nominis quinque millia, equites ducenti;
 A.C. 190. & adjectum, ut, quum in provinciam ve-
 nisset, si e republica videretur esse, exer-
 citum in Asiam trajiceret. Alteri consuli
 totus novus exercitus decretus; duæ le-
 giones Romanæ, & socium Latini nomi-
 nis quindecim millia peditum, equites sex-
 centi. Exercitum ex Liguribus Q. Minu-
 cius (jam enim confectam provinciam
 scripserat, & Ligurum omne nomen in de-
 ditionem venisse) traducere in Boios, &
 P. Cornelio proconsuli tradere, jussus. Ex
 agro, quo victos bello multaverat Boios,
 deductæ urbanæ legiones, quæ priore anno
 conscriptæ erant, M. Tuccio prætori da-
 tæ, & socium ac Latini nominis peditum
 quindecim millia, equites sexcenti, ad
 Apuliam Bruttiosque obtinendos. A Cor-
 nelio superioris anni prætori, qui Bruttios
 cum exercitu obtinuerat, imperatum, si
 ita consuli videretur, ut legiones in Æto-
 liam trajectas Manio Acilio traderet, si is
 manere ibi vellet: si Acilius redire Ro-
 mam mallet, ut A. Cornelius cum eo exer-
 citu in Ætolia remaneret. C. Atinium La-
 beonem provinciam Siciliam exercitumque
 a M. Æmilio accipere placuit, & in sup-
 plementum scribere ex ipsa provincia, si
 vellet, peditum duo millia, & centum
 equites. P. Junius Brutus in Tuscos exerci-
 tum novum, legionem unam Romanam,

& decem millia sociùm ac Latini nominis scribere, & quadringentos equites; L. Æmilius, cui provincia maritima erat, viginti naves longas, & socios navales a M. Junio prætore superioris anni accipere jussus, & scribere ipse mille navales socios, duo millia peditum: cum iis navibus militibusque in Asiam proficisci, & classem a C. Livio accipere. Duas Hispanias Sardiniamque obtinentibus prorogatum in annum imperium est, & iidem exercitus decreti. Siciliæ Sardiniaque binæ eo anno decumæ frumenti imperatæ: Siculum omne frumentum in Ætoliā ad exercitum portari jussum; ex Sardinia pars Romam, pars in Ætoliā, eodem quò Siculum.

III. Priusquam consules in provincias proficiscerentur, prodigia per pontifices ^{Prodi-} procurari placuit. Romæ Junonis Lucinæ templum de cœlo tactum erat, ita ut fastigium valvæque deformarentur. Puteolis pluribus locis murus, & porta fulmine icta, & duo homines exanimati. Nursiæ sereno satis constabat nimbū ortum; ibi quoque duos liberos homines exanimatos. Terrā apud se pluuisse Tusculani nuntiabant; & Reatini mulam in agro suo peperisse. Ea procurata, Latinæque instauratæ, quòd Laurentibus carnis, quæ dari debet, data non fuerat. Supplicatio quoque earum religionum causâ fuit, quibus diis decemviri ex libris ut fieret, ediderunt. Decem

ingenui, decem virgines, patrimi omnes
 U. c. 562. matrimique, ad id sacrificium adhibiti; &
 a. c. 190. decemviri nocte lactentibus rem divinam
 fecerunt. P. Cornelius Scipio Africanus,
 priusquam proficisceretur, fornicem in Ca-
 pitolio adversus viam, quâ in Capitolium
 adscenditur, cum signis septem auratis, &
 duobus equis, & marmorea duo labra ante
 fornicem posuit. Per eosdem dies princi-
 pes Ætolorum tres & quadraginta, inter
 quos Damocritus & frater ejus erant, ab
 duabus cohortibus, missis a Manio Acilio,
 Romam deducti, & in Lautumias coniecti
 sunt: cohortes inde ad exercitum redire
 L. Cornelius consul jussit. Legati ab Pto-
 lemæo & Cleopatra regibus Ægypti, gra-
 tulantes quodd Manius Acilius consul An-
 tiochum regem Græciâ expulisset, vene-
 runt; adhortantesque, ut in Asiam exer-
 citum trajicerent: *Omnia perculsa metu non
 in Asia modò, sed etiam in Syria esse; re-
 ges Ægypti ad ea, quæ censuisset senatus,
 paratos fore.* Gratia regibus acta: legatis
 munera dari jussa, in singulos quaternum
 millium æris.

IV. L. Cornelius consul, peractis, quæ
 Romæ agenda erant, pro concione edixit,
 ut milites, quos ipse in supplementum
 scripsisset, quique in Bruttiis cum A. Cor-
 nelio proprætore essent, uti hi omnes Idi-
 bus Quintilibus Brundisium convenirent.
 Item tres legatos nominavit, Sex. Digi-
 tium,

tium, L. Apustium, C. Fabricium Lusci-
num, qui ex ora maritima undique naves
Brundisium contraherent; & omnibus jam
paratis, paludatus ab urbe est profectus.

U. c. 562.
i. C. 190.
Scipio
Cos. pro-
fiscitura

Ad quinque millia voluntariorum ex Ro-
manis scq̃iisque, qui emerita stipendia sub
imperatore P. Africano habebant, præsto
fuere exeunti consuli, & nomina dede-
runt. Per eos dies, quibus est profectus
ad bellum consul, ludis Apollinaribus, ante

Solis de-
liquium

diem quintum Idus Quintiles, cœlo sereno
interdiu obscurata lux est, quum luna sub
orbem solis subisset. Et L. Æmilius Regil-
lus, cui navalis provincia evenerat, eo-
dem tempore profectus est. L. Auruncu-
leio negotium ab senatu datum est, ut tri-
ginta quinqueremes, viginti triremes fa-
ceret; quia fama erat, Antiochum post
proelium navale majorem classem aliquantò
reparare.

Ætoli, postquam legati ab Roma
retulerunt nullam spem pacis esse, quam-
quam omnis ora maritima eorum, quæ
in Peloponnesum versa est, depopulata ab
Achæis erat, periculi magis, quàm damni,
memores, ut Romanis intercluderent iter,
Coracem montem occupaverunt: neque
enim dubitabant, ad oppugnationem Nau-
pacti eos principio veris redituros esse.

Ætolo-
rum co-
natus.

Acilio, qui id expectari sciebat, satius
visum est inopinatam aggredi rem, & La-
miam oppugnare: nam & a Philippo pro-
pè ad excidium adductos esse; & tunc eo

Lamia
oppugna-
ta ab
Acilio.

Tomus VI.

D

~~U. c. 562.~~ ipso, quodd nihil tale timerent, opprimi
 U. c. 562. incautos posse. Profectus ab Elatia primum
 a. C. 190. in hostium terra circa Sperchium amnem
 posuit castra: inde nocte motis signis,
 primâ luce coronâ mœnia est aggressus.

V. Magnus pavor ac tumultus, ut in re
 improvisa, fuit: constantius tamen, quàm
 quis facturos crederet, in tam subito pe-
 riculo, quum viri propugnarent, feminæ
 tela omnis generis saxaque in muros gere-
 rent, jam multifariam scalis appositis, ur-
 bem eo die defenderunt. Acilius, signo
 receptui dato, suos in castra medio ferme
 die reduxit; & tunc cibo & quiete refec-
 tis corporibus, priusquam prætorium di-
 mitteret, denunciavit, *Ut ante lucem ar-*
mati paratique essent: nisi expugnata urbe,
se eos in castra non reducturum. Eodem tem-
 pore, quo pridie, pluribus locis aggres-
 sus, quum oppidanos jam vires, jam tela,
 jam ante omnia animus deficeret, intra
 paucas horas urbem cepit. Ibi, partim di-
 venditâ, partim divisâ prædâ, consilium
 habitum, quid deinde faceret. Nemini ad
 Naupactum iri placuit, occupato ad Co-
 racem ab Ætolis saltu: ne tamen segnia
 æstiva essent, & Ætoli non impetratam
 pacem ab senatu nihilominus per suam
 cunctationem haberent, oppugnare Acilius
 Amphissam statuit: ab Heraclea per Oe-
 tam exercitus ed ductus. Quum ad mœ-
 nia castra posuisset, non coronâ, sicut La-

Amphissam
oppugnata

miam, sed operibus oppugnare urbem est adortus. Pluribus simul locis aries admovebatur; & quum quaterentur muri, nihil adversus tale machinationis genus parare, aut comminisci oppidani conabantur: omnis spes in armis & audacia erat: eruptionibus crebris & stationes hostium, & eos ipsos, qui circa opera & machinas erant, turbabant.

VI. Multis tamen locis murus decussus erat, quum allatum est, successorem, Apolloniæ exposito exercitu, per Epirum ac Thessaliam venire. Cum tredecim millibus peditum & quingentis equitibus consul veniebat. Jam in sinum Maliacum venerat; & præmissis Hypatam, qui tradere urbem juberent, postquam responsum est, nihil, nisi ex communi Ætolorum decreto, facturos; ne teneret se oppugnatio Hypatæ, nondum Amphissâ receptâ, præmissio fratris Africano, Amphissam ducit. Sub adventum eorum oppidani, relictâ urbe (jam enim magna ex parte nudata mœnibus erat) in arcem, quam inexpugnabilem habent, omnes armati atque inermes concessere. Consul sex millia ferme passuum inde posuit castra: eò legati Athenienses primum ad P. Scipionem, prægressum agmen, sicut antè dictum est, deinde ad consulem venerunt, deprecantes pro Ætolis. Clementius responsum ab Africano tulerunt; qui causam relinquendi honestè Ætolici

U. c. 562.
a. C. 149.

Cof. in
provincia
ciam
venit.

Ætoli
pacem
querunt.

D ij

belli quærens, Asiam & regem Antiochum spectabat, jusserratque Athenienses, non Romanis solum, ut pacem bello præferrent, sed etiam Ætolis persuadere. Celeriter, auctoribus Atheniensibus, frequens ab Hypata legatio Ætolorum venit; & spem pacis eis sermo etiam Africani, quem priorem adierunt, auxit, commemorantis, *Multas gentes populosque in Hispania prius, deinde in Africa, in fidem suam venisse: in omnibus se majora clementiæ benignitatisque, quàm virtutis bellicæ, monumenta reliquisse.* Perfecta videbatur res, quum aditus consul idem illud responsum retulit, quo fugati ab senatu fuerant. Eo tamquam novo quum icti Ætoli essent (nihil enim nec legatione Atheniensium, nec placido Africani responso profectum videbant) referre ad suos dixerunt velle.

VII. Reditum inde Hypatam est, nec consilium expediebatur: nam neque unde mille talentum daretur, erat; &, permissio libero arbitrio, ne in corpora sua sæviretur, metuebant. Redire itaque eosdem legatos ad consulem & Africanum jusserunt, & petere, ut, si dare verè pacem, non tantum ostendere, frustrantes spem miserorum, vellent, aut ex summa pecuniæ demerent, aut permissionem extra civium corpora fieri juberent. Nihil impetratum, ut mutaret consul; & ea quoque irrita legatio dimissa est. Secuti & Athe-

nienses sunt ; & princeps legationis eorum ~~=====~~
 Echedemus fatigatos tot repulsis Ætolos, U. c. 562.
a. C. 190.
 & complorantes inutuli lamentatione fortunam gentis, ad spem revocavit, auctor inducias sex mensium petendi, ut legatos Romam mittere possent. *Dilationem nihil ad præsentia mala, quippe quæ ultima essent, adjecturam ; levare per multos casus, tempore interposito, præsentes clades posse.*
 Auctore Echedemo iidem missi, prius P. Scipione convento, per eum inducias temporis ejus, quod petebant, a consule impetraverunt ; &, solutâ obsidione Amphissæ, M. Acilius, tradito consuli exercitu, provinciâ decessit ; & consul ab Amphissâ Thessaliam repetiit, ut per Macedoniam Thraciamque duceret in Asiam. Tum Africanus fratri, *Iter, quod insistis, L. Scipio, ego quoque approbo ; sed totum id vertitur in voluntate Philippi.* Cos. ducit in Asiam. Qui, si imperio nostro fidus est, & iter, & commeatus, & omnia, quæ in longo itinere exercitus alunt juvantque, nobis suppeditabit : si is destituat, nihil per Thraciam satis tutum habebis. Itaque prius regis animum explorari placet : optimè explorabitur, si nihil ex preparato agentem opprimet, qui mittetur. Ti. Sempronius Gracchus, longè tum acerrimus juvenum ad id delectus, per dispositos equos propè incredibili celeritate ab Amphissâ (inde enim est dimissus) die tertio Pelam pervenit. In convivio rex erat, & in

Inducias impetrant.

Cos. ducit in Asiam.

Philippus exercitui Romano omnia parat.

~~U. c. 562.~~ multum vini processerat : ea ipsa remissio
 U. c. 562. animi suspicionem dempsit, novare eum
 a. C. 150. quidquam velle. Et tum quidem comiter
 acceptus hospes : postero die commeatus
 exercitui paratos benignè, pontes in flu-
 minibus factos, vias, ubi transitus diffi-
 ciles erant, munitas vidit. Hæc referens eâ-
 dem, quâ ierat, celeritate Thaumacis oc-
 currit consuli. Inde certiore & majore spe
 lætus exercitus ad præparata omnia in Ma-
 cedoniam pervenit. Venientes regio appa-
 ratu & accepit, & prosecutus est rex. Multa
 in eo & dexteritas, & humanitas visa,
 quæ commendabilia apud Africanum erant,
 virum sicut ad cetera egregium, ita a co-
 mitate, quæ sine luxuria esset, non aver-
 sum. Inde non per Macedoniam modò,
 sed etiam Thraciam, prosequente & præ-
 parante omnia Philippo, ad Hellespontum
 perventum est.

*Classem
 reparat
 Antio-
 chus.*

VIII. Antiochus post navalem ad Co-
 rycum pugnam, quum totam hiemem li-
 beram in apparatus terrestres maritimosque
 habuisset, classi maximè reparandæ, ne
 totâ maris possessione pelleretur, intentus
 fuerat. Succurrebat, *Superatum se, quum
 classis abfuisset Rhodiorum : quodd si ea quo-
 que (nec commissuros Rhodios, ut iterum
 morarentur) certamini adesset, magno sibi
 navium numero opus fore, ut viribus & ma-
 gnitudine classem hostium æquaret.* Itaque &
 Annibalem in Syriam miserat ad Phœni-

cum arcessendas naves, & Polyxenidam, U. c. 562.
a. C. 190.
quò minùs prosperè gesta res erat, eò eni-
xiùs & eas, quæ erant, reficere, & alias
parare naves iussit. Ipse in Phrygia hiber-
navit, undique auxilia arcessens : etiam in
Gallogræciam miserat. Bellicosiores eâ
tempestate erant, Gallicos adhuc, non-
dum exsoletâ stirpe gentis, servantes ani-
mos. Filium Seleucum in Æolide relique-
rat cum exercitu ad maritimas continen-
das urbes ; quas illiñc a Pergamo Eume-
nes, hinc a Phocæa Erythrisque Romani
solicitabant. Classis Romana, sicut antè
dictum est, ad Canas hibernabat. Eò me-
diâ ferme hieme rex Eumenes cum duo-
bus millibus peditum, equitibus centum,
venit. Is, quum magnam prædam agi posse
dixisset ex hostium agro, qui circa Thya-
tira esset, hortando perpulit Livium, ut
quinque millia militum secum mitteret :
missi ingentem prædam intra paucos dies
averterunt.

IX. Inter hæc Phocææ seditio orta, qui-
busdam ad Antiochum multitudinis ani-
mos avocantibus. Gravia hiberna navium
erant ; grave tributum, quòd togæ quin-
gentæ imperatæ erant, cum quingentis tu-
nicis ; gravis etiam inopia frumenti, prop-
ter quam naves quoque & præsidium Ro-
manum excessit. Tum verò liberata metu
factio erat, quæ plebem in concionibus ad
Antiochum trahebat. Senatus & optimates
D iv

U. c. 562.
a. C. 150

*Classis
Roman.
Helle-
spontum
petit.*

in Romana societate perstandum censebant : defectionis auctores plus apud multitudinem valuerunt. Rhodii, quò magis cessatum priore æstate erat, eò maturius æquinoctio verno eundem Pausistratum classis præfectum cum sex & triginta navibus miserunt. Jam Livius a Canis cum triginta navibus, & septem quadriremibus, quas secum Eumenes rex adduxerat, Hellespontum petebat ; ut ad transitum exercitûs, quem terrâ venturum opinabatur, præpararet, quæ opus essent. In portum, quem vocant Achæorum, classem primùm advertit : inde Ilium adscendit, sacrificioque Minervæ factò, legationes finitimas ab Elæunte, & Dardano, & Rhœteo, tradentes in fidem civitates suas, benignè audivit. Inde ad Hellesponti fauces navigat ; &, decem navibus in statione contra Abydum relictis, ceterâ classe in Europam ad Sestum oppugnandam trajecit. Jam subeuntibus armatis muros fanatici Galli primùm cum solenni habitu ante portam occurrunt. Jussu se matris deûm famulos deæ venire memorant, ad precandum Romanum, ut parceret mœnibus urbique. Nemo eorum violatus est : mox universus senatus cum magistratibus ad dedendam urbem processit. Inde Abydum trajecta classis ; ubi, quum, tentatis per colloquia animis, nihil pacati responderetur, ad oppugnationem sese expediabant.

X. Dum hæc in Hellesponto geruntur, U.c. 562.
C. 190.
Polyx-
nidas
f. audem
Pausistrato
fruit.
Polyxenidas regius præfectus (erat autem
exsul Rhodius) quum audisset profectam
ab domo popularium suorum classem, &
Pausistratum præfectum superbè quædam
& contemptim in se concionantem dixisse,
præcipuo certamine animi adversus eum
sumpto, nihil aliud dies noctesque agita-
bat animo, quàm ut verba magnifica ejus
rebus confutaret. Mittit ad eum hominem
& illi notum, qui diceret, *Et se Pausistrato
patriæque suæ magno usui, si liceat, fore;
& a Pausistrato se restitui in patriam posse.*
Quum, quonam modo ea fieri possent,
mirabundus Pausistratus percunctaretur, fi-
dem petenti dedit agendæ communiter rei,
aut silentio tegendæ. Tum internuntius,
*Regiam classem aut totam, aut majorem ejus
partem, Polyxenidam traditurum ei: pretium
tanti meriti nullum aliud pacisci, quàm re-
dium in patriam.* Magnitudo rei, nec ut
crederet, nec ut aspernaretur dicta, effe-
cit. Panormum Samiæ terræ petit; ibique
ad explorandam rem, quæ oblata erat,
substitit. Ultro citroque nuntii cursare; nec
fides antè Pausistrato facta est, quàm co-
ram nuntio ejus Polyxenidas suâ manu
scripsit, se ea, quæ pollicitus esset, fac-
tutum, signoque suo impressas tabellas mi-
sit. Eo verò pignore velut auctoratum sibi
proditorem ratus est. *Neque enim eum, qui
sub rege viveret, commissurum fuisse, ut ad-*

versus semet ipsum indicia manu suâ testata daret. Inde ratio simulatæ proditiōnis composita. Omnium se rerum apparatus omisissurum, Polyxenidas dicere : non remigem, non socios navales ad classem frequentes habiturum : subducturum per simulationem reficiendi quasdam naves, alias in propinquos portus dimissurum : paucas ante portum Ephesi in salo habiturum, quas, si exire res cogeret, objecturus certamini foret. Quam negligentiam Polyxenidam in classe sua habiturum Pausistratus audivit, eam ipse extemplo habuit : partem navium ad commeatus arcessendos Halicarnassum, partem Samum ad urbem misit ; ut paratus esset, quum signum aggrediendi a proditore accepisset. Polyxenidas augere simulando errorem : subducit quasdam naves, alias velut subducturus esset, navalia reficit : remiges ex hibernis non Ephesum arcessit, sed Magnesium occultè cogit.


XI. Fortè quidam Antiochi miles, quum Samum rei privatæ causâ venisset, pro speculatore deprehensus deducitur Panormum ad præfectum : is percunctanti, quid Ephesi ageretur, incertum metu, an erga suos haud sincerâ fide, omnia aperit : classem instructam paratamque in portu stare : remigium omne Magnesium ad Sipylum missum : perpaucas naves subductas esse, & navalia tegi : numquam intentius rem

navalem administratam esse. Hæc ne pro
 veris audirentur, animus errore & spe
 vanâ præoccupatus fecit. Polyxenidas satis
 omnibus comparatis, nocte remige a Ma-
 gnesia arcessito, deductisque raptim, quæ
 subductæ erant, navibus, quum diem non
 tam in apparatu absumpsisset, quàm quòd
 conspici proficiscentem classem nolebat;
 post solis occasum profectus septuaginta
 navibus tectis, vento adverso, ante lucem
 Pygela portum tenuit; ubi quum interdiu
 ob eandem causam quiesset, nocte in pro-
 xima Samiæ terræ trajecit. Hinc Nicandro
 quodam archipiratâ quinque navibus tec-
 tis Palinurum jussu petere, atque inde ar-
 matos, quæ proximum per agros iter es-
 set, Panormum ad tergum hostium du-
 cere, ipse interim, classe divisâ, ut ex
 utraque parte fauces portûs teneret, Pa-
 normum petit. Pausistratus primò, ut in
 re necopinata, turbatus parumper, deinde
 vetus miles celeriter collecto animo, terrâ
 melius arceri, quàm mari, hostes posse
 ratus, armatos duobus agminibus ad pro-
 montoria, quæ cornibus objectis ab alto
 portum faciunt, ducit; inde facile telis
 ancipitibus hostem submoturus: id incep-
 tum ejus Nicander a terra visus quum tur-
 basset, repentè mutato consilio, naves
 conscendere omnes jubet. Tum verò in-
 gens pariter militum nautarumque trepida-
 tio orta, & velut fuga in naves fieri, quum

U. c. 562.
 a. C. 1. 70.

*Eum in-
 cautum
 opprimit.*

D vj

 se mari terrâque simul cernerent circum-
 U. c. 562. ventos. Pausistratus, unam viam salutis
 a. C. 190. esse ratus, si vim facere per fauces por-
 tûs, atque erumpere in mare apertum pos-
 set, postquam conscendisse suos vidit, se-
 qui ceteris jussis, ipse princeps concitatâ
 nave remis ad ostium portûs tendit. Su-
 perantem jam fauces navem ejus Polixe-
 nidas tribus quinquereimis circumstetit.
 Navis rostris icta supprimitur: telis obruun-
 tur propugnatores; inter quos & Pausis-
 tratus impigrè pugnans interficitur. Navium
 reliquarum ante portum aliæ, aliæ in portu
 deprehensæ, quædam a Nicandro, dum
 moliantur a terra, captæ: quinque tan-
 tùm Rhodiæ naves cum duabus Cois effu-
 gerunt, terrore flammæ micantis viâ sibi
 inter confertas naves factâ: contis enim
 binis a prora prominentibus trullis ferreis
 multum conceptum ignem præ se porta-
 bant. Erythrææ triremes, quum haud pro-
 cul a Samo Rhodiis navibus, quibus ut
 essent præsidio, veniebant, obviæ fugien-
 tibus fuissent, in Hellespontum ad Roma-
 nos cursum averterunt. Sub idem tempus
 Seleucus proditam Phocæam, portâ unâ
 per custodes apertâ, recepit; & Cyme
 aliæque ejusdem oræ urbes ad eum metu
 defecerunt.

XII. Dum hæc in Æolide geruntur, Aby-
 dus quum per aliquot dies obsidionem to-
 lerasset, præsidio regio tutante mœnia, jam

LIBER XXXVII. 85

omnibus fessis, Philotâ quoque præfecto præsidii permittente, magistratus eorum cum Livio de conditionibus tradendæ urbis agebant: rem distinebat, quòd, utrum armati an inermes emitterentur regii, parum conveniebat. Hæc agentibus quum intervenisset nuntius Rhodiorum cladis, emissa de manibus res est: metuens enim Livius, ne successu tantæ rei elatus Polyxenidas classem, quæ ad Canas erat, opprimeret, Abydi obsidione custodiâque Hellepontii extemplo relictâ, naves, quæ subductæ Canis erant, deduxit. Et Eumenes Elæam venit. Livius omni classe, cui adjunxerat triremes duas Mitylenæas, Phocæam petit: quam quum teneri valido regio præsidio audisset, nec procul Seleuci castra esse; depopulatus maritimam oram, & prædâ maximè hominum raptim in naves impositâ, tantum moratus, dum Eumenes cum classe assequeretur, Samum petere intendit. Rhodiis primò audita clades simul pavorem, simul luctum ingentem fecit: nam præter navium militumque jacturam, quod floris, quod roboris in juventute fuerat, amiserant; multis nobilibus secutis inter cetera auctoritatem Pausistrati, quæ inter suos meritò maxima erat. Deinde, quòd fraude capti, quòd a cive potissimum suo forent, in iram luctus vertit. Decem extemplo naves, & diebus post paucis decem alias, præfecto

U. c. 562.
A. C. 190.

Rhodi-
orum luctus.

Dein ira.

omnium Eudamo, miserunt; quem aliis
 U. c. 562. virtutibus bellicis haudquaquam Pausistrato
 a. C. 190. parem, cautiorem, quò minùs animi erat,
 ducem futurum credebant. Romani & Eu-
 menes rex in Erythræam primùm classẽ
 applicuerunt: ibi noctem unam morati,
 postero die Corycum Teiorum promon-
 torium tenuerunt: inde quum in proxima
 Samiæ vellent trajicere, non exspectato so-
 lis ortu, ex quo statum cœli notare gu-
 bernatores possent, in incertam tempesta-
 tem miserunt. Medio in cursu, Aquilone
 in Septentrionem verso, exasperato flucti-
 bus mari jactari cœperunt.

XIII. Polyxenidas, Samum petituros ra-
 tus hostes, ut se Rhodiæ classi conjunge-
 rent, ab Epheso profectus, primò ad
 Myonnesum stetit: inde ad Macrin (quam
 vocant) insulam trajecit, ut prætervehen-
 tis classis si quas aberrantes ex agmine na-
 ves posset, aut postremum agmen oppor-
 tunè adoriretur. Postquam sparsam tem-
 pestate classẽ vidit, occasionem primò
 aggrediendi ratus, paulò post increbrescen-
 te vento, & majores jam volvente fluc-
 tus, quia pervenire se ad eos videbat non
 posse, ad Æthaliã insulam trajecit, ut
 inde postero die Samum ex alto petentes
 naves aggrediretur. Romani, pars exigua,
 primis tenebris portum Samiæ desertum
 tenuerunt: classis cetera noctem totam in
 alto jactata, in eundem portum decurrit.

Ibi ex agrestibus cognito, hostium naves ~~=====~~
 ad Æthalam stare, consilium habitum, ^{U.c. 62.}
 utrum extemplo decernerent, an Rhodiam ^{A. C. 190.}
 expectarent classem: dilatâ re (ita enim
 placuit) Corycum, unde venerant, tra-
 jecerunt. Polyxenidas quoque, quum frus-
 tra steterisset, Ephesum rediit. Tum Roma- ^{Roman.}
 næ naves vacuo ab hostibus mari Samum ^{classis}
 trajecerunt. Eodẽ & Rhodia ^{ante E-} classis post
 dies paucos venit; quam ut expectatam
 esse appareret, profecti extemplo sunt
 Ephesum, ut aut decernerent navali cer-
 tamine, aut, si detrectaret hostis pugnam
 (quod plurimum intererat ad animos ci-
 vitatum) timoris confessionem exprimerent.
 Contra fauces portûs instructâ in frontem
 navium acie stare: postquam nemo ad-
 versus ibat, classe divisâ, pars in salo ad
 ostium portûs in ancoris stetit; pars in ter-
 ram milites exposuit. In eos, jam ingen-
 tem prædam latè depopulato agro agen-
 tes, Andronicus Macedo, qui in præsidio
 Ephesi erat, jam mœnibus appropinquan-
 tes eruptionem fecit, exsutosque magnâ
 parte prædæ ad mare ac naves redegit.
 Postero die, insidiis medio ferme viæ po-
 sitis, ad eliciendum extra mœnia Mace-
 donem, Romani ad urbem agmine iere:
 inde, quum ea ipsa suspicio, ne quis exi-
 ret, deterruisset, redierunt ad naves; &
 terrâ marique fugientibus certamen hosti-
 bus, Samum, unde venerat, classis repe-

tit : inde duas sociorum ex Italia, duas Rhodias triremes cum præfecto Epicrate Rhodio ad fretum Cephalleniaë tuendum prætor misit. Infestum id latrocinio Lacedæmonius Hybristas cum juventute Cephallenum faciebat ; clausumque jam mare com meatibus Italicis erat.

*Æmilii
Livio ad
navale
imperium
succedit.*

XIV. Piræei L. Æmilio Regillo, succedenti ad navale imperium, Epicrates occurrit ; qui, auditâ clade Rhodiorum, quum ipse duas tantum quinqueres haberet, Epicratem cum quatuor navibus in Asiam secum reduxit : profectæ etiam apertæ Atheniensium naves sunt. Ægei mari trajecit. Eodem Timasicles Rhodius cum duabus quadriremibus ab Samo nocte intempestâ venit ; deductusque ad Æmilium, præsidii causâ se missum, ait, quod eam oram maris infestam onerariis regiæ naves excursionibus crebris ab Helleponto atque Abydo facerent. Trajicienti Æmilio a Chio Samum, duæ Rhodiæ quadriremes missæ obviâ ab Livio, & rex Eumenes cum duabus quinquerebus occurrit. Samum postquam ventum est, acceptâ a Livio classe, & sacrificio, ut assolet, rite facto, Æmilium consilium advocavit. Ibi C. Livius (is enim est primus rogatus sententiam) *Neminem fidelius dare posse consilium, dixit, quàm eum, qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, facturum fuerit. Se in animo habuisse*

*Confilium ad-
vocat.*

totâ classe Ephesum petere, & onerarias ducere multâ saburrâ gravatas, atque eas in faucibus portûs suppressere. Et eò minoris molimenti ea claustra esse, quodd, in fluminis modum, longum, & angustum, & vadosum ostium portûs sit. Ita adempturum se maris usum hostibus fuisse, inutilemque classem facturum.

XV. Nulli ea placere sententia. Eumenes rex quæsit, *Quid tandem? ubi demersis navibus frenassent claustra maris, utrum liberâ suâ classe abscessuri inde forent ad opem ferendam sociis, terroremque hostibus præbendum? an nihilominus totâ classe portum obsessuri? Sive enim abscedant, cui dubium esse, quin hostes extracturi demersas moles sint, & minore molimento aperturi portum, quàm obstruatur? Sin autem manendum ibi nihilominus sit, quid attinere claudî portum? Quin contrâ, illos, tutissimo portu, opulentissimâ urbe fruantes, omnia Asiâ præbente, quieta æstiva acturos; Romanos, aperto in mari fluctibus tempestatibusque obiectos, omnium inopes, in assidua statione futuros, ipsos magis alligatos impeditosque, ne quid eorum, quæ agenda sint, possint agere, quàm ut hostes clausos habeant.* Eudamus, præfectus Rhodiæ classis, magis eam sibi displicere sententiam ostendit, quàm ipse, quid censeret faciendum, dixit. Epicrates Rhodius, *Omissâ in præsentia Epheso, mittendam navium partem in Lyciam cen-*

U. c. 161.
a. C. 190.

— fuit, & Patara, caput gentis, in societatem
 U. c. 562. *adjungenda : in duas res magnas id usui*
 a. C. 190. *fore ; & Rhodios, pacatis contra insulam*
suam terris, totis viribus incumbere in unius
belli, quod adversus Antiochum sit, curam
posse ; & eam classem, quæ in Lycia com-
pararetur, intercludi, ne Polyxenidæ con-
jungatur. Hæc maximè movit sententia :
 placuit tamen, Regillum totâ classe evehi
 ad portum Ephesi, ad inferendum hosti-
 bus terrorem.

Livius
mittitur
in Ly-
ciam.

XVI. C. Livius cum duabus quinque-
 remibus Romanis, & quatuor quadriremi-
 bus Rhodiis, & duabus apertis Smyrnæis,
 in Lyciam est missus, Rhodum prius jus-
 sus adire, & omnia cum iis communicare
 consilia. Civitates, quas prætervectus est,
 Miletus, Myndus, Halicarnassus, Cnidus,
 Cous, imperata enixè fecerunt. Rhodum
 ut est ventum, simul & , ad quam rem
 missus esset, iis exposuit, & consuluit eos.
 Approbantibus cunctis, & ad eam, quam
 habebat, classem assumptis tribus quadri-
 remibus, navigat Patara. Primò secundus
 ventus ad ipsam urbem ferebat eos ; spe-
 rabantque subito terrore aliquid moturos :
 postquam, circumagente se vento, flucti-
 bus dubiis volvi cœptum est mare, per-
 vicerunt quidem remis, ut tenerent ter-
 ram ; sed neque circa urbem tuta statio
 erat, nec ante hostium portus in salvo stare
 poterant, aspero mari, & nocte immi-

nente. Prætervecti mœnia, portum Phœ-
 nicunta, minùs duùm millium spatio inde
 distantem, petiere, navibus a maritima vi-
 tutum; sed altæ rupes insuper imminebant,
 quas celeriter oppidani, assumptis regiis
 militibus, quos in præsidio habebant, ce-
 perunt: adversùs quos Livius, quamquam
 erant iniqua ac difficilia ad exitus loca,
 Isthæos auxiliares, & Smyrnæorum expe-
 ditos juvenes misit. Ii, dum missilibus pri-
 mò, & adversùs paucos levibus excursio-
 nibus laceßebatur magis, quàm confere-
 batur, pugna, sustinuerunt certamen: post-
 quam plures ab urbe affluebant, & jam
 omnis multitudo effundebatur, timor in-
 cessit Livium, ne & auxiliares circumve-
 nirentur, & navibus etiam ab terra peri-
 culum esset: ita non milites solùm, sed
 etiam navales socios, remigum turbam,
 quibus quisque poterat telis, armatos in
 prælium eduxit. Tum quoque anceps pu-
 gna fuit; neque milites solùm aliquot, sed
 L. Apustius tumultuario prælio cecidit:
 postremò tamen fusi fugatique sunt Lycii,
 atque in urbem compulsi; & Romani cum
 haud incruenta victoria ad naves redierunt.
 Inde in Telmissicum profecti sinum, qui
 latere uno Cariam, altero Lyciam con-
 tingit, omissâ Patara ampliùs tentandi
 spe, Rhodii domum dimissi sunt: Livius
 prætervectus Asiam, in Græciam trans-
 misit, ut, conventis Scipionibus, qui tum

U.C. 56a.
 a.C. 190a.

~~U.c. 562.~~ circa Theſſaliam erant , in Italiam traji-
ceret.

a. C. 190.

*Æmilius
totâ clas-
ſe proſi-
ciſcitur in
Lyciam.*

XVII. *Æmilius* , poſtquam omiſſas in Lycia res , & Livium proſectum in Italiam cognovit , quum ipſe ab Epheſo , repulſus tempeſtate , irritò incepto Samum revertiſſet , turpe ratus , tentata fruſtra Patara eſſe , proficiſci eò totâ claſſe , & ſummâ vi aggredi urbem ſtatuit. Miletum & ceteram oram ſociorum prætervecti , in Bargylietico ſinu excenſionem ad Jaſſum fecerunt. Urbem regium tenebat præſidium : agrum circâ Romani hoſtiliter depopulati ſunt. Miſſis deinde , qui per colloquia principum & magiſtratum tentarent animos , poſtquam nihil in poteſtate ſua reſponderunt eſſe , ad urbem oppugnandam ducit. Erant Jaſſenſium exſules cum Romanis : ii frequentes Rhodios orare inſtiterunt , *Ne urbem & vicinam ſibi , & cognatam , innoxiam perire ſinerent. Sibi exſilii nullam aliam cauſam eſſe , quàm fidem erga Romanos. Eâdem vi regionum , quâ ipſi pulſi ſint , teneri eos , qui in urbe maneat : omnium Jaſſenſium unam mentem eſſe , ut ſervitutem regiam effugerent.* Rhodii , moti precibus , Eumene etiam rege aſſumpto , ſimul ſuas neceſſitudines commemorando , ſimul obſeſſæ regio præſidio urbis caſum miſerando , pervicerunt , ut oppugnatione abſiſteretur. Proſecti inde , pacatis ceteris , quum oram Aſiæ legerent , Loryma (portus adverſus

Rhodium est) pervenerunt. Ibi in principiis sermo primò inter tribunos militum secretus oritur, deinde ad aures ipsius Æmilii pervenit, abducì classem ab Epheso, ab suo bello; ut ab tergo liber relictus hostis in tot propinquas sociorum urbes omnia impune conari posset. Movêre ea Æmilium; vocatosque Rhodios quum percunctatus esset, utrumnam Pataris universa classis in portu stare posset, quum respondissent, non posse; causam nactus omittendæ rei, *Repetit Samum.* Samum reduxit naves.

XVIII. Per idem tempus Seleucus, Antiochi filius, quum per omne hibernorum tempus exercitum in Æolide continuisset, partim fociis ferendo opem, partim, quos in societatem perlicere non poterat, depopulandis, transire in fines regni Eumenis, dum is procul ab domo cum Romanis & Rhodiis Lyciæ maritima oppugnaret, statuit.

Ad Elæam primò infestis signis accessit: *Seleucus Antiochi F. Pergamum oppugnat.* deinde omisâ oppugnatione urbis, agros hostiliter depopulatus, ad caput arcemque regni Pergamum ducit oppugnandum.

Attalus primò, stationibus antè urbem positis, & excursionibus equitum levisque armaturæ, magis laceſſebat, quàm sustinebat, hostem; postremò, quum, per levia certamina expertus nullâ parte virium se parem esse, intra mœnia se recepisset, obsideri urbs cœpta est. Eodem ferme tempore & Antiochus, ab Apamea profectus, Sardibus

——— primùm, deinde, haud procul Seleuci castris, ad caput Caici amnis stativa habuit, cum magno exercitu mixto variis ex gentibus. Plurimum terroris in Gallorum mercede conductis quatuor millibus erat: hos, paucis admixtis, ad pervastandum passim Pergamenum agrum misit. Quæ postquam Samum sunt nuntiata, primò Eumenes, avocatus domestico bello, cum classe Elæam petit: inde, quum præstò fuissent equites peditumque expediti, præsidio eorum tutus, priusquam hostes sentirent aut moverentur, Pergamum contendit: ibi rursus levia per excursiones prælia fieri cœpta, Eumene summæ rei discrimen haud dubiè detrectante. Paucos post dies Romana Rhodiaque classis, ut regi opem ferrent, Elæam ab Samo venerunt. Quos ubi exposuisse copias Elææ, & tot classes in unum convenisse portum, Antiocho allatum est; & sub idem tempus audivit, consulem cum exercitu jam in Macedonia esse, pararique, quæ ad transitum Hellesponti opus essent; tempus venisse ratus, priusquam terrâ marique simul urgeretur, agendi de pace, tumultum quemdam adversus Elæam castris cepit: ibi peditum omnibus copiis relictis, cum equitatu (erant autem sex millia equitum) in campos sub ipsa Elææ mœnia descendit, misso caduceatore ad Æmilium, velle se de pace agere.

Antiochus de pace agit

XIX. Æmilium, Eumene a Pergamo ac-

cito, adhibitis & Rhodiis, consilium habuit. ~~U. C. 196.~~

Rhodii haud aspernari pacem : Eumenes, ^{U. C. 196.}

Nec honestum esse, dicere, eo tempore de pace agi; nec exitum rei imponi posse. Quî enim, inquit, aut honestè, inclusi mœnibus & obsessi velut, leges pacis accipiemus? aut cui rata ista pax erit, quam sine consule, non ex auctoritate senatûs, non jussu populi Romani pepigerimus? Quæro enim, pace per te factâ, rediturusne extemplo in Italiam sis, classsem exercitumque deducturus? an expectaturus, quid de ea re consuli placeat, quid senatus censeat, aut populus jubeat? Restat ergo, ut maneat in Asia, & rursus in hiberna copiæ reductæ, omisso bello, exhauriant commeatibus præbendis socios; deinde, si ita visum sit iis, penes quos potestas fuerit, instauremus novum de integro bellum, quod possumus, si ex hoc impetu rerum nihil prolatando remittitur, ante hiemem, diis volentibus, perfecisse. Hæc sententia vicit, responsumque Antiocho est, ante consulis adventum de pace agi non posse. Antiochus, pace nequidquam tentatâ, vastatis Elæensium primùm, deinde Pergamenorum agris, relicto ibi Seleuco filio, Adramytteum hostiliter itinere facto, petit agrum opulentum, quem vocant Thebes campum, carmine Homeri nobilitatum: neque alio ullo loco Asiæ major regiis militibus parta est præda. Eódem Adramytteum, ut urbi præsidio essent, navibus circumvecti Æmilii & Eumenes venerunt.

*Renuit
Æmilii*

XX. Per eosdem fortè dies Elæam ex
 U.c. 562. Achaia mille pedites cum centum equiti-
 2. C 190. bus, Diophane omnibus his copiis præ-
 A.h. ei posito, accesserunt; quos egressos navibus
 Perga- obviam missi ab Attalo nocte Pergamum
 mum in- deduxerunt. Veterani omnes & periti belli
 stromissi. erant, & ipse dux Philopœmenis, summi
 tum omnium Græcorum imperatoris, dis-
 cipulus: qui biduum simul ad quietem
 hominum equorumque, & ad visendas hos-
 tium stationes, quibus locis temporibusque
 accederent reciperentque sese, sumpserunt.
 Ad radices ferè collis, in quo posita est
 urbs, regii succedebant: ita libera ab
 tergo populatio erat, nullo ab urbe, ne
 in stationes quidem qui procul jacularetur,
 excurrente. Postquam semel compulsi
 metu se mœnibus incluserunt, contemptus
 eorum, & inde negligentia apud regios
 oritur; non stratos, non infrenatos magna
 pars habebant equos: paucis ad arma
 & ordines relictis, dilapsi ceteri sparserant
 se toto passim campo, pars in juveniles
 lusus lasciviamque versi, pars vescentes
 sub umbra, quidam somno etiam strati.
 Hæc Diophanes ex alta urbe Pergamo con-
 templatus, arma suos capere, & ad jussa
 præstò esse jubet: ipse Attalum adiit, &
 in animo sibi esse dixit, hostium stationem
 tentare. Egrè id permittente Attalo, quip-
 pe qui centum equitibus adversus trecen-
 tos, mille peditibus cum quatuor millibus
 pugnaturum

Eorum
 virtus.

pugnaturum cerneret, portâ egressus, haud
 procul statione hostium occasionem oppo- U. C. 562.
A. C. 1190.
 riens, consedit. Et qui Pergami erant,
 amentiam magis, quam audaciam, cre-
 dere esse; & hostes, paulisper in eos
 versi, ut nihil moveri viderunt, nec ipsi
 quidquam ex solita negligentia, insuper
 etiam eludentes paucitatem, mutarunt.
 Diophanes quietos aliquamdiu suos, velut
 ad spectaculum modò eductos, continuit:
 postquam dilapsos ab ordinibus hostes
 vidit, peditibus, quantum accelerare pos-
 sent, sequi iussis, ipse princeps inter equi-
 tes cum turma sua, quàm posset effusissi-
 mis habenis, clamore ab omni simul pedite
 atque equite sublato, stationem hostium
 improvisò invadit. Non homines solùm,
 sed equi etiam territi, quum vincula abrup-
 sissent, trepidationem & tumultum inter
 suos fecerunt: pauci stabant impavidi equi;
 eos ipsos non sternere, non infrenare, aut
 adscendere facilè poterant, multò mayo-
 rem, quàm pro numero equitum, terro-
 rem Achæis inferentibus. Pedites verò or-
 dinati & præparati sparsos per negligèn-
 tiam, & semisomnos propè adorti sunt:
 cædes passim fugaque per campos facta est.
 Diophanes, secutus effusos, quoad tutum
 fuit, magno Achæorum genti decore parto
 (spectaverant enim e mœnibus Pergami
 non viri modò, sed feminæ etiam) in
 præsidium urbis rediit.

Tomus VI.

E

XXI. Postero die regiæ, magis compo-
 sitæ & ordinatæ, stationes quingentis pas-
 sibus longiùs ab urbe posuerunt castra;
 & Achæi eodem ferme tempore, atque
 in eundem locum processerunt. Per multas
 horas intenti utrimque, velut jam futurum
 impetum exspectavere: postquam haud pro-
 cul occasu solis redeundi in castra tempus
 erat, regii signis collatis abire agmine, ad
 iter magis, quàm ad pugnam, composito,
 cœpere. Quievit Diophanes, dum in con-
 spectu erant: deinde eodem, quo pridie,
 impetu in postremum agmen incurrit; tan-
 tumque rursus pavoris ac tumultus incussit,
 ut quum terga cæderentur, nemo pugnandi
 causâ restiterit; trepidantesque, & vix or-
 dinem agminis servantes, in castra com-
 pulsi sunt. Hæc Achæorum audacia Seleu-
 cum ex agro Pergameno movere castra
 coëgit. Antiochus postquam Romanos &
 Eumenum ad tuendum Adramytteum ve-
 nisse audivit, eâ quidem urbe abstinuit, de-
 populatus agros. Peræam inde, coloniam
 Mitylenæorum, expugnavit. Cotton, & Co-
 ryleneus, & Aphrodisias, & Crene, primo
 impetu captæ sunt: inde per Thyatira Sar-
 des rediit. Seleucus, in maritima ora per-
 manens, aliis terrori, aliis præsidio erat.
 Classis Romana cum Eumene Rhodiisque
 Mitylenen primò, inde retro, unde pro-
 fecta erat, Eleam rediit. Inde Rhocæam
 petentes ad insulam quam Bachiū vocant

*Pergami
 obsidio
 solvi:ur.*

(imminet urbi Phocæensium) appulerunt, ———
 &, quibus antè abstinuerant templis signif- U. c. 562.
a. C. 130.
 que (egregiè autem exornata insula erat)
 quum hostiliter diripuissent, ad ipsam ur-
 bem transmiserunt: eam divisis inter se
 partibus quum oppugnarent, & viderent
 sine operibus, armis scalisque capi non
 posse; missum ab Antiocho præsidium trium
 millium armatorum quum intrasset urbem;
 extemplo, oppugnatione omiſſa, classis ad
 insulam se recepit, nihil aliud quàm de-
 populato circa urbem hostium agro.

XXII. Inde placuit Eumenem domum Rhodiæ
naves ad-
versus
classẽ
Syriacam
proficis-
cuntur.
 dimitti, & præparare consuli atque exer-
 citui, quæ ad transitum Hellesponti opus
 essent: Romanam Rhodiamque classem
 redire Samum, atque ibi in statione esse,
 ne Polyxenidas ab Epheso moveret. Rex
 Elæam, Romani & Rhodii Samum redie-
 runt. Ibi M. Æmilius frater prætoris deceſſit.
 Rhodii, celebratis exsequiis, adversus clas-
 sem, quam fama erat ex Syria venire,
 tredecim suis navibus, & unâ Coâ quin-
 queremi, alterâ Gnidiâ, Rhodum, ut ibi
 in statione essent, profecti sunt. Biduo antè,
 quàm Eudamius cum classe a Samo veniret,
 tredecim a Rhodo naves cum Pamphilida
 præfecto adversus eandem Syriacam clas-
 sem missæ, assumptis navibus quatuor, quæ
 Caræ præsidio erant, oppugnantibus regiis,
 Dædala & quædam alia parva castella obsi-
 dione exemerunt. Eudamum confestim exire

E ij

~~U. C. 512.~~ placuit : additæ huic quoque sunt ad eam
 U. C. 512. a. C. 190. classẽ, quam habebat, sex apertæ naves.
 Profectus quum, quantum accelerare pote-
 rat, maturasset, ad portum, quem Megisten
 vocant, prægressos consequitur : inde uno
 agmine Phaselidem quum venissent, opti-
 mum visum est, ibi hostem opperiri.

Phaselis. XXIII. In confinio Lyciæ & Pamphylia
 Phaselis est : prominet penitus in altum,
 conspiciturque prima terrarum Rhodum a
 Cilicia petentibus, & procul navium præ-
 bet prospectum : eo maximè, ut in obvio
 classi hostium essent, electus locus est.
 Ceterum, quod non providerunt, & loco
 gravi, & tempore anni (medium enim æsta-
 tis erat) ad hoc insolito odore ingruere
 morbi vulgò, maximè in remiges, cœpe-
 runt : cujus pestilentia metu profecti, quum
 præterveherentur Pamphylum sinum, ad
 Eurymedontem amnem appulsâ classe, au-
 diunt ab Aspendiis, ad Sidam jam hostes esse.
 Tardiùs navigaverant regii, adverso tem-
 pore Etesiarum, quod velut statum Favoniis
 ventis esset. Rhodiorum duæ & triginta
 quadriremes, & quatuor triremes fuere.
 Regia classis septem & triginta majoris for-
 mæ navium erat, in quibus tres hepteres
 & quatuor hexeres habebat : præter has
 decem triremes erant. Et hi adesse hostes
 ex specula quadam cognovere. Utraque
 classis postero die luce primâ, tamquam eo
 die pugnatura, e portu movit ; & postquam

*Pugna
 inter re-
 gios &
 Rhodios.*

superavere Rhodii promontorium, quod ab Sida prominet in altum, extemplo & conspecti ab hostibus sunt, & ipsi eos viderunt. U. c. 562.
a. C. 192.

Ab regiis sinistro cornu, quod ab alto objectum erat, Annibal, dextro Apollonius purpuratorum unus præerat; & jam in frontem directas habebant naves. Rhodii longo agmine veniebant: prima prætoria navis Eudami erat; cogebat agmen Chariclitus; Pamphilidas mediæ classi præerat. Eudamus postquam hostium aciem instructam, & paratam ad concurrendum vidit, & ipse in altum evehitur, & deinceps, quæ sequebantur, servantes ordinem in frontem dirigere jubet. Ea res primò tumultum præbuit: nam nec sic in altum evectus erat, ut ordo omnium navium ad terram explicari posset; & festinans ipse præpropere cum quinque solis navibus Annibali occurrit; ceteri, quia in frontem dirigere iussi erant, non sequebantur. Extremo agmini loci nihil ad terram relictum erat; trepidantibusque iis inter se, jam in dextro cornu adversus Annibalem pugnabatur.

XXIV. Sed momento temporis & navium virtus, & usus rei maritimæ terrorem omnem Rhodiis dēpsit: nam & in altum celeriter evectæ naves locum post se quæque venienti ad terram dedere; & si qua concurrerat rostro cum hostium navi, aut proram lacerabat, aut remos detergebat, aut, libero inter ordines discursu præter-

E iij

U. c. 562.
a. C. 190.
*Vineunt
Rhodii.*

vecta, in puppim impetum dabat : maximè exterruit hepteris regia, a multo minore Rhodia nave uno ictu demersa. Itaque jam haud dubiè dextrum cornu hostium in fugam inclinabat. Eudamum in alto, multitudine navium maximè Annibal, ceteris omnibus longè præstantem, urgebat; & circumvenisset, ni, signo sublato ex prætoria nave (quo dispersam classem in unum colligi mos erat) omnes, quæ in dextro cornu vicerant naves, ad opem ferendam suis concurrissent: tum & Annibal, quæque circa eum erant naves, capeffunt fugam; nec insequi Rhodii, ex magna parte agris, & ob id celerius fessis remigibus, potuerunt. Quum in alto, ubi subfiterant, cibo reficerent vires, contemplatus Eudamus hostes, claudas mutilatasque naves apertis navibus remulco trahentes, viginti paulò amplius integras abscedentes, e turri prætoriae navis silentio facto, *Exsurgite*, inquit, & *egregium spectaculum capeffite oculis*! Consurrexere omnes, contemplatique trepidationem fugamque hostium, propè unâ voce exclamare omnes, ut sequerentur. Ipsius Eudami multis ictibus vulnerata navis erat. Pamphilidam & Chariclitum insequi, quoad putarent tutum, iussit. Aliquamdiu secuti sunt: postquam terræ appropinquabat Annibal, veriti ne includerentur vento in hostium ora, ad Eudamum revecti, heptem captam, quæ primo concursu icta erat,

ægre Phaselidem pertraxerunt : inde Rhodum, non tam victoriâ læti, quàm alius alium accusantes, quòd quum potuisset, non omnis submersa, aut capta classis hostium foret, redierunt. Annibal, ictus uno proelio adverso, ne tum quidem prætervehi Lyciam audebat, quum conjungi veteri regiæ classi quamprimum cuperet. Et, id ne ei facere liberum esset, Rhodiæ Chariclitum cum viginti navibus rostratis ad Patara & Megisten portum miserunt. Eudamum cum septem navibus maximis ex ea classe, cui præfuerat, Samum redire ad Romanos jusserunt ; ut, quantum consilio, quantum auctoritate valeret, compelleret Romanos ad Patara oppugnanda.

U.c. 562.
a. C. 190.

XXV. Magnam lætitiâ Romanis jam prius nuntius victoriæ, deinde adventus attulit Rhodiorum ; & apparebat, si ea cura Rhodiis dempta esset, vacuos eos tuta ejus regionis maria præstaturus : sed profectio Antiochi ab Sardibus, ne opprimerentur urbes maritimæ, abscedere custodiâ Ioniam atque Æolidis prohibuit. Pamphilidam cum quatuor navibus tectis ad eam classem, quæ circa Patara erat, miserunt. Antiochus non civitatum modò, quæ circa se erant, contrahebat præsidia, sed ad Prusiam, Bithyniæ regem, miserat legatos literasque, quibus transitum in Asiam Romanorum increpabat : *Venire eos ad omnia regna tollenda, ut nullum usquam Orbis ter-*

Antiochus Prusiam ad bellum concitavit.

~~Ab~~ rarum, nisi Romanum, imperium esset. Philippum & Nabin expugnatos: se tertium peti.
 U. c. 562.
 a. C. 190

Prusias
 a Rom.
 ad pacis
 consilia
 revocatur

Ut quisque proximus ab oppresso sit, per omnes velut continens incendium pervasurum. Ab se gradum in Bithyniam fore, quando Eumenes in voluntariam servitutem concessisset.

His motum Prusiam litteræ Scipionis consulis, sed magis ejus fratris Africani, ab suspicione tali averterunt; qui, præter consuetudinem perpetuam populi Romani augendi omni honore regum sociorum majestatem, domesticis ipse exemplis Prusiam ad promerendam amicitiam suam compulit. Regulos se acceptos in fidem in Hispania reges reliquisse: Masinissam non in patrio modò locasse regno, sed in Syphacis, a quo antè expulsus fuisset, regnum imposuisse; & esse eum non Africæ modò regum longè opulentissimum, sed toto in Orbe terrarum curvis regum vel majestate, vel viribus parem: Philippum & Nabin, hostes bello superatos ab T. Quintio, tamen in regno relictos. Philippo quidem anno priore etiam stipendium remissum, & filium obsidem redditum; & quasdam civitates extra Macedoniam, patientibus Romanis imperatoribus, recepisse eum. In eadem dignitate & Nabin futurum fuisse, nisi eum suus primò furor, deinde fraus Ætolorum absumpisset. Maximè confirmatus est animus regis, postquam ad eum C. Livius, qui prætor antè classi præfuerat, legatus ab Roma venit;

& edocuit, quantò & spes victoriæ certior Romanis, quàm Antiocho, & amicitia sanctior firmiorque apud Romanos futura esset.

U. c. 562.
A. C. 190.

XXVI. Antiochus, postquam a spe societatis Prusiæ decidit, Ephesum ab Sardibus est profectus ad classem, quæ per aliquot menses instructa ac parata fuerat, visendam; magis quia terrestribus copiis exercitum Romanum & duos Scipiones imperatores videbat sustineri non posse, quàm quòd res navalis ipsa per se aut tentata sibi umquam feliciter, aut tunc magnæ & certæ fiduciæ esset. Erat tamen momentum in præsentia spei, quòd & magnam partem Rhodiæ classis circa Patara esse, & Eumenem regem cum omnibus navibus suis consuli obviàm in Hellespontum profectum audierat: aliquid etiam inflabat animos classis Rhodia, ad Samum per occasionem fraude præparatam absumpta. His fretus, Polyxenidâ cum classe ad tentandam omni modo certaminis fortunam misso, ipse copias ad Notium ducit: id oppidum Colophonium, mari imminens, abest a vetere Colophone duo ferme millia passuum: & ipsam urbem suæ esse potestatis volebat, adeo propinquam Epheso, ut nihil terrâ marive ageret, quod non subiectum oculis Colophoniorum, ac per eos notum extemplo Romanis esset: quos, auditâ obsidione, non dubitabat ad

Antiochus it ad classem.

E v

U. c. 562.
a. C. 190.
Colophonem oppugnati.

opem ferendam sociæ urbi classem a Samo moturos ; eam occasionem Polyxenidæ ad rem gerendam fore. Igitur, operibus oppugnare urbem aggressus, & ad mare partibus duabus pariter munitionibus deductis, utrimque vineas & aggerem muro injunxit, & testudinibus arietes admovit. Quibus territi malis Colophonii oratores Samum ad L. Æmilium, fidem prætoris populi que Romani implorantes, miserunt. Æmilius & Sami segnis diu mora offendeat, nihil minus opinantem, quàm Polyxenidam, bis nequidquam ab se provocatum, potestatem pugnæ facturum esse ; & turpe existimabat, Eumenis classem adjuvare consulem ad trajiciendas in Asiam legiones ; se Colophonis obsessæ auxilio, incertum finem habituro, alligari. Eudamus Rhodius, qui & tenuerat eum Sami, cupientem proficisci in Hellespontum, cunctique instare, & dicere, *Quantò satius esse vel socios obsidione eximere, vel victam jam semel classem vincere iterum, totamque maris possessionem hosti eripere, quàm desertis sociis, traditâ Antiocho Asiâ terrâ marique, in Hellespontum, ubi satis esset Eumenis classis, ab sua parte belli discedere ?*

XXVII. Profecti ab Samo ad petendos commeatus, consumptis jam omnibus, Chium parabant trajicere : id erat horreum Romanis ; eoque omnes ex Italia missæ onerariæ dirigebant cursum. Circum-

vecti ab urbe ad averſa inſulæ (objecta
 Aquiloni ad Chium & Erythras ſunt) U. c. 562.
A. C. 140.
 quum pararent trajicere, litteris certior ſit
 prætor, frumenti vim magnam Chium ex
 Italia veniſſe; vinum portantes naves tem-
 peſtatibus retentas eſſe. Simul allatum eſt,
 Teios regiæ claſſi benignè com meatus præ-
 buiſſe: quinque millia vaſorum vini eſſe
 pollicitos. Teum ex medio curſu claſſem Æmilius
Teum pe-
tit.
 repente avertit, aut volentibus iis uſurus
 com meatu parato hoſtibus, aut ipſos pro
 hoſtibus habiturus. Quum direxiſſent ad
 terram proras, quindecim ferme eis na-
 ves circa Myonneſum apparuerunt, quas
 primò ex claſſe regia prætor eſſe ratus,
 inſtitit ſequi: apparuit inde, piraticas ce-
 laces & lembos eſſe. Chiorum maritimam
 oram depopulati, cum omnis generis præ-
 da revertentes, poſtquam vidēre ex alto
 claſſem, in fugam verterunt. Et celeritate
 ſuperabant, levioribus & ad id fabrefac-
 tis navigiis, & propiores terræ erant. Ita-
 que, priuſquam appropinquaret claſſis,
 Myonneſum perſugerunt; unde ſe a portu
 ratus abſtracturum naves, ignarus loci ſe-
 quebatur prætor. Myonneſus promonto- Myon-
neſus.
 rium inter Teum Samumque eſt; ipſe col-
 lis eſt in modum metæ in acutum cacu-
 men a fundo ſatis lato ſaſtigatus: a con-
 tinenti arcuæ ſemitæ aditum habet: a mari
 exeſæ fluctibus rupes claudunt; ita ut qui-
 buſdam locis ſuperpendentiæ ſaxa plus in
 E vj

~~U. c. 162.~~ altum, quàm, quæ in statione sunt naves;
 U. c. 162. a. C. 190. promineant. Circa ea appropinquare non
 ausæ naves, ne sub ictu superstantium ru-
 pibus piratarum essent, diem trivere: tan-
 dem sub noctem vano incepto quum ab-
 stitissent, Teum postero die accessere; &
 in portu, qui ab tergo urbis est (Geræsti-
 cum ipsi appellant) navibus constitutis,
 prætor ad depopulandum circa urbem
 agrum milites emisit.

XXVIII. Teii, quum in oculis popula-
 tio esset, oratores cum infulis & velamen-
 tis ad Romanum miserunt; quibus purgan-
 tibus civitatem omnis facti dictique hostilis
 adversus Romanos, *Et juvisse eos commeatu
 classem hostium arguit, & quantum vini Po-
 lyxenidæ promississent; quæ si eadem classi
 Romanæ darent, revocaturum se a popula-
 tione militem; sin minus, pro hostibus eos
 habiturum.* Hoc tam triste responsum quum
 retulissent legati, vocatur in concionem a
 magistratibus populus, ut, quid agerent,
 consultarent. Eò fortè Polyxenidas cum re-
 gia classe a Colophone profectus, postquam
 movisse a Samo Romanos audivit, &, ad
 Myonnesum piratas persecutos, Teiorum
 agrum depopulari, naves in Geræstico
 portu stare, ipse adversus Myonnesum in
 insula (Macrin nautici vocant) ancoras
 portu occulto jecit: inde ex propinquo
 explorans, quid hostes agerent, primò in
 magna spe fuit, quemadmodum Rhodiam

*Polyxe-
 nidas ad
 Macrin.*

classem ad Samum, circumfessis ad exitum
 faucibus portûs, expugnasset, sic & Ro- U. c. 164
A. C. 190
 manam expugnaturum; nec est dissimilis
 natura loci. Promontoriis coeuntibus inter
 se ita clauditur portus, ut vix duæ simul
 inde naves possint exire. Nocte occupare
 fauces Polyxenidas in animo habebat, &
 denis navibus ad promontoria stantibus,
 quæ ab utroque cornu in latera exeuntium
 navium pugnarent, ex cetera classe, sicut
 ad Panormum fecerat, armatis in littora
 expositis, terrâ marique simul hostes op-
 primere. Quod non vanum ei consilium
 fuisset, ni, quum Teii facturos se impe-
 rata promississent, ad accipiendos commea-
 tus aptius visum esset Romanis in eum por-
 tum, qui ante urbem est, classem transire.
 Dicitur & Eudamus Rhodius vitium al-
 terius portûs ostendisse, quum fortè duæ
 naves in arcto ostio implicitos remos fre-
 gissent. Et inter alia id quoque movit præ-
 torem, ut traduceret classem, quòd ab
 terra periculum erat, haud procul inde An-
 tiocho stativa habente.

XXIX. Traductâ classe ad urbem, igna- Æmilius
conten-
dit ad
hostem.
 ris omnibus, egressi milites nautæque sunt
 ad commeatus & vinum maximè dividen-
 dum in naves; quum medio fortè diei
 agrestis quidam, ad prætorem adductus,
 nuntiat, alterum jam diem classem stare
 ad insulam Macrin, & paulò antè visas
 quasdam moveri, tamquam ad profectio-

altum, quàm, quæ in statione sunt na
 U. c. 162. promineant. Circa ea appropinquare
 a. C. 190. ausæ naves, ne sub ictu superstantiur
 pibus piratarum essent, diem trivere
 dem sub noctem vano incepto quu-
 stitissent, Teum postero die accessse
 in portu, qui ab tergo urbis est (C
 cum ipsi appellant) navibus con-
 prætor ad depopulandum circa
 agrum milites emisit.

XXVIII. Teii, quum in oculi
 tio esset, oratores cum infulis &
 tis ad Romanum miserunt; quib-
 tibus civitatem omnis facti dicti
 adversus Romanos, *Et juvisse*
classẽ hostium arguit, & quai
lyxenidæ promississent; quæ s
Romanæ darent, revocaturun
tione militem; sin minùs, f
habiturum. Hoc tam triste r
 retulissent legati, vocatur
 magistratibus populus, v
 consultarent. Eò for
 gia classe a Colop
 movisse a Samo
 Myonnesum p
 agrum depor
 portu star
 insula (Polyxe-
 portu nidas ad
 ex Maecin.

que acies, velut can-
 processit. Inter Myon-
 promontorium erat, qu-
 sperere. Et reg-
 navibus longo
 aciem adversam
 evecta cornu, ut
 dexterum cornu Roma-
 ubi Eudamus, qui cog-
 gebat ag-

anos,
o cor-
longè
atoque
lyxeni-

U. c. 562.
1. C. 1. p.

ab omni

Pugna
commit-
titur.

manis oc-

bus Rho-

um classis

& maximæ

ebat, duas

virtute mili-

stabant; Rho-

gubernatorum,

nes tamen hosti-

lis præ se por-

at, id Panormum

tum maxi-

ictoriam fuit: nam

æ naves, ne prorâ

declinassent, neque

declinassent, & obli-

item poterant, & obli-

&, si qua

gni; ma-

proelium,

quæ solet,

ait: mediam

ani quum ru-

o, pugnantibus

le objecere; mo-

media acies An-

acres

U. c. 62.
a. C. 190.

nem, naves. Re subitâ perculsus prætor tubicines capere jubet, ut, si qui per agros palati essent, redirent: tribunos in urbem mittit ad cogendos milites nautasque in naves. Haud secus, quàm in repentino incendio, aut captâ urbe, trepidatur, aliis in urbem currentibus ad suos revocandos, aliis ex urbe naves cursu repetentibus; incertisque clamoribus (quibus ipsis tubæ obstreperent) turbatis imperiis, tandem concursum ad naves est. Vix suam quisque noscere aut adire præ tumultu poterat; trepidatumque cum periculo & in mari, & in terra foret, ni, partibus divis, Æmilius, cum prætoria nave primus e portu in altum evectus, excipiens insequentes, suo quamque ordine in frontem instruxisset; Eudamus Rhodiaque classis substitissent ad terram, ut & sine trepidatione conscenderent, &, ut quæque parata esset, exiret navis. Ita & explicuere ordinem primæ in conspectu prætoris, & coactum agmen ab Rhodiis est; instructaque acies, velut cerneret regiones, in altum processit. Inter Myonnesum & Coryeum promontorium erant, quum hostem conspexere. Et regiâ classis, binis in ordinem navibus longo agmine veniens, & ipsa aciem adversam explicuit; tantum lævo evecta cornu, ut amplecti & circumire dexterum cornu Romanorum posset: quod ubi Eudamus, qui cogebat agmen, vidit,

non posse exæquare ordinem Romanos, & tantum non jam circumiri a dextro cornu, concitat naves (& erant Rhodiæ longè omnium celerrimæ totâ classe) æquatoque cornu, prætoriae navi, in qua Polyxenidas erat, suam objecit. U. c. 162.
1. C. 170.

XXX. Jam totis classibus simul ab omni parte pugna conferta erat. Ab Romanis octoginta naves pugnabant, ex quibus Rhodiæ duæ & viginti erant. Hostium classis undenonaginta navium fuit; & maximæ formæ naves tres hexeres habebat, duas hepteres. Robore navium & virtute militum Romani longè regios præstabant; Rhodiæ naves agilitate, & arte gubernatorum, & scientiâ remigum. Maximo tamen hostibus terrori fuere, quæ ignes præ se portabant; &, quod unum iis ad Panormum circumventis saluti fuerat, id tum maximum momentum ad victoriam fuit: nam metu ignis adversi regiae naves, ne prorâ concurrerent, quum declinassent, neque ipsæ ferire rostro hostem poterant, & obliquo se ipsæ ad ictus præbebant: &, si qua concurrerat, obruebatur infuso igni; magisque ad incendium, quàm ad proelium, trepidabant. Plurimum tamen, quæ solet, militum virtus in bello valuit: mediam namque aciem hostium Romani quum rupissent, circumvecti ab tergo, pugnantibus adversus Rhodios regis sese objecere; momentoque temporis & media acies An- Pugna
committitur.

~~U. C. 190.~~ tiochi, & lævo in cornu circumventæ na-
 ves mergebantur. ^{U. C. 190.} ^{Vincunt} ^{Romani.} Dexterâ pars integra,
 sociorum magis clade, quàm suo periculo,
 terrebatur: ceterum, postquam alias cir-
 cumventas, prætoriam navem Polyxeni-
 dæ, relictis sociis, vela dantem videre,
 sublatis raptim dolonibus (& erat secun-
 dus petentibus Ephesum ventus) capeffunt
 fugam, quadraginta duabus navibus in ea
 pugna amissis, quarum decem & tres captæ
 in potestatem hostium venerunt, ceteræ
 incensæ aut demersæ. Romanorum duæ
 naves fractæ sunt, vulneratæ aliquot. Rho-
 dia una capta memorabili casu: nam, quum
 rostro percussisset Sidoniam navem, anco-
 ra, ictu ipso excussa e nave sua, unco
 dente, velut manu ferreâ injectâ, alliga-
 vit alterius proram: inde tumultu injecto,
 quum, divellere se ab hoste cupientes,
 inhiherent Rhodii, tractum ancorale & im-
 plicitum remis, latus alterum deterfit: de-
 bilitatam ea ipsa, quæ icta cohæserat, na-
 vim cepit. Hoc maximè modo ad Myon-
 nesum navali prælio pugnatum est.

*Antio-
 chus Lyfi-
 machiam
 deserit.*

XXXI. Quo territus Antiochus, quia,
 possessione maris pulsus, longinqua tueri
 diffidebat se posse, præsidium ab Lyfima-
 chia, ne opprimeretur ibi ab Romanis,
 deduci, pravo, ut res ipsa postea docuit,
 consilio, jussit: non enim tueri solùm Ly-
 fimachiam a primo impetu Romanorum
 facile erat; sed obsidionem etiam per to-

LIBER XXXVII. 113

tam hiemem tolerare, & obsidentes quo-
 que ad ultimam inopiam adducere extra-
 hendo tempus, & interim spem pacis per
 occasiones tentare. Nec Lyfimachiam tan-
 tum hostibus tradidit post adversam nava-
 lem pugnam, sed etiam Colophonis obsi-
 dione abscessit, & Sardes recepit se; at-
 que inde in Cappadociam ad Ariarathen,
 qui auxilia arcefferent, & quocumque aliò
 poterat ad copias contrahendas, in unum
 jam consilium, ut acie dimicaret, inten-
 tus, misit. Regillus Æmilius, post victoriam
 navalem profectus Ephesum, directis ante
 portum navibus, quum confessionem con-
 cessi maris ultimam hosti expressisset,
 Chium, quò ante navale prœlium cursum
 a Samo intenderat, navigat: ibi naves in
 prœlio quassatas quum refecisset, L. Æmi-
 lium Scaurum cum triginta navibus Hel-
 lespontum ad exercitum trajiciendum mi-
 sit: Rhodias, parte prædæ & spoliis na-
 valibus decoratas, domum redire jubet.
 Rhodii impigre prævertère, ad trajicien-
 dasque copias consulis iere; atque, eo quo-
 que functi officio, tum demum Rhodum
 rediere. Classis Romana ab Chio Phocæam
 trajecit: in sinu maris intimo posita hæc
 urbs est, oblongâ formâ: duum millium
 & quingentorum passuum spatium murus
 amplectitur: coit deinde ex utraque parte
 in arctiorem velut cuneum, Lamptera ipsi
 appellant: mille & ducentos passus ibi la-

U. c. 562.
 a. C. 190.

*Copias
 contrahit*

*Phocæa
 situs.*

titudo patet : inde in altum lingua mille passuum excurrrens medium ferè sinum velut notâ distinguit : ubi cohæret faucibus angustis , duos in utramque regionem verfos portus tutissimos habet : qui in meridiem vergit , ab re appellant Nauſtathmon , quia ingentem vim navium capit : alter propè ipsum Lamptera est.

*Eam
classis
Romana
oppugnat*

XXXII. Hos portus tutissimos quum occupasset Romana classis ; priusquam aut scalis , aut operibus moenia aggrediretur , mittendos censuit prætor , qui principum magistratuumque animos tentarent : postquam obstinatos vidit , duobus simul locis oppugnare est adortus. Altera pars infrequens ædificiis erat ; templa deûm aliquantum tenebant loci : eâ prius ariete admoto , quaterè muros turreſque cœpit : deinde quum eð multitudo occurreret ad defendendum , alterâ quoque parte admotus aries. Et jam utrimque ſternebantur muri : ad quorum casum quum impetum Romani milites per ipsam ſtragem ruinarum facerent , alii scalis etiam adſcenſum in muros tentarent ; adeo obstinatè reſtiterunt oppidani , ut facilè appareret plus in armis & virtute , quàm in moenibus , auxilii eſſe : coactus ergo periculo militum prætor receptui cani juſſit , ne objiceret incautos furentibus desperatione ac rabie. Disempto proelio , ne tum quidem ad quietem verſi ; sed undique omnes ad munienda & obmo-

lienda, quæ ruinis strata erant, concurre-
 runt. Huic operi intentis supervenit Q. An-
 tonius, a prætore missus; qui, castigatâ
 pertinaciâ eorum, *Majorem curam Roma-*
nis, quàm illis, ostenderet esse, ne in per-
niciem urbis pugnaretur: se abstinere furore
vellent, potestatem iis dare eâdem conditio-
ne, quâ prius C. Livii in fidem venissent, se
tradendi. Hæc quum audissent, quinque
 dierum spatio ad deliberandum sumpto,
 tentatâ interim spe auxilii ab Antiocho,
 postquam legati missi ad regem, nihil in
 eo esse præsidii, retulerunt; tum portas
 aperuerunt, pacti ne quid hostile pateren-
 tur. Quum signa in urbem inferrentur, &
 pronuntiasset prætor, parci se deditis velle;
 clamor undique est sublatus, *Indignum fa-*
cinus esse, Phocaenses numquam fidos so-
cios, semper infestos hostes, impune eludere.
 Ab hac voce, velut signo a prætore dato,
 ad diripiendam urbem passim discurrerunt.
Pho-
caenses
portas
aperiunt.
Urbis di-
ripitur.
Emilius primò resistere & revocare, di-
 cendo, *Captas, non deditas, diripi urbes:*
& in his tamen arbitrium esse imperatoris,
non militum. Postquam ira & avaritia im-
 perio potentiora erant, præconibus per
 urbem missis, liberos omnes in forum ad se
 convenire jubet, ne violarentur; & in
 omnibus, quæ ipsius potestatis fuerunt,
 fides constitit prætoris. Urbem agrosque,
 & suas leges iis restituit: &, quia jam
 hiems appetebat, Phocææ portus ad hi-
 bernandum classi delegit.

XXXIII. Per idem fere tempus consuli, transgresso Æniorum Maronitarumque fines, nuntiatur, victam regiam classem ad Myonnesum, relictamque a præsidio Lysimachiam esse. Id multò, quàm de navali victoriâ, lætius fuit : utique postquam eò venerunt, refertaque urbs omnium rerum commeatibus, velut in adventum exercitus præparatis, eos excepit ; ubi inopiam ultimam, laboremque in obsidenda urbe sibi proposuerant. Ibi paucos dies stativa habuere, ut impedimenta ægrique consequerentur, qui passim per omnia Thraciæ castella, fessi morbis ac longitudine viæ, relictæ erant. Receptis omnibus, ingressi rursus iter per Chersonesum, Hellespontum perveniunt ; ubi omnibus curâ regis Eumenis ad trajiciendum præparatis, velut in pacata littora, nullo prohibente, aliis aliò delatis navibus, sine tumultu trajecere. Ea verò res Romanis auxit animos, concessum sibi transire cernentibus in Asiam ; quam rem magni certaminis futuram crediderant. Stativa deinde ad Hellespontum aliquamdiu habuerunt, quia dies fortè, quibus Ancilia moventur, religiosi ad iter inciderant : iidem dies P. Scipionem propiore etiam religione, quia Salius erat, disjunxerant ab exercitu ; causaque & is ipse moræ erat, dum consequeretur.

*Legatus
Antiochi
de pace.*

XXXIV. Per eos fortè dies legatus ab Antiocho in castra venerat Byzantius He-

raclides, de pace afferens mandata; quam ~~impetrabilem~~
 impetrabilem fore magnam ei spem attu- U. c. 162.
a. C. 170.
 lit mora & cunctatio Romanorum, quos,
 simul Asiam attigissent, effuso agmine ad
 castra regia ituros crediderat. Statuit tamen
 non prius adire consulem, quàm P. Sci-
 pionem; & ita mandatum ab rege erat:
 in eo maximam spem habebat, præter-
 quam quòd & magnitudo animi & satietas
 gloriæ placabilem eum maximè faciebat,
 notumque erat gentibus, qui victor ille
 in Hispania, qui deinde in Africa fuisset;
 etiam quòd filius ejus captus in potestate
 regis erat. Is ubi, & quando, & quo casu
 captus sit, sicut pleraque alia, parum in-
 ter auctores constat: alii principio belli a
 Chalcide Oreum petentem, circumventum
 ab regiis navibus tradunt; alii, postquam
 transitum in Asiam est, cum turma Fre-
 gellana missum exploratum ad regia cas-
 tra, effuso obviam equitatu, quum reci-
 peret sese, in eo delapsum tumultu ex
 equo, cum duobus equitibus oppressum,
 ita ad regem deductum esse. Illud satis
 constat, si pax cum populo Romano ma-
 neret, hospitiumque privatim regi cum
 Scipionibus esset, neque liberalius, neque
 benignius haberi colique adolescentem,
 quàm cultus est, potuisse. Ob hæc quum
 adventum P. Scipionis legatus expectas-
 set, ubi is venit, consulem adit, petitque,
 ut mandata audiret.

*Filius
 Africani
 captivus
 apud An-
 tiochum.*

XXXV. Advocato frequenti consilio;
 U. c. 52
 a. C. 190
 Legatus i
 oratio de
 pace.
 legati verba sunt audita. *Is, multis antè legationibus nequidquam ultro citroque de pace missis, eam ipsam fiduciam impetrandi sibi esse dixit, quòd priores legati nihil impetrassent. Smyrnam enim, & Lampfacum, & Alexandriam Troadem, & Lysimachiam in Europa, jactatas in illis disceptionibus esse; quarum Lysimachiâ jam cessisse regem, ne quid in Europa habere eum dicerent: eas, quæ in Asia sint, civitates, tradere paratum esse, & si quas alias Romani, quòd suarum partium fuerint, vindicare ab imperio regio velint. Impensæ quoque in bellum factæ partem dimidiam regem præstaturum populo Romano. Hæ conditiones erant pacis. Reliqua oratio fuit, Ut memores rerum humanarum, & suæ fortunæ moderarentur, & alienam ne urgerent. Finirent Europâ imperium: id quoque immensum esse. Et parari singula acquirendo facilius potuisse, quàm universa teneri posse. Quòd si Asiæ quoque partem aliquam abstrahere velint, dummodo non dubiis regionibus finiant, vinci suam temperantiam Romanâ cupiditate, pacis & concordiae causâ, regem passurum. Ea quæ legato magna ad pacem impetrandam videbantur, parva Romanis visa. Nam & impensam, quæ in bellum facta esset, omnem præstare regem, æquum censebant, cujus culpâ bellum excitatum esset; &, non Ioniâ modò atque Eoïde deduci debere præsidia regia; sed, sicut*

Respon-
sum Ro-
manorum

Gracia omnis liberata esset, ita, quæ in Asia sint, omnes liberari urbes. Id aliter fieri non posse, quàm ut cis Taurum montem possessione Asiæ Antiochus cedat. U. c. 562.
a. C. 190.

XXXVI. Legatus, postquam nihil æqui in consilio impetrare se censebat, privatum (sic enim imperatum erat) P. Scipionis tentare animum est conatus. Omnium primum, filium ei sine pretio redditurum regem dixit: deinde, ignarus & animi Scipionis, & moris Romani, auri pondus ingens est pollicitus, &, nomine tantum regio excepto, societatem omnis regni, si per eum pacem impetrasset. Ad ea Scipio: Quod Romanos omnes, quod me, ad quem missus es, ignoras, minus miror, quum te fortunam ejus, a quo venis, ignorare cernam. Lysimachia tenenda erat, ne Chersonesum intraremus; aut ad Hellepontum obsistendum, ne in Asiam trajiceremus, si pacem tamquam ab sollicitis de belli eventu petaturi eratis. Concesso vero in Asiam transitu, & non solum frenis, sed etiam jugo accepto, quæ disceptatio ex æquo, quum imperium patiendum sit, relicta est? Ego ex munificentia regia maximum donum filium habebo: aliis, deos precor, ne umquam fortuna egeat mea; animus certe non egebit. Pro tanto in me munere gratum me esse in se sentiet, si privatam gratiam pro privato beneficio desiderabit: publicè nec habeo quidquam ab illo,

*Africanum
animum
tentat
legatus.*

*Respon-
sum Afri-
cani.*

~~U. c. 62.~~ *nec dabo. Quod in praesentia dare possim ;*
 2. C. 150. *fidele consilium est. Abi, nuntia meis verbis,*
bello abstinet, pacis conditionem nullam re-
cuset. Nihil ea moverunt regem, tutam fore
belli aleam ratum, quando perinde ac victo
jam sibi leges dicerentur : omissâ igitur in
praesentia mentione pacis, totam curam in
belli apparatus intendit.

Consul. XXXVII. Consul, omnibus praeparatis
ad An- ad proposita exsequenda, quum ex stativis
siochum movisset, Dardanum primùm, deinde Rhoe-
ducit. teum, utrâque civitate obviâ effusâ, ve-
 nit : inde Ilium processit, castrisque in
 campo, qui est subjectus mœnibus, posi-
 tis, in urbem arcemque quum escendisset,
 sacrificavit Minervæ praesidi arcis, &
 Iliensibus in omni rerum verborumque honore
 ab se oriundos Romanos praeferebantibus,
 & Romanis lætis origine suâ : inde profecti
 sextis castris ad caput Caici amnis pervenerunt.
 Eò & Eumenes rex, conatus primò ab Hellesponto
 reducere classem in hiberna Elæam, adversis
 deinde ventis quum aliquot diebus superare Lecton
 promontorium non potuisset, in terram egressus,
 ne deesset principiis rerum, quâ proximum
 fuit, in castra Romana cum parva manu contendit.
 Ex castris Pergamum remissus ad commèatus
 expediendos, tradito frumento, quibus jusserat
 consul, in eadem stativa rediit : inde, plurium dierum
 praeparatis cibariis, consilium erat ire ad
 hostem,

hostem, priusquam hiems opprimeret. Regia castra circa Thyatira erant : ibi quum audisset Antiochus P. Scipionem ægrum Elæam delatum, legatos, qui filium ad eum reducerent, misit. Non solum animo patrio gratum munus, sed corpori quoque salubre gaudium fuit ; satiatusque tandem complexu filii, *Renuntiate*, inquit, *gratias regi me agere ; referre gratiam aliam nunc non posse, quàm ut suadeam, ne antè in aciem descendat ; quàm ut in castra me redisse audierit.* Quamquam sexaginta duo millia peditum, plus duodecim millia equitum animos interdum ad spem certaminis faciebant ; motus tamen Antiochus tanti auctoritate viri, in quo ad incertos belli eventus omnis fortunæ posuerat subsidia, recepit se, transgressus Phrygium amnem, circaque Magnesium, quæ ad Sipylum est, posuit castra ; & , ne, si extrahere tempus vellet, munimenta Romani tentarent, fossam sex cubita altam, duodecim latam quum duxisset, extrà duplex vallum fossæ circumdedit : interiore labro murum cum turribus crebris objecit ; unde facilè arceri transitu fossæ hostis posset.

XXXVIII. Consul, circa Thyatira regem esse ratus, continuis itineribus quinto die ad Hyrcanum campum descendit : inde quum profectum audisset, secutus vestigia citra Phrygium amnem, quatuor millia ab hoste, posuit castra. Eò mille ferme equi-

Tomus VI.

F

U. 2. 562.
a. C. 190.
Antiochus Africano filium remittit.

—————
 U. c. 562.
 A. C. 190.

tes (maxima pars Gallogræci erant, & Dahæ quidam, aliarumque gentium sagittarii equites intermixti) tumultuosè amne trajecto, in stationes impetum fecerunt. Primò turbaverunt incompósitos: deinde, quum longius certamen fieret, Romanorumque, ex propinquis castris facili subsidio, cresceret numerus; regii, fessi jam & plures non sustinentes, recipere se conati, circa ripam amnis, priusquam flumen ingrederentur, ab instantibus tergo aliquot interfecti sunt. Biduum deinde silentium fuit, neutris transgredientibus amnem: tertio post die Romani simul omnes transgressi sunt; & duo millia ferè & quingentos passus ab hoste posuerunt castra. Metantibus & muniendo occupatis, tria millia delecta equitum peditumque regionum magno terrore ac tumultu advenere: aliquantò pauciores, qui in statione erant, duo tamen millia, per se, nullo a munimento castrorum milite avvocato, & primò æquum prælium sustinuerunt, &, crescente certamine, pepulerunt hostes, centum ex his occisis, centum ferme captis. Per quatrimum insequens instructæ utrimque acies pro vallo steterunt: quinto die Romani processerunt in medium campi. Antiochus nihil promovit signa, ita ut extremi minùs mille pedes a vallo abessent.

XXXIX. Consul, postquam detrectari certamen vidit, postero die in consilium

advocavit, *Quid sibi faciendum esset, si* ~~Antiochus~~ *Antiochus pugnandi copiam non faceret?* U. c. 562.
a. C. 190.

Inflare hiemem. Aut sub pellibus habendos milites fore, aut, si concedere in hiberna vellent, differendum esse in æstatem bellum.

Nullum umquam hostem Romani æquè contempserunt: conclamatum undique est,

Duceret extemplo, & uteretur ardore mili-

tum: qui, tamquam non pugnandum cum

tot millibus hostium, sed par numerus pec-

corum trucidandus esset, per fossas, per

vallum castra invadere parati erant, si in

proelium hostis non exiret. Cn. Domitius,

ad explorandum iter, & quâ parte adiri

vallum hostium posset, missus, postquam

omnia certa retulit, postero die propiùs

castra admoveri placuit: tertio signa in

medium campi prolata, & instrui acies

cœpta est. Nec Antiochus ultrâ tergi-

verlandum ratus, ne & suorum animos mi-

nueret detrectando certamen, & hostium

spem augeret, & ipse copias eduxit; tan-

tum progressus a castris, ut dimicaturum

appareret. Romana acies unius propè for-

mæ fuit, & hominum & armorum genere:

duæ legiones Romanæ, duæ sociûm ac La-

tini nominis erant: quina millia & qua-

dringenos singulæ habebant. Romani me-

diam aciem, cornua Latini, tenuerunt:

hastatorum prima signa, deinde principum

erant: triarii postremos claudebant. Extra

hanc veluti justam aciem, a parte dextera

F ij

*Acies
utrimque
instruitur.*

Romana

consul Achæorum cetratis immixtos auxili-
 U.c. 562. liares Eumenis, tria millia ferme peditum,
 a. C. 190. æquatâ fronte instruxit: ultra eos equitum
 minùs tria millia opposuit, ex quibus Eu-
 menis octingenti, reliquus omnis equitatus
 Romanus erat: extremos Tralles & Cre-
 tenses (quingentorum utrique numerum
 explebant) statuit. Lævum cornu non vi-
 debatur egere talibus auxiliis, quia flumen
 ab ea parte ripæque deruptæ claudebant:
 quatuor tamen inde turmæ equitum oppo-
 sitæ. Hæc summa copiarum erat Romanis,
 & duo millia mixtorum Macedonum, Thra-
 cumque, qui voluntate secuti erant. Hi
 præsidio relictî sunt castris. Sexdecim ele-
 phantos post triarios in subsidio locave-
 runt: nam, præterquam quòd multitudi-
 nem regionum elephantorum (erant autem
 quatuor & quinquaginta) sustinere non vi-
 debantur posse, ne pari quidem numero
 Indicis Africi resistunt; sive quia magni-
 tudine (longè enim illi præstant) sive ro-
 bore animorum vincuntur.

Regia. XL. Regia acies varia magis multis gen-
 tibus, dissimilitudine armorum auxiliorum-
 quæ erat. Decem & sex millia peditum
 more Macedonum armati fuere, qui pha-
 langitæ appellabantur: hæc media acies
 fuit in fronte, in decem partes divisa. Par-
 tes eas interpositis binis elephantis distin-
 guebat; a fronte introrsus in duos & tri-
 ginta ordines armorum acies patebat. Hoc

& roboris in regiis copiis erat, & perinde quum aliâ specie, tum eminentibus tantum inter armatos elephantis, magnum terrorem præbebat. Ingentes ipsi erant: addebant speciem frontalia, & cristæ, & tergo impositæ turres, turribusque superstantes, præter rectorem, quaterni armati. Ad latus dexterum phalangitarum mille & quingentos equites Gallogræcorum opposuit: his tria millia equitum loricatorum (cataphractos ipsi appellant) adjunxit: addita his ala mille ferme equitum; agema eam vocabant: Medi erant lecti viri, & ejusdem regionis mixti multarum gentium equites: continens his grex sexdecim elephantorum est oppositus in subsidiis. Ab eadem parte, paululum producto cornu, regia cohors erat: Argyraspides a genere armorum appellabantur. Dahæ deinde, equites sagittarii, mille & ducenti: tum levis armatura trium millium, pari ferme numero pars Cretenses, pars Tralles: duo millia & quingenti Myfi sagittarii adjuncti erant. Extremum cornu claudebant quatuor millia mixti Cyrtæi funditores, & Elymæi sagittarii. Ab lævo cornu phalangitis adjuncti erant Gallogræci equites mille & quingenti; & similiter his armati duo millia Cappadocum (ab Ariarathe missi erant regi.) Inde auxiliares mixti omnium generum duo millia & septingenti, & tria millia cataphractorum equitum, & mille

U.c. 562
a. C. 190. alii equites, regia ala, levioribus tegumen-
tis suis equorumque, alio haud dissimili
habitu : Syri plerique erant Phrygibus &
Lydis immixti. Ante hunc equitatum fal-
catæ quadrigæ & cameli, quos appellant
dromadas : his insidebant Arabes sagitta-
rii, gladios habentes tenues, longos qua-
terna cubita, ut ex tanta altitudine con-
tingere hostem possent. Inde alia multitu-
do, par ei, quæ in dextro cornu erat ;
primi Tarentini, deinde Gallogræcorum
equitum duo millia & quingenti, inde Neo-
cretes mille, & eodem armatu Cares &
Cilices mille & quingenti, & totidem Tral-
les, & tria millia cetratorum (Pisidæ hi
erant, & Pamphylii, & Lycii) tum Cyr-
tæorum & Elymæorum paria in dextro
cornu locatis auxilia, & sexdecim elephantum
modico intervallo distantes. Rex ipse in
dextero cornu erat : Seleucum filium &
Antipatrum fratris filium in lævo præpo-
suit : media acies tribus permixta, Minioni,
& Zeuxidi, & Philippo magistro elephan-
torum.

Pugna. XLI. Nebula matutina, crescente die le-
vata in nubes, caliginem dedit : humor
inde, ab Austro velut, perfudit omnia.
Quæ nihil admodum Romanis, eadem
perincommoda regiis erant : nam & obscu-
ritas lucis in acie modica Romanis non
adimebat in omnes partes conspectum ; &
humor, toto ferè gravi armatu, nihil gla-

dios aut pila hebetabat. Regii, tam latâ
 acie, ne ex medio quidem cornua sua cir- U. c. 562.
a. C. 130.
 cumspicere poterant, nedum extremi in-
 ter se conspicerentur; & humor arcus fun-
 dasque & jaculorum amenta emollierat.
 Falcatae quoque quadrigae, quibus se per-
 turbaturum hostium aciem Antiochus cre-
 diderat, in suos terrorem verterunt: ar-
 matae autem in hunc maximè modum erant:
 cuspides circa temonem ab jugo decem
 cubita exstantes, velut cornua, habebant,
 quibus, quidquid obvium daretur, trans-
 fingerent; & in extremis jugis binæ circà
 eminebant falces; altera æquata jugo, al-
 tera inferior in terram devexa: illa, ut
 quidquid ab latere objiceretur, abscinde-
 ret; hæc, ut prolapsos subeuntesque con-
 tingeret: item ab axibus rotarum utrimque
 binæ eodem modo diversæ deligabantur
 falces. Sic armatas quadrigas, quia si in
 extremo, aut in medio locatae forent, per
 suos agendaerant, in prima acie, ut antè
 dictum est, locaverat rex. Quod ubi Eu-
 menes vidit, haud ignarus pugnae, & quàm
 anceps esset auxilii genus, si quis pavo-
 rem magis equis injiceret, quàm justâ ado-
 riretur pugna, Cretenses sagittarios, fun-
 ditoresque, & jaculatores equitum, non
 confertos, sed, quàm maximè possent,
 dispersos, excurrere jubet; simul omnibus
 partibus tela ingerere. Hæc velut procella,
 partim vulneribus missilium undique con-

— jectorum, partim clamoribus diffonis, ita
 U.c. 562. consternavit equos, ut repentè velut effre-
 a.C. 190. nati passim incerto cursu ferrentur: quorum
 impetus & levis armatura, & expediti fun-
 ditores, & velox Cretenfis momento de-
 clinabant; & eques insequendo, tumultum
 ac pavorem equis camelisque, & ipsis
 simul consternatis, augebat, clamore & ab
 alia circumstantium turba multiplici ad-
 jecto. Ita medio inter duas acies campo exi-
 guntur quadrigæ; amotoque inani ludi-
 brio, tum demum ad justum proelium, si-
 gno utrimque dato, concursus est.

XLII. Ceterum vana illa res veræ mor-
 cladis causa fuit: auxilia enim subsidaria,
 quæ proxima locata erant, pavore & con-
 sternatione quadrigarum territa, & ipsa in
 fugam versa, nudarunt omnia usque ad
 cataphractos equites; ad quos quum, dis-
 sipatis subsidiis, pervenisset equitatus Ro-
 manus, ne primum quidem impetum pars
 eorum sustinuerunt: alii fusi sunt, alii
 propter gravitatem tegumentorum armo-
 rumque oppressi sunt. Totum deinde lævum
 cornu inclinavit; &, turbatis auxiliaribus,
 qui inter equites, & quos appellant pha-
 langitas, erant, usque ad mediam aciem
 terror pervenit. Ibi simul perturbati ordi-
 nes, & impeditus intercurso suorum usus
 prælongarum hastarum (*sarissas* Macedo-
 nes vocant) intulere signa Romanæ legio-
 nes, & pila in perturbatos conjecere: ne

interpositi quidem elephantum militem Romanum deterrebant, assuetum jam ab Africanis bellis & vitare impetum belluæ, & ex transverso aut pilis incessere, aut, si propius subire posset, gladio nervos incidere. Jam media acies ferè omnis a fronte prostrata erat, & subsidia circumita a tergo cædebantur; quum in parte alia fugam suorum, & propè jam ad ipsa castra clamorem paventium acceperet. Namque Antiochus a dextro cornu, quum ibi fiduciâ fluminis nulla subsidia cerneret, præter quatuor turmas equitum, & eas, dum applicant se suis, ripam nudantes, impetum in eam partem cum auxiliis & cataphracto equitatu fecit; nec a fronte tantum instabat, sed, circumito a flumine cornu, jam ab latere urgebat; donec fugati equites primum, deinde proximi peditum effuso cursu ad castra compulsi sunt.

XLIII. Præerat castris M. Æmilius tribunus militum; M. Lepidus filius, qui post paucos annos pontifex maximus factus est. Is, quâ fugam cernebat suorum, cum præsidio omni occurrit; & stare primo, deinde redire in pugnam jubebat, pavorem & turpem fugam increpans. Minæ exinde erant, in perniciem suam cæcos ruere, nî dicto parerent: postremò dat signum suis, ut primos fugientium cædant; turbam insequentium ferro & vulneribus in hostes redigant. Hic major timor minorem vicit:

F v

——— ancipiti coacti metu primò confiterunt ;
 U. c. 562. deinde & ipsi redierunt in pugnam , &
 a. C. 190. Æmilius cum suo præsidio (erant autem
 duo millia virorum fortium) effusè se-
 quenti regi acriter restitit. Et Attalus, Eu-
 menis frater , a dextro cornu , a quo læ-
 vum hostium primo impetu fugatum fue-
 rat , ut ab sinistro fugam suorum & tumultum
 circa castra vidit , in tempore cum du-
 centis equitibus advenit. Antiochus, post-
 quam & eos , quorum terga modò vide-
 rat , repetentes pugnam , & aliam & a cas-
 tris & ex acie affluentem turbam conspe-
 xit , in fugam vertit equum. Ita utroque
 cornu victores Romani per acervos cor-
 porum (quos in media maximè acie cu-
 mulaverant , ubi & robur fortissimorum
 virorum , & arma gravitate fugam impe-
 dierant) pergunt ad castra diripienda. Equi-
 tes primi omnium Eumenis , deinde &
 alius equitatus toto passim campo sequun-
 tur hostem , & postremos , ut quosque
 adepti sunt , cædunt. Ceterum fugientibus
 major pestis , intermixtis quadrigis , ele-
 phantisque , & camelis erat , & suâ ipso-
 rum turbâ ; quum , solutis ordinibus , ve-
 lut cæci super alios alii ruentes , incursum
 belluarum obtererentur. In castris quoque
 ingens , & major propè quàm in acie , cæ-
 des est edita : nam & primorum fuga in
 castra maximè inclinavit , & hujus fiduciâ
 multitudinis , qui in præsidio erant , per-

Fugit
 Antio-
 chus.

sinaciis pro vallo pugnarunt : retenti in portis valloque , quæ se impetu ipso capturos crediderant , Romani , postquam tandem perruperunt , ab ira graviolem ediderunt cædem.

U. c. 562.
A. C. 149.

XLIV. Ad quinquaginta millia peditum cæsa eo die dicuntur ; equitum tria millia ; mille & quadringenti capti , & quindecim cum rectoribus elephanti. Romanorum aliquot vulnerati sunt ; ceciderunt non plus trecenti pedites , quatuor & viginti equites ; & de Eumenis exercitu quinque & viginti. Et illo quidem die victores , direptis hostium castris , cum magna præda in sua reverterunt ; postero die spoliabant cæsorum corpora , & captivos contrahebant. Legati ab Thyatira & a Magnesia ad Sipylum ad dedendas urbes venerunt. Antiochus , cum paucis fugiens , in ipso itinere pluribus congregantibus se , modicâ manu armatorum mediâ ferme nocte Sardes contendit : inde , quum audisset Selencum filium & quosdam amicorum Apameam prægressos , & ipse quartâ vigiliâ cum conjuge ac filia petit Apameam , Zenoni traditâ custodiâ urbis , Timone Lydiæ præposito : quibus spretis , consensu oppidanorum & militum , qui in arce erant , legati ad consulem missi sunt.

XLV. Sub idem ferè tempus & ab Tralibus , & a Magnesia , quæ super Mæandrum est , & ab Epheso legati ad dederunt.

F vj

U. c. 562
a. C. 190.

Antiochi
legatus
pacem
petit.

das urbes venerunt. Reliquerat Ephesum Polyxenidas, auditâ pugna, & classe usque ad Patara Lyciæ pervectus, metu stationis Rhodiarum navium, quæ ad Megisten erant, in terram egressus, cum paucis itinere pedestri Syriam petiit. Asiæ civitates in fidem consulis ditionemque populi Romani sese tradebant. Sardibus jam consul erat: eò & P. Scipio ab Elæa, quum primum pati laborem viæ potuit, venit. Sub idem ferè tempus caduceator ab Antiocho per P. Scipionem a consule petiit impetravitque, ut oratores mittere liceret regi. Paucos post dies Zeuxis, qui præfectus Lydiæ fuerat, & Antipater fratris filius venerunt: hi, prius Eumene convento, quem propter vetera certamina aversum maximè a pace credebant esse, & placatiore eo & suâ & regis spe invento, tum P. Scipionem, & per eum consulem adierunt; præbitoque iis petentibus frequentî consilio ad mandata edenda, *Non tam, quid ipsi dicamus, habemus, inquit Zeuxis, quàm ut a vobis quæramus, Romani, quo piaculo expiare errorem regis, pacem veniamque impetrare a victoribus possimus. Maximo semper animo victis regibus populisque ignovistis: quando id majore & placatiore animo decet vos facere in hac victoria, quæ vos dominos Orbis terrarum fecit? Positis jam adversus omnes mortales certaminibus, haud secus quàm deos, consulere & parcere vos generi humano oportet.*

ret. Jam antequam legati venirent, decretum erat, quid responderetur: respondere Africanum placuit. Is in hunc modum locutus fertur: Romani ex iis, quæ in deum immortalium potestate erant, ea habemus, quæ dii dederunt. Animos, qui nostræ mentis sunt, eosdem in omni fortuna gessimus, gerimusque; neque eos secundæ res extulerunt, nec adversæ minuerunt. Ejus rei, ut alios omittam, Annibalem vestrum vobis darem testem, nisi vos ipsos dare possem. Postquam Hellepontum trajecimus, priusquam castra regia, priusquam aciem videremus, quum communis Mars & incertus belli eventus esset, de pace vobis agentibus, quas paces paribus ferebamus conditiones, easdem nunc victores victis ferimus. Europâ abstinet, Asiâque omni, quæ cis Taurum montem est, decedite. Pro impensis deinde in bellum factis quindecim millia talentum Euboicorum dabitis: quingenta præsentia; duo millia & quingenta, quum senatus populusque Romanus pacem comprobaverint; millia deinde talentum per duodecim annos. Eumeni quoque reddi quadringenta talenta, & quod frumenti reliquum ex eo, quod patri debitum est, placet. Hæc quum pepigerimus, facturos vos ut pro certo habeamus, erit quidem aliquod pignus, si obsides viginti nostro arbitratu dabitis: sed numquam satis liquebit nobis, ibi pacem esse populo Romano, ubi Annibal erit: eum ante omnia deposcimus.


U. c. 562.
 a. C. 199.
 Respon-
 sum Afri-
 cano.

Pacis
 conditio-
 nes.

~~U.c. 562.~~ ~~a.C. 190.~~ Thoantem quoque Ætolum, concitorem Ætoli belli, qui & illorum fiducia vos, & vestra illos in nos armavit, dedetis, & cum eo Mnasilochum Acarnana, & Chalcidenses Philonem & Eubulidam. In deteriore sua fortuna pacem faciet rex, quia serius facit, quam facere potuit. Si nunc moratus fuerit, sciat, regum majestatem difficilius ab summo fastigio ad medium detrahi, quam a mediis ad ima precipitari. Cum his mandatis ab rege missi erant legati, ut omnem pacis conditionem acciperent: itaque Romam mitti legatos placuit. Consul in hiberna exercitum Magnesium ad Mæandrum & Tralles Ephesumque divisit. Ephesum ad consulem paucos post dies obsides ab rege adducti sunt; & legati, qui Romam irent, venerunt. Eumenes quoque eodem tempore profectus est Romam, quo legati regis: secutæ eos sunt legationes omnium Asiæ populorum.

M. Acilius de Antiocho triumphat.

XLVI. Dum hæc in Asia geruntur, duo ferè sub idem tempus cum triumphi spe proconsules de provinciis Romam redierunt, Q. Minucius ex Liguriis, Manius Acilius ex Ætolia. Auditis utriusque rebus gestis, Minucio negatus triumphus; Acilio magno consensu decretus;isque triumphans de rege Antiocho & Ætolis urbem est invehctus. Præлата sunt in triumpho signa militaria ducenta triginta, & argenti infecti tria millia pondo; signati tetradrach-

mām Atticūm centum tredecim millia,  cistophorūm ducenta quadraginta octo; vasa ^{U. c. 162.} ^{a. C. 190.} argentea cæлата multa, magnique ponderis. Tulit & supellectilem regiam argenteam, ac vestem magnificam; coronas aureas, dona sociarum civitatum, quadraginta quinque; spolia omnis generis: captivos nobiles, Ætolos & regios duces, sex & triginta duxit. Damocritus Ætolorum dux paucos ante dies, quum e carcere nocte effugisset, in ripa Tiberis consecutis custodibus, priusquam comprehenderetur, gladio se transfixit. Milites tantum, qui sequerentur currum, defuerunt; alioqui magnificus & spectaculo & famā rerum triumphus fuit. Hujus triumphi minuit lætitiā nuntius ex Hispania tristis, adversā pugnā in Vastetanis, ductu L. Æmilii proconsulis, apud oppidum Lyconem cum Lusitanis sex millia de exercitu Romano cecidisse; ceteros paventes, intra vallum compulso, ægre castra defendisse, & in modum fugientium magnis itineribus in agrum pacatum reductos. Hæc ex Hispania nuntiata. Ex Gallia legatos Placentinorum & Cremonensium L. Aurunculeius prætor in senatum introduxit: iis querentibus inopiam colonorum, aliis belli casibus, aliis morbo absumptis, quosdam tædio accolarum Gallorum reliquisse colonias, decrevit senatus, *Uti C. Lælius consul, si ei videretur, sex millia familiarum conscriberet,*

*Æmilius
Paulus in
Hispania
victus*

U. c. 562
A. C. 190.

quæ in eas colonias dividerentur; & ut L. Aurunculeius prætor triumviros crearet ad eos colonos deducendos. Creati M. Atilius Serranus, L. Valerius P. F. Flaccus, L. Valerius C. F. Tappus.

XLVII. Haud ita multò pòst, quum jam consularium comitiorum appeteret tempus, C. Lælius consul ex Gallia Romam rediit: is non solum, ex facto absente se senatus-consulto, in supplementum Cremonæ & Placentiæ colonos scripsit; sed, ut novæ coloniæ duæ in agrum, qui Boiorum fuisset, deducerentur, & retulit, & auctore eo Patres censuerunt. Eodem tempore L. Æmilii prætoris litteræ allatæ de navali pugna ad Myonnesum facta, & L. Scipionem consulem exercitum in Asiam trajecisse. Victoriæ navalis ergo in unum diem supplicatio decreta est; in alterum diem, quodd exercitus Romanus tum primum in Asia posuisset castra, ut ea res prospera & læta eveniret: vicens majoribus hostiis in singulas supplicationes sacrificare consul est iussus. Inde consularia comitia magnâ contentione habita. M. Æmilius Lepidus petebat adversâ famâ hominum, quodd provinciam Siciliam petendi causâ, non consulto senatu, ut sibi id facere liceret, reliquisset: petebant cum eo M. Fulvius Nobilior, Cn. Manlius Vulso, M. Valerius Messalla. Fulvius consul unus creatur, quum ceteri centurias non expleissent; is-

Comitia.

que postero die Cn. Manlium, Lepido de-
 jecto (nam Messalla tacuit) collegam dixit. U. c. 562.
 a. C. 190.
 Prætores exinde facti, duo Q. Fabii, La-
 beo & Pictor (flamen Quirinalis eo anno
 inauguratus fuerat) M. Sempronius Tudi-
 tanus, Sp. Postumius Albinus, L. Plau-
 tius Hypsæus, L. Bæbius Dives.

LXVIII. M. Fulvio Nobiliore & Cn. U. c. 563.
 a. C. 189.
 M. Ful-
 vio, Cn.
 Manlio
 Coss.
 Rumor
 vanus de
 captis
 Scipioni-
 bus.
 Manlio Vulsone consulibus, Valerius An-
 tias auctor est, rumorem celebrem Romæ
 fuisse, & pene pro certo habitum, reci-
 piendî Scipionis adolescentis causâ, con-
 sulem L. Scipionem, & cum eo P. Afri-
 canum, in colloquium evocatos regis, &
 ipsos comprehensos esse, & ducibus cap-
 tis, confestim ad castra Romana exerci-
 tum ductum, eaque expugnata, & dele-
 tas omnes copias Romanorum esse: ob
 hæc Ætolos sustulisse animos, & abnuisse
 imperata facere, principesque eorum in
 Macedoniam, & in Dardanos, & in Thra-
 ciam, ad conducenda mercede auxilia, pro-
 fectos: hæc qui nuntiarent Romam, A. Te-
 rentium Varronem, & M. Claudium Le-
 pidum ab A. Cornelio proprætore ex Æto-
 lia missos esse. Subtextit deinde fabulæ huic,
 legatos Ætolos in senatu inter cetera hoc
 quoque interrogatos esse, unde audissent,
 imperatores Romanos in Asia captos ab
 Antiocho rege, & exercitum deletum esse?
 Ætolos respondisse, ab suis legatis se, qui
 cum consule fuerint, certiores factos. Ru-

~~U. c. 163.~~ moris hujus quia neminem alium auctorem
 U. c. 163. habeo, neque affirmata res meâ opinione
 a. C. 189. sit, nec pro vana prætermiſſa.

*Legati
 Ætolo-
 rum in-
 ſcſſa pace
 dimiſſi.*

XLIX. Ætoli legati in ſenatum intro-
 ducti, quum & cauſa eos ſua & fortuna
 hortaretur, ut conſitendo ſeu ſuæ culpæ
 ſeu errori veniam peterent ſupplices; orſi
 a beneficiis in populum Romanum, &
 propè exprobrantes virtutem ſuam in Phi-
 lippi bello, & offenderunt aures inſolentiâ
 ſermonis, & eò, vetera & oblitterata re-
 petendo, rem adduxerunt, ut haud paulò
 plurium maleficiorum gentis, quàm bene-
 ficiorum, memoria ſubiret animos Patrum,
 &, quibus miſericordia opus erat, iram
 & odium irritarent. Interrogati ab uno ſe-
 natore, permitterentne arbitrium de ſe po-
 pulo Romano? deinde ab altero, habitu-
 rine eoſdem, quos populus Romanus, ſo-
 cios & hoſtes eſſent? nihil ad ea respon-
 dentes, egredi templo juſſi ſunt. Concla-
 matum deinde propè ab univerſo ſenatu
 eſt, *Totos adhuc Antiochi Ætolos eſſe, &
 ex unica ea ſpe pendere animos eorum. Ita-
 que bellum cum haud dubiis hoſtibus geren-
 dum, perdomandoſque feroces animos eſſe.*
 Etiam illa res accendit, quòd eo ipſo tem-
 pore, quo pacem ab Romanis petebant,
 Dolopiæ atque Athamaniæ bellum infere-
 bant. Senatuſconſultum in Manii Acilii ſen-
 tentiam, qui Antiochum Ætoloſque devi-
 cerat, factum eſt, *Ut Ætoli eo die jube-*

rentur proficisci ab urbe, & intra quintum-
decimum diem Italiâ excedere. A. Terentius ^{U. c. 563.}
Varro ad custodiendum iter eorum missus, ^{a. C. 189.}
denuntiaturque, Si qua deinde legatio ex
Ætolis, nisi permissu imperatoris, qui eam
provinciam obtineret, & cum legato Romano,
venisset Romam, pro hostibus omnes futuros.
Ita dimissi Ætoli.

L. De provinciis deinde consules retule- <sup>Consule-
res exer-
citus.</sup>
runt: sortiri eos Ætoliam & Asiam pla-
cuit: qui Asiam sortitus esset, exercitus ei,
quem L. Scipio haberet, est decretus, &
in eum supplementum quatuor millia pe-
ditum Romanorum, ducenti equites, &
sociorum ac Latini nominis octo millia
peditum, & quadringenti equites: his
copiis ut bellum cum Antiocho gereret.
Alteri consuli exercitus, qui erat in Ætolia,
est decretus; &, ut supplementum scriberet,
permissum, civium sociorumque eundem
numerum, quem collega: naves quoque
idem consul, quæ priore anno paratæ erant,
ornare iussus, ac ducere secum; nec cum
Ætolis solum bellum gerere, sed etiam in
Cephaleniam insulam trajicere. Mandatum
eidem, ut, si per commodum reipublicæ
facere posset, ad comitia Romam rediret:
nam, præterquam quod magistratus annui
subrogandi essent, censores quoque pla-
cere creari: si qua res eum teneret, se-
natum certiolem faceret, se ad comitio-
nem tempus occurrere non posse. Ætolia

M. Fulvio, Asia Cn. Manlio sorte evenit. **Prætores** deinde sortiti sunt, Sp. Postumius Albinus urbanam & inter peregrinos, M. Sempronius Tuditanus Siciliam, Q. Fabius Pictor Flamen Quirinalis Sardiniam, Q. Fabius Labeo classem, L. Plautius Hypsæus Hispaniam citeriorem, L. Bæbius Dives Hispaniam ulteriorem. Siciliæ legio una, & classis, quæ in ea provincia erat, decreta; & ut duas decumas frumenti novus prætor imperaret Siculis: earum alteram in Asiam, alteram in Ætoliam mitteret. Idem ab Sardis exigi, atque ad eisdem exercitus id frumentum, ad quos Siculum, deportari jussum. L. Bæbio supplementum in Hispaniam datum mille Romani pedites, equites quinquaginta, & sex millia peditum Latini nominis, ducenti equites. Plautio Hypsæo in Hispaniam citeriorem mille Romani dati sunt pedites, duo millia socium Latini nominis, & ducenti equites: cum his supplementis, ut singulas legiones duæ Hispaniæ haberent. Prioris anni magistratibus, C. Lælio cum suo exercitu prorogatum in annum imperium est: prorogatum & P. Junio proprætori in Etruria, cum eo exercitu qui in provincia esset; & M. Tuccio proprætori in Bruttis & Apulia.

Certamen inter Pont. Max. & Fl. Quirinalem. LI. Priusquam in provincias prætores irent, certamen inter P. Licinium pontificem maximum fuit & Q. Fabium Pictorem Flaminem Quirinalem, quale patrum

memoriâ inter L. Metellum & Postumium Albinum fuerat. Consulem illum, cum C. Lutatio collega in Siciliam ad classem proficiscentem, ad sacra retinuerat Metellus pontifex maximus : prætorem hunc, ne in Sardiniam proficisceretur, P. Licinius tenuit. Et in senatu, & ad populum magnis contentionibus certatum est; & imperia inhibita ultro citroque, & pignora capta, & multæ dictæ, & tribuni appellati, & provocatum ad populum est. Religio ad postremum vicit, ut dicto audiens esset flamen pontifici; & multæ ex jussu populi remissæ. Irâ provinciæ ereptæ prætorem magistratu abdicare se conantem Patres auctoritate suâ deterruerunt; &, ut jus inter peregrinos diceret, decreverunt. Delectibus deinde intra paucos dies (neque enim multi milites legendi erant) perfectis, consules prætoresque in provincias proficiscuntur. Fama deinde de rebus in Asia gestis temere vulgata sine auctore; & post dies paucos nuntii certi litteræque imperatoris Romam allatæ; quæ non tantum gaudium ab recenti metu attulerunt (desierant enim victum in Ætolia metuerre) quàm averterunt famam; quòd ineuntibus id bellum gravis hostis & suis viribus, & quòd Annibalem rectorem militiæ haberet, visus fuerat: nihil tamen aut de consule mittendo in Asiam mutandum, aut minuendas ejus copias censuerunt; metu, ne cum Gallis foret bellandum.

U. c. 563.
A. C. 189.

U.c. 563
a. C. 189.

Senatus
Eumeni
datus.

LII. Haud multò post M. Aurelius Cotta, legatus L. Scipionis, cum Antiochi regis legatis, & Eumenes rex Rhodii que Romam venerunt. Cotta in senatu primùm, deinde in concione jussu Patrum, quæ acta in Asia essent, exposuit: supplicatio inde in triduum decreta est, & quadraginta majores hostiæ immolari jussæ. Tum omnium primùm Eumeni senatus datus est. Is quum breviter & egisset gratias Patribus, quod obsidione se ac fratrem exemissent, regnumque ab injuriis Antiochi vindicassent; & gratulatus esset, quod mari terræque prosperè res gessissent, quodque regem Antiochum fustum fugatumque & exsutum castris, prius Europâ, post & Asiâ, quæ cis Taurum montem est, expulissent; sua deinde merita malle eos ex imperatoribus suis legatisque, quàm se commemorante, cognoscere, dixit. Hæc approbantibus cunctis, jubentibusque dicere ipsum, omiſſa in id verecundiâ, quid sibi a senatu populoque Romano tribui æquum censeret: *Propensius cumlatiusque, si quæ possit, prout ejus merita sint, senatum facturum: ad ea rex: Si ab aliis sibi præmiorum optio deferretur, libenter, datâ modò facultate consulendi senatum Romanum, consilio amplissimi ordinis usurum fuisse, ne quid aut immoderate cupisse, aut petisse parum modeste videri posset: verum enimvero, quum ipsi daturi sint, multò magis munificentiam eorum in se*

fratresque suos ipsorum arbitrii debere esse. —
 Nihil hac oratione ejus Patres Conscripti
 deterriti sunt, quominus dicere ipsum ju-
 berent; & quum aliquamdiu, hinc indul-
 gentiâ, hinc modestiâ, inter permittentes
 in vicem, non magis mutuâ, quàm inex-
 plicabili facilitate, certatum esset, Eume-
 nes templo excessit. Senatus in eadem per-
 stare sententia, ut *Absurdum esse* diceret,
ignorare regem, quid sperans, aut petens vene-
rit: quæ accommodata regno suo sint, ipsum
optimè scire: Asiam longè melius, quàm se-
natum, nosse: revocandum igitur & cogen-
dum, quæ vellet, quæque sentiret, expromere.

LIII. Reductus a prætore in templum
 rex, & dicere jussus, *Perseverassem*, in-
 quit, *tacere, P. C. nisi Rhodiorum legatio-*
nem mox vocaturos vos scirem; &, illis au-
diis, mihi necessitatem fore dicendi. Quæ
quidem eò difficilior oratio erit, quòd ea pos-
tulata eorum futura sint, ut non solùm ni-
hil, quod contra me sit, sed ne quod ad ipsos
quidem propriè pertineat, petere videantur.
Agent enim causam civitatum Græcarum, &
liberari eas dicent debere: quo impetrato,
cui dubium est, quin & a nobis averfuri sint
non eas modò civitates, quæ liberabuntur,
sed etiam veteres stipendiarias nostras; ipsi
autem tanto obligatos beneficio verbo socios,
revera subiectos imperio & obnoxios habituri
sint? Et (si diis placet) quum has tantas
opes affectabunt, dissimulabunt, ullâ parte id

U. c. 563.
 a. C. 187.

Oratio
 Eumenis

——— ad se pertinere ; vos modò id decere , & con-
 U. c. 563. veniens esse antefactis , dicent. Hæc vos ne
 a. C. 189. decipiat oratio , providendum vobis erit ; neve
 non solum inæqualiter alios nimium depri-
 matis ex sociis vestris , alios præter modum
 extollatis ; sed etiam , ne , qui adversus vos
 arma tulerunt , in meliore statu sint , quam
 socii & amici vestri. Quod ad me attinet , in
 aliis rebus cessasse intra finem juris mei cui-
 libet videri malim , quam nimis pertinaciter
 in obtinendo eo tetendisse ; in certamine au-
 tem amicitia nostræ , benevolentia erga vos ,
 honoris , qui a vobis habebitur , minimè æquo
 animo vinci possum. Hanc ego maximam
 hereditatem a patre accepi , qui primus om-
 nium Asiam Græciamque incolentium in ami-
 citiam vestram venit , eamque perpetuâ &
 constanti fide ad extremum finem vitæ per-
 duxit ; nec duntaxat animum vobis bonum
 ac fidelem præstitit , sed omnibus interfuit bel-
 lis , quæ in Græcia gessistis , terrestribus , na-
 valibus ; omni genere commeatum ita , ut
 nemo sociorum vestrorum æquari ullâ parte
 posset , vos adjuvit : postremò quum Bæotos
 ad societatem vestram hortaretur , in ipsa
 concione intermortuus , haud multò post exspi-
 ravit. Hujus ego vestigia ingressus , voluntati
 quidem & studio in colendis vobis adjicere
 (etenim inexsuperabilia hæc erant) nihil po-
 tui ; rebus ipsis meritisque & impensis offi-
 ciorum ut superare possem , fortuna , tempora ,
 Antiochus , & bellum in Asia gestum præ-
 buerunt

bauerunt materiam. Rex Asia & partis Eu-
 ropæ Antiochus filiam suam in matrimonium U. c. 163.
A. C. 184
 mihi dabat; restituebat extemplo civitates,
 quæ defecerant a nobis; spem magnam in
 posterum amplificandi regni faciebat, si secum
 adversus vos bellum gessissem. Non gloriabor
 eo, quod nihil in vos deliquerim: illa potiùs,
 quæ vetustissimâ domûs nostræ vobiscum ami-
 citiâ digna sunt, referam. Pedestribus nava-
 libusque copiis, ut nemo vestrorum sociorum
 me æquiparare posset, imperatores vestros ad-
 juvi; commeatus terrâ marique suppeditavi;
 navalibus præliis, quæ multis locis facta
 sunt, omnibus adfui; nec labori meo, nec
 periculo usquam peperci. Quod miserrimum
 est in bello, obsidionem passus sum, Pergami
 inclusus eam discrimine ultimo simul vitæ re-
 gnique. Liberatus deinde obsidione, quum
 aliâ parte Antiochus, aliâ Seleucus circa
 arcem regni mei castra haberent, relictis re-
 bus meis, totâ classe ad Hellespontum L. Sci-
 pioni consuli vestro occurri, ut eum in tra-
 jiciendo exercitu adjuvarem. Postquam in
 Asiam exercitus vester est transgressus, num-
 quam a consule abscessi: nemo miles Roma-
 nus magis assiduus in castris vestris fuit,
 quàm ego fratresque mei: nulla expeditio,
 nullum equestre prælium sine me factum est.
 In acie ibi steti, eam partem sum tutatus,
 in qua me consul esse voluit. Non sum hoc
 dicturus, Patres Conscripti, quis hoc bello
 meritis erga vos mecum comparari potest?

Tomus VI.

G

Ego nulli omnium neque populorum, neque
 U. c. 563. regum, quos in magno honore habetis, non
 a. C. 189. ausim me comparare. Hostis Masinissa antè
 vobis, quàm socius fuit; nec incolumi regno
 cum auxiliis suis, sed extorris, expulsus,
 amissis omnibus copiis, cum turma equitum
 in castra confugit vestra: tamen eum, quia
 in Africa adversùs Syphacem & Carthagi-
 nienses fideliter atque impigrè vobiscum ste-
 tit, non in patrium solùm regnum restituis-
 sed, adjunctâ opulentissimâ parte Syphacis re-
 gni, præpotentem inter Africæ reges fecistis.
 Quo tandem igitur nos præmio atque honore
 digni apud vos sumus, qui numquam hostes,
 semper socii fuimus? Pater, ego, fratresque
 mei, non in Asia tantùm, sed etiam procul
 ab domo in Peloponneso, in Bæotia, in Æto-
 lia, Philippi, Antiochi, Ætolico bello,
 terrâ marique pro vobis arma tulimus. Quid
 ergo postulas? dicat aliquis. Ego, Patres
 Conscripti, quoniam dicere utique volentibus
 vobis parendum est, si vos eâ mente ultra
 Tauri juga emostis Antiochum, ut ipsi te-
 neretis eas terras, nullos accolas, nec fini-
 timos habere, quàm vos, malo; nec ullâ aliâ
 re tutius stabiliusque regnum meum futurum
 spero. Sed si vobis decedere inde, atque exer-
 citus deducere in animo est; neminem dignio-
 rem esse ex sociis vestris, qui bello a vobis
 parta possideat, quàm me, dicere ausim. At
 enim magnificum est liberare civitates servas.
 Ita opinor, si nihil hostile adversùs vos fe-

erant : *sin autem Antiochi partis fuerunt ;* ~~quantò est vestrà prudentiâ & æquitate di-~~
gnius , sociis bene meritis , quàm hostibus , U.c. 563.
a.C. 189.
vos consulere ?

LIV. Grata oratio regis Patribus fuit ;
 & facilè apparebat munificè omnia , & pro-
 penso animo facturos. Interposita Smyr-
 næorum brevis legatio est , quia non ade-
 rant quidam Rhodiorum. Collaudatis egre-
 giè Smyrnæis , quòd omnia ultima pati ,
 quàm se regi tradere maluissent , introducti
 Rhodii sunt ; quorum princeps legationis ,
 expositis initiis amicitiae cum populo Ro-
 mano , meritisque Rhodiorum Philippi
 prius , deinde Antiochi bello , *Nihil , in-* Rhodiorum lega-
torum
oratio.
quit , nobis totâ nostrâ actione , Patres Con-
scripti , neque difficilius , neque molestius est ,
quàm quòd cum Eumene nobis disceptatio
est , cum quo uno maxime regum & privatum
singulis , & , quod magis nos movet , publi-
cum civitati nostræ hospitium est . Ceterum non
animi nostri , Patres Conscripti , nos , sed
rerum natura , quæ potentissima est , disjun-
git ; ut nos liberi etiam aliorum libertatis
causam agamus ; reges serva omnia & sub-
jecta imperio suo esse velint . Utcumque tamen
res se habet , magis verecundia nostra adver-
sus regem nobis obstat , quàm ipsa discepta-
tio aut nobis impedita est , aut vobis perple-
xam deliberationem præbitura videtur . Nam ,
si aliter socio atque amico regi , & bene me-
nito hoc ipso in bello , de cujus præmiis agi-
 G ij

U. C. 563
A. C. 189.

tur, honos haberi nullus posset, nisi liberat civitates ei in servitutem traderetis, esset de- liberatio anceps; ne aut regem amicum in- honoratum dimitteretis, aut decederetis insti- tuto vestro, & gloriam, Philippi bello par- tam, nunc servitute tot civitatum deformaretis. Sed ab hac necessitate, aut gratiæ in ami- cum minuendæ, aut gloriæ vestræ, egregiè vos fortuna vindicat. Est enim deum beni- gnitæ non gloriosa magis, quàm dives, vic- toria vestra, quæ vos faciliè isto velut ære alieno exsolvat. Nam & Lycaonia, & Phry- gia utraque, & Pisidia omnis, & Chersone- sus, quæque circumjacent Europæ, in ves- tra sunt potestate: quarum una quælibet regi adjecta multiplicare regnum Eumenis potest; omnes verò datæ maximis eum regibus æqua- re. Licet ergo vobis, & præmiis belli ditare socios, & non decedere instituto vestro, & meminisse, quem titulum prætenderitis prius adversus Philippum, nunc adversus Antio- chum belli; quid feceritis, Philippo victo; quid nunc a vobis, non magis quia fecistis, quàm quia id vos facere decet, desideretur atque expectetur. Alia enim aliis & honesta est & probabilis causa armorum. Illi agrum, hi vicos, hi oppida, hi portus, oramque aliquam maris ut possideant. Vos nec cupis- tis hæc, antequam habereis; nec nunc, quàm Orbis terrarum in ditione vestra sit, cupere potestis. Pro dignitate & gloria apud omne genus humanum, quod vestrum nomen

imperiumque juxta ac deos immortales jam-
 pridem intuetur, pugastis : quæ parare &
 quærere arduum fuit, nescio an tueri diffi-
 cilius sit. U. c. 163.
A. C. 164. Gentis vetustissimæ nobilissimæque,
 vel famâ rerum gestarum, vel omni commen-
 datione humanitatis doctrinarumque, tuendam
 ab servitio regio libertatem suscepistis : hoc
 patrociniū receptæ in fidem & in cliente-
 lam vestram universæ gentis perpetuum vos
 præstare decet. Non, quæ in solo modò an-
 tiquo sunt, Græcæ magis urbes sunt, quàm
 coloniæ earum, illinc quondam profectæ in
 Asiam. Nec terra mutata mutavit genus aut
 mores : certare pio certamine cujuslibet bonæ
 artis ac virtutis ausi sumus cum parentibus
 quæque civitas & conditoribus suis. Adistis
 Græciæ, adistis Asiæ urbes plerique : nisi
 quodd longiùs a vobis absumus, nullâ vinci-
 mur aliâ re. Massilienses, quos, si natura in-
 sita velut ingenio terræ vinci posset, jampri-
 dem efferassent tot indomitæ circumfusæ gen-
 tes, in eo honore, in ea meritò dignitate au-
 dimus apud vos esse, ac si medium umbili-
 cum Græciæ incolerent : non enim sonum
 modò linguæ vestitumque & habitum, sed
 ante omnia mores, & leges, & ingenium sin-
 cerum integrumque a contagione accolarum,
 servarunt. Terminus est nunc imperii vestri
 mons Taurus : quidquid intra eum cardinem
 est, nihil longinquum vobis videri debet :
 quod arma vestra pervenerunt, eodem jus hinc
 profectum perveniat. Barbari, quibus pro le-

~~U. c. 163.~~
~~a. C. 189.~~ *gibus semper dominorum imperia fuerunt, quo
gaudent, reges habeant: Græci suam fortu-
nam, vestros animos gerunt. Domesticis quon-
dam viribus etiam imperium amplectebantur;
nunc, imperium ubi est, ibi ut sit perpetuum,
optant: libertatem vestris tueri armis satis
habent, quoniam suis non possunt. At enim
quædam civitates cum Antiocho senserunt.
Et aliæ prius cum Philippo, & cum Pyrrho
Tarentini. Ne alios populos enumerem, Car-
thago libera cum suis legibus est. Huic vestro
exemplo quantum debeatis, videte, Patres
Conscripti. Inducetis in animum negare Eu-
menis cupiditati, quod justissimæ iræ vestræ
negastis. Rhodii & in hoc, & in omnibus
bellis, quæ in illa ora gessistis, quàm forti
fidelique operâ vos adjuverimus, vestro judi-
cio relinquimus: nunc in pace id consilium
afferimus; quod si comprobaveritis, magni-
ficentiùs vos victoriâ usos esse, quàm vicisse,
omnes existimaturi sint. Aptâ magnitudini
Romanæ oratio visa est.*

LV. Post Rhodios Antiochi legati vo-
cati sunt. Ii, vulgato petentium veniam
more, errorem facti regis, obtestati sunt
Patres Conscriptos, *Ut suæ potiùs clemen-
tiæ, quàm regis culpæ, qui satis superque
pœnarum dedisset, memores consulerent: pos-
tremò pacem datam a L. Scipione imperato-
re, quibus legibus dedisset, confirmarent auc-
toritate suâ.* Et senatus eam pacem servan-
dam censuit, & paucos post dies populus

*Pax cum
Antiocho
confirma-
ta.*

jussit. Foedus in Capitolio cum Antipatro
 principe legationis, & eodem fratris filio U. c. 563.
a. C. 189.
 regis Antiochi, est ictum. Auditæ deinde
 & aliæ legationes ex Asia sunt. Quibus
 omnibus datum est responsum, *Decem le-
 gatos more majorum senatum missurum ad res
 Asiæ disceptandas componendasque. Summam
 tamen hanc fore, ut cis Taurum montem,
 quæ intra regni Antiochi fines fuissent, Eu-
 meni attribuerentur, præter Lyciam Cariam-
 que usque ad Mæandrum amnem: ea civita-
 tis Rhodiorum essent. Ceteræ civitates Asiæ,
 quæ Attali stipendiariæ fuissent, eadem Eu-
 meni vectigal penderent: quæ vectigales An-
 tiochi fuissent, eæ liberæ atque immunes es-
 sent.* Decem legatos hos decreverunt, Q. Decem
legati in
Asiam
mittun-
tur.
 Minucium Rufum, L. Furium Purpureo-
 nem, Q. Minucium Thermum, Ap. Clau-
 dium Neronem, Cn. Cornelium Merulam,
 M. Junium Brutum, L. Aurunculeium,
 L. Æmilium Paulum, P. Cornelium Len-
 tulum, P. Ælium Tuberonem.

LVI. His, quæ præsentis disceptationis
 essent, libera mandata: de summa rerum
 senatus constituit: *Lycaoniam omnem &
 Phrygiam utramque, & Mysiam, regias syl-
 vas, & Lydiæ Ioniæque, extra ea oppida,
 quæ libera fuissent, quò die cum rege An-
 tiocho pugnatum est, & nominatim Magne-
 siam ad Sipylum, & Cariam, quæ Hydrela
 appellatur, agrumque Hydrelatanum ad Phry-
 giam vergentem, & castella vicisque ad*

*Senatus-
consul-
tum de
Asia.*

Maandrum amnem, & oppida, nisi quæ li-
 U.c. 163
 C. 189
 bera ante bellum fuissent; Telmissum item
 nominatum, & castra Telmissum, præter
 agrum, qui Ptolemæi Telmissii fuisset: hæc
 omnia, quæ suprâ scripta sunt, regi Eumeni
 iussa dari. Rhodiis Lycia data, extra eum-
 dem Telmissum, & castra Telmissum, &
 agrum, qui Ptolemæi Telmissii fuisset: hæc &
 ab Eumene, & ab Rhodiis excepta. Ea quo-
 que his pars data Cariæ, quæ propior Rho-
 dum insulam trans Maandrum amnem est,
 oppida, vici, castella, agri, qui ad Pisi-
 diam vergunt; nisi quæ eorum oppida in li-
 bertate fuissent, pridie quàm cum Antiocho
 Soli rege in Asia pugnatum est. Pro his quum
 Ciliciæ.
 gratias egissent Rhodii, de Solis urbe, quæ
 in Cilicia est, egerunt: Argis & illos, sicut
 sese, oriundos esse: ab ea germanitate fræ-
 ternam sibi cum iis caritatem esse. Petere hoc
 extraordinarium munus, ut eam civitatem ex
 servitute regia eximerent. Vocati sunt regis
 Antiochi legati, actumque cum iis est; nec
 quidquam impetratum, testante foedera
 Antipatro, adversus quæ ab Rhodiis non
 Solos, sed Ciliciam peti, & juga Tauri
 transcendendi. Revocatis in senatum Rhodiis,
 quum, quantopere tenderet legatus regius,
 exposuissent Patres, adjecerunt; Si utique
 eam rem ad civitatis suæ dignitatem pertinere
 censerent Rhodii, senatum omni modo expu-
 gnaturum pertinaciam legatorum. Tum verò
 impensius, quàm antè, Rhodii gratias ege-

runt, cessurosque se potius arrogantiae Antipatri, quàm causam turbandæ pacis præbituros, dixerunt: ita nihil de Solis mutatum est.

LVII. Per eos dies, quibus hæc gesta sunt, legati Massiliensium nuntiarunt, L. Bæbium prætorem, in provinciam Hispaniam proficiscentem, ab Liguribus circumventum; magnâ parte comitum cæsâ, vulneratum ipsum, cum paucis, sine lictoribus, Massiliam perfugisse, & intra triduum exspirasse. Senatus, eâ re auditâ, decrevit, uti P. Junius Brutus, qui proprætor in Etruria esset, provinciâ exercituque traditis uni, cui videretur, ex legatis, ipse in ulteriorem Hispaniam proficisceretur; eaque ei provincia esset. Hoc senatusconsultum litteræque a Sp. Postumio prætore in Etruriam missæ sunt; profectusque in Hispaniam est P. Junius proprætor. In qua provincia prius aliquantò, quàm successor veniret, L. Æmilius Paulus, qui postea regem Persea magnâ gloriâ vicit, quum priore anno haud prosperè rem gessisset, tumultuario exercitu collecto, signis collatis cum Lusitanis pugnavit. Fusi fugatique sunt hostes: cæsa decem & octo millia armatorum; tria millia trecenti capti, & castra expugnata. Hujus victoriæ fama tranquilliores in Hispania res fecit. Eodem anno ante diem tertium Kalendas Januarias Bononiam Latinam coloniam ex

U. C. 567.
a. C. 187.

Æmilius
Lusitanos
vincit.

U.c. 563.
C. 189.

senatusconsulto L. Valerius Flaccus, M. Atilius Serranus, L. Valerius Tappus triumviri deduxerunt : tria millia hominum sunt deducta : equitibus septuagena jugera, ceteris colonis quinquagena sunt data. Ager captus de Gallis Boiis fuerat : Galli Tuscos expulerant.

Certa-
men de
censura.

LVIII. Eodem anno censuram multi & clari viri petierunt ; quæ res, tamquam in se parum magni certaminis causam haberet, aliam contentionem multò majorem excitavit. Petebant T. Quintius Flaminius, P. Cornelius Cn. F. Scipio, L. Valerius Flaccus, M. Porcius Cato, M. Claudius Marcellus, Manius Acilius Glabrio, qui Antiochum ad Thermopylas Ætolosque devicerat : in hunc maximè, quòd multa congiaria habuerat, quibus magnam partem hominum obligaverat, favor populi se inclinabat. Id quum ægrè paterentur tot nobiles, novum sibi hominem tantum præferri ; P. Sempronius Gracchus & C. Sempronius Rutilus, tribuni plebis, ei diem dixerunt, quòd pecuniæ regiæ prædæque aliquantum, captæ in Antiochi castris, neque in triumpho tulisset, neque in ærarium retulisset. Varia testimonia legatorum tribunorumque militum erant. M. Cato ante alios testes conspiciebatur ; cujus auctoritatem, perpetuo tenore vitæ partam, toga candida elevabat. Is testis, quæ vasa aurea atque argentea, captis castris, inter

aliam prædam regiam vidisset, ea se in triumpho negabat vidisse. Postremò in hujus maximè invidiam desistere se petitione Glabrio dixit; quando, quod taciti indignarentur nobiles homines, id æquè novus competitor inæstimabili perjurio incesferet. Centum millium multa irrogata erat: bis de ea certatum est; tertio, quum de petitione destitisset reus, nec populus de multa suffragium ferre voluit, & tribuni eo negotio destiterunt. Censores T. Quintius Flamininus, M. Claudius Marcellus creati.

U. c. 563.
A. C. 189.

Censores
creati.

LIX. Per eosdem dies L. Æmilio Regillo, qui classe præfectum Antiochi regis devicerat, extra urbem in æde Apollinis quum senatus datus esset, auditis rebus gestis ejus, quantis cum classibus hostium dimicasset, quot inde naves demersisset aut cepisset, magno consensu Patrum triumphus navalis est decretus. Triumphavit Kalendis Februariis: in eo triumpho undequingenta coronæ aureæ translatae sunt: pecunia nequaquam tanta, pro specie regii triumphii; tetradrachma Attica triginta quatuor millia septingenta, cistophori centum triginta unum millia trecenti. Supplicationes deinde fuerunt ex senatusconsulto, quòd L. Æmilius Paulus in Hispania prosperè rempublicam gessisset. Haud ita multò post L. Scipio ad urbem venit; qui, ne cognomini fratris cederet, Asiaticum se appellari voluit. Et in senatu, & in con-

Triumphus
navalis Æmilii.

Scipio
Asiaticus.

cione de rebus ab se gestis differnit. Erant, qui famâ id majus bellum, quàm difficultate rei fuisse interpretarentur; uno memorabili prælio debellatum, gloriamque ejus victoriæ præfloratam ad Thermopylas esse. Ceterum verè æstimanti Ætolicum magis ad Thermopylas bellum, quàm regium fuit. Quotâ enim parte virium suarum ibi dimicavit Antiochus? In Asia totius Asiæ steterunt vires, ab ultimi Orientis partibus omnium gentium contractis auxiliis. Meritò ergo & diis immortalibus, quantus maximus poterat, habitus est honos, quod ingentem victoriam facilem etiam fecissent, & imperatori triumphus est decretus. Triumphavit mense Intercalario pridie Kalendas Martias: quî triumphus spectaculo oculorum major, quàm Africani fratris ejus, fuit; recordatione rerum & æstimatione periculi certaminisque non magis comparandus, quàm si imperatorem imperatori, aut Antiochum ducem Annibali conferres. Tulit in triumpho signa militaria ducenta triginta quatuor; oppidorum simulacra centum triginta quatuor; eburneos dentes mille ducentos triginta unum; aureas coronas ducentas triginta quatuor; argenti pondo centum triginta septem millia & quadringenta viginti; tetradrachmum Atticorum ducenta viginti quatuor millia; cistophorum trecenta triginta unum millia, & septuaginta; nummos aureos Philip-

Triumphat de Antiocho

peos centum quadraginta millia ; vasorum ~~=====~~
 argenteorum (omnia cælata erant) mille ^{U.C. 163.}
 pondo & quadringenta viginti quatuor, ^{A.C. 68.}
 aureorum mille pondo viginti quatuor. Et
 duces regii , præfecti , & purpurati duo &
 triginta ante currum ducti. Militibus quini
 viceni denarii dati ; duplex centurioni ,
 triplex equiti : & stipendium militare &
 frumentum duplex post triumphum datum :
 proelio in Asia facto , duplex dederat.
 Triumphavit anno ferè post , quàm con-
 sulatu abiit.

LX. Eodem ferè tempore & Cn. Man-
 lius consul in Asiam , & Fabius Labeo præ-
 tor ad classem venit. Ceterum consuli non
 deerat cum Gallis belli materia ; mare pa-
 catum erat , devicto Antiocho. Cogitanti ^{Fabius}
 Q. Fabio , cui rei potissimùm insisteret , ne ^{pr. in}
 otiosam provinciam habuisse videri posset , ^{Cretam}
 optimum visum est in Cretam insulam tra- ^{insulam}
 jicere. Cydoniatæ bellum adversus Gor- ^{trajione}
 tynios Gnosiosque gerebant , & captivo-
 rum Romanorum atque Italici generis ma-
 gnus numerus in servitute esse per totam
 insulam dicebatur. Classe ab Epheso pro-
 fectus , quum primùm Cretæ littus attigit ,
 nuntios circa civitates misit , ut armis ab-
 sisterent , captivosque in suis quæque ur-
 bibus agrisque conquisitos reducerent , &
 legatos mitterent ad se , cum quibus de re-
 bus ad Cretenes pariter Romanosque per-
 tinentibus ageret. Nihil magnopere ea Cre-

158 *T. LIVII LIB. XXXVII.*

¹
U.c. 563
a. C. 189. **ten**ses moverunt : captivos, præter Gortynios, nulli reddiderunt. Valerius Antias ad quatuor millia captivorum, quia belliminas timuerunt, ex tota insula reddita scripsit; eamque causam Fabio, quum rem nullam aliam gessisset, navalis triumphi impetrandi ab senatu fuisse. A Creta Ephesum Fabius rediit : inde tribus navibus in Thraciæ oram missis, ab Æno & Maronea præsidia Antiochi deduci iussit, ut in libertate eæ civitates essent.





E P I T O M E

LIBRI XXXVIII LIVIANI.

MARCUS Fulvius consul in Epiro Ambracienses obsessos in deditionem accepit : Cephallemiam subegit : Ætolis perdomitis pacem dedit. Cn. Manlius consul , collega ejus , Gallogræcos Tolistoboios , & Tektosagos , & Trocmos , qui Brenno duce in Asiam transfierant , quum soli citra Taurum montem non parèrent , vicit. Eorum origo , & quemadmodum ea loca , quæ tenent , occupaverint , refertur. Exemplum quoque virtutis & pudicitiae in femina traditur : nam quum Ortiagontis , regis Gallogræcorum , uxor captiva esset , centurionem custodem , qui ei vim intulerat , occidit. Lustrum a censoribus conditum est : censa sunt civium capita ducenta quinquaginta octo millia , & trecenta viginti octo. Cum Ariarathe , rege Cappadociae , amicitia juncta est. Cn. Manlius , contradicentibus decem legatis , ex quorum consilio factus cum Antiocho conscripserat , de Gallogræcis , actâ pro se causâ in senatu , triumphavit. Scipio Africanus , die ei dictâ , ut quidam aiunt , a Q. Petilio tribuno plebis , ut quidam , a Nævio , quodd prædâ ex Antiocho captâ ærarium fraudasset , postquam is dies venit , evocatus in Rostra , Hac die , inquit , Quirites , Carthaginem vici : & pro-

sequente populo, Capitolium adscendit. Inde, ne amplius tribunitiis injuriis vexaretur, in voluntarium exsilium Liternum concessit; incertum ibi, an Romæ, defunctus: nam ejus monumentum utrobique fuit. L. Scipio Asiaticus, frater Africani, eodem peculatus crimine accusatus damnatusque, quum in vincula & carcerem duceretur, Ti. Sempronius Gracchus, tribunus plebis, qui antea Scipionibus inimicus fuerat, intercessit; & ob id beneficium Africani filiam duxit. Quum quaestores in bona ejus publicè possidenda missi essent; non modò in iis ullum vestigium pecuniæ regiae apparuit, sed nequaquam tantum redactum, quantæ summæ erat damnatus. Collatam a cognatis & amicis innumerabilem pecuniam accipere noluit: quæ necessaria ei erant ad cultum, redempta.

LIBER XXXVIII.

U. c. 563.
a. C. 189.
Res
Ætolia
& Atha-
mania.

I. DUM in Asia bellum geritur, ne in Ætolis quidem quietæ res fuerant, principio a gente Athamanum orto. Athamania eâ tempestate, pulso Amynandro, sub præfectis Philippi regio tenebatur præsidio; qui superbo atque immodico imperio desiderium Amynandri fecerant. Exsultanti tum Amynandro in Ætolia litteris suorum, indicantium statum Athamaniae, spes

LIBER XXXVIII. 161

recuperandi regni facta est; remissique
nuntii ab eo ad principes Argitheam (id
enim caput Athamaniae erat) si popularium U. C. 163.
A. C. 189.
animos satis perspectos haberet, impetrato
ab Ætolis auxilio, in Athamaniam se
venturum cum delectis Ætolorum, quod
consilium esset gentis, & Nicandro præ-
tore: quos ubi ad omnia paratos esse
vidit, certiores subinde facit, quo die
cum exercitu Athamaniam ingressurus esset.
Quatuor primò fuere conjurati adversùs
Macedonum præsidium: hi senos sibi ad-
jutores ad rem gerendam assumpserunt;
deinde, paucitate parum freti, quæ ce-
landæ rei, quàm agendæ, aptior erat,
parem priorì numerum adjecerunt. Ita duo
& quinquaginta facti, quadrisariam se divi-
ferunt: pars una Heracleam, altera Tetra-
phyliam petit, ubi custodia regiae pecuniæ,
esse solita erat, tertia Theudoriam, quarta
Argitheam. Ita inter omnes convenit, ut
primò quieti, velut ad privatam rem agen-
dam venissent, in foro obversarentur: die
certâ multitudinem omnem convocarent ad
præsidia Macedonum arcibus expellenda.
Ubi ea dies advenit, & Amynder cum
mille Ætolis in finibus erat; ex composito
quatuor simul locis præsidia Macedonum
expulsa; litteræque in alias urbes passim
dimissæ, ut vindicarent sese ab impotenti
dominatione Philippi, & restituerent in
patrium ac legitimum regnum. Undique

U.c. 563.
a. C. 189.
Athama-
nia ex-
pulsi Ma-
cedones.
 Macedones expelluntur. Theium oppidum; litteris a Zenone præfecto præsidii interceptis, & arce ab regiis occupatâ, paucos dies obsidentibus restitit; deinde id quoque traditum Amyndandro est, & omnis Athamania in potestate erat, præter Athenæum castellum, finibus Macedoniae subiectum.

Philippus eam recuperare frustra conatur.
 II. Philippus, auditâ defectione Athamaniae, cum sex millibus armatorum profectus, ingenti celeritate Gomphos pervenit: ibi relicta maiore parte exercitus (neque enim ad tanta itinera suffecissent) cum duobus millibus Athenæum, quod unum a præsidio suo retentum fuerat, pervenit: inde, proximis tentatis, quum facile animadvertisset cetera hostilia esse, Gomphos regressus, omnibus copiis simul in Athamaniam rediit. Zenonem inde, cum mille peditibus præmissum, Ethiopiam occupare jubet, opportunè Argitheæ imminens; quem ubi teneri a suis locum vidit, ipse circa templum Jovis Acræi posuit castra: ibi unum diem foedâ tempestate retentus, postero die ducere ad Argitheam intendit. Euntibus extemplo apparuere Athamanes, in tumulos imminentes viæ discurrentes; ad quorum conspectum constitere prima signa, totoque agmine pavor & trepidatio erat; & pro se quisque, quidnam futurum esset, cogitare, si in valles subiectas rupibus

LIBER XXXVIII. 163

agmen foret demissum. Hæc tumultuatio ~~=====~~
 regem, cupientem, si se sequerentur, rap- ^{U. C. 563.}
 tim evadere angustias, revocare primos, & ^{A. C. 133.}
 eâdem, quâ venerat, viâ referre coëgit signa.
 Athamanes primò ex intervallo quieti se-
 quebantur : postquam Ætoli se conjunxe-
 runt, hos, ut ab tergo agmini instarent,
 reliquerunt ; ipsi a lateribus se circumfude-
 runt : quidam per notas calles brevior viâ
 prægressi, transitus insedere ; tantumque
 tumultûs Macedonibus est injectum, ut
 fugæ magis effusæ, quàm itineris ordinati
 modo, multis armis virisque relictis, flu-
 men trajecerint : hic finis sequendi fuit.
 Inde tutò Macedones Gomphos, & a Gom-
 phis in Macedoniam redierunt. Athamanes
 Ætolique Ethopiam, ad Zenonem ac mille
 Macedonas opprimendos, undique concur-
 rerunt. Macedones, parum loco freti, ab
 Ethopia in altiore deruptioremque undi-
 que tumulum concessere : quò pluribus locis
 aditu invento, expulere eos Athamanes ;
 dispersosque, & per invias atque ignotas
 rupes iter fugæ non expedientes, partim
 ceperunt, partim interfecerunt : multi pa-
 vore in derupta præcipitati, perpauci cum
 Zenone ad regem evaserunt : postea per
 inducias sepeliendi cæsos potestas facta est.

III. Amynder, recuperato regno, le-
 gatos & Romanos ad senatum, & ad Sci-
 piones in Asiam, Ephesi post magnum cum
 Antiocho prælium morantes, misit. Pacem

petebat, excusabatque sese, quòd per Ætolos recuperasset paternum regnum. Philippum incusabat. Ætoli ex Athamania in Amphilochos profecti sunt, & majoris partis voluntate in jus ditionemque totam rede-
gerunt gentem. Amphilochiâ receptâ (nam fuerat quondam Ætolorum) eâdem spe in Aperantiam transscenderunt: ea quoque magna ex parte sine certamine in ditionem venit. Dolopes numquam Ætolorum fuerant; Philippi erant: hi primùm ad arma concurrerunt: ceterum, postquam Amphilochos cum Ætolis esse, fugamque ex Athamania Philippi, & cædem præfidiij ejus accepere, & ipsi a Philippo ad Ætolos deficiunt. Quibus circumjectis gentibus jam undique se a Macedonibus tutos credentibus esse Ætolis, fama affertur, Antiochum in Asia victum ab Romanis; nec ita multò post legati ab Roma rediere sine spe pacis, Fulviumque consulem nuntiantes jam cum exercitu trajecisse. His territi, prius ab Rhodo & Athenis legationibus excitis, ut per auctoritatem civitatum earum suæ preces nuper repudiatae faciliorem aditum ad senatum haberent, principes gentis ad tentandum ultimam spem Romanam miserunt; nihil, ne bellum haberent, priusquam pene in conspectu hostis erat, præmeditati. Jam M. Fulvius, Apolloniam exercitu trajecto, cum Epirotarum principibus consultabat, unde bellum in-

U.c. 563.

a. C. 189.

Ætoli

Amphi-

lochiam

& alia

occupant.

Fulvius

Conf. in

Epiro.

LIBER XXXVIII. 165

ciperet. Epirotis Ambraciam placebat ag-
 gredi, quæ tum contribuerat se Ætolis : U. c. 163.
a. C. 189.
Sive ad tuendam eam venirent Ætoli, aper-
tos circa campos ad dimicandum esse ; sive
deirent certamen, oppugnationem fore
haud difficilem : nam & copiam in propin-
quo materiæ ad aggeres excitandos & cetera
opera esse ; & Arethontem, navigabilem am-
nem, opportunum ad comportanda, quæ usui
sunt, præter ipsa mœnia fluere ; & æstatem
aptam rei gerendæ adesse : his persuaserunt,
 ut per Epirum duceret.

IV. Consuli, ad Ambraciæ adveniēti, *Ambracia sita*
 magni operis oppugnationis visa est. Ambracia
 tumulo aspero subjecta est, Perrhan-
 tem incolæ vocant : urbs, quæ murus ver-
 git in campos & flumen, Occidentem ;
 arx, quæ imposita tumulo est, Orientem
 spectat ; amnis Aretho, ex Acarnania fluens,
 cadit in sinum maris, ab nomine propin-
 quæ urbis Ambracium appellatum : præ-
 terquam quod hinc amnis munit, hinc tu-
 muli ; muro quoque firmo septa erat, pa-
 tente in circuitu paulò amplius tria millia
 passuum. Fulvius bina a campo castra, mo-
 dico inter se distantia intervallo, unum cas-
 tellum loco edito contra arcem objecit :
 ea omnia vallo ac fossâ ita jungere parat,
 ne exitus inclusis ab urbe, neve aditus for-
 ris ad auxilia intromittenda esset. Ad fa-
 mam oppugnationis Ambraciæ Stratum
 jam edicto Nicandri prætoris convenerant

~~U. c. 563.~~ ~~a. C. 189.~~ **Ætoli.** Inde primò copiis omnibus ad prohibendam obsidionem venire in animo fuerat : deinde , postquam urbem jam magna ex parte operibus septam viderunt , Epirotarum trans flumen loco plano castra posita esse ; dividere copias placuit : cum mille expeditis Eupolemus Ambraciam profectus , per nondum commissa inter se munimenta urbem intravit. Nicandro cum cetera manu primò Epirotarum castra nocte aggredi consilium fuerat , haud facili ab Romanis auxilio , quia flumen intererat : deinde , periculosum inceptum ratus , ne quà sentirent Romani , & regressus inde in tutum non esset , deterritus ab hoc consilio , ad depopulandam Acarnaniam iter convertit.

V. Consul , jam munimentis , quibus sepienda urbs erat , jam operibus , quæ admove-
 re muris parabat , perfectis , quinque simul locis mœnia est aggressus : tria paribus intervallis faciliore aditu a campo adversùs Pyrrheum , quod vocant , admo-
 vit ; unum e regione *Oppu-* *gatio.* **Æsculapii** ; unum adversùs arcem. Arietibus muros quatiebat ; asseribus falcatis detergebat pinnas. Oppidanos primò & ad speciem & ad ictus mœnium , cum terribili sonitu editos , pavor ac trepidatio cepit : deinde , ut præter spem stare muros viderunt , collectis rursus animis , in arietes tollentibus libramenta plumbi aut saxorum stipitesve ro-

LIBER XXXVIII. 167

bustos incutiebant; falces, ancoris ferreis
 injectis in interiorē partē muri trahen- U.C. 563.
A.C. 189.
 tes asserem, præfringebant: ad hoc erup-
 tionibus, & nocturnis in custodias ope-
 rum, & diurnis in stationes, ultro terro-
 rem inferebant. In hoc statu res ad Am-
 braciam quum essent, jam Ætoli a popu-
 latione Acarnaniæ Stratum redierant: inde
 Nicander prætor, spem nactus solvendæ
 incepto forti obsidionis, Nicodamum quem-
 dam cum Ætolis quingentis Ambraciam
 intromittit: noctem certam, tempusque
 etiam noctis constituit, quo & illi ab urbe
 opera hostium, quæ adversus Pyrrheum
 erant, aggredierentur, & ipse ad castra Ro-
 mana terrorem faceret; posse ratus, an-
 cipi tumultu & nocte augente pavorem,
 memorabilem rem geri. Et Nicodamus in-
 tempestâ nocte, quum alias custodias fe-
 sellisset, per alias impetu constanti erupis-
 set, superato brachio in urbem penetrat;
 animique aliquantum ad omnia audenda
 & spei obsessis adjecit; &, simul consti-
 tuta nox venit, ex composito repentē opera
 est aggressus. Id inceptum conatu, quàm
 effectu, gravius fuit, quia nulla ab exte-
 riore parte vis admota est; seu metu de-
 territo prætore Ætolorum, seu quia po-
 tius visum est Amphilochis opem ferre nu-
 per receptis; quos Perseus Philippi filius,
 missus ad Dolopiam Amphilocosque re-
 cipiendos, summâ vi oppugnabat.

VI. Tribus locis, sicut antè dictum est;
 U. c. 563. ad Pyrrheum opera Romana erant; quæ
 a. C. 189. omnia simul, sed nec apparatu, nec vi
 Ambra- simili, Ætoli aggressi sunt: alii tum arden-
 oienfes
 arumpen- tibus facibus, alii stuppam picemque &
 tes repel- malleolos ferentes, totâ collucente flam-
 luntur. mis acie, advenere: multos primo impetu
 custodes opprefferunt: deinde, postquam
 clamor tumultusque in castra est perlatus,
 datumque a consule signum, arma capiunt,
 & omnibus portis ad opem ferendam ef-
 funduntur. Uno in loco ferro ignique gesta
 res est; a duobus irritò incepto, quum
 tentassent magis, quàm inissent, certamen,
 Ætoli abscesserunt. Atrox pugna in unum
 inclinaverat locum: ibi diversis partibus
 duo duces Eupolemus & Nicodamus pri-
 gnantes hortabantur, & propè certâ fove-
 bant spe, jam Nicandrum ex composito
 affore, & terga hostium invasurum. Hæc
 res aliquamdiu animos pugnantium susti-
 nuit: ceterum, postquam nullum ex com-
 posito signum a suis accipiebant, & crescere
 numerum hostium cernebant, destituti se-
 gnius instare; postremò, re omisâ, jam
 vix tuto receptu, fugientes in urbem com-
 pelluntur, parte operum incensâ, & plu-
 ribus aliquantò, quàm ipsi ceciderant, in-
 terfectis: quòd si ex composito acta res
 fuisset, haud dubium erat, expugnari unâ
 utique parte opera cum magna cæde hos-
 tium potuisse. Ambracienses, quique intus
 erant

erant Ætoli, non ab ejus solùm noctis in-
cepto recessere, sed in reliquum quoque
tempus, velut proditi a suis, segniores ad
pericula erant: jam nemo eruptionibus,
ut antè, in stationes hostium, sed dispositi
per muros & turres, ex tuto pugnabant.

VII. Perseus, ubi adesse Ætolos audi-
vit, omissâ obsidione urbis, quam oppu-
gnabat, depopulatus tantùm agros, Am-
philochiam excessit, atque in Macedoniam
rediit. Et Ætolos inde avocavit populatio
maritimæ oræ. Pleuratus Illyriorum rex,
cum sexaginta lembis Corinthium sinum
inventus, adjunctis Achæorum, quæ Patris
erant, navibus, maritima Ætolia vastabat:
adversus quos mille Ætoli missi, quacum-
que se classis circumegerat per littorum
amfractus, brevioribus semitis occurrebant.
Et Romani ad Ambraciam, pluribus locis
quatiendo arietibus muros, aliquantum ur-
bis nudaverant; nec tamen penetrare in
urbem poterant: nam & pari celeritate
novus pro diruto murus objiciebatur, &
armati, ruinis superstantes, instar muni-
menti erant. Itaque, quum apertâ vi pa-
rum procederet consuli res, cuniculum
occultum, vineis antè contexto loco, agere
instituit. Et aliquamdiu, quum dies noc-
tesque in opere essent, non solùm sub terra
fodientes, sed egerentes etiam humum,
sefellere hostem. Cumulus repentè terræ
eminens index operis oppidanis fuit; pa-

U. c. 563.
a. C. 189.

*Cuniculo
Romani
Ambraciam ten-
tante*

Tomus VI.

H

~~U. c. 563.~~ vidique, ne jam, subrutis muris, facta in
~~a. C. 183.~~ urbem via esset, fossam intra murum e
 regione ejus operis, quod vineis contec-
 tum erat, ducere instituunt; cujus ubi ad
 tantam altitudinem, quantæ esse solum in-
 finum cuniculi poterat, pervenerunt, si-
 lentio facto, pluribus locis aure admotâ,
 sonitum fodientium captabant. Quem ubi
 acceperunt, aperiunt rectam in cuniculum
 viam; nec fuit magni operis; momento
 enim ad inane, suspenso furculis ab hosti-
 bus muro, pervenerunt: ibi commissis
 operibus, quum e fossa in cuniculum pa-
Repel- teret iter, primò ipsis ferramentis, quibus
luntur. in opere usi erant, dein celeriter armati
 etiam subeuntes, occultam sub terra edi-
 derunt pugnam: segnior deinde ea facta
 est, intersepientibus cuniculum, ubi vel-
 lent, nunc ciliciis prætentis, nunc foribus
 raptim objectis. Nova etiam haud magni
 operis adversus eos, qui in cuniculo erant,
 excogitata res est. Dolium a fundo pertu-
 sum, quâ fistula modica inferi posset, &
 fistulam ferream, operculumque dolii fer-
 reum, & ipsum pluribus locis perfora-
 tum, fecerunt: hoc tenui plumâ comple-
 tum dolium ore in cuniculum verso po-
 fuerunt. Per operculi foramina prælongæ
 hastæ, quas sarissas vocant, ad summo-
 vendos hostes eminebant: scintillam le-
 vem ignis inditam plumæ, folle fabrili ad
 caput fistulæ imposito, stando accende-

runt: inde non solum magna vis fumi, sed ~~acrior~~ acrior etiam foedo quodam nidore ex adus-
 ta pluma, quum totum cuniculum comple-
 set, vix durare quisquam intus poterat.

VIII. Quum in hoc statu res ad Am-
 braciam esset, legati ab Ætolis Phæneas
 & Damoteles, cum liberis mandatis, de-
 creto gentis, ad consulem venerunt: nam
 prætor eorum quum aliâ parte Ambraciam
 oppugnari cerneret, aliâ infestam oram
 navibus hostium esse, aliâ Amphilocho
 Dolopiamque a Macedonibus vastari, nec
 Ætolos simul ad tria diversa bella occur-
 santes sufficere; convocato concilio, Æto-
 los principes, quid agendum esset, con-
 sultuit. Omnium eò sententiæ decurrerunt,
Ut pax, si posset, æquis; si minus, tole- Ætolis
randis conditionibus peteretur. Antiochi fidu- Pacem
ciâ bellum susceptum: Antiocho terrâ mari- petant.
que superato, & propè extra Orbem terræ
ultra juga Tauri exacto, quam spem esse sus-
tinendi belli? Phæneas & Damoteles, quod
re Ætolorum, ut in tali casu, fideque sua
censerent, agerent. Quod enim sibi consilium,
aut cujus rei electionem a fortuna relictam?
Cum his mandatis legati missi, orare con-
sulem, Ut parceret urbi, misereretur gentis
quondam sociæ, nolle dicere injuriis, mise-
riis cerè coactæ insanire. Non plus mali
meritos Ætolos Antiochi bello, quàm boni
antè, quum adversus Philippum bellatum sit,
fecisse; nec tum largè gratiam relatum sibi,

H ij

U. c. 563.
a. C. 189. *nec nunc immodicè pœnam injungi debere.*
Ad ea consul respondit : *Magis sœpe, quàm verè umquam, Ætolos pacem petere : imitarentur Antiochum in petenda pace, quem in bellum traxissent. Non paucis urbibus eum, de quarum libertate certatum sit, sed omni Asiâ cis Taurum montem, opimo regno, excessisse. Ætolos, nisi inermes, de pace agentes non auditurum se. Arma illis priùs, equosque omnes tradendos esse : deinde mille talentum argenti populo Romano dandum, cujus summa dimidium præsens numeraretur, si pacem habere vellent. Ad ea adjecturum etiam in fœdus esse, ut eosdem, quos populus Romanus, amicos atque hostes habeant.*

IX. Adversùs quæ legati, & quia gravia erant, & quia suorum animos indomitos ac mutabiles noverant, nullo reddito responso, domum regressi sunt, ut etiam atque etiam, quid agendum esset, re integrâ, prætorem & principes consulerent. Clamore & jurgio excepti, *Quàm diu rem traherent, qualemcumque pacem referre jussi?* Quum redirent Ambraciam, Acarnanum insidiis propè viam positis, quibuscum bellum erat, circumventi, Thyrium custodiendi deducuntur. Hæc mora injecta est paci. Quum jam Atheniensium Rhodiorumque legati, qui ad deprecandum pro his venerant, apud consulem essent ; Amyntander quoque Athamanum rex, fide acceptâ, venerat in castra Romana, magis pro

Ambracia, ubi majorem partem temporis exsulaverat, quàm pro Ætolis, sollicitus. U. c. 563.
a. C. 189.

Per hos certior factus consul de casu legatorum, adduci eos a Thyrio jussit; quorum post adventum agi cœptum est de pace.

Amynder, quod sui maximè operis erat, impigrè agebat, ut Ambracienses compelleret ad deditionem: id quum per colloquia principum, succedens murum, parum proficeret; postremò, consulis permissu ingressus urbem, partim consilio, partim precibus evicit, ut permitterent se Romanis.

Et Ætolos C. Valerius Lævini filius, qui cum ea gente primùm amicitiam pepigerat, consulis frater, matre genitus eadem, egregiè adjuvit. Ambracienses, priùs pacti, ut

Ætolorum auxiliares sine fraude emitterent, aperuerunt portas: dein (Ætoli)

Ut quingenta Euboica darent talenta, ex quibus ducenta præsentia, trecenta per annos sex pensionibus æquis: captivos perfugasque

redderent Romanis: urbem ne quam formulæ sui juris facerent, quæ post id tempus, quo T. Quintius trajecisset in Græciam, aut vi

capta ab Romanis esset, aut voluntate in amicitiam venisset. Cephallenia insula ut

extra jus fœderis esset. Hæc quamquam spe

ipsum aliquantò leviora erant, petentibus Ætolis, ut ad concilium referrent, permis-

sum est. Parva disceptatio de urbibus tenuit,

quæ quum sui juris aliquando fuissent, avelli

velut a corpore suo ægrè patiebantur: ad

Ambracienses se dedunt.

Leges

pacis

Ætolis

a Cos. dictæ.

unum tamen omnes accipi pacem iusserunt.
 U.c. 568. Ambracienses coronam auream consuli
 C. 183. centum & quinquaginta pondo dederunt :
 signa ænea marmoreaque & tabulæ pictæ,
 quibus ornatioꝛ Ambracia (quia regia ibi
 Pyrrhi fuerat) quàm ceteræ regionis ejus
 urbes erant , sublata omnia avectaque :
 nihil præterea tactum violatumve.

X. Profectus ab Ambracia consul in
 mediterranea Ætoliaꝛ , ad Argos Amphilo-
 chium (viginti duo millia ab Ambracia
 abest) castra posuit : eò tandem legati
 Ætoli , mirante consule , quòd morarentur ,
 venerunt. Inde , postquam approbasse pa-
 cem concilium Ætolorum accepit , jussis
 proficisci Romam ad senatum , permissio-
 que , ut & Rhodii & Athenienses depre-
 catores irent , dato , qui simul cum iis
 proficisceretur , C. Valerio fratre , ipse in
 Cephalleniam trajecit. Præoccupatas aures
 animosque principum Romæ criminibus
 Philippi invenerunt ; qui , per legatos , per
 litteras , Dolopas , Amphilochosque , &
 Athamaniam ereptas sibi querens , præsi-
 diaque sua , postremò etiam filium Persea
 ex Amphilochis pulsum , averterat senatum
 ab audiendis precibus eorum. Rhodii tamen
 & Athenienses cum silentio auditi sunt.
 Atheniensis legatus Leon , Icesiaꝛ filius ,
 eloquentiâ etiam dicitur movisse ; qui vul-
 gatâ similitudine , mari tranquillo , quod
 ventis concitaretur , æquiparando multitu-

LIBER XXXVIII. 175

dinem Ætolorum, usus, Quum in fide Ro-
 manæ societatis mansissent, insitâ gentis tran-
 quillitate quiesse eos aiebat: postquam flare
 ab Asia Thoas & Dicæarchus, ab Europa
 Menestas & Damocritus cœpissent; tum illam
 tempestatem coartam, quæ ad Antiochum eos,
 sicuti in scopulum, intulisset.

U. c. 567.
 a. C. 189.

XI. Diu jactati Ætoli, tandem ut con-
 ditiones pacis convenirent, effecerunt. Pax
 Fuerunt autem hæ: Imperium majestatem-
 que populi Romani gens Ætolorum conser-
 vato sine dolo malo. Ne quem exercitum,
 qui adversus socios amicosque eorum duce-
 tur, per fines suos transire finito; neve ullâ
 ope juvato. Hostes eosdem habeto, quos po-
 pulus Romanus, armaque in eos ferto, bel-
 lumque pariter gerito: perfugas, fugitivos,
 captivosque reddito Romanis sociisque, præ-
 terquam si qui capti, quum domos redissent,
 iterum capti sunt; aut si qui eo tempore ex
 iis capti sunt, qui tum hostes erant Romanis,
 quum intra præsidia Romana Ætoli essent.
 Aliorum qui comparebunt, intra dies centum
 Corcyræorum magistratibus sine dolo malo tra-
 dantur; qui non comparebunt, quando quis-
 que eorum primùm inventus fuerit, reddantur.
 Obsides quadraginta arbitratu consulis Ro-
 mani dato, ne minores duodecim annorum,
 neu majores quadraginta. Obses ne esto præ-
 tor, præfectus equitum, scriba publicus;
 neu quis, qui antè obses fuerit apud Ro-
 manos. Cephallenia extra pacis leges esto.

H iv

De pecuniæ summa quam penderent, pensionibusque ejus, nihil ex eo, quod cum consule convenerat, mutatum. Pro argento si aurum dare mallent, darent, convenit; dum pro argenteis decem aureus unus valeret. *Quæ urbes, qui agri, qui homines Ætolorum juris aliquando fuerunt, qui eorum T. Quintio, Cn. Domitio consulibus, postve eos consules, aut armis subacti, aut voluntate, in ditionem populi Romani venerunt, ne quem eorum Ætoli recepisse velint. Æniadæ cum urbe agrisque Acarnanum sunt.* His legibus foedus ictum cum Ætolis est.

*Bellum
cum Gal-
logracis.*

XII. Eâdem non æstate solùm, sed etiam iisdem propè diebus, quibus hæc a M. Fulvio consule in Ætolia gesta sunt, consul alter Cn. Manlius in Gallogræcia bellum gessit, quod nunc ordiri pergam. Vere primo Ephesum consul venit, acceptisque copiis a L. Scipione, & exercitu lustrato, concionem apud milites habuit; quâ, colaudatâ virtute eorum, quòd cum Antiocho uno proelio debellassent, adhortatus eos ad novum cum Gallis suscipiendum bellum, qui & auxiliis Antiochum juvissent, & adeo indomita haberent ingenia, ut nequidquam Antiochus emotus ultra juga Tauri montis esset, nisi frangerentur opes Gallorum, de se quoque pauca, nec falsa, nec immodica, adjecit. Læti milites cum frequenti assensu consulem audiverunt, partem virium Antiochi fuisse Gallos credentes; rege supera-

to, nullum momentum in solis per se Gallorum copiis fore. Eumenem haud in tempore abesse (Romæ tunc erat) credere consul, gnarum locorum hominumque, & cujus interesset frangi Gallorum opes. Attalum igitur fratrem ejus arcessit a Pergamo, hortatusque ad capeffendum secum bellum, pollicentem suam suorumque operam, domum ad comparandum dimittit. Paucos post dies profecto ab Ephefo consuli ad Magnesium occurrit Attalus cum mille peditibus, equitibus ducentis, Athenæo fratre jusso cum ceteris copiis subsequi, commendatâ iis custodiâ Pergami, quos fratri regnoque fidos credebat. Consul, collaudato juvene, cum omnibus copiis ad Mæandrum progressus, castra posuit, quia vado superari amnis non poterat, & contrahendæ naves erant ad exercitum trajiciendum.

XIII. Transgressi Mæandrum, ad Hieran Comen pervenerunt. Fanum ibi augustum Apollinis & oraculum: sortes versibus haud inconditis dare vates dicuntur. Hinc alteris castris, ad Harpasum flumen ventum est; quò legati ab Alabandis venerunt, ut castellum, quod ab ipsis nuper descisset, aut auctoritate aut armis cogeret jura antiqua pati. Eodem & Athenæus, Eumenis & Attali frater, cum Cretenfi Leuso & Corrago Macedone venit: mille pedites mixtarum gentium, & trecentos equites secum adduxerunt.

H v

Consul, tribuno militum misso cum mo-
 dica manu, castellum vi receptum Ala-
 bandensibus reddit : ipse, nihil viâ di-
 gressus, ad Antiochiam super Mæandrum
 amnem posuit castra. Hujus amnis fontes
 Celænis oriuntur : Celænæ urbs, caput
 quondam Phrygiæ fuit : migratim inde
 haud procul veteribus Celænis, novæque
 urbi Apameæ nomen inditum ab Apamea,
 sorore Seleuci regis. Et Marsyas amnis,
 haud procul a Mæandri fontibus oriens,
 in Mæandrum cadit. Famaque ita tenet,
 Celænis Marsyam cum Apolline tibiarum
 cantu certasse. Mæander, ex arce summa
 Celænarum ortus, mediâ urbe decurrens,
 per Caras primum, deinde Ionas, in sinum
 maris editur, qui inter Prienen & Miletum
 est. Ad Antiochiam in castra consulis Se-
 leucus, Antiochi filius, ex fœdere icto cum
 Scipione, ad frumentum exercitui dandum
 venit. Parva disceptatio de Attali auxilia-
 ribus orta est ; quod, Romano tantum mi-
 liti pactum Antiochum, ut daretur frumen-
 tum, Seleucus dicebat. Discussa ea quoque
 est constantiâ consulis, qui misso tribuno
 edixit, ne Romani milites acciperent, prius-
 quam Attali auxilia accepissent. Inde ad
 Gordiutichos, quod vocant, processum est :
 ex eo loco ad Tabas tertiis castris perven-
 tum : in finibus Pisidarum posita est urbs, in
 ea parte, quæ vergit ad Pamphylium mare.
 Integris viribus regionis ejus, feroces ad

bellandum habebat viros. Tum quoque equites, in agmen Romanum eruptione factâ, haud modicè primo impetu turbare : deinde, ut apparuit, nec numero se, nec virtute pares esse, in urbem compulsi, veniam erroris petebant, dedere urbem parati : quinque & viginti talenta argenti, & decem millia medimnûm tritici imperata : ita in deditionem accepti.

U. c. 563.
a. C. 189.

XIV. Tertio inde die ad Chaum amnem perventum : inde profecti Erizam urbem primo impetu ceperunt. Ad Thabusion castellum, imminens flumini Indo, ventum est, cui fecerat nomen Indus ab elephanto dejectus. Haud procul a Cibyra aberant ; nec legatio ulla a Moagete, tyranno civitatis ejus, homine ad omnia infido atque importuno, veniebat. Ad tentandum ejus animum C. Helvium, cum quatuor millibus peditum & quingentis equitibus, consul præmittit. Huic agmini, jam fines ingredienti, legati occurrerunt, nuntiantes, paratum esse tyrannum imperata facere : orabant, ut pacatus fines iniret, cohiberetque a populatione agri militem ; & coronam auream quindecim talentum afferebant. Helvius, integros a populatione agros servaturum pollicitus, ire ad consulem legatos jussit ; quibus eadem referentibus, consul, *Neque Romani*, inquit, *bonæ voluntatis ullum signum erga nos tyranni habemus ; & ipsum talem esse inter omnes*

H. VI.

constat, ut de p^{re}sentia ejus magis, quàm de
 U. c. 563. amicitia, nobis cogitandum sit. Perturbati
 a. C. 189. hac voce legati, nihil aliud petere, quàm
 ut coronam acciperet, veniendique ad
 eum potestatem tyranno, & copiam lo-
 quendi ac purgandi se, faceret. Permissu
 consulis postero die in castra tyrannus
 venit: vestitus comitatusque vix ad pri-
 vati modicè locupletis habitum; & oratio
 fuit summissa & infracta, extenuantis opes
 suas, urbiumque suæ ditionis egestatem
 querentis. Erant autem sub eo, præter
 Cibyram, & Sytleum & Alimne quæ ap-
 pellatur: ex his, ut se suosque spoliaret,
 quinque & viginti talenta se confecturum,
 propè ut diffidens, pollicebatur. Enimvero,
 inquit consul, *ferri jam ludificatio ista non
 potest. Parum est, non erubuisse absentem,
 quum per legatos frustrareris nos: præsens
 quoque in eadem impudentia persistis? Quin-
 que & viginti talenta tyrannidem tuam ex-
 haurirent? Quingenta ergo talenta nisi tri-
 duo numeras, populationem in agris, obsi-
 dionem in urbe expecta.* Hac denuntiatione
 conterritus, persistare tamen in pertinaci
 simulatione inopiæ; & paulatim illiberali
 adjectione, nunc per cavillationem, nunc
 precibus & simulatis lacrymis, ad centum
 talenta est perductus: adjecta decem millia
 medimnùm frumenti. Hæc omnia intra sex
 dies exacta.

XV. **A** Cibyra per agros Sindensium


exercitus ductus, transgressusque Caularem ~~amnem~~ <sup>U. c. 163.
a. C. 189.</sup> amnem, posuit castra. Postero die est præter Caralitin paludem agmen ductum: ad Mandropolim manserunt: inde progredientibus ad Lagon, proximam urbem, metu incolæ fugerunt. Vacuum hominibus, & refertum rerum omnium copiâ, oppidum diripuerunt: inde ab Lysis fluminis fonte, postero die ad Cobulatum amnem progressi. Termessenses eo tempore Ifiondensium arcem, urbe captâ, oppugnabant: inclusi, quum alia spes auxiliû nulla esset, legatos ad consulem, orantes opem, miserunt: *Cum conjugibus ac liberis in arce inclusos se mortem in dies, aut ferro aut fame patiendam, expectare.* Volenti consuli causa in Pamphylia divertendi oblata est: adveniens obsidione Ifiondenses exemit. Termesso pacem dedit, quinquaginta talentis argenti acceptis: item Aîpendiis, ceterisque Pamphyliaë populis. Ex Pamphylia rediens ad flumen Taurum primo die, postero ad Xylinen (quam vocant) Comen posuit castra. Præfectus inde continentibus itineribus ad Cormasa urbem pervenit. Darfa proxima urbs erat: eam, metu incolarum desertam, plenam omnium rerum copiâ invenit. Progredienti præter paludes legati ab Lysinoë, dedentes civitatem, venerunt. Inde in agrum Sagalassenum, uberem fertilemque omni genere frugum, ventum est. Colunt Pisidæ, longè optimi bello regionis

ejus : quum ea res animos facit, tum agri
 U.c. 565. foecunditas, & multitudo hominum, & situs
 a.C. 189. inter paucas munitæ urbis. Consul, quia
 nulla legatio ad finem præstò fuerat, præda-
 tum in agros misit : tum demum fracta per-
 tinacia est, ut ferri agique res suas viderunt.
 Legatis missis, pacti quinquaginta talentis,
 & viginti millibus medimnûm tritici, vi-
 ginti hordei, pacem impetraverunt. Progres-
 sus inde ad Obrimæ fontes, ad vicum, quem
 Aporidos Comen vocant, posuit castra.
 Eò Seleucus ab Apamea postero die venit.
 Ægros inde & inutilia impedimenta quum
 Apameam dimisisset, ducibus itinerum ab
 Seleuco acceptis, profectus eo die in Me-
 tropolitanum campum, postero die Diniæ
 Phrygiæ processit. Inde Synnada venit,
 metu omnibus circà oppidis desertis ; quo-
 rum jam prædâ grave agmen trahens, vix
 quinque millium die toto itinere perfectò,
 ad Beudos, quod vetus appellant, pervenit :
 ad Anabura inde, & altero die ad Alandri
 fontes, tertio ad Abbassum posuit castra :
 ibi plures dies stativa habuit, quia perva-
 tum erat ad Toxistoboiiorum fines.

Gallo-
 gracorum
 origo.

XVI. Galli, magna hominum vis, seu
 inopiâ agri, seu prædæ spe, nullam gen-
 tem, per quam ituri essent, parem armis
 rati, Brenno duce in Dardanos pervene-
 runt : ibi seditio orta, & ad viginti millia
 hominum, cum Leonorio ac Lutario regu-
 lis, secessione factâ a Brenno, in Thraciam

iter averterunt ; ubi cum resistentibus ~~=====~~
 pugnando , pacem petentibus stipendium ^{U. c. 163.}
 imponendo , Byzantium quum pervenis- ^{A. C. 189.}
 sent , aliquamdiu oram Propontidis vecti-
 galem habendo , regionis ejus urbes obti-
 nuerunt. Cupido inde eos in Asiam trans-
 eundi , audientes ex propinquo quanta
 ubertas terræ ejus esset , cepit ; & , Ly-
 simachiâ fraude captâ , Chersonesoque
 omni armis possessâ , ad Hellespontum
 descenderunt. Ibi verò exiguo divisam fre-
 to cernentibus Asiam , multò magis animi
 ad transeundum accensi ; nuntiosque ad
 Antipatrum , præfectum ejus oræ , de tran-
 situ mittebant ; quæ res quum lentius spe-
 ipforum traheretur , alia rursus nova inter
 regulos orta seditio est. Leonorius retro ,
 unde venerat , cum majore parte hominum
 repetit Byzantium : Lutarius Macedonibus ,
 per speciem legationis ab Antipatro ad
 speculandum missis , duas tectas naves &
 tres lembos adimit : his alios atque alios
 dies noctesque transvehendo , intra paucos
 dies omnes copias trajecit. Haud ita multò
 post Leonorius , adjuvante Nicomede Bi-
 thyniæ rege , a Byzantio transmisit. Coeunt
 deinde in unum rursus Galli , & auxilia
 Nicomedi dant adversus Zyboetam , par-
 tem tenentem Bithyniæ , gerenti bellum.
 Atque eorum maximè operâ devictus Zy-
 boeta est , Bithyniaque omnis in ditionem
 Nicomedis concessit. Profecti ex Bithynia

 in Asiam processerunt : non plus ex viginti millibus hominum, quàm decem armata erant ; tamen tantum terroris omnibus, quæ cis Taurum incolunt, gentibus injecerunt, ut, quas adissent, quasque non adissent, pariter ultimæ propinquis, imperio parèrent. Postremò, quum tres essent gentes, Tolistoboi, Trocmi, Tectosagi ; in tres partes, quæ cuique populorum suorum vectigalis Asia esset, diviserunt. Trocmis Helleis ponti ora data ; Tolistoboi Æolida atque Ioniam, Tectosagi mediterranea Asiæ sortiti sunt. Et stipendium totâ cis Taurum Asiâ exigebant. *Sedem capiunt circa Halyn.* Sedem autem ipsi sibi circa Halyn flumen ceperunt ; tantusque terror eorum nominis erat, multitudine etiam magnâ sobole auctâ, ut Syriæ quoque ad postremum reges stipendium dare non abnuerent. Primus Asiam incolentium abnuit Attalus, pater regis Eumenis ; audacique incepto, præter omnium opinionem, affuit fortuna ; & signis collatis superior fuit : non tamen ita infregit animos eorum, ut abisterent imperio. Eadem opes usque ad bellum Antiochi cum Romanis manserunt : tum quoque, pulso Antiocho, magnam spem habuerunt, quia procul mari incoherent, Romanum exercitum ad se non perventurum.

XVII. Cum hoc hoste, tam terribili omnibus regionis ejus, quia bellum ge-

LIBER XXXVIII. 185

rendum erat, pro concione milites maxime in hunc modum allocutus est consul: U. c. 563.
a. C. 183.

Non me præterit, milites, omnium, quæ Asiam colunt, gentium Gallos famâ belli præstare. Inter mitissimum genus hominum ferrox natio, pervagata bello propè Orbem terrarum, sedem cepit: procera corpora, promissæ & rutilatæ comæ, vasta scuta, prælongi gladii; ad hoc cantus ineuntium prælium, & ululatus, & tripudia, & quatiendum scuta in patrium quemdam morem horrendus armorum crepitus; omnia de industria composita ad terrorem. Sed hæc, quibus insolita atque insueta sunt, Græci, & Phryges, & Cares timeant. Romanis, Gallici tumultus assuetis, etiam vanitates notæ sunt. Manlius
Consul
exerci-
tum hor-
tatur.


Semel primo congressu ad Alliam eos olim fugerunt majores nostri: ex eo tempore perducentos jam annos pecorum in modum confectos cædunt, fugantque; & plures propè de Gallis triumphî, quàm de toto Orbe terrarum, acti sunt. Jam usu hoc cognitum est, si primum impetum, quem fervido ingenio & cacâ irâ effundunt, sustinueris, fluunt sudore & lassitudine membra, labant arma: mollia corpora, molles, ubi ira confedit, animos sol, pulvis, sitis, ut ferrum non admoveas, prosternunt. Non legionibus legiones eorum solùm experti sumus, sed vir unus cum viro congregiando, T. Manlius, M. Valerius, quantum Gallicam rabiem vinceret Romana virtus, docuerunt. Jam M. Manlius

unus agmine scandentes in Capitolium Gal-
 los detruxit. Et illis majoribus nostris cum
 haud dubiis Gallis in terra sua genitis res
 erat. Hi jam degeneres sunt, mixti, & Gal-
 lograci verè, quod appellantur; sicut in fru-
 gibus pecudibusque, non tantum semina ad
 servandam indolem valent, quantum terra
 proprietas cœlique, sub quo aluntur, mutat.
 Macedones, qui Alexandriam in Ægypto,
 qui Seleuciam ac Babyloniam, quique alias
 sparsas per Orbem terrarum colonias habent,
 in Syros, Parthos, Ægyptios degenerarunt.
 Massilia, inter Gallos sita, traxit aliquan-
 tum ab accolis animorum. Tarentinis quid ex
 Spartana dura illa & horrida disciplina man-
 sit? Generosius in sua quidquid sede gigni-
 tur; insitum alienæ terræ, in id, quo aliur,
 naturâ vertente se, degenerat. Phrygas igitur
 Gallicis oneratos armis, sicut in acie Antio-
 chi cecidistis, victos victores cadetis. Magis
 id vereor, ne parum inde gloriæ, quàm ne
 nimium belli sit. Attalus eos rex sæpe fudit
 fugavitque. Nolite existimare, belluas tan-
 tùm recens captas feritatem illam sylvestrem
 primò servare, deinde, quum diu manibus
 humanis alantur, mitescere; in hominum
 feritate mulcenda non eandem naturam esse.
 Eosdemne hos creditis esse, qui patres eorum
 avique fuerunt? Extorres inopiâ agrorum
 profecti domo per asperrimam Illyrici oram;
 Pæoniam inde & Thraciam, pugnando cum
 ferocissimis gentibus, emensi, has terras cepe-

LIBER XXXVIII. 187

nunt. Duratos eos tot malis exasperatosque accepit terra, quæ copiâ rerum omnium ^{U.c. 563. a.C. 184.} fagina- ret: uberrimo agro, mitissimo cælo, clementibus accolarum ingeniis, omnis illa, cum qua venerant, mansuesacta est feritas. Vobis, mehercule, Martis viris, cavenda ac fugienda quamprimum amœnitas est Asiæ: tantum hæ peregrinæ voluptates ad extinguendum vigorem animorum possunt; tantum contagio disciplina morisque accolarum valet. Hoc tamen feliciter evenit, quodd, sicut vim adversus vos nequaquam, ita famam apud Græcos parem illi antiquæ obtrinent, cum qua venerunt; bellicque gloriam victores eandem inter focios habebitis, quàm si servantes antiquum specimen animorum Gallos vicissetis.

XVIII. Concione dimissâ, missisque ad Eposognatum legatis, qui unus ex regulis & in Eumenis amicitia manserat, & negaverat Antiocho adversus Romanos auxilia, castra movit: primo die ad Alandrum flumen, postero ad vicum, quem vocant Tyscon, ventum. Eò legati Oroandensium quum venissent, amicitiam petentes, ducenta talenta iis sunt imperata; precantibusque, ut domum renuntiarent, potestas facta. Ducere inde exercitum consul ad Plitendum; deinde ad Alyattos castra posita. Eò missi ad Eposognatum redierunt, & legati cum illis reguli orantes, ac Tectosagis bellum inferret: *Ipsam in* ^{Galatiam ingreditur Romanis.}

 *eam gentem iturum Eposognatum, persuasurumque ut imperata faciant.* Data venia regulo. Duci inde exercitus per Axylon (quam vocant) terram coeptus. Ab re nomen habet: non ligni modo quidquam, sed ne spinas quidem, aut ullum aliud alimentum fert ignis. Fimo bubulo pro lignis utuntur. Ad Cuballum, Gallogræciæ castellum, castra habentibus Romanis apparuere cum magno tumultu hostium equites; nec turbarunt tantum stationes Romanas, repente inveci, sed quosdam etiam occiderunt: qui tumultus quum in castra perlatus esset, effusus repente omnibus portis equitatus Romanus fudit fugavitque Gallos, & aliquot fugientes occidit. Inde consul, ut qui jam ad hostes perventum cerneret, explorato deinde, & cum cura coacto agmine procedebat; & continentibus itineribus quum ad Sangarium flumen pervenisset, pontem, quia vado nusquam transitus erat, facere instituit. Sangarius, ex Adoreo monte per Phrygiam fluens, miscetur ad Bithyniam Thymbreti fluvio: inde major jam geminatis aquis per Bithyniam fertur, & in Propontidem sese effundit; non tamen tam magnitudine memorabilis, quam quod piscium accolis ingentem vim præbet. Transgressis ponte perfecto flumen, præter ripam euntibus Galli Matris Magnæ a Pessinunte occurrere cum insignibus suis, va-

U. c. 563.
a. C. 189.

ficinantes fanatico carmine, deam Romanis viam belli & victoriam dare, impetriumque ejus regionis. Accipere se omen quum dixisset consul, castra eo ipso loco posuit: postero die ad Gordium pervenit. Id haud magnum quidem oppidum est, sed plus, quàm mediterraneum, celebre & frequens emporium: tria maria pari ferme distantia intervallo habet, Hellespontum, ad Sinopen, & alterius oræ littora, quæ Cilices maritimi colunt: multarum magnarumque præterea gentium fines contingit, quarum commercium in eum maximè locum mutui usus contraxere: id tum desertum fugâ incolarum oppidum, repletum idem copiâ rerum omnium, invenerunt. Ibi stativa habentibus legati ab Epofognato venerunt, nuntiantes, *Profectum eum ad regulos Gallorum nihil æqui impetrasse: ex campestribus vicis agrisque frequentes demigrare, & cum conjugibus ac liberis, quæ ferre atque agere possint, præ se agentes portantesque, Olympum montem petere, ut inde armis locorumque situ sese tueantur.*

XIX. Certiora postea Oroandensium legati attulerunt. *Tolistoboiorum civitatem Olympum montem cepisse; diversos Testosagos alium montem, qui Magaba dicatur, petisse. Trocmos, conjugibus ac liberis apud Testosagos depositis, armatorum agmine Tolistobois statuisse auxilium ferre. Erant au-*

U.c.563.
A.C.183.

Gilli in
montes
confu-
giunt.

tem tunc trium populorum reguli Ortia-
 U.C. 563. gon, & Combolomarus, & Gaulotus. lis
 A.C. 183. hæc maximè belli ratio sumendi fuerat,
 quòd, quum montes editissimos ejus re-
 gionis tenerent, convectis omnibus, quæ
 ad usum quamvis longi temporis suffice-
 rent, tædio se fatigaturos hostem cense-
 bant. *Nam neque ausuros per tam ardua at-
 que iniqua loca subire eos; & si conaren-
 tur, vel parvâ manu prohiberi ac deturbari
 posse: nec quietos, in radicibus gelidorum
 montium sedentes, frigus, aut inopiam la-
 turos.* Et quum ipsa altitudo locorum eos
 tutaretur, fossam quoque & alia muni-
 menta verticibus iis, quos infederant,
 circumjecere. Minima apparatûs missilium
 telorum cura fuit, quòd saxa affatim præbi-
 turam asperitatem ipsam locorum crede-
 bant.

XX. Consul, quia non cominus pu-
 gnam, sed procul locis oppugnandis, fu-
 turam præceperat animo, ingentem vim
 pilorum, velitarium hastarum, sagittarum,
 glandisque, & modicorum, qui fundâ
 mitti possent, lapidum paraverat; instruc-
 tusque missilium apparatu ad Olympum
 montem ducit, & a quinque ferme milli-
 bus locat castra. Postero die cum quadrin-
 gentis equitibus & Attalo progressum eum,
 ad naturam montis situmque Gallicorum
 castrorum visendum, equites hostium, du-
 plex numerus, effusi castris in fugam aver-

Consul
 ad Olym-
 pum
 montem
 ducit,
 quem ce-
 perant
 Tolisto-
 boii.

terunt: occisi quoque pauci fugientium, U. c. 563.
a. C. 1896
vulnerati plures. Tertio die cum omnibus ad loca exploranda profectus, quia nemo hostium extra munimenta processit, tutò circumvectus montem, animadvertit, meridianâ regione terrenos, & placidè acclivos ad quemdam finem colles esse, ad Septentrionem arduas & rectas propè rupes; atque, omnibus ferme aliis inviis, itinera tria esse: unum medio monte, quâ terrena erant: duo difficilia, ab hiberno solis ortu, & ab æstivo occasu. Hæc contemplatus, eo die sub ipsis radicibus posuit castra: postero die, sacrificio factò, quum primis hostiis litasset, trifariam exercitum divisum ducere ad hostem pergit: ipse cum maxima parte copiarum, quâ æquissimum aditum præbebat mons, ascendit. L. Manlium fratrem ab hiberno ortu, quoad loca patiantur, & tutò possit, subire jubet: si qua periculosa & prærupta occurrant, non pugnare cum iniquitate locorum, neque inexsuperabilibus vim afferre; sed obliquo monte ad se declinare, & suo agmini conjungi. C. Helvium cum tertia parte circumire sensim per infima montis, deinde ab æstivo occasu erigere agmen. Et Attali auxilia trifariam æquo numero divisit: secum esse ipsum juvenem iussit. Equitatum cum elephantis in proxima tumulis planitie reliquit. Edictum præfectis, ut intenti, quid ubique gera-

~~U. c. 563.~~ tur, animadvertant; opemque ferre, quod
 U. c. 563. postulent res, properent.
 a. C. 189.

XXI. Galli, duobus lateribus satis fidentes invia esse, ab ea parte, quæ in meridiem vergeret, ut armis clauderent viam, quatuor ferme millia armatorum ad tumulum, imminentem viæ minùs mille passuum a castris, occupandum mittunt; eo se rati velut castello iter impedituros. Quod ubi Romani viderunt, expediunt sese ad pugnam: ante signa modico intervallo velites eunt, & ab Attalo Cretenses sagittarii, & funditores, & Tralli, & Thracæ: signa peditum, ut per arduum, leni gradu ducuntur, ita præ se habentium scuta, ut missilia tantum vitarent, pede collato non viderentur pugnaturi. *Prælium committitur.* Missilibus ex intervallo loci prælium commissum est, primò par, Gallos loco adjuvante, Romanos varietate & copiâ telorum. Procedente certamine, nihil jam æqui erat: scuta longa, ceterum ad amplitudinem corporum parum lata, & ea ipsa plana, malè tegebant Gallos. Nec jam tela alia habebant, præter gladios; quorum, quum manum hostis non consereret, nullus usus erat. Saxis, nec modicis, ut quæ non præparassent, sed quod cuique temere trepidanti ad manum venisset, ut insueti, nec arte nec viribus adjuvantes ictum, utebantur: sagittis, glande, jaculis incauti ab *Missilibus Gallis turbantur.* omni parte configebantur; nec, quid agerent,

rent, irâ & pavore obcæcatis animis, cernebant; & erant deprehensi genere pugnae, in quod minimè apti sunt. Nam quemadmodum cominus, ubi in vicem pati & inferre vulnera licet, accendit ira animos eorum; ita, ubi ex occulto & procul levibus telis vulnerantur, nec, quò ruant cæco impetu, habent, velut feræ transfixæ, in suos temere incurrunt. De-tegebat vulnera eorum, quòd nudi pugnant, & sunt fusa & candida corpora, ut quæ numquam, nisi in pugna, nudentur: ita & plus sanguinis e multa carne fundebatur, & foediores patebant plagæ, & candor corporum magis sanguine atro maculabatur. Sed non tam patentibus plagis moventur: interdum insectâ cute, ubi latior, quàm altior plaga est, etiam gloriosius se pugnare putant. Iidem, quum aculeus sagittæ aut glandis, abditæ introrsus, tenui vulnere in speciem urit, & scrutantes quæ vellant, telum non sequitur; tum, in rabiem & pudorem tam parvæ perimentis pestis versi, prosternunt corpora humi, sic ut passim procumberent. Alii, ruentes in hostem, undique configebantur; &, quum cominus venerant, gladiis a velitibus trucidabantur. Hic miles tripedalem parmam habet, & in dextra hastas, quibus eminus utitur: gladio Hispaniensi est cinctus: quòd si pede collato pugnandum est, translatis in lævam hastis,

Tomus VI.

I

U.C. 563.
A.C. 189.

~~stringit gladium.~~ Pauci supererant jam Gallorum : qui, postquam ab levi armatura superatos se viderunt, & instare legionum signa, effusâ fugâ castra repetunt, pavoris & tumultûs jam plena ; ut ubi feminae, puerique, & alia imbellis turba permixta esset. Romanos victores deserti fugâ hostium acceperunt tumuli.

*Effusâ
fugâ cas-
tra repe-
runt.*

XXII. Sub idem tempus L. Manlius & C. Helvius, quum, quoad viam colles obliqui dederunt, escendissent, postquam ad invia ventum est, flexere iter in partem montis, quæ una habebat iter ; & sequi consulis agmen modico uterque intervallo, velut ex composito, cœperunt, quod primò optimum factu fuisset, in id necessitate ipsâ compulsi. Subsidia enim in talibus iniquitatibus locorum maximo sæpe usui fuerunt ; ut primis fortè deturbatis, secundi & tegant pulsos, & integri pugnam excipiant. Consul, postquam ad tumulos, ab levi armatura captos, prima signa legionum pervenerunt, respirare & conquiescere paulisper militem jubet ; simul strata per tumulos corpora Gallorum ostentat : *Et, quum levis armatura tale prælium ediderit, quid ab legionibus, quid ab justis armis, quid ab animis fortissimorum militum expectari ? Castra illis capienda esse, in quæ compulsus ab levi armatura hostis trepidet.* Præcedere tamen jubet levem armaturam ; quæ, quum staret agmen, col-

ligendis per tumultos telis, ut missilia sufficerent, haud segne id ipsum tempus consumpserat. Jam castris appropinquabant; & Galli, ne parum se munimenta sua tenerent, armati pro vallo constiterant: obruti deinde omni genere telorum, quum, quò plures ac densiores erant, eò minùs vani quidquam intercideret teli, intra vallum momento temporis compelluntur, stationibus tantum firmis ad ipsos aditus portarum relictis. In multitudinem, compulsum in castra, vis ingens missilium telorum conjiciebatur; & vulnerari multos, clamor, permixtus mulierum atque puorum ploratibus, significabat. In eos, qui portas stationibus suis clauferant, legionum antesignani pila conjecerunt: hi verò non vulnerabantur, sed, transverberatis scutis, plerique inter se conferti hærebant: nec diutius impetum Romanorum sustinuerunt.

XXIII. Patentibus jam portis, priusquam irrumperent victores, fuga e castris Gallorum in omnes partes facta est: ruunt cæci <sup>Castra Gallo-
rum capiuntur.</sup> per vias, per invia: nulla præcipitia saxa, nullæ rupes obstant: nihil præter hostem metuunt: itaque plerique præcipites per vastam altitudinem prolapsi aut debilitati exanimantur. Consul, castris captis, direptione prædæque abstinet militem: sequi pro se quemque, & instare, & percussis pavorem addere jubet. Supervenit & alte-

^{U.C. 563.}
^{a.C. 189.}
 rum cum L. Manlio agmen ; nec eos castra
 intrare finit : protinus ad persequendos
 hostes mittit ; & ipse paulò post , traditâ
 captivorum custodiâ tribunis militum , se-
 quitur , debellatum ratus , si in illo pavore
 quàm plurimi cæsi forent , aut capti. Egresso
 consule , C. Helvius cum tertio agmine
 advenit ; nec continere suos a direptione
 castrorum valuit ; prædaque eorum , ini-
 quissimâ sorte , qui pugnae non interfue-
 rant , facta est. Equites diu , ignari & pu-
 gnæ & victoriæ suorum , steterunt : deinde
 & ipsi , quantum equis subire poterant ,
 sparsos fugâ Gallos circa radices montis
 confectati cecidere , aut cepere. Numerus
 interfectorum haud faciliè iniri potuit , quia
 latè inter omnes amfractus montium fuga-
 que & cædes fuit ; & magna pars rupibus
 inviis in profundæ altitudinis convalles
 delapsa est , pars in sylvis vepribusque oc-
 cisa. Claudius , qui bis pugnatum in Olym-
 po monte scribit , ad quadraginta millia
 hominum cæsa , auctor est. Valerius An-
 tias , qui magis immodicus in numero au-
 gendo esse solet , non plus decem millia.
 Numerus captivorum haud dubiè millia
 quadraginta explevit , quia omnis generis
 ætatisque turbam secum traxerant , demi-
 grantium magis , quàm in bellum euntium ,
 modo. Consul , armis hostium in uno con-
 crematis cumulo , ceteram prædam con-
 ferre omnes jussit ; & aut vendidit , quod

ejus in publicum redigendum erat, aut cum cura, ut quàm æquissima esset, per milites divisit. Laudati quoque pro concione omnes sunt, donatique pro merito quisque, ante omnes Attalus, summo ceterorum assensu: nam singularis ejus juvenis quum virtus & industria in omnibus laboribus periculisque, tum modestia etiam fuerat.

XXIV. Supererat bellum integrum cum Tectosagis. Ad eos profectus consul, tertius castris Ancyram, nobilem in illis locis urbem, pervenit, unde hostes paulò plus decem millia aberant. Ubi quum stativa essent, facinus memorabile a captiva factum est. Ortiagontis reguli uxor formâ eximiâ custodiebatur inter plures captivas, cui custodiæ centurio præerat, & libidinis & avaritiæ militaris. Is primò ejus animum tentavit; quem quum abhorrentem a voluntario videret stupro, corpori, quod servum fortunâ erat, vim fecit. Deinde, ad leniendam indignitatem injuriæ, spem redditûs ad suos mulieri facit; & ne eam quidem, ut amans, gratuitam: certo aurî pondere pactus, ne quem conscium suorum haberet, ipsi permittit, ut, quem vellet, unum ex captivis nuntium ad suos mitteret. Locum prope flumen constituit; quò duo, ne plus, necessarii captivæ cum auro venirent nocte insequenti ad eam accipiendam. Fortè ipsius mulieris servus

In Tectosagos proficiscitur Consol

Galla captiva facinus

~~U. c. 563.~~ que millia ferè processisset, nec multum
 U. c. 563.
 a. C. 189.
 a constituto loco abesset; repentè concitatis equis cum impetu hostili videt Gallos venientes. Constituit agmen, & expedire tela animosque equitibus jussis, primò constanter initium pugnae accepit, nec cessit: dein, quum prægravaret multitudo, cedere sensim, nihil confusis turmarum ordinibus, cœpit: postremò, quum jam plus in mora periculi, quàm in ordinibus conservandis præsidii esset, omnes passim in fugam effusi sunt. Tum verò instare dissipatis Galli, & cædere; magnaque pars oppressa foret, ni statio pabulatorum, sexcenti equites, occurrissent. Ii, procul clamore pavido suorum exaudito, quum tela equosque expedissent, integri profligatam pugnam acceperunt. Itaque versa extemplo fortuna est, versus in victores a victis terror: & primo impetu fusi Galli sunt, & ex agris concurrebant pabulatores, & undique obvius hostis Gallis erat; ut ne fugam quidem facilem aut tutam haberent, quia recentibus equis Romani fessos sequebantur. Pauci ergo effugerunt: captus est nemo; major multò pars per fidem violati colloquii pœnas morte luerunt. Romani, ardentibus irâ animis, postero die omnibus copiis ad hostem perveniunt.

XXV. Biduum naturâ montis per se ipsum explorandâ, ne quid ignoti esset, *Prælium* absumpsit consul: tertio die quum auspi-

tio operam dedisset, deinde immolasset, ~~-----~~
 in quatuor partes divisas copias educit; ^{U. c. 163.}
 duas ut medio monte duceret, duas ab ^{1. C. 163.}
 lateribus ut adversus cornua Gallorum eri-
 geret. Hostium quod roboris erat, Tecto-
 fagi & Trocmi mediam tenebant aciem,
 millia hominum quinquaginta: equitatum
 (quia equorum nullus inter inæquales ru-
 pes usus erat) ad pedes deductum, decem
 millia hominum, ab dextro locaverunt
 cornu. Ariarathis Cappadoces & Morzi
 auxiliares in lævo quatuor ferme millium
 numerum explebant. Consul, sicut in
 Olympo monte, prima in acie locatâ levi
 armaturâ, telorum omnis generis ut æquæ
 magna vis ad manum esset, curavit. Ubi
 appropinquant, omnia eadem utrimque,
 quæ fuerant in priore prælio, erant præ-
 ter animos, & victoribus ab re secunda
 auctos, & hostibus fractos; quia, etsi non
 ipsi victi erant, suæ gentis hominum cla-
 dem pro sua ducebant: itaque a paribus
 initiis cœpta res eundem exitum habuit.
 Velut nubes levium telorum coniecta obruit
 aciem Gallorum; nec aut procurrare quis-
 quam ab ordinibus suis, ne nudarent un-
 dique corpus ad ictus, audebant; & stan-
 tes, quò densiores erant, hòc plura, ve-
 lut destinatum petentibus, vulnera acci-
 piebant. Consul, jam per se turbatis si le-
 gionum signa ostendisset, versuros extem-
 plo in fugam omnes ratus, receptis in-

ter ordines velitibus, & aliâ turbâ auxili-
 U. c. 563. liorum, aciem promovit.

a. C. 189.

Vincunt XXVII. Galli, & memoriâ Tolisto-
 Romani. boiorum cladis territi, & inhærentia cor-
 poribus gerentes tela, fessique & stando &
 vulneribus, ne primum quidem impetum
 & clamorem Romanorum tulerunt. Fuga
 ad castra inclinavit: sed pauci intra mu-
 nimenta sese recepere: pars major, dex-
 trâ lævâque prælati, quâ quemque impe-
 tus tulit, fugerunt: victores, usque ad
 castra secuti, ceciderunt terga; deinde in
 castris cupiditate prædæ hæserunt, nec se-
 quebatur quisquam. In cornibus Galli diu-
 tius steterunt, quia seriùs ad eos perven-
 tum est; ceterum ne primum quidem con-
 jectum telorum tulerunt. Consul, qui in-
 gressos in castra ab direptione abstrahere
 non poterat, eos, qui in cornibus fuerant,
 protinus ad sequendos hostes misit: per
 aliquantum spatium secuti, non plus tamen
 octo millia hominum in fuga (nam pugna
 nulla fuit) ceciderunt: reliqui flumen Ha-
 lyn trajecerunt. Romanorum magna pars
 eâ nocte in hostium castris mansit; cete-
 ros in sua castra consul reduxit: postero
 die captivos prædamque recensuit; quæ
 tanta fuit, quantam avidissima rapiendi
 gens, quum cis montem Taurum omnia
 armis per multos tenuisset annos, coacer-
 vare potuit. Galli, ex dissipata passim fuga
 in unum locum congregati, magna pars

saucii aut inermes, nudati omnibus rebus, ~~=====~~
 oratores de pace ad consulem miserunt. <sup>U.c. 563.
a.C. 189.</sup>
 Eos Manlius Ephesum venire iussit: ipse
 (jam enim medium autumnus erat) locis
 gelidis propinquitate Tauri montis ex-
 cedere properans, victorem exercitum in hi-
 berna maritimæ oræ reduxit.

XXVIII. Dum hæc in Asia geruntur, <sup>Censura
acta.</sup>
 in ceteris provinciis tranquillæ res fuerunt.
 Censores Romæ T. Quintius Flamininus
 & M. Claudius Marcellus senatum perle-
 gerunt: princeps in senatu tertium lectus
 P. Scipio Africanus: quatuor soli præteriti
 sunt, nemo curuli usus honore. Et in equi-
 tatu recensendo mitis admodum censura
 fuit. Substructionem super Æquimælium in
 Capitolio, & viam silice sternendam a
 porta Capena ad Martis locaverunt. Cam-
 pani, ubi censerentur, senatum consulue-
 runt: decretum, uti Romæ censerentur.
 Aquæ ingentes eo anno fuerunt. Tiberis
 duodecies campum Martium planaue ur-
 bis inundavit. Ab Cn. Manlio consule bello <sup>Fulvius
Cephal-
leniam
recipit.</sup>
 in Asia cum Gallis perfecto, alter consul
 M. Fulvius, perdomitis Ætolis, quum tra-
 jecisset in Cephalleniam, circa civitates in-
 sulæ misit percunctatum, utrum se dedere
 Romanis, an belli fortunam experiri, mal-
 lent? Metus ad omnes valuit, ne dedi-
 tionem recusarent: obsides inde impera-
 tos pro viribus inopis populi, videnos Ne-
 siotæ, Cranii, Palenses, & Samæi dede-

U. c. 563.
 a. C. 189.
 Samæi
 desci-
 sunt.

 runt. Insperata pax Cephallenia affulserat; quum repentè una civitas, incertum quam ob causam, Samæi desciverunt. Quia opportuno loco urbs posita esset, timuisse se aiebant, ne demigrare cogerentur ab Romanis: ceterum ipsine sibi eum finxerint metum, & timore vano quietem exsuerint, an jactata sermonibus res apud Romanos perlata ad eos sit, nihil comperti est; nisi quòd, datis jam obsidibus, repentè portas clauferunt; & ne suorum quidem precibus (miserat enim sub muros consul ad tentandam misericordiam parentum populariumque) desistere ab incepto voluerunt. Oppugnari deinde, postquam nihil pacati respondebatur, cœpta urbs est: apparatus omnem tormentorum machinarumque transvectum ab Ambraciæ oppugnatione habebat; & opera, quæ facienda erant, impigre milites perfecerunt: duobus igitur locis admoti arietes quatiebant muros.

Oppugnatur.

XXIX. Nec ab Samæis quidquam, quo aut opera, aut hostis arceri posset, prætermisum est: duabus tamen maximè resistebant rebus; unâ, interiorem semper juxtà validum pro diruto novum obstruentes murum; alterâ, eruptionibus subitis, nunc in opera hostium, nunc in stationes: & plerumque iis præliis superiores erant. Una ad coercendos inventa haud magna memoratu res est. Centum funditores ab

Ægio & Patris & Dymis acciti. A pueris
 ii, more quodam gentis, saxis globosis,
 quibus ferme arenæ immixtis strata littora
 sunt, fundâ mare apertum incessentes,
 exercebantur: itaque longius certiûsque &
 validiore ictu, quàm Balearis funditor, eo
 telo usi sunt. Et est non simplicis habenæ,
 ut Balearica aliarumque gentium funda;
 sed triplex scutale, crebris futuris dura-
 tum, ne fluxâ habenâ volutetur in jactu
 glans, sed, librata quum sederit, velut
 nervo missa excutiat: coronas modici
 circuli magno ex intervallo loci assueti tra-
 jicere, non capita solum hostium vulnera-
 bant, sed quem locum destinassent oris.
 Eæ fundæ Samæos cohibuerunt, ne
 tam crebrò, neve tam audacter erumpe-
 rent; adeo ut precarentur ex muris Achæos,
 ut parumper abscederent, & se, cum Ro-
 manis stationibus pugnantes, quietè specta-
 rent. Quatuor menses obsidionem Same
 sustinuit. Quum ex paucis quotidie aliqui
 eorum caderent, aut vulnerarentur, & qui
 superarent, fessi & corporibus, & animis
 essent; Romani nocte per arcem, quàm
 Cyatidem vocant (nam urbs, in mare
 devexa, in occidentem vergit) muro su-
 perato, in forum pervenerunt. Samæi,
 postquam captam urbis partem ab hostibus
 senserunt, cum conjugibus ac liberis in
 majorem refugerunt arcem: inde postero
 die dediti, direptâ urbe, sub corona omnes
 venierunt.

U.C. 563.
 a. C. 189.

Fundito-
 res Achæi

~~U.C. 189.~~ XXX. Consul, compositis rebus Cephal-
 U.C. 189. leniæ, præsidio Samæ imposito, in Pelo-
 Conf. in ponnesum, jamdiu arcessentibus Ægiensibus
 Pelopon- bus maximè ac Lacedæmoniis, trajecit.
 nesum
 trajecit. Ægium, a principio Achaici concilii, sem-
 per conventus gentis indicti sunt; seu di-
 gnitati urbis id, seu loci opportunitati da-
 tum est. Hunc morem Philopœmen eo pri-
 mum anno labefactare conatus, legem pa-
 rabat ferre, ut in omnibus civitatibus, quæ
 Achaici concilii essent, in vicem conven-
 tus agerentur; & sub adventum consulis,
 Damiurgis civitatum, qui summus est ma-
 gistratus, Ægium evocantibus, Philopœ-
 men (prætor tum erat) Argos conventum
 edixit; quò quum appareret omnes ferè
 conventuros, consul quoque, quamquam
 Ægiensium favebat causæ, Argos venit:
 ubi quum disceptatio fuisset, & rem in-
 clinatam cerneret, incepto destitit. Lacedæ-
 monii deinde eum in sua certamina aver-
 terunt. Sollicitam eam civitatem exsules
 maximè habebant; quorum magna pars in
 maritimis Laconicæ oræ castellis, quæ
 omnis adempta erat, habitabant: id ægre
 patientes Lacedæmonii, ut aliquà liberum
 ad mare haberent aditum, si quando Ro-
 mam aliòve quò mitterent legatos, simul-
 que ut emporium & receptaculum pere-
 grinis mercibus ad necessarios usus esset,
 nocte adorti vicum maritimum, nomine
 Lan, improvisò occupavere. Vicani, quique

ibi exsules habitabant, primò inopinatà re
 territi sunt; deinde, sub lucem congregati,
 levi certamine expulerunt Lacedæmonios:
 terror tamen omnem maritimam oram
 pervasit; legatosque communiter, & cas-
 tella omnia vicique, & exsules, quibus ibi
 domicilia erant, ad Achæos miserunt.

XXXI. Philopœmen prætor, jam inde
 ab initio exsulum causæ & amicus, & auc-
 tor semper Achæis minuendi opes & auc-
 toritatem Lacedæmoniorum, concilium que-
 rentibus dedit; decretumque eo referente
 factum est, *Quum in fidem Achæorum tu-
 telamque T. Quintius & Romani Laconicæ
 oræ castella & vicos tradidissent, &, quum
 abstinere his ex fœdere Lacedæmonii deberent,
 Las vicus oppugnatus esset, cædesque ibi
 facta; qui ejus rei auctores affinesque essent,
 nisi dederentur Achæis, violatum videri fœ-
 dus.* Ad exposcendos eos legati extemplo
 Lacedæmonem missi sunt. Id imperium
 adeo superbum & indignum Lacedæmoniis
 visum est, ut, si antiqua civitatis fortuna
 esset, haud dubiè arma extemplo capturi
 fuerint: maximè autem consternavit eos
 metus, si semel primis imperiis obediendo
 jugum accepissent, ne, id quod jamdiu
 moliretur, Philopœmen exsulibus Lacedæ-
 monem traderet. Furentes igitur irâ, tri-
 ginta hominibus ex factione, cum qua con-
 siliorum aliqua societas Philopœmeni atque
 exsulibus erat, interfectis, decreverunt re-

*Decre-
 tum A-
 chæorum
 in Lacedæ-
 moniis.*

~~U. C. 563.~~
~~A. C. 189.~~ nuntiandam societatem Achæis ; legatosque extemplo Cephalleniam mittendos, qui consuli M. Fulvio, quique Romanis Lacedæmonem dederent ; orarentque eum, ut veniret in Peloponnesum ad urbem Lacedæmonem in fidem ditionemque populi Romani accipiendam.

*Achai in
 Lacedæ-
 monios
 bellum
 dicer-
 nunt.*

XXXII. Id ubi legati ad Achæos retulerunt, omnium civitatum, quæ ejus concilii erant, consensu bellum Lacedæmonii indictum est : ne extemplo gereretur, hiems impediit. Incurfionibus tamen parvis, latrocinii magis quàm belli modo, non terrâ tantum, sed etiam navibus a mari fines eorum vastati. Hic tumultus consulem in Peloponnesum adduxit ; jussuque ejus Elin concilio indicto, Lacedæmonii ad disceptandum acciti. Magna ibi non disceptatio modò, sed etiam altercatio fuit ; cui consul, quum alia, satis ambitiosè partem utramque fovendo, incerta respondisset, unâ denuntiatione, ut bello abstinerent, donec Romam legatos ad senatum misissent, finem imposuit. Utrunque legatio missa Romam est : exsules quoque Lacedæmoniorum suam causam legationemque Achæis injunxerunt. Diophanes & Lycortas, Megalopolitani ambo, principes legationis Achæorum fuerunt ; qui, dissidentes in republica, tum quoque minimè inter se convenientes orationes habuerunt. Diophanes senatui disceptationem om-

*Legati
 ab utrif-
 que Ro-
 mam mit-
 tuntur.*

nium rerum permittebat : *Eos optimè controversias inter Achæos ac Lacedæmonios finituros esse* : Lycortas ex præceptis Philopœmenis postulabat, ut Achæis, ex fœdere ac legibus suis, quæ decressent, agere liceret; libertatemque sibi illibatam, cujus ipsi auctores essent, præstarent. Magnæ auctoritatis apud Romanos tum gens Achæorum erat : novari tamen nihil de Lacedæmoniis placebat : ceterum responsum ita perplexum fuit, ut & Achæi sibi de Lacedæmone permissum acciperent; & Lacedæmonii non omnia concessa iis interpretarentur.

XXXIII. Hac potestate immodicè Achæi ac superbè usi sunt. Philopœmeni continuatur magistratus; qui veris initio exercitu indicto, castra in finibus Lacedæmoniorum posuit : legatos deinde misit ad deposcendos auctores defectionis; & civitatem in pace futuram, si id fecissent, pollicens, & illos nihil indictâ causâ passuros. Silentium præ metu ceterorum fuit : quos nominatim depoposcerat, ipsi se ituros professi sunt, fide acceptâ ab legatis, vim abfuturam, donec causam dixissent : ierunt alii etiam illustres viri, & advocati privati, & quia pertinere causam eorum ad rempublicam censebant. Numquam aliàs exsules Lacedæmoniorum Achæi secum adduxerant in fines; quia nihil æquè alienaturum animos civitatis videbatur : tunc

U. C. 563.
A. C. 189.

Exercitûs totius propè antesignani exsules
U. c. 563.
 a. C. 189.
 Lacedæmonii principes
 violantur ab exsulibus. erant. Ii venientibus Lacedæmoniis ad portam castrorum agmine facto occurrerunt; & primò laceffere jurgiis: deinde, alteratione ortâ, quum accenderentur iræ, ferocissimi exsulum impetum in Lacedæmonios fecerunt. Quum illi deos & fidem legatorum testarentur, & legati, & prætor summovertet turbas, & protegeret Lacedæmonios, vinculaque jam quosdam injicientes arceret, crescebat tumultu concitato turba. Et Achæi ad spectaculum primò concurrebant; deinde vociferantibus exsulibus quæ passi forent, & orantibus opem, affirmantibusque simul, *Numquam talem occasionem habituros, si eam pratermisissent: sædus, quod in Capitolio, quod Olympiæ, quod in arce Athenis sacratum fuisset, irritum per illòs esse: priusquam alio de integro sædere obligarentur, noxios puniendos esse:* accensa his vocibus multitudo ad vocem unius, qui, ut ferirent, inclamavit, saxa conjecit; atque ita septemdecim, quibus vincula per tumultum injecta erant, interfecti sunt: sexaginta tres postero die comprehensi, a quibus prætor vim arcuerat, non quia salvos vellet, sed quia perire causâ indictâ nolebat, objecti multitudini iratæ, quum averfis auribus pauca locuti essent, damnati omnes, & traditi sunt ad supplicium.

XXXIV. Hoc metu injecto, Lacedæ-

LIBER XXXVIII. 211

monii imperatum primùm, ut muros di-
 ruerent, deinde ut omnes externi auxilia-
 res, qui mercede apud tyrannos milita-
 sent, terrâ Laconicâ excederent; tum, uti;
 quæ servitia tyranni liberaissent (ea magna
 multitudo erat) ante diem certam abirent;
 qui ibi mansissent, eosprehendendi, ven-
 dendi, abducendi Achæis jus esset: Ly-
 curgi leges, moresque abrogarent: Achæo-
 rum assuescerent legibus institutisque: ita
 unius eos corporis fore, & de omnibus
 rebus facilius consensuros. Nihil obedi-
 tius fecerunt, quàm ut muros diruerent;
 nec ægrius passi sunt, quàm exsules reduci.
 Decretum Tegeæ in concilio communi
 Achæorum de restituendis iis factum est;
 & mentione illatâ, externos auxiliares
 dimissos, & Lacedæmoniis adscriptos (ita
 enim vocabant, qui a tyrannis liberatierant)
 urbe excessisse, in agros dilapsos; prius-
 quam dimitteretur exercitus, ire præto-
 rem cum expeditis, & comprehendere id
 genus hominum, & vendere jure prædæ
 placuit. Multi comprehensi venierunt: por-
 ticus ex ea pecunia Megalopoli permissu
 Achæorum resecta est, quam Lacedæmo-
 nii diruerant. Et ager Belbinates, quem in-
 juriâ tyranni Lacedæmoniorum possede-
 rant, restitutus eidem civitati, ex decreto
 vetere Achæorum, quod factum erat, Phi-
 lippo Amyntæ filio regnante. Per hæc, ve-
 lut enervata civitas Lacedæmoniorum diu

U.C. 563.
 a.C. 189.
Leges
pacis dico
te Lacedæ-
moniiis

~~U. c. 563.~~ Achæis obnoxia fuit : nulla tamen res tanto
 U. c. 189. erat damno, quàm disciplina Lycurgi, cui
 per septingentos annos assueverant, sublata.

*Disci-
 plina
 Lycurgi
 sublata.
 Comitias.*

XXXV. A concilio, ubi apud consulem inter Achæos Lacedæmoniosque disceptatum est, M. Fulvius, quia jam in exitu annus erat, comitiorum causâ profectus Romam, creavit consules M. Valerium Messallam & C. Livium Salinatorem, quum M. Æmilium Lepidum inimicum, eo quoque anno petentem, dejecisset. Prætores inde creati Q. Marcius Philippus, M. Claudius Marcellus, C. Stertinius, C. Atinius, P. Claudius Pulcher, L. Manlius Acidinus. Comitibus perfectis, consulem M. Fulvium in provinciam ad exercitum redire placuit; eique & collegæ Cn. Manlio imperium in annum prorogatum est. Eo anno in ædem Herculis signum dei ipsius ex decemviro- rum responso, & sejuges in Capitolio aurati a P. Cornelio positi : consulem dedisse inscriptum est. Et duodecim clypea aurata ab ædilibus curulibus, P. Claudio Pulchro & Ser. Sulpicio Galba, sunt posita ex pecunia, quâ frumentarios ob annonam compressam damnarunt. Et ædilis plebis Q. Fulvius Flaccus duo signa aurata, uno reo damnato (nam separatim accusaverant) posuit : collega ejus A. Cæcilius neminem condemnavit. Ludi Romani ter, plebei quinquies toti instaurati. M. Valerius Messalla inde, & C. Livius

Salinator consulatum idibus Martiis quum
 inissent, de republica, deque provinciis
 & exercitibus senatum consuluerunt. De
 Ætolia & Asia nihil mutatum est. Con-
 sulibus, alteri Pisæ cum Liguribus, alteri
 Gallia provincia decreta est: comparare
 inter se, aut sortiri iussi, & novos exer-
 citus, binas legiones, scribere, & ut so-
 ciis Latini nominis quina dena millia pe-
 ditum imperarent, & mille ducentos equi-
 tes. Messallæ Ligures, Salinatori obtigit
 Gallia. Prætores inde sortiti sunt. M. Clau-
 dio urbana, P. Claudio peregrina jurisdic-
 tio evenit. Q. Marcius Siciliam, C. Ster-
 tinus Sardiniam, L. Manlius Hispaniam
 citeriorem, C. Atinius, ulteriorem est for-
 titus.

XXXVI. De exercitibus ita placuit: e
 Gallia legiones, quæ sub C. Lælio fuerant,
 ad M. Tuccium proprætorem in Bruttios
 traduci; & qui in Sicilia esset, dimitti
 exercitum; & classem, quæ ibi esset, Ro-
 mam reducere M. Sempronium propræto-
 rem. Hispaniis legiones singulæ, quæ tum
 in iis provinciis erant, decretæ; & ut terna
 millia peditum, ducenos equites ambo
 prætores in supplementum sociis impera-
 rent, secumque transportarent. Priusquam
 in provincias novi magistratus proficisce-
 rentur, supplicatio in triduum pro colle-
 gio decemvirorum imperata fuit in omni-
 bus compitis, quod luce inter horam ter-

U.c. 564.
 a. C. 188.
 M. Va-
 lerio,
 C. Livio
 Coss.
 Provin-
 cia.

Exerci-
 tus.

Ftiam ferme & quartam tenebræ obortæ
 fuerant ; & novemdiale sacrificium indic-
 tum est, quodd in Aventino lapidibus pluvis-
 set. Campani, quum eos ex senatuscon-
 sulto, quod priore anno factum erat, cen-
 sores Romæ censeri coegissent (nam antea
 incertum fuerat, ubi censerentur) petie-
 runt, ut sibi cives Romanas ducere uxores
 liceret ; & , si qui prius duxissent, ut ha-
 bere eas ; & ante eam diem nati, uti iusti
 sibi liberi heredesque essent : utraque res
 impetrata. De Formianis Fundanisque mu-
 nicipibus & Arpinatibus C. Valerius Tap-
 pus tribunus plebis promulgavit, uti iis
 suffragii latio (nam antè sine suffragio ha-
 buerant civitatem) esset. Huic rogationi
 quatuor tribuni plebis, quia non ex aucto-
 ritate senatûs ferretur, quum intercede-
 rent, edocti, populi esse, non senatûs jus,
 suffragium, quibus velit, impartiri, desti-
 terunt incepto. Rogatio perlata est, ut in
 Æmilia tribu Formiani & Fundani, in Cor-
 nelia Arpinates ferrent ; atque in his tri-
 bubus tum primùm ex Valerio plebiscito
 censi sunt. M. Claudius Marcellus censor,
 forte superato T. Quintio, lustrum condi-
 dit : censa sunt civium capita ducenta quin-
 quaginta octo millia trecenta decem &
 octo. Lustrum perfecto, consules in provin-
 cias profecti sunt.

*Legationes
 Asia ad
 Manlium*

XXXVII. Hieme eâ, quâ hæc Romæ
 gesta sunt, ad Cn. Manlium, consulem

primū, deinde proconsule, hibernantem in Asia, legationes undique ex omnibus civitatibus gentibusque, quæ cis Taurum montem incolunt, conveniebant; & ut clarior nobiliorque victoria Romanis de rege Antiocho fuit, quàm de Gallis, ita lætior sociis erat de Gallis, quàm de Antiocho. Tolerabilior regia servitus fuerat, quàm feritas immanium barbarorum, incertusque in dies terror, quò velut tempestas eos populantes inferret: itaque, ut quibus libertas Antiocho pulso, pax Gallis domitis, data esset; non gratulatum modò venerant, sed coronas etiam aureas, pro suis quæque facultatibus, attulerant. Et ab Antiocho legati, & ab ipsis Gallis, ut pacis leges dicerentur, & ab Ariarathe rege Cappadocum venerunt, ad veniam petendam luendamque pecuniâ noxam, quòd auxiliis Antiochum juvisset. Huic sexcenta talenta argenti sunt imperata. Gallis responsum, quum Eumenes rex venisset, tum daturum iis leges: civitatum legationes cum benignis responsis, lætiores etiam quàm venerant, dimissæ. Antiochi legati pecuniam in Pamphyliam, frumentumque ex pacto cum L. Scipione fœdere jussi advehere: eò se cum exercitu venturum. Principio deinde veris, lustrato exercitu, profectus, die octavo Apameam venit: ibi triduum stativis habitis, tertiis rursus ab Apamea castris in Pamphyliam, quò

U. c. 564.
a. C. 188.

pecuniam frumentumque regio convehere jufferat, pervenit : duo millia & quingenta talenta argenti accepta Apameam deportantur ; frumentum exercitui dividitur. Inde ad Pergam ducit, quæ una in iis locis regio tenebatur præsidio. Appropinquanti præfectus præsidii obuius fuit, triginta dierum tempus petens, ut regem Antiochum de urbe tradenda consuleret : dato tempore, ad eam diem præsidio decessum est. A Perga, L. Manlio fratre cum quatuor millibus militum Oroanda, ad reliquum pecuniæ ex eo, quod pepigerant, exigendum misso, ipse, quia Eumenem regem & decem legatos ab Roma Ephesum venisse audierat, iussis sequi Antiochi legatis, Apameam exercitum reduxit.

*Fœderis
cum An-
tiocho
deges.*

XXXVIII. Ibi ex decem legatorum sententia fœdus in hæc verba ferè cum Antiocho conscriptum est. *Amicitia regi Antiocho cum populo Romano his legibus & conditionibus esto. Ne quem exercitum, qui cum populo Romano sociisve bellum gesturus erit, rex per fines regni sui, eorumve, qui sub ditione ejus erunt, transire finito : neu commeatu, neu quâ aliâ ope juvato. Idem Romani sociique Antiocho, & iis qui sub imperio ejus erunt, præstent. Belli gerendi jus Antiocho ne esto cum iis, qui insulas colunt, neve in Europam transeundi. Excedito urbibus, agris, vicis, castellis cis Taurum montem usque ad Halyn amnem, & a valle*

valle Tauri usque ad juga, quâ in Lycaoniam vergit. Ne qua arma efferto ex iis oppidis, agris, castellisque, quibus excedat: si qua extulit, quæ quôque oportebit rectè restituito. Ne militem, neu quem alium ex regno Eumenis recipito. Si qui earum urbium cives, quæ regno abscedunt, cum rege Antiocho, intraque fines ejus regni sunt, Apameam omnes ante diem certam redeant: qui ex regno Antiochi apud Romanos sociosque sunt, iis jus abeundi manendique esto. Servos, seu fugitivos, seu bello captos, seu qui liber captus aut transfuga erit, reddito Romanis sociisque. Elefantos tradito omnes, neque alios parato. Tradito & naves longas armamentaue earum, neve plures, quàm decem naves actuarias (nulla quarum plusquam triginta remis agatur) habeto; neve monerem ex belli causa, quod ipse illaturus erit. Neve navigato citra Calycadnum, neve Sarpèdonem, promontoria; extra quàm, si qua navis pecuniam, stipendium, aut legatos, aut obsides portabit. Milites mercede conducendi ex iis gentibus, quæ sub ditione populi Romani sunt, Antiocho regi jus ne esto; ne voluntarios quidem recipiendi. Rhodiorum sociorumve quæ ædes ædificiaque intra fines regni Antiochi sunt, quo jure ante bellum fuerunt, eo Rhodiorum sociorumve sunt. Si quæ pecuniæ debentur, earum exactio esto. Si quid ablatum est, id conquirendi, cognoscendi, repetendique jus item esto.

Tomus VI.

K

U. c. 564.
 a. C. 188.

Si quas urbes, quas tradi oportet, ii tenent, quibus Antiochus dedit, & ex iis præsidia deducito; utique rectè tradantur, curato. Argenti probi duodecim millia Attica talenta dato intra duodecim annos pensionibus æquis (talentum ne minùs pondo octoginta Romanis ponderibus pendat) & tritici quingenta quadraginta millia modium. Eumeni regi talenta trecenta quinquaginta intra quinquennium dato; & pro frumento, quod aestimatione fiat, talenta centum viginti septem. Obsides Romanis viginti dato, & triennio mutato, ne minores octonum denum annorum, neu majores quinum quadragenum. Si qui sociorum populi Romani ultro bellum inferent Antiocho, vim vi arcendi jus esto; dum ne quam urbem aut belli jure teneat, aut in amicitiam accipiat. Controversias inter se jure ac judicio disceptanto; aut, si utrisque placebit, bello. De Annibale Pœno, & Ætolo Thoante, & Mnasilochos Acarnane, & Chalcidensibus Eubulida & Philone, dedendis, in hoc quoque fœdere adscriptum est: & ut, si quid postea addi, demi, mutative placuisset, ut id salvo fœdere fieret.

XXXIX. Consul juravit in hoc fœdus: ab rege qui exigerent jusjurandum, perfecti Q. Minucius Thermus & L. Manlius, qui tum fortè ab Oroandis rediit: & Q. Fabio Labeoni, qui classi præerat, scripsit, ut Patara extemplo proficisceretur; quæque ibi naves regiæ essent, con-

tideret cremaretque. Profectus ab Epheso, ~~U. C. 164.~~
 quinquaginta tectas naves aut concidit, aut ~~A. C. 188.~~
 incendit. Telmissum eâdem expeditione
 (territis subito adventu classis oppidanis)
 recepit. Ex Lycia protinus, jussis ab Epheso
 sequi, qui ibi relictî erant, per insulas in
 Græciam trajecit. Athenis paucos moratus
 dies, dum Piræeum ab Epheso naves ve-
 nirent, totam inde classem in Italiam re-
 duxit. Cn. Manlius quum inter cetera,
 quæ accipienda ab Antiocho erant, ele-
 phantos quoque accepisset, donoque Eu-
 menî omnes dedisset; deinde causas civi-
 tatum, multis inter novas res turbatis, co-
 gnovit. Et Ariarathes rex, parte dimidiâ *Res re-*
 pecuniæ imperatæ, Eumenis beneficio, *gum &*
 cui desponderat per eos dies filiam, re- *urbi. m*
 missâ, in amicitiam est acceptus. Civita- *comp-*
 tum autem cognitis causis, decem legati *sita.*
 aliam aliarum fecerunt conditionem. Quæ
 stipendiariæ regi Antiocho fuerant, & cum
 populo Romano senserant, iis immunita-
 tem dederunt: quæ partium Antiochi fue-
 rant, aut stipendiariæ Attali regis, eas
 omnes vectigal pendere Eumeni jusserunt:
 nominatim præterea Colophonîis, qui in
 Notio habitant, & Cymæis, & Mylasenis
 immunitatem concesserunt. Clazomeniis, su-
 per immunitatem, & Drymusam insulam
 dono dederunt: & Milesiis, quem sacrum
 appellant, agrum restituerunt: & Ilien-
 sis Rhoeteum & Gergithum addiderunt;

non tam ob recentia ulla merita, quam
 U.c. 561
 C. 183. originum memoriâ: eadem & Dardanum
 liberandi causa fuit. Chios quoque, &
 Smyrnæos, & Erythræos, pro singulari
 fide, quam eo bello præstiterant, & agro
 donarunt, & in omni præcipuo honore
 habuerunt. Phocæensibus & ager, quem
 ante bellum habuerant, redditus; &, ut
 legibus antiquis uterentur, permissum.
 Rhodiis affirmata, quæ data priore de-
 creto erant; Lycia & Caria datæ usque
 ad Mæandrum amnem, præter Telmissum.
 Regi Eumeni Chersonesum in Europa, &
 Lyfimachiam, castella, vicos, agros, qui-
 bus finibus tenuerat Antiochus, adjecerunt:
 in Asia Phrygiam utramque (alteram ad
 Hellespontum, majorem alteram vocant)
 & Mysiam, quam Prusias rex ademerat,
 ei restituerunt: & Lycaoniam, & Mi-
 lyada, & Lydiam, & nominatim urbes
 Tralles, atque Ephesum, & Telmissum.
 De Pamphylia disceptatum inter Eumenem
 & Antiochi legatos quum esset, quia pars
 ejus citra, pars ultra Taurum est, integra
 res ad senatum rejicitur.

Gallie
 leges
 didic.

XL. His fœderibus decretisque datis,
 Manlius cum decem legatis, omnique exer-
 citu ad Hellespontum profectus, evocatis
 eò regulis Gallorum, leges, quibus pacem
 cum Eumene servarent, dixit; denuntiavit-
 que, ut morem vagandi cum armis finirent,
 agrorumque suorum terminis se continerent.

Contractis deinde ex omni ora navibus, & ~~U. c. 564. a. C. 188. Manlius in Europam trajecit.~~
 Eumenis etiam classe per Athenæum fratrem regis ab Elæa adductâ, copias omnes in Europam trajecit; inde, per Chersonesum modicis itineribus grave prædâ omnis generis agmen trahens, Lyfimachiaë stativa habuit; ut quàm maximè recentibus & integris jumentis Thraciam, per quam iter vulgò horrebant, ingrederetur. Quo profectus est ab Lyfimachia die, ad amnem Melana, quem vocant, inde postero die Cypsela pervenit: a Cypselis via decem millium ferè sylvestris, angusta, confragosa, excipiebat; propter cujus difficultatem itineris, in duas partes divisus exercitus; & præcedere unâ jussâ, alterâ magno intervallo cogere agmen, media impedimenta interposuit: plaustra cum pecunia publica erant, pretiosaque alia præda. Itaque, quum per saltum iret, Thracum decem haud amplius millia ex quatuor populis, Astii, & Cæni, & Maduateni, & Coreli, ad ipsas angustias viam circumfederunt. Opinio erat, non sine Philippi regis Macedonum fraude id factum: eum scisse, non aliâ, quàm per Thraciam redituros Romanos, & quantam pecuniam secum portarent. In primo agmine imperator erat, sollicitus propter iniquitatem locorum. Thraces nihil se moverunt, donec armati transirent: postquam primos superasse angustias viderunt, postremos nondum appropinquantes, impedimenta &

*Thraces
eum in-
vadunt.*

U.c. 564.
a. C. 188. **farcinas** invadunt ; cæsisque custodibus ,
partim ea , quæ in plaustris erant , diripere ,
partim sub oneribus jumenta abstrahere.
Unde postquam clamor primùm ad eos ,
qui , jam ingressi saltum , sequebantur , dein-
de etiam ad primum agmen est perlatus ,
utrimque in medium concurritur , & inor-
dinatum simul pluribus locis prælium con-
feritur. Thracas præda ipsa impeditos one-
ribus , & plerosque (ut ad rapiendum ma-
nus vacuas haberent) inermes , ad cædem
præbet ; Romanos iniquitas locorum , bar-
baris per calles notas occursantibus , & la-
tentibus interdum per cavas valles , pro-
debat : ipsa etiam onera plaustraque , ut
fors tulit , his aut illis incommode objecta ,
pugnantibus impedimento sunt : alibi præ-
do , alibi prædæ vindex cadit. Prout locus
iniquus æquusve his aut illis , prout ani-
mus pugnantium est , prout numerus (alii
enim pluribus , quàm ipsi erant , alii pau-
cioribus , occurrerant) varia pugnae fortuna
est : multi utrimque cadunt. Jam nox ap-
petebat , quum prælio excedunt Thraces ,
non fugâ vulnerum aut mortis , sed quia
fatis prædæ habebant.

XLI. Romanorum primum agmen extra
saltum circa templum Bendidium castra
loco aperto posuit : pars altera ad custo-
diam impedimentorum medio in saltu ,
duplici circumdata vallo , mansit. Postero
die , prius explorato saltu , quàm moverent ,

primis se conjungunt. In eo prælio, quum ~~=====~~
 & impedimentorum pars & calorum, & ^{U. c. 164.}
 milites aliquot, quum passim toto propè ^{a. C. 183.}
 saltu pugnaretur, cecidissent, plurimum
 Q. Minucii Thermi morte damni est ac-
 ceptum, fortis ac strenui viri. Eo die ad
 Hebrum flumen perventum est: inde Ænio-
 rum fines præter Apollinis, Zerynthium
 quem vocant incolæ, templum superant.
 Aliæ angustiae circa Tempyra excipiunt
 (hoc loco nomen est) non minùs confra-
 gosæ, quàm priores; sed, quia nihil syl-
 vestre circà est, ne latebras quidem ad in-
 fidiandum præbent. Huc ad eandem spem ^{Alterum}
 prædæ Thrausi (gens & ipsa Thracum) ^{prælium.}
 convenere; sed, quia nudæ valles, procul
 ut conspicerentur angustias obsidentes, effi-
 ciebant, minùs terroris tumultûsque fuit
 apud Romanos; quippe etsi iniquo loco,
 prælio tamen justo, acie apertâ, collatis
 signis dimicandum erat. Conferti subeuntes
 cum clamore, impetu facto, primùm expu-
 lere loco hostes, deinde avertère: fuga
 inde cædesque, suis ipsos impredientibus
 angustis, fieri cœpta est. Romani victores
 ad vicum Maronitarum (Saren appellant)
 posuerunt castra: postero die patenti iti-
 nere Priaticus campus eos excepit; tri-
 duumque ibi, frumentum accipientes, man-
 serunt, partim ex agris Maronitarum, con-
 ferentibus ipsis, partim ex navibus suis, quæ
 cum omnis generis commeatu sequebantur.

U.c. 564.
a. C. 188. Ab stativis diei via Apolloniam fuit : hinc per Abderitarum agrum Neapolim perventum est. Hoc omne per Græcorum colonias pacatum iter fuit : reliquum inde per medios Thracas dies noctesque, etsi non infestum, suspectum tamen, donec in Macedoniam pervenerunt. Mitiores Thracas idem exercitus, quum a Scipione eâdem viâ duceretur, habuerat, nullam ob aliam causam, quàm quòd prædæ minùs, quod peteretur, fuerat. Quamquam tum quoque Claudius auctor est, ad quindecim millia Thracum, præcedenti ad exploranda loca agmen Mutini Numidæ occurrisse : quadringentos equites fuisse Numidas, paucos elephantos. Mutinis filium per medios hostes cum centum quinquaginta delectis equitibus perrupisse : eundem mox, quum jam Mutines, in medio elephantis collocatis, in cornua equitibus dispositis, manum cum hoste conseruisset, terrorem ab tergo præbuisse ; atque inde turbatos eques tri velut procellâ hostes ad peditum agmen non accessisse. Cn. Manlius per Macedoniam in Thessaliam exercitum traduxit : inde per Epirum Apolloniam quum pervenisset, nondum adeo hiberno contempto mari, ut trajicere auderet, Apolloniæ hibernavit.

XLII. Exitu propè anni M. Valerius consul ex Liguribus ad magistratus subrogandos Romam venit, nullâ memorabili

in provincia re gesta, ut ea probabilis moræ causa esset, quod solito serius ad comitia venisset. Comitia consulibus rogandis fuerunt ante diem duodecimum Kalendas Martias: creati M. Æmilius Lepidus, C. Flaminius. Postero die prætores facti Ap. Claudius Pulcher, Ser. Sulpicius Galba, Q. Terentius Culleo, L. Terentius Massiliota, Q. Fulvius Flaccus, M. Furius Crassipes. Comitibus perfectis, quas provincias prætoribus esse placeret, retulit ad senatum consul: decreverunt duas Romæ juris dicundi causâ; duas extra Italiam, Siciliam & Sardiniam; duas in Italia, Tarentum & Galliam: & extemplo, priusquam inirent magistratum, sortiri iussi. Ser. Sulpicius urbanam, Q. Terentius peregrinam est sortitus: L. Terentius Siciliam, Q. Fulvius Sardiniam, Ap. Claudius Tarentum, M. Furius Galliam. Eo anno L. Minucius Myrtillus & L. Manlius, quod legatos Carthaginenses pulsasse dicebantur, jussu M. Claudii prætoris urbis per feciales traditi sunt legatis, & Carthaginem aucti. In Liguriis magni belli, & gliscentis in dies magis, fama erat: itaque consulibus novis, quo die de provinciis & de republica retulerunt, senatus utrisque Ligures provinciam decrevit. Huic senatusconsulto Lepidus consul intercedebat, *Indignum esse prædicans, consules ambos in valles Ligurum includi: M. Fulvium & Cn. Manlium biennium jam, alterum*

U. c. 564.
a. C. 1889
Comitia.

Qui pub-
larant
Pænos
legatos
traditi.

U. c. 565.
a. C. 187.
M. Æmi-
lio, C.
Flamini-
o.
Coss.
Ligures
provincia
Coss.

U.c. 565.
a. C. 187. in Europa, alterum in Asia, velut pro Philippo atque Antiocho substitutos, regnare. Si exercitus in his terris esse placeat, consules iis potius, quàm privatos, præesse oportere. Vagari eos cum belli terrore per nationes, quibus bellum indictum non sit, pacem pretio venditantes. Si eas provincias exercitibus obtinere opus esset; sicut Man. Acilio L. Scipio consul, L. Scipioni M. Fulvius & Cn. Manlius successissent consules; ita Fulvio Manlioque C. Livium & M. Valerium consules debuisse succedere. Nunc certè, perfectò Ætolico bello, receptâ ab Antiocho Asiâ, devictis Gallis, aut consules ad exercitus consulares mittere, aut reportari legiones inde, reddique tandem reipublicæ debere. Senatus, his auditis, in sententia perseveravit, ut consulibus ambobus Ligures provincia esset: Manlium Fulviumque decedere de provinciis, & exercitus inde deducere, ac redire Romam, placuit.

XLIII. Inimicitia inter M. Fulvium & M. Æmilium consulem erant; & super cetera Æmilius, seriùs biennio se consulem factum M. Fulvii operâ, ducebat: itaque ad invidiam ei faciendam legatos Ambra-
Fulvium
Ambra-
cienes
accusant. cientes in senatum, subornatos criminibus, introduxit; qui Sibi, quum in pace essent, imperataque a prioribus consulibus fecissent, & eadem præstare obedienter M. Fulvio parati essent, bellum illatum questi, agros primùm depopulatos, terrorem direptionis & cadis urbi

injectum, ut eo metu claudere cogerentur portas. ~~=====~~

Obsessos deinde, & oppugnatos se, & omnia ^{U. c. 569.}
exempla belli edita in se, cædibus, incendiis, ^{a. C. 187.}

ruinis, direptione urbis : conjuges, liberos in
servitium abstractos : bona adempta ; &, quod
se ante omnia moveat, templa totâ urbe spo-
liata ornamentis : simulacra deûm, deos immo
ipso, convulsos ex sedibus suis, ablatos esse.

Parietes postesque nudatos, quos adorent,
ad quos precentur & supplicent, Ambraciensibus
superesse. Hæc querentes, interrogando
criminose ex composito, consul ad plura,
velut non suâ sponte dicenda, eliciebat.

Motis Patribus, alter consul C. Flaminius ^{Defen-}
M. Fulvii causam excepit : qui *Veterem* & ^{dit C. Fla-}
obsoletam viam ingressos Ambracienses dixit. ^{miniuse}

Sic M. Marcellum a Syracusanis, sic Q. Fulvium a Campanis accusatos. Quin eadem
operâ T. Quintium a Philippo rege, Man. Acilium & L. Scipionem ab Antiocho, Cn. Manlium a Gallis, ipsum M. Fulvium ab Ætolis
& Cephallenia populis accusari paterentur ?
Ambraciam oppugnatam & captam, & signa
inde ornamentaque ablata, & cetera facta,
quæ captis urbibus soleant, negaturum aut
me pro M. Fulvio, aut ipsum M. Fulvium
censetis, Patres Conscripti ? qui ob has res
gestas triumphum a vobis postulaturus sit ;
Ambraciam captam, signaque, quæ ablata
criminantur, & cetera spolia ejus urbis ante
currum laturus, & fixurus in postibus suis.
Nihil est, quod se ab Ætolis separent : ca-

~~=====~~ *dem Ambraciensium & Ætolorum causa est.*
 U. c. 565. *Itaque collega meus vel in alia causa ini-*
 C. 187. *micitias exerceat; vel, si in hac utique ma-*
vult, retineat Ambracienses suos in adven-
sum M. Fulvii. Ego nec de Ambraciensibus,
nec de Ætolis decerni quidquam, absente
M. Fulvio, patiar.

XLIV. Quum Æmilius callidam mali-
 tiam inimici, velut omnibus notam, infi-
 mularet, & tempus eum morando extrac-
 turum diceret, ne consule inimico Romam
 veniret; certamine consulum biduum ab-
 sumptum est; nec præsentem Flaminio de-
 cerni quidquam videbatur posse. Captata
 occasio est, quum æger fortè Flaminius
 abesset; &, referente Æmilio, senatuscon-
 sultum factum est, *Ut Ambraciensibus om-*
 S. C. in
 gratiam
 Ambrac-
 iensium. *nes suæ res redderentur: in libertate essent,*
ac legibus suis uterentur: portoria, quæ vel-
lent, terrâ marique caperent, dum eorum im-
munes Romani ac socii Latini nominis essent.
Signa aliaque ornamenta, quæ quererentur
ex ædibus sacris sublata esse, de iis, quum
M. Fulvius Romam revertisset, placere ad
collegium pontificum referri, &, quod ii cen-
suiissent, fieri. Neque his contentus consul
fuit, sed postea per infrequentiam adjecit
senatusconsultum, Ambraciam non videri vi-
captam esse. Supplicatio inde, ex decemvi-
rorum decreto, pro valétudine populi fuit
per triduum, quia gravis pestilentia urbem
atque agros vastabat. Latinae inde fuerunt.

Quibus religionibus liberati consules, & ~~————~~,
 delectu perfecto (novis enim uterque ma-
 luit uti militibus) in provinciam profecti
 sunt; veteresque omnes dimiserunt.

XLV. Post consulum profectiōem Cn. *Manlius*
 Manlius proconsul Romam venit, cui quum *petit*
 ab Ser. Sulpicio prætore senatus ad ædem *trium-*
 Bellonæ datus esset, & ipse, commemo-
 ratis rebus ab se gestis, postulasset, ut ob
 eas diis immortalibus honos haberetur, sibi-
 que triumphanti urbem invehī liceret;
 contradixerunt pars major decem legato-
 rum, qui cum eo fuerant, & ante alios
 L. Furius Purpureo, & L. Æmilius Paullus.
Legatos sese Cn. Manlio datos pacis cum *Legati*
Antiocho faciendæ causâ, fœderisque legum, *ipsius*
quæ cum L. Scipione inchoatæ fuissent, per- *contra-*
ficiendarum. Cn. Manlium summâ ope teten- *dicunt*
disse, ut eam pacem turbaret, & Antiochum,
si sui potestatem fecisset, insidiis exciperet;
sed illum, cognitâ fraude consulis, quum sæpe
colloquiis petitis captatus esset, non congres-
sum modò, sed conspectum etiam ejus vitasse.
Cupientem transire Taurum, agrè omnium le-
gatorum precibus, ne carminibus Sibyllæ præ-
dictam superantibus terminos fatales cladem
experiri vellet, retentum, admovisse tamen
exercitum, & propè ipsis jugis ad divortia
aquarum castra posuisse. Quum nullam ibi
causam belli inveniret, quiescentibus regiis,
circumegisse exercitum ad Gallogræcos; cui
nationi non ex senatûs auctoritate, non po-

LIBER XXXVIII. 231

essent, cum quibus millies vario eventu in Italia pugnatum est, quantum in imperatore nostro fuit, nuntius illinc redisset? Bis cum iis pugnatum est, bis loco iniquo subiit, in valle inferiore pedibus pene hostium aciem subjecit: ut non tela ex superiore loco mitterent, sed corpora sua nuda injicerent, obruere nos potuerunt. Quid igitur incidit? Magna fortuna populi Romani est, magnum & terribile nomen. Recenti ruinâ Annibalis, Philippi, Antiochi, propè attoniti erant, tantæ corporum moles. Fundis sagittisque in fugam consternati sunt: gladius in acie cruentatus non est Gallico bello: velut avium examina, ad crepitum primum missilium avolare. At hercule, nos iidem (admonente fortunâ, quid, si hostem habuissemus, casurum fuisset) quum redeuntes in latrunculos Thracas incidissemus, cæsi, fugati, exsuti impedimentiis sumus. Q. Minucius Thermus, in quo haud paulò plus damni factum est, quàm si Cn. Manlius, cujus temeritate ea clades inciderat, perisset, cum multis viris fortibus cecidit: exercitus spolia regis Antiochi referens, trifariam dissipatus, alibi primum, alibi postremum agmen, alibi impedimenta, inter vepres in latebris ferarum noctem unam delituit. Pro his triumphus petitur? Si nihil in Thracia cladis ignominiaque foret acceptum, de quibus hostibus triumphum peteres? De iis, ut opinor, quos tibi hostes senatus aut populus Romanus dedisset.

J. c. 565.
a. C. 187.

Sic huic L. Scipioni, sic illi Manio Acilio de
 U. c. 565. **rege Antiocho, sic paulò antè T. Quintio de**
 4. C. 187. **rege Philippo, sic P. Africano de Annibale,**
& Pœnis, & Syphace, triumphus datus.
Et minima illa, quum jam senatus censuisset
bellum, quæsitæ tamen sunt, quibus nuntiandum
esset; ipsis utique regibus nuntiaretur,
an satis esset ad præsidium aliquod nuntiari.
Vultis ergo hæc omnia pollui & confundi?
tolli fecialia jura? nullos esse feciales?
Fiat (pace deum dixerim) jactura religionis:
oblivio deorum capiat pectora vestra.
Num senatum quoque de bello consuli non
placet? non ad populum ferri, velint, jubean-
tne cum Gallis bellum geri? Modò certè
consules Græciam atque Asiam volebant:
tamen perseverantibus vobis, Ligures pro-
vinciam decernere, dicto audientes fuerunt.
Meritò ergo a vobis, prospere bello gesto,
triumphum petent, quibus auctoribus gesserunt.

Manlius
se defendit.

XLVII. Talis oratio Furii & Æmilii fuit,
 Manlium in hunc maximè modum respondisse accepimus: Tribuni plebis antea solebant triumphum postulantibus adversari, Patres Conscripti. Quibus ego gratiam habeo, quòd seu mihi, seu magnitudini rerum gestarum hoc dederunt, ut non solum silentio comprobarent honorem meum, sed referre etiam, si opus esset, viderentur parati esse. Ex decem legatis, si diis placet, quod consilium dispensandæ cohonestandæque victoria

LIBER XXXVIII. 233

imperatoribus majores dederunt nostri, adversarios habeo. L. Furius, L. Æmilius curram triumphalem me conscendere prohibent, coronam insignem capiti detrahunt, quos ego, si tribuni me triumphare prohiberent, testes citaturus fui rerum a me gestarum. Nullius equidem invideo honori, Patres Conscripti. Vos tribunos plebei nuper, viros fortes ac strenuos, impediētes Q. Fabii Labeonis triumphum, auctoritate vestrā deterruistis: triumphavit, quem non bellum injustum gessisse, sed hostem omnino non vidisse, inimici jactabant. Ego, qui cum centum millibus ferocissimorum hostium signis collatis toties pugnavi, qui plus quadraginta millia hominum cepi aut occidi, qui bina castra eorum expugnaui, qui citra juga Tauri omnia pacatiora, quā terra Italiæ est, reliqui; non triumpho modò fraudor, sed causam apud vos, Patres Conscripti, accusantibus meis ipse legatis, dico. Duplex eorum, ut animadvertistis, Patres Conscripti, accusatio fuit: nam nec gerendum mihi fuisse bellum cum Gallis, & gestum temere atque imprudenter, dixerunt. Non erant Galli hostes, sed tu eos pacatos imperata facientes violasti. Non sum postulaturus a vobis, Patres Conscripti, ut, quæ communiter de immanitate gentis Gallorum, de infestissimo odio in nomen Romanum scitis, ea de illis quoque, qui Asiam incolunt, existimetis Gallis. Remotā universæ gentis infamiā atque invidiā, per se ipsos astimate. Utinam rex Eumenes, utinam Asia

U. C. 565.
A. C. 187.

~~U. c. 565.~~ ~~a. C. 187.~~ civitates omnes adessent, & illos potiùs querentes, quàm me accusantem, audiretis? Mitte agedum legatos circa omnes Asiae urbes, & quærite, utrâ graviori servitute, Antiocho ultra Tauri juga emoto, an Gallis subactis, liberati sint? quoties agri eorum vastati sint, quoties prædæ abactæ, referant? quum vix redimendi captivos copia esset, & mactatas humanas hostias, immolatosque liberos suos audirent. Stipendium scitote pependisse socios vestros Gallis; & nunc liberatos per vos regio imperio fuisse pensuros, si a me foret cessatum. Quod longiùs Antiochus emotus esset, hoc impotentiùs in Asia Galli dominarentur; & quidquid est terrarum citra Tauri juga, Gallorum imperio, non vestro adjecissetis.

XLVIII. At enim sunt quidem ista vera: etiam Delphos quondam, commune humani generis oraculum, umbilicum Orbis terrarum, Galli spoliaverunt; nec ideo populus Romanus his bellum indixit aut intulit. Equidem aliquid interesse rebar inter id tempus, quo nondum in jure ac ditione vestra Græcia atque Asia erat, ad curandum animadvertendumque, quid in his terris fieret; & hoc, quo finem imperii Romani Taurum montem statuistis, quo libertatem immunitatemve civitatibus datis, quo aliis fines adjicitis, alias agro multatis, aliis vefligal imponitis: regna augetis, minuitis, donatis, adimitis: curæ vestræ censetis esse, ut pacem terrâ marique habeant. An, nisi præsidia deduxisset An-

LIBER XXXVIII. 235

tiachus, quæ quæta in suis arcibus erant, non putaretis liberatam Asiam? si Gallorum exercitus effusi vagarentur, rata dona vestra, quæ dedistis regi Eumeni, rata libertas civitatibus esset? Sed quid ego hæc ita argutor, tamquam non acceperim, sed fecerim hostes Gallos? Te, L. Scipio, appello, cujus ego mihi, succedens in vicem imperii tui, virtutem felicitatemque pariter non frustra ab diis immortalibus precatus sum; te, P. Scipio, qui legati jus, collegæ majestatem, & apud fratrem consulem, & apud exercitum habuisti; sciatisne in exercitu Antiochi Gallorum legiones fuisse? videritis in acie eos, in cornu utroque (id enim roboris esse videbatur) locatos? pugnaveritis, ut cum hostibus justis? cecideritis? spolia eorum retuleritis? Atqui cum Antiocho, non cum Gallis bellum & senatus decreverat, & populus jusserat: sed simul, ut opinor, cum his decreverant jusserantque, qui intra ejus præsidia fuissent: ex quibus, præter Antiochum, cum quo pacem pepigerat Scipio, & cum quo nominatim fœdus ut fieret mandaveratis, omnes hostes erant, qui pro Antiocho arma adversus nos tulerunt. In qua causa quum Galli ante omnes fuissent, & reguli quidam & tyranni; ego tamen & cum aliis, pro dignitate imperii vestri coactis luere peccata sua, pacem pepigi; & Gallorum animos, si possent mitigari a feritate insita, tentavi; &, postquam indomitos atque implacabiles cerne-

U. C. 565.
 A. C. 187.

LIBER XXXVIII. 237

Tenentem montium T. Quintius dejecit? Equidem adhuc, qualem aut sibi fingant, aut vobis videri velint hostem fuisse, non invenio. Si degenerem & emollitum amœnitate Asiæ, quid periculi vel iniquo loco subeuntibus fuit? si timendum & feritate animorum, & robore corporum, huicne tantæ victoriæ triumphum negatis? Cæca invidia est, Patres Conscripti, nec quidquam aliud scit, quàm detrectare virtutes, corrumpere honores ac præmia earum. Mihi, quæso, ita ignoscatis, Patres Conscripti, si longiorem orationem non cupiditas gloriandi de me, sed necessaria criminum defensio fecit. An etiam per Thraciam saltus patentes, qui angusti erant, & plana ex arduis, & culta ex sylvestribus facere potui, & præstare necubi notis sibi latebris delitescerent latrones Thraces, ne quid sarcinarum raperetur, ne quod jumentum ex tanto agmine abstraheretur, ne quis vulneraretur, ne ex vulnere vir fortis ac strenuus Q. Minucius moreretur? In hoc casu, quo infelicitè incidit, ut talem civem amitteremus, hærent. Quòd saltu iniquo, loco alieno, quum adortus hostis nos esset, duæ simul acies primi & novissimi agminis hærentem ad impedimenta nostra exercitum barbarorum circumvenerunt; quòd multa millia ipso die, plura multò post dies paucos ceciderunt & ceperunt; hoc, si ipsi tacuerint, vos scituros, quum testis orationis meæ totus exercitus sit, non credunt? Si gladium in Asia non strinxissem, si hos-

U. C. 565.
 A. C. 187.

~~tem non vidissem~~ ; tamen triumphum in Thracia duobus præliis merueram. Sed jam dictum satis est : quin , pro eo quodd pluribus verbis vos , quàm volui , fatigavi , veniam a vobis petitam impetratamque velim , Patres Conscripti.

U. c. 565.
a. C. 187

Triumphus
Manlio
decretus.

Scipio
Africanus
accusatur.

L. Plus crimina eo die , quàm defensio ; valuissent , ni altercationem in serum perduxissent : dimittitur senatus in ea opinione , ut negaturus triumphum fuisse videretur. Postero die & cognati amicique Cn. Manlii summis opibus adnisi sunt , & auctoritas seniorum valuit , negantium exemplum proditum memoriæ esse , ut imperator , qui , perduellibus devictis , confectâ provinciâ , exercitum reportasset , sine curru & laurea , privatus inhonoratusque , urbem iniret : hic pudor malignitatem vicit , triumphumque frequentes decreverunt. Oppressit deinde mentionem memoriamque omnem contentionis hujus majus & cum majore & clariore viro certamen ortum. P. Scipioni Africano (ut Valerius Antias auctor est) duo Q. Petillii diem dixerunt. Id , prout cujusque ingenium erat , interpretabantur. Alii non tribunos plebis , sed universam civitatem , quæ id pati posset , incusabant. *Duas maximas Orbis terrarum urbes ingratas uno propè tempore in principes inventas : Romam ingratiorem ; si quidem victa Carthago victum Annibalem in exsilium expulisset ; Roma victrix victorem Africanum ex-*

pellat. Alii, Neminem unum civem tantum ~~_____~~
 eminere debere, ut legibus interrogari non
 possit: nihil tam æquandæ libertatis esse, U. c. 565.
a. C. 187.
 quàm potentissimum quemque posse dicere cau-
 sam. Quid autem tutò cuiquam, nedum sum-
 mam rempublicam, permitti, si ratio non sit
 reddenda? Qui jus æquum pati non possit,
 in eum vim haud injustam esse. Hæc agitata
 sermonibus, donec dies dicendæ causæ ve-
 nit. Nec alius antea quisquam, nec ille
 ipse Scipio consul censorve majore omnis
 generis hominum frequentia, quàm reus
 illo die, in forum est deductus. Jussus di-
 cere causam, sine ulla criminum mentio-
 ne, orationem adeo magnificam de rebus
 ab se gestis est exorsus, ut satis constaret,
 neminem umquam neque melius neque ve-
 riùs laudatum esse. Dicebantur enim ab
 eodem animo ingenioque, a quo gesta
 erant; & aurium fastidium aberat, quia
 pro periculo, non in gloriam, referebantur.

LI. Tribuni plebis vetera luxuriæ cri- Tribu-
norum
crimina
tiones.
 mina Syracusanorum hibernorum, & Lo-
 cris Pleminianum tumultum, quum ad fi-
 dem præsentium criminum retulissent;
 suspicionibus magis, quàm argumentis, pe-
 cuniæ captæ reum accusarunt. *Filium cap-*
tum sine pretio redditum, omnibusque aliis
rebus Scipionem, tamquam in ejus unius
manu pax Romana bellumque esset, ab An-
tiocho cultum. Dictatorem eum consuli, non
legatum in provincia fuisse; nec ad aliam

rem ed profectum, quàm ut, id quod Hispani-
 a, Gallia, Sicilia, Africa jampridem per-
 suasum esset, hoc Græciæ Asiæque & omni-
 bus ad Orientem versis regibus gentibusque
 appareret, unum hominem caput columenque
 imperii Romani esse: sub umbra Scipionis
 civitatem dominam Orbis terrarum latere:
 nutus ejus pro decretis Patrum, pro populi
 jussis esse. Infamiâ intactum, invidiâ, quâ
 possunt, urgent. Orationibus in noctem
 perductis, prodicta dies est: ubi ea ve-
 nit, tribuni in Rostris primâ luce conse-
 derunt. Citatus reus magno agmine ami-
 corum clientiumque per mediam concio-
 nem ad Rostra subiit; silentioque facto,
 Hoc, inquit, die, tribuni plebis, vosque, Qui-
 rites, cum Annibale & Carthaginensibus si-
 gnis collatis, in Africa bene ac feliciter pu-
 gnavi. Itaque; quum hodie litibus & jurgis
 supersederi æquum sit, ego hinc extemplo in
 Capitolium ad Jovem Optimum Maximum
 Junonemque & Minervam ceterosque deos,
 qui Capitolio atque arci præsident, salutan-
 dos ibo; hisque gratias agam, quod mihi
 & hoc ipso die, & sæpe aliàs, egregiè reipu-
 blicæ gerendæ mentem facultatemque dede-
 runt. Vestrum quoque quibus commodum est,
 ite mecum, Quirites; & orate deos, ut mei
 similes principes habeatis: ita, si ab annis
 septemdecim ad senectutem semper vos ætatem
 meam honoribus vestris anteistis, ego vestros
 honores rebus gerendis præcessi. Ab Rostris

in

Scipionis
 ad popul.
 oratio.

in Capitolium adscendit : simul se universa
 concio avertit , & secuta Scipionem est ; U. c. 564.
 a. C. 187.
 adeo , ut postremò scribæ viatoresque tri-
 bunos relinquerent , nec cum iis , præter Concio
 cum in
 Capitolio
 sequitur
 servilem comitatum & præconem , qui
 reum ex Rostris citabat , quisquam esset.
 Scipio non in Capitolio modò , sed per
 totam urbem omnia templa deùm cum
 populo Romano circumiit. Celebratior is
 propè dies favore hominum , & æstima-
 tione veræ magnitudinis ejus fuit , quàm
 quo triumphans de Syphace rege & Car-
 thaginiensibus urbem est invecus.


LII. Hic speciosus ultimus dies P. Sci-
 pioni illuxit ; post quem quum invidiam Scipio
 in Liter-
 ninum
 concedit
 & certamina cum tribunis prospiceret , die
 longiore predictâ , in Literninum conces-
 sit , certo consilio , ne ad causam dicen-
 dam adesset. Major animus & natura erat ,
 ac majori fortunæ assuetus , quam ut reus
 esse sciret , & summittere se in humilita-
 tem causam dicentium. Ubi dies venit ,
 citarique absens est coëptus , L. Scipio mor-
 bum causæ esse , cur abesset , excusabat.
 Quam excusationem quum tribuni , qui
 diem dixerant , non acciperent , & ab ea-
 dem superbia non venire ad causam dicen-
 dam arguerent , quâ judicium & tribunos
 plebis & concionem reliquisset ; & , qui-
 bus jus de se dicendæ sententiæ & liber-
 tatem ademisset , his comitatus , velut cap-
 tos trahens , triumphum de populo Ro-

Tomus VI.

L

mano egisset, secessionemque eo die in
 U.c. 16. Capitolium a tribunis plebis fecisset: *Ha-*
 a.C. 187. *betis ergo temeritatis illius mercedem: quo*
duce & auctore nos reliquistis, ab eo ipsi
relictis estis: & tantum animorum in dies
nobis decrescit, ut, ad quem antea, exerci-
tum & classem habentem, tribunos plebis adi-
lemque mittere in Siciliam ausi sumus, qui
prehenderent eum, & Romam reducerent, ad
eum privatum ex villa sua extrahendum, ad
causam dicendam, mittere non audeamus?
 Tribuni plebis, appellati ab L. Scipione,
 ita decreverunt, *Si morbi causâ excusaretur,*
sibi placere accipi eam causam, diemque
a collegis prodici.

LIII. Tribunus plebis eo tempore Ti.
 Sempronius Gracchus erat, cui inimicitiae
 cum P. Scipione intercedebant: is, quum
 vetuisset nomen suum decreto collegarum
 adscribi, tristioremq; omnes sententiam
 exspectarent, ita decrevit: *Quum L. Scipio*
 Gracchi decretum
 i n gra-
 e iam Sci-
 p iqn is.
excuset morbum esse causæ fratri, satis
id sibi videri. Se P. Scipionem, priusquam
Romam redisset, accusari non passurum: tum
quoque, si se appellet, auxilio ei futurum,
ne causam dicat. Ad id fastigium rebus ges-
tis, honoribus populi Romani, P. Scipio-
nem deorum hominumque consensu pervenisse,
ut sub Rostris reum stare, & præbere aures
adolescentium conviciis, populo Romano
magis deforme, quàm ipsi, sit. Adjecit de-
creto indignationem: Sub pedibus vestris

stabit, tribuni, domitor ille Africae Scipio ? 
 Ideo quatuor nobilissimos duces Paenorum in Hispania, quatuor exercitus fudit fugavit-
 que ; ideo Syphacem cepit, Annibalem de-
 vicit, Carthaginem vestigalem nobis fecit,
 Antiochum (recepit enim fratrem consortem
 hujus gloriae L. Scipio) ultra Tauri juga
 emovit, ut duobus Petilliis succumberet, vos
 de P. Africano palmam peteretis ? Nullisne
 meritis suis, nullis vestris honoribus umquam
 in arcem tutam & velut sanctam clari viri
 pervenient ; ubi, si non venerabilis, invio-
 lata saltem senectus eorum confidat ? Movit
 & decretum & adjecta oratio non cete-
 ros modò, sed ipsos etiam accusatores ;
 & deliberaturos se, quid sui juris & of-
 ficii esset, dixerunt. Senatus deinde, con-
 cilio plebis dimisso, haberi est coeptus :
 ibi gratiae ingentes ab universo ordine,
 præcipuè a consularibus senioribusque, Ti.
 Graccho actæ sunt, quòd rempublicam pri-
 vatis simultatibus potiore habuisset ; &
 Petillii vexati sunt probris, quòd splen-
 dere alienam invidiam voluissent, & spolia ex
 Africani triumpho peterent. Silentium dein-
 de de Africano fuit : vitam Literni egit
 sine desiderio urbis. Morientem rure eo
 ipso loco sepeliri se jussisse ferunt, monu-
 mentumque ibi ædificari, ne funus sibi in
 ingrata patria fieret. Vir memorabilis : bel-
 licis tamen, quàm pacis, artibus memo-
 rabilior prima pars vitæ, quàm postrema,

U. c. 165.
 a. C. 187.


Africani
 mors &
 laudes

fuit, quia in juvena bella assidue gesta ;
 U. c. 565.
 4. C. 187.
 cum senecta res quoque defloruere, nec
 præbita est materia ingenio. Quid ad primum consulatum secundus, etiam si censuram adjicias ? quid Afratica legatio, & valetudine adversa inutilis, & filii casu deformata, & post reditum necessitate aut subeundi judicii, aut simul cum patria deferendi ? Punici tamen belli perpetrati, quo nullum neque majus neque periculosius Romani gessere, unus præcipuam gloriam tulit.

Rogatio
 de pecunia
 Antiochi.

LIV. Morte Africani crevere inimicorum animi, quorum princeps fuit M. Porcius Cato, qui vivo quoque eo allatrare ejus magnitudinem solitus erat : hoc auctore existimantur Petillii, &, vivo Africano, rem ingressi, &, mortuo, rogationem promulgasse. Fuit autem rogatio talis : *Velitis, jubeatis, quærat, quæ pecunia capta, ablata, coacta ab rege Antiocho est, quique sub ejus imperio fuerunt ; quod ejus in publicum relatum non est, uti de ea re Ser. Sulpicius prætor urbanus ad senatum referat ? quem eam rem velit senatus quærere de iis, qui prætores nunc sunt ?* Huic rogationi primò Q. & L. Mummii intercedebant : senatum quærere de pecunia non relata in publicum, ita ut antea semper factum esset, æquum censebant. Petillii nobilitatem & regnum in senatu Scipionum accusabant. L. Furius Purpureo consularis, qui in decem legatis

LIBER XXXVIII. 143

in Asia fuerat, latius rogandum censebat;  non quæ ab Antiocho modò pecuniæ captæ U. c. 565.
a. C. 187. forent, sed quæ ab aliis regibus gentibusque, Cn. Manlium inimicum incessens. Et L. Scipio, quem magis pro se, quàm adversus legem dicturum apparebat, dissuasor processit: is post mortem P. Africani fratris, viri omnium fortissimi clarissimique, eam exortam rogationem est conquestus. *Parum enim fuisse, non laudari pro Rostri P. Africanum post mortem, nisi etiam accusaretur. Et Carthaginenses exsilio Annibalis contentos esse; populum Romanum ne morte quidem P. Scipionis exsatiari, nisi & ipsius fama sepulti laceretur, & frater insuper, accessio invidia, mactetur.* M. Cato suavit rogationem (exstat oratio ejus de pecunia regis Antiochi) & Mummios tribunos auctoritate deterruit, ne adversarentur rogationi. Remittentibus ergo his intercessionem, omnes tribus, uti rogassent, jusserunt.

LV. Ser. Sulpicio deinde referente, quem rogatione Petilliâ quærere vellent, Q. Terentium Culleonem Patres jusserunt. Ad hunc prætorem, adeo amicum Corneliæ familiæ, ut, qui Romæ mortuum elatumque P. Scipionem (est enim ea quoque fama) tradunt, pileatum, sicut in triumpho ierat, in funere quoque ante lectum isse, memoriæ prodiderint, & ad portam Capenam nullum prosecutis fu-

L iij

~~U. c. 565.~~ nus dedisse, quòd ab eo inter alios capti-
~~a. C. 187.~~ vos in Africa ex hostibus receptus esset ;
 aut adeo inimicum eundem , ut prop-
 ter insignem simultatem ab ea factione ,
 quæ adversa Scipionibus erat , delec-
 tus sit potissimum ad quæstionem exer-
 cendam ; ceterum ad hunc nimis æquum
 aut iniquum prætorem reus extemplo fac-
 tus L. Scipio : simul & delata & recepta
 nomina legatorum ejus , A. & L. Hosti-
 liorum Catonum , & C. Furii Aculeonis
 quæstoris ; & , ut omnia contacta societate
 peculatûs viderentur , scribæ quoque duo
 & accensus. L. Hostilius , & scribæ , &
 accensus , priusquam de Scipione judicium
 fieret , absoluti sunt : Scipio & A. Hosti-
 lius legatus & C. Furius damnati : Quò
commodior pax Antiocho daretur, Scipio-
nem sex millia pondo auri, quadringenta octo-
ginta argenti plus accepisse, quàm in ara-
rium retulerit : A. Hostilium octoginta pondo
auri, argenti quadringenta tria : Furium quæ-
storem auri pondo centum triginta, argenti du-
centa. Has ego summas auri & argenti
 relatas apud Antiatem inveni : in L. Sci-
 pione malim equidem librarii mendum ,
 quàm mendacium scriptoris , esse in sum-
 ma auri atque argenti. Similius enim veri
 est , argenti , quàm auri , majus pon-
 dus fuisse ; & potius quadragies , quàm
 ducenties quadragies , litem æstimatam ;
 eò magis , quòd , tantæ summæ rationem

Dam-
natur L.
Scipio.

etiam ab ipso P. Scipione requisitam esse ~~esse~~
 in senatu, tradunt; librumque rationis ejus, U. c. 565.
A. C. 187.
 quum Lucium fratrem afferre jussisset, in-
 spectante senatu suis ipsum manibus con-
 cerpsisse, indignantem, quòd, quum his
 millies in ærarium intulisset, quadragies
 ratio ab se posceretur: ab eadem fiducia
 animi, quum quæstores pecuniam ex æra-
 rio contra legem promere non auderent,
 poposcisse claves, & se aperturum æra-
 rium dixisse, qui, ut clauderetur, effe-
 cisset.

LVI. Multa alia, in Scipionis exitu ma-
 ximè vitæ, dieque dicta, morte, funere,
 sepulcro, in diversum trahunt; ut, cui fa-
 mæ, quibus scriptis assentiar, non ha-
 beam. Non de accusatore convenit: alii
 M. Nævium, alii Petillios diem dixisse
 scribunt: non de tempore, quo dicta dies
 sit; non de anno, quo mortuus sit; non
 ubi mortuus, aut elatus sit. Alii Romæ,
 alii Literni & mortuum, & sepultum: utro-
 bique monumenta ostenduntur & statuæ.
 Nam & Literni monumentum, monumen-
 toque statua superimposita fuit, quam tem-
 pestate disjectam nuper vidimus ipsi. Et
 Romæ extra portam Capenam in Scipio-
 num monumento tres statuæ sunt; quarum
 duæ P. & L. Scipionum dicuntur esse, ter-
 tia poetæ Q. Ennii. Nèc inter scriptores
 rerum discrepat solum, sed orationes quo-
 que, si modò ipsorum sunt; quæ feruntur,

L iv

P. Scipionis & Ti. Gracchi abhorrent inter se. Index orationis P. Scipionis nomen M. Nævii tribuni plebis habet ; ipsa oratio sine nomine est accusatoris : nebulonem modò , modò nugatorem appellat. Ne Gracchi quidem oratio aut Petilliorum , accusatorum Africani , aut diei dictæ Africano ullam mentionem habet. Alia tota ferenda fabula est Gracchi orationi conveniens ; & illi auctores sequendi sunt , qui , quum L. Scipio & accusatus , & damnatus sit pecuniæ captæ ab rege , legatum in Etruria fuisse Africanum tradunt : quòd post famam de fratris casu allatam , relictâ legatione , cucurrisse eum Romam ; & , quum a porta rectâ ad forum se contulisset , quòd in vincula duci fratrem dictum erat , repulisse a corpore ejus viatorem ; & tribunis retinentibus , magis piè , quàm civiliter , vim fecisse. Hinc enim ipse Gracchus queritur , dissolutam esse a privato tribuniciam potestatem ; & ad postremum , quum auxilium L. Scipioni pollicetur , adjicit , tolerabilioris exempli esse , a tribuno plebis potius , quàm a privato , victam videri & tribuniciam potestatem , & rempublicam esse. Sed ita hanc unam impotentem ejus injuriam invidiâ onerat , ut , increpando quòd degenerarit tantum a se ipso , cumulas ei veteres laudes moderationis & temperantiæ pro reprehensione præsentis reddat. Castigatum enim quondam ab eo

populum ait, quòd eum perpetuum con-
 iulem & dictatorem vellet facere : prohi-
 buisse statuas sibi in Comitio, in Rostris, U. c. 565.
a. C. 187.
 in Curia, in Capitolio, in cella Jovis poni :
 prohibuisse, ne decerneretur, ut imago sua
 triumphali ornatu e templo Jovis Optimi
 Maximi exiret. Hæc, vel in laudatione po-
 sita, ingentem magnitudinem animi mo-
 derandis ad civilem habitum honoribus
 significarent, quæ exprobrando inimicus
 fatetur.

LVII. Huic Graccho minorem ex dua-
 bus filiis (nam major P. Cornelio Nasicæ
 haud dubiè a patre collocata erat) nuptam
 fuisse convenit. Illud parum constat, utrum
 post mortem patris & desponsa sit, &
 nupserit ; an veræ illæ opiniones sint,
 Gracchum, quum L. Scipio in vincula
 duceretur, nec quisquam collegarum au-
 xilio esset, jurasse, *Sibi inimicitias cum*
Scipionibus, quæ fuissent, manere ; nec se
gratia quærendæ causâ quidquam facere :
sed, in quem carcerem reges & imperatores
hostium ducentem vidisset P. Africanum, in
eum se fratrem ejus duci non passurum. Se-
 natum, eo die fortè cœnantem in Capito-
 lio, consurrexisse, & petisse, ut inter epu-
 las Graccho filiam Africanus desponderet :
 quibus ita inter publicum solenne sponsali-
 bus rite factis, quum se domum recepisset,
 Scipionem Æmiliæ uxori dixisse, fi-
 liam se minorem despondisse : quum illa,

Graccho
 nupta
 Cornelia.

~~U. c. 565.~~ muliebriter indignabunda, nihil de com-
 U. c. 565. muni filia secum consultatum, adjecisset,
 a. C. 187. non, si Ti. Graccho daret, expertem con-
 filii debuisse matrem esse; lætum Scipio-
 nem tam concordî judicio, ipsi desponsam
 respondisse. Hæc de tanto viro, quamquam
 & opinionibus, & monumentis litterarum
 variarent, proponenda erant.

LVIII. Judiciis a Q. Terentio prætorè
 perfectis, Hostilius & Furius damnati,
 prædes eodem die quæstoribus urbanis de-
 derunt. Scipio, quum contenderet, om-
 nem, quam accepisset, pecuniam in ara-
 rio esse, nec se quidquam publici habere,
 in vincula duci est cœptus. P. Scipio Na-
 fica tribunos appellavit, orationemque ha-
 buit plenam veris decoribus, non com-
 munitè modò Cornelie gentis, sed pro-
 priè familiæ suæ. *Parentes suos & P. Afri-*
cani ac L. Scipionis, qui in carcerem duce-
retur, fuisse Cn. & P. Scipiones, clarissimos
viros. Eos, quum per aliquot annos in terra
Hispania, adversus multos Pænorum His-
panorumque & duces & exercitus, nominis
Romani famam auxissent, non bello solum,
sed quòd Romanæ temperantiæ fideique spe-
cimen illis gentibus dedissent, ad extremum
ambo pro republica morte occubuisse. Quum
illorum tueri gloriam posteris satis esset, P.
Africanum tantum paternas superavisse lau-
des, ut fidem fecerit, non sanguine humano,
sed stirpe divinâ satum se esse. L. Scipionem,

L. Scipio
 in carcerem
 rem duci
 jubetur.

Defen-
 ditur a
 Nafica.

LIBER XXXVIII. 251

de quo agatur (ut , quæ in Hispania , quæ in Africa , quum legatus fratris esset , gessisset , præterea) consulem & ab senatu dignum visum , cui extra sortem Asia provincia & bellum cum Antiocho rege decerneretur ; & a fratre , cui post duos consulatus censuramque & triumphum legatus in Asiam iret. Ibi , ne magnitudo & splendor legati laudibus consulis officeret , fortè ita incidisse , ut , quo die ad Magnesium signis collatis L. Scipio Antiochum devicisset , æger P. Scipio Elæ dierum aliquot viâ abesset. Non fuisse minorem eum exercitum , quàm Annibalis , cum quo in Africa esset pugnatum. Annibalem eundem fuisse inter multos alios regios duces , qui imperator Punici bellifuerit. Et bellum quidem ita gestum esse , ut ne fortunam quidem quisquam criminari possit. In pace crimen quæri ; eam dici venisse. Hic decem legatos simul argui , quorum ex consilio data pax esset. Quin exstitisse ex decem legatis , qui Cn. Manlium accusarent : tamen non modò ad criminis fidem , sed ne ad moram quidem triumphî eam accusationem valuisse.

LIX. At , hercule , in Scipione ipsas leges pacis , ut nimium accommodatas Antiocho , suspectas esse : integrum enim ei regnum relictum : omnia possidere eum victum , quæ ante bellum ejus fuerint : auri & argentiquum vim magnam habuisset , nihil in publicum relatum , omne in privatum versum.

L vj

U. c. 565.
a. C. 187.

An non præter omnium oculos tantum aurum
 U. c. 156. a. C. 137. argentique in triumpho L. Scipionis, quantum non decem aliis triumphis, si omne in unum conferatur, sit latum? Nam quid de finibus regni dicam? Asiam omnem, & proxima Europa tenuisse Antiochum? Ea quanta regio Orbis terrarum sit, a Tauro monte in Ægæum usque prominens mare, quot non urbes modò, sed gentes amplectatur, omnes scire. Hanc regionem, dierum plus triginta in longitudinem, decem inter duo maria in latitudinem patentem, usque ad Tauri montis iuga Antiocho ademptam, expulso in ultimum angulum Orbis terrarum. Quid, si gratuita pax esset, plus adimi ei potuisse? Philippo victo Macedoniam; Nabidi Lacedæmonem relictam; nec Quintio crimen quaesitum: non enim habuisse eum Africanum fratrem; cujus quum gloria prodesse L. Scipioni debuisset, invidiam nocuisse. Tantum auri argentique iudicatum esse in domum L. Scipionis illatum, quantum, venditis omnibus bonis, redigi non posset. Id ubi ergo esse regium aurum? ubi tot hereditates acceptas? In domo, quam sumptus non exhausserint, exflare debuisse novæ fortunæ cumulum. At enim, quod ex bonis redigi non possit, ex corpore & tergo per vexationem & contumelias L. Scipionis petituros inimicos; ut in carcerem inter fures nocturnos & latrones vir clarissimus includatur, & in robore & tenebris exspiret; deinde nudus ante carcerem pro-

L I B E R X X X V I I I . 253

jiciatur. Non id *Corneliae* magis familiae, U. c. 165.
a. C. 187.
quàm *urbi Romanae*, fore erubescendum.

LX. Adversus ea *Terentius* prætor rogationem *Petilliam*, & senatûsconsultum, & judicium de *L. Scipione* factum recitavit: se, ni referatur pecunia in publicum, quæ judicata sit, nihil habere, quod faciat, nisi ut prehendi damnatum, & in vincula duci jubeat. *Tribuni* quum in consilium secessissent, paulò post *C. Fannius* ex sua collegarumque aliorum, præter *Gracchum*, sententia pronuntiavit, prætori non intercedere tribunos, quominus suâ potestate utatur. *Ti. Gracchus* ita decrevit: *Quominus ex bonis L. Scipionis, quod* *Gracchus*
mitti eum
jubetur
judicatum sit, redigatur, se non intercedere prætori. L. Scipionem (qui regem opulentissimum *Orbis terrarum* devicerit; imperium populi *Romani* propagaverit in ultimos terrarum fines; regem *Eumenem*, *Rhodiôs*, alias tot urbes *Asiae* devinxerit populi *Romani* beneficiis; plurimos duces hostium in triumpho ductos carcere incluserit) non passurum inter hostes populi *Romani* in carcere & in vinculis esse, mittique eum se jubere. Tanto assensu auditum est decretum, adeo dimissum *L. Scipionem* læti homines viderunt, ut vix in eadem civitate videretur factum judicium. In bona deinde *L. Scipionis* possessum publicè quæstores prætor misit; neque in iis non modò vestigium ullum comparuit pecuniæ regiae, sed nequaquam

254 *T. LIVII LIB. XXXVIII.*

U.c. 565.
a. C. 187. tantum redactum est, quântæ summæ dam-
natus fuerat. Collata pecunia a cognatis
amicisque & clientibus est L. Scipioni; ut,
si acciperet eam, locupletior aliquantò es-
set, quàm ante calamitatem fuerat. Nihil
accepit: quæ necessaria ad cultum erant,
redempta ei a proximis cognatis sunt. Ver-
teratque Scipionum invidia in prætorem,
& consilium ejus, & accusatores.



E P I T O M E

LIBRI XXXIX LIVIANI.

M. *ÆMILIUS* consul, *Liguribus* subactis, viam a *Placentia* usque *Ariminum* peractam *Flaminia* junxit. Initia luxuriæ, introducta ab exercitu *Asiatico*, referuntur. *Ligures*, quicumque citra *Apenninum* erant, subacti sunt. *Bacchanalia*, sacrum *Græcum*, & quidem nocturnum, scelerum omnium seminarium, quum ad ingentis turbæ conjurationem pervenisset, a consule investigatum, & multorum poenâ sublatum est. A censoribus *L. Valerio Flacco* & *M. Porcio Catone*, & belli, & pacis artibus maximò, motus est senatus. *L. Quintius Flamininus*, *T. Quintii* frater, eò quòd, quum *Galliam* provinciam consul obtinuerat, rogatus in convivio a *Philippa Pæno*, quem amabat, scorto nobili, *Gallum* quemdam suâ manu occiderat; sive, ut quidam tradiderunt, unum ex damnatis securi percusserat, rogatus a meretrice *Placentina*, cujus amore deperibat. Exstat in eum *M. Catonis* oratio. *Scipio Literni* decessit. Et, tamquam jungente fortunâ circa idem tempus duo funera maximorum virorum, *Annibal* a *Prusæ Bithyniæ* rege, ad quem, victo *Antiocho*, confugerat, quum dederetur Romanis, qui ad exposcendum illum *T. Quintium Flamininum* miserant, veneno sibi mor-

tem conscivit. Philopœmen quoque, dux
 Achaorum, vir maximus, a Messeniis in-
 teremptus veneno, quum ab iis bello captus
 esset. Colonia Potentia, & Pisaurum, &
 Mutina, & Parma deductæ sunt. Præterea
 res adversus Celtiberos prospere gestas, &
 initia causasque belli Macedonici continet;
 ejus origo inde fluxit, quod Philippus agn-
 ferebat regnum suum imminui a Romanis,
 & quod cogeretur, a Thracibus aliisque locis
 præsidia deducere.



LIBER XXXIX.

I. **D**UM hæc (si modò hoc anno acta
 sunt) Romæ aguntur, consules ambo in
 Liguribus gerebant bellum. Is hostis velut
 natus ad continendam per magnorum in-
 tervalla bellorum Romanis militarem disci-
 plinam erat; nec alia provincia militem
 magis ad virtutem acuebat. Nam Asia, &
 amœnitate urbium, & copiâ terrestrium
 maritimarumque rerum, & mollitiâ hos-
 tium regiisque opibus, ditiores, quàm for-
 tiores, exercitus faciebat: præcipuè sub
 imperio Cn. Manlii solutè ac negligenter
 habiti sunt: itaque asperius paulò iter in
 Thracia, & exercitior hostis magnâ clade
 eos castigavit. In Liguribus omnia erant,
 quæ militem excitarent: loca montana &

U. c. 565.
 a. C. 187.
 Ligures
 hostes
 perpetui
 P. R.

LIBER XXXIX. 157

aspera, quæ & ipsis capere labor erat, & ex præoccupatis dejicere hostem: itinera ardua, angusta, infesta insidiis: hostis levis, & velox, & repentinus, qui nullum usquam tempus, nullum locum quietum aut securum esse sineret: oppugnatio necessaria munitorum castellorum, laboriosa simul periculosaque: inops regio, quæ parcimoniâ adstringeret milites, prædæ haud multum præberet. Itaque non lixa sequebatur, non jumentorum longus ordo agmen extendebat: nihil, præter arma & viros omnem spem in armis habentes, erat. Nec deerat umquam cum iis vel materia belli, vel causa; quia propter domesticam inopiam vicinos agros incurfabant; nec tamen in discrimen summæ rerum pugnabatur.

II. C. Flaminius consul, cum Friniatibus Liguribus in agro eorum pluribus præliis secundis factis, in deditionem gentem accepit, & arma ademit: ea quia non sincerâ fide tradebant, quum castigarentur, relictis vicis, in montem Auginum confugerunt: confestim secutus est consul. Ceteri effusi rursus, & pars maxima inermes, per invia & rupes deruptas præcipitantes fugerunt, quâ sequi hostis non posset: ita trans Apenninum abierunt: qui castris se tenuerant, circumfessi expugnati sunt. Inde trans Apenninum ductæ legiones: ibi montis, quem ceperant, altitudine paupersper

U.C. 566
A.C. 187.

*Adversus
eos con-
sulum res
gesta.*

se tutati, mox in deditionem concesserunt:
 U. c. 565
 a. C. 187. tum conquisita cum intentiore cura arma,
 & omnia adempta. Translatum deinde ad
 Apuanos Ligures bellum, qui in agrum
 Pisanum Bononiensemque ita incurrave-
 rant, ut coli non posset. His quoque per-
 domitis, consul pacem dedit finitimis. Et,
 quia, a bello quieta ut esset provincia,
 effecerat, ne in otio militem haberet,
 viam a Bononia perduxit Arretium. M.
 Æmilius alter consul agros Ligurum vicof-
 que, qui in campis aut vallibus erant, ipsis
 montes duos Balistam Suifmontiumque te-
 nentibus, deussit depopulatusque est: dein-
 de eos, qui in montibus erant, adortus,
 primò levibus præliis fatigavit, postremò
 coactos in aciem descendere justo prælio
 devicit; in quo & ædem Dianæ vovit.
 Subactis cis Apenninum omnibus, tum
 transmontanos adortus (in his & Friniates
 Ligures erant, quos non adierat C. Fla-
 minius) omnes Æmilius subegit, armaque
 ademit, & de montibus in campos mul-
 titudinem deduxit. Pacatis Liguribus, in
 agrum Gallicum exercitum duxit; viam-
 que ab Placentia, ut Flaminiae committe-
 ret, Ariminum perduxit. Prælio ultimo,
 quo cum Liguribus signis collatis conflixit,
 ædem Junoni Reginae vovit. Hæc in Ligu-
 ribus eo anno gesta.

*Cenoma-
 nis arma
 adempta
 & red-
 dita.*

III. In Gallia M. Furius prætor insonti-
 bus Cenomanis, in pace speciem belli quæ-

ens, ademerat arma. Id Cenomani con-
 queſti Romæ apud ſenatum, rejeſtque ad
 conſulem Æmilium, cui, ut cognosce-
 ret ſtatueretque, ſenatus permiferat, ma-
 gno certamine cum prætorè habito, te-
 nuerunt cauſam : arma reddere Cenoma-
 nis, decedere provinciâ prætor juffus. Le-
 gatis deinde ſociorum Latini nominis, qui
 toto undique ex Latio frequentes conve-
 nerant, ſenatus datus eſt : his querentibus,
 magnam multitudinem civium ſuorum Ro-
 mam commiſſaſſe, & ibi cenſos eſſe ;
 Q. Terentio Culleoni prætori negotium
 datum eſt, ut eos conquereret, & quem
 C. Claudio, M. Livio cenſoribus, poſtve
 eos cenſores, ipſum parentemve ejus apud
 ſe cenſum eſſe, probaſſent ſocii, ut redire
 eò cogeret, ubi cenſi eſſent. Hac conqui-
 ſitione duodecim millia Latinorum domos
 redierunt, jam tum multitudine alienige-
 narum urbem onerante.

IV. Priuſquam conſules redirent Ro-
 mam, M. Fulvius proconſul ex Ætolia re-
 diit ; iſque, ad ædem Apollinis in ſenatu
 quum de rebus in Ætolia Cephalleniaque
 ab ſe geſtis diſſeruiſſet, petiit a Patribus,
 ut æquum cenſerent, ob rempublicam bene
 ac feliciter geſtam, & diis immortalibus
 honorem haberi jubere, & ſibi triumphum
 decernere. M. Aburius tribunus plebis, ſi
 quid de ea re ante M. Æmilii conſulis
 adventum decerneretur, interceſſurum ſe

U. c. 565.
 a. C. 187.

Fulvius
 petit
 trium-
 phum.

ostendit : Eum contradicere velle, profici-
 centemque in provinciam ita sibi mandasse,
 ut ea disceptatio integra in adventum suum
 servaretur : Fulvium temporis jacturam face-
 re : senatum etiam præsente consule, quod
 vellet, decreturum. M. Fulvius : Si aut si-
 multas M. Æmilii secum ignota hominibus
 esset, aut quàm is eas inimicitias impotenti
 ac propè regiâ irâ exerceret ; tamen non
 fuisse ferendum, absentem consulem & deo-
 rum immortalium honori obstare, & meritum
 debitumque triumphum morari ; imperatorem,
 rebus egregiè gestis, victoremque exercitum
 cum præda ac captivis ante portas stare,
 donec consuli, ob hoc ipsum moranti, redire
 Romam libitum esset. Verum enimvero, quum
 sint nobilissimæ sibi cum consule inimicitia,
 quid ab eo quatenus posse æqui expectare,
 qui per infrequentiam furtim senatusconsultum
 factum ad ærarium detulerit, Ambraciam
 non videri vi captam ; quæ aggere ac vi-
 neis oppugnata sit ; ubi, incensis operibus,
 alia de integro facta sint ; ubi circa muros
 supra subterque terram per dies quindecim pu-
 gnatum ; ubi a prima luce, quum jam trans-
 scendisset muros miles, usque ad noctem diu
 anceps prælium tenuerit ; ubi plus tria mil-
 lia hostium sint cæsa. Jam de deorum immor-
 talium templis, spoliatis in capta urbe, qua-
 lem calumniam ad pontifices attulerit ? Nisi
 Syracusarum ceterarumque captarum civita-
 tum ornamentis urbem exornari fas fuerit,

in Ambraciam unam captam non valuerit
belli jus. Se & Patres Conscriptos orare, &
ab tribuno petere, ne se superbissimo inimico
ludibrio esse sinant.

V. Undique omnes, alii deprecari tribunum, alii castigare. Ti. Gracchi collegæ plurimum oratio movit: *Ne suas quidem simultates pro magistratu exercere boni exempli esse; alienarum verò simultatum tribunum plebis cognitorem fieri, turpe & indignum collegii ejus potestate & sacratis legibus esse. Suo quemque judicio & homines odisse aut diligere, & res probare aut improbare debere; non pendere ex alterius vultu ac nutu, nec alieni momentis animi circumagi, ad stipularique irato consuli tribunum plebei; &, quid privatim M. Æmilius mandaverit, meminisse; tribunatum sibi a populo Romano mandatum oblivisci; & mandatum pro auxilio ac libertate privatorum, non pro consulari regno. Ne hoc quidem cernere eum, fore, ut memoriæ ac posteritati mandetur, ejusdem collegii alterum e duobus tribunis plebis suas inimicitias remisisse rei publicæ, alterum alienas & mandatas exercuisse.* His victus castigationibus tribunus, quum templo excessisset, referente Ser. Sulpicio prætore, triumphus M. Fulvio est decretus. Is quum gratias Patribus Conscriptis egisset, adjecit, *Ludos magnos se Jovi Optimo Maximo eo die, quo Ambraciam sepisset, vovisse: in eam rem sibi centum*

U. c. 565.
A. C. 187.

Triumphus
decernitur
Fulvio.

===== *pondo auri a civitatibus collatum. Petere, ut*
 U. C. 156. *ex ea pecunia, quam in triumpho latam in*
 C. 187. *arario positurus esset, id aurum secerni jubere-*
rent. Senatus pontificum collegium consuli
 jussit, num omne id aurum in ludos con-
 sumi necessum esset. Quum pontifices ne-
 gassent, ad religionem pertinere, quanta
 impensa in ludos fieret; senatus Fulvio,
 quantum impenderet, permisit, dum
 ne summam octoginta millium excederet.
 Triumphare mense Januario statuerat: sed
 quum audisset, consulem Æmilium, lit-
 teris Aburii tribuni plebis acceptis de re-
 missa intercessione, ipsum ad impediendum
 triumphum Romam venientem, ægrum in
 via substituisse, ne plus in triumpho certa-
 minum, quàm in bello, haberet, prætu-
 lit triumphi diem: triumphavit ante diem
 decimum Kalendas Januarias de Ætolis,
 & de Cephallenia. Aureæ coronæ cen-
 tum duodecim pondo ante currum late-
 runt: argenti pondo millia octoginta tria:
 auri pondo ducenta quadraginta tria: te-
 tradrachmum Atticum centum octodecim
 millia: Philippei nummi duodecim mil-
 lia quadringenti viginti duo: signa ænea
 ducenta octoginta quinque: signa marmo-
 rea ducenta triginta: arma, tela, cetera
 spolia hostium, magnus numerus: ad hoc
 catapultæ, ballistæ, tormenta omnis gene-
 ris: duces, aut Ætoli & Cephallenes, aut
 regii ab Antiocho ibi relictî, ad septem &

viginti. Multos eo die, priusquam in urbem inveheretur, in circo Flaminio tribunos, præfectos, equites, centuriones, Romanos sociosque, donis militaribus donavit: militibus ex præda videnos quinos denarios divisit, duplex centurioni, triplex equiti.

U. c. 565.
a. C. 187.

VI. Jam consularium comitiorum appetebat tempus, quibus quia M. Æmilius, cujus fortis ea cura erat, occurrere non potuit, C. Flaminius Romam venit: ab eo creati consules Sp. Postumius Albinus, Q. Marcius Philippus. Prætores inde facti T. Mænius, P. Cornelius Sulla, C. Calpurnius Piso, M. Licinius Lucullus, C. Aurelius Scaurus, L. Quintius Crispinus. Extremo anni, magistratibus jam creatis, ante diem tertium Nonas Martias Cn. Manlius Vulso de Gallis, qui Asiam incolunt, triumphavit: seriùs ei triumphandi causa fuit, ne, Q. Terentio Culleone prætore, causam lege Petiliâ diceret, & incendio alieni judicii, quo L. Scipio damnatus erat, conflagraret; eò infensioribus in se, quàm in illum, iudicibus, quòd disciplinam militarem, severè ab eo conservatam, successor ipse omni genere licentiæ corrumperat. Neque ea sola infamiæ erant, quæ in provincia procul ab oculis facta narrabantur; sed ea etiam magis, quæ in militibus ejus quotidie conspiciebantur. Luxuriæ enim peregrinæ origo ab exercitu Asiatico in-

Manlii
trium-
phas de
Gallis.

Luxus
inde Ro-
mam in-
ventus.

^{U.c. 565.}
^{A.C. 187.}
 vecta in urbem est : ii primùm lectos ara-
 tos, vestem stragulam pretiosam, plagu-
 las, & alia textilia, &, quæ tum magni-
 ficæ supellectilis habebantur, monopodia
 & abacos Romam advexerunt : tunc psal-
 triæ sambucistræque, & convivalia ludio-
 num oblectamenta addita epulis : epulæ
 quoque ipsæ & curâ & sumptu majore
 apparari coeptæ : tum coquus, vilissimum
 antiquis mancipium & æstimatione & usu,
 in pretio esse ; &, quod ministerium fue-
 rat, ars haberi coëpta : vix tamen illa, quæ
 tum conspiciebantur, semina erant futuræ
 luxuriæ.

VII. In triumpho tulit Cn. Manlius co-
 ronas aureas ducentas duodecim pondo :
 argenti pondo ducenta viginti millia : auri
 pondo duo millia centum tres : tetradrach-
 mûm Atticûm centum viginti septem mil-
 lia : cistophorûm ducenta quinquaginta :
 Philippeorum aureorum nummorum sede-
 cim millia trecentos viginti. Et arma spo-
 liaque multa Gallica, carpentis transvecta :
 duces hostium duo & quinquaginta ducti
 ante currum : militibus quadragenos binos
 denarios divisit, duplex centurioni ; & sti-
 pendium duplex in pedites dedit, triplex
 in equites. Multi omnium ordinum, do-
 nati militaribus donis, currum secuti sunt ;
 carminaque a militibus ea in imperatorem
 dicta, ut facile appareret, in ducem indul-
 gentem ambitiosumque ea dici ; trium-
 phum

plum esse militari magis favore, quàm populari, celebrem. Sed ad populi quoque gratiam conciliandam amici Manlii valuerunt; quibus annitentibus senatusconsultum factum est, *Ut ex pecunia, quæ in triumpho translata esset, stipendium, collatum a populo in publicum, quod ejus solutum antea non esset, solveretur.* Vicenos quinos & semisses in millia æris quæstores urbani cum fide & cura solverunt. Per idem tempus tribuni militum duo ex duabus Hispaniis cum litteris C. Atinii & L. Manlii, qui eas provincias obtinebant, venerunt. Ex iis litteris cognitum est, Celtiberos Lusitanosque in armis esse, & sociorum agros populari: de ea re consultationem integram senatus ad novos magistratus rejecit. Ludis Romanis eo anno, quos P. Cornelius Cethegus, A. Postumius Albinus faciebant, malus in Circo instabilis in signum Pollentiæ procidit, atque id dejecit: eâ religione moti Patres, & diem unum addiciendum ludorum celebritati censuerunt; & signa duo pro uno reponenda, & novum auratum faciendum. Et plebei ludii ab ædilibus C. Sempronio Blæso & M. Furio Lusco diem unum instaurati sunt.

VIII. Insequens annus Sp. Postumium Albinum & Q. Marcium Philippum consules ab exercitu bellorumque & provinciarum cura ad intestinæ conjurationis vindictam avertit. Prætores provincias sortiti

Tomus VI.

M

U. c. 565.
a. C. 137.

U. c. 566.
a. C. 186.
Sp. Postumio,
Q. Marcio Coss.

sunt, T. Mænius urbanam, M. Licinius
 U. c. 186. Lucullus inter cives & peregrinos, C. An-
 n. C. 186. relius Scaurus Sardiniam, P. Cornelius
 Sulla Siciliam, L. Quintius Crispinus His-
 paniam citeriorem, C. Calpurnius Piso His-
 paniam ulteriorem. Consulibus ambobus
 quæstio de clandestinis conjurationibus de-
 creta est. Græcus ignobilis in Etruriam pri-
 mum venit nulla cum arte earum, quas
 multas ad animorum corporumque cultum
 nobis eruditissima omnium gens inexit,
 sacrificulus & vates: nec is, qui apertâ
 religione, propalam & quæstum & disci-
 plinam profitendo, animos horrore imbue-
 ret, sed occultorum antistes sacrorum. Ini-
 tia erant, quæ primò paucis tradita sunt;
 deinde vulgari cœpta per viros mulieres-
 que: additæ voluptates religioni. vini &
 epularum, quò plurium animi illicerentur.
 Quum vinum animos, & nox & mixti
 feminis mares, ætatis teneræ majoribus,
 discrimen omne pudoris extinxissent; cor-
 ruptelæ primùm omnis generis fieri cœptæ,
 quum ad id quisque, quò naturâ prono-
 ris libidinis esset, paratam voluptatem ha-
 beret. Nec unum genus noxæ, stupra pro-
 miscua ingenuorum feminarumque, erant;
 sed falsi testes, falsa signa testimoniaque
 & indicia ex eadem officina exhibant. Ve-
 nena indidem intestinæque cædes; ita ut
 ne corpora quidem interdum ad sepultu-
 ram exstarent. Multa dolo, pleraque per

*Baccha-
 nalia.*


vim audebantur : occulebat vim , quòd
præ ululatus, tympanorumque & cym- U. c. 56.
a. C. 186.
balorum strepitu , nulla vox quiritantium
inter stupra & cædes exaudiri poterat.

IX. Hujus mali labes ex Etruria Romam ,
velut contagione morbi , penetravit : pri-
mò urbis magnitudo , capacior patientior-
que talium malorum , ea celavit : tandem
indiciu hoc maximè modo ad Postumium
consulem pervenit. P. Æbutius , cujus pa- Inno-
tescunt
P. Æbu-
tius operda
ter publico equo stipendia fecerat , pupil-
lus relictus , mortuis deinde tutoribus , sub
tutela Duroniæ matris & vitrici T. Sem-
pronii Rutili educatus fuerat. Et mater de-
dita viro erat ; & vitricus , quia tutelam
ita gesserat , ut rationem reddere non pos-
set , aut tolli pupillum , aut obnoxium sibi
vinculo aliquo fieri cupiebat : via una cor-
ruptelæ Bacchanalia erant. Mater adolescen-
tulum appellat : *Se pro ægro eo vovisse , ubi
primùm convaluisset , Bacchis eum se initia-
turam : damnatam voti , deum benignitate ,
exsolvere id velle. Decem dierum castimoniâ
opus esse : decimo die cœnatum , deinde purè
lautum in sacrarium deducturam.* Scortum
nobile libertina Hispala Fecenia , non di-
gna quæstu , cui ancillula assuerat , etiam
postquam manumissa erat , eodem se ge-
nere tuebatur. Huic consuetudo juxta vi-
cinitatem cum Æbutio fuit , minimè ado-
lescentis aut rei aut famæ damnosa : ultro
enim amatus appetitusque erat ; & , ma-
M ij

lignè omnia præbentibus suis, meretricula munificentia sustinebatur. Quin eò procefferat consuetudine capta, ut post patroni mortem, quia in nullius manu erat, tutore a tribunis & prætore petito, quum testamentum faceret, unum Æbutium institueret heredem.

U. c. 165
a. C. 186.

X. Hæc amoris pignora quum essent, nec quidquam secretum alter ab altero haberent, per jocum adolescens vetat eam mirari, si per aliquot noctes secubuisset: *Religionis se causâ, ut voto pro valetudine sua facto liberetur, Bacchis initiari velle.* Id ubi mulier audivit, perturbata, *Dii meliora!* inquit: *mori & sibi & illi satius esse, quàm id faceret; & in caput eorum detestari minas periculaque, qui id suassent.* Admiratus quum verba, tum perturbationem tantam adolescens, *Parcere execrationibus* jubet: *matrem id sibi, assentiente vitrico, imperasse.* Vitricus ergo, inquit, tuus (*matrem enim insimulare forsitan fas non sit*) *pudicitiam, famam, spem, vitamque tuam perditum ire hoc facto properat.* Eò magis mirabundo, quærentique quid rei esset, pacem veniamque precata deorum dearumque, si, coacta caritate ejus, silenda enuntiasset, *Ancillam se ait dominæ comitem id sacrarium intrasse, liberam numquam eò accessisse.* Scire corruptelarum omnis generis eam officinam esse; & jam biennio constare neminem initiatum ibi majorem annis viginti.

Ut quisque introductus sit, velut victimam  tradi sacerdotibus: eos deducere in locum, U. c. 66.
a. C. 186. qui circumsonet ululatus, cantuque symphoniae, & cymbalorum & tympanorum pulsus, ne vox quiritantis, quum per vim stuprum inferatur, exaudiri possit. Orare deinde atque obsecrare, ut eam rem quocumque discuteret modo; nec se eò præcipitaret, ubi omnia infanda patienda primùm, deinde facienda essent: neque antè dimisit eum, quàm fidem dedit adolescens, ab his sacris se temperaturum.

XI. Postquam domum venit, & mater mentionem intulit, quid eo die, quid deinceps ceteris, quæ ad sacra pertinerent, faciendum esset; negat eorum se quidquam facturum, nec initiari sibi in animo esse. Aderat sermoni vitricus. Confestim mulier exclamat, *Hispalæ concubitu carere eum decem noctes non posse: illius excetra delinimentis & venenis imbutum, nec parentis, nec vitrici, nec deorum verecundiam habere.* Jurgantes hinc mater, hinc vitricus, cum quatuor eum servis domo exegerunt. Adolescens inde ad Æbutiam se amitam contulit; causamque ei, cur esset a matre ejectus, narravit: deinde ex auctoritate ejus postero die ad consulem Postumium, arbitris remotis, rem detulit. Consul post diem tertium ad se jussu redire dimisit: ipse Sulpiciam, gravem feminam, socrum suam, percunctatus est, *Ecquam anum Æbu-*

~~iam~~ *iam ex Aventino nosset? Quam eam nosse; probam, & antiqui moris feminam, respondisset; Opus esse sibi eâ conventâ dixit: mitteret nuntium ad eam, ut veniret. Æbutia accita ad Sulpiciam venit; & consul paulò post, velut fortè intervenisset, sermonem de Æbutio fratris ejus filio infert. Lacrymæ mulieri obortæ, & miserari casum adolescentis cœpit, Qui spoliatus fortunis, a quibus minimè oporteret, apud se tunc esset, ejectus a matre; quod probus adolescens (dii propitii essent!) obscænis, ut fama esset, saoris initiari nollit.*

*Hisपाला
Fecenia
vocatur a
consule.*

XII. Satis de Æbutio exploratum ratus consul, non vanum auctorem esse, dimissâ Æbutiâ, socrum rogat, ut Hispalam, indidem ex Aventino libertinam, non ignotam vicinîæ, arcesceret ad sese: *Eam, quoque esse, quæ percunctari, vellet.* Ad cujus nuntium perturbata Hispala, quòd ad tam nobilem & gravem feminam ignara causæ arcesceretur, postquam lictores in vestibulo turbamque consularem & consulem ipsum conspexit, propè exanimata est. In interioriorem partem ædium abductam socru adhibitâ consul, *Si vera dicere inducere in animum posset, negat, perturbari debere: fidem vel a Sulpicia, tali femina, vel ab se acciperet: expromeret sibi quæ in luco Similæ Bacchanalibus in sacro nocturno solerent fieri.* Hoc ubi audivit, tantus pavor tremorque omnium membrorum mulierem

cœpit, ut diu hiscere non posset. Tandem confirmata, *Puellam admodum se ancillam initiatam cum domina*, ait: aliquot annis, ex quo manumissa sit, nihil, quid ibi fiat, scire. Jam id ipsum consul laudare, quum initiatam se non inficiaretur; sed & cetera eâdem fide expromeret. Neganti ultrâ quidquam scire, *Non eamdem dicere, si coarguatur ab alio, ac per se fatenti, veniam aut gratiam fore: cum sibi omnia exposuisse, qui ab illa audisset.* Mulier haud dubiè, id quod erat, Æbutium indicem arcani rata esse, ad pedes Sulpiciæ procidit; & eam primò orare cœpit, *Ne mulieris libertina cum amatore sermonem in rem non seriam modò, sed capitalem etiam, verti vellet: se terrendi ejus causâ, non quò sciret quidquam, ea locutam esse.* Hic Postumius accensus irâ, Tum quoque ait eam cum Æbutio se amatore cavillari credere, non in domo gravissimæ feminae & cum consule loqui. Et Sulpicia attollere paventem; simul illam adhortari, simul iram generi lenire. Tandem confirmata, multum incusatâ perfidiâ Æbutii, qui optimi in eo ipso meriti talem gratiam retulisset, *Magnum sibi metum deorum, quorum occulta Initia enuntiaret, majorem multò dixit hominum esse, qui se indicem manibus suis discerpturi essent: itaque hoc se Sulpiciam, hoc consulem orare, ut se extra Italiam aliquò amandarent, ubi reliquum vitæ degere tutò posset.* Bono animo esse ju-

~~U. c. 566~~ bere eam consul, &, sibi curæ fore, &
 U. c. 186. cere, ut Romæ tutò habitaret.

Indicium
 Hispala.

XIII. Tum Hispala originem sacrorum expromit. Primò sacrum id feminarum fuisse, nec quemquam virum eò admitti solitum. Tres in anno statos dies habuisse, quibus interdum Bacchis initiarentur. Sacerdotes in vicem matronas creari solitas. Pacullam Anniam Campanam sacerdotem omnia, tamquam deum monitu, immutasse: nam & viros eam primam suos filios initiasse, Minium & Herennium Cerrinios; & nocturnum sacrum ex diurno, & pro tribus in anno diebus quinos singulis mensibus dies Initiorum fecisse. Ex quo in promiscuo sacra sint, & permixti viri feminis, & noctis licentia accesserit, nihil ibi facinoris, nihil flagitii prætermisum: plura virorum inter sese, quàm feminarum, esse supra. Si qui minùs patientes dedecoris sint, & pigriores ad facinus, pro victimis immolari: nihil nefas ducere, hanc summam inter eos religionem esse. Viros, velut mente captâ, cum jactatione fanatica corporis vaticinari; matronas Baccharum habitu crinibus sparsis cum ardentibus facibus decurrere ad Tiberim, demissasque in aquam faces (quia vivum sulphur cum calce insit) integrâ flammâ efferre. Raptos a diis homines dici, quos machinæ illigatos ex conspectu in abditos specus abripiant: eos esse, qui aut conjurare, aut sociari facinoribus, aut stuprum pati noluerint. Multitudinem in-

gentem, alterum jam propè populum esse : in
 his nobiles quosdam viros feminasque. Bien- U. c. 566.
a. C. 186.
 nio proximo institutum esse, ne quis major
 viginti annis initiaretur : captari etates &
 erroris & stupri patientes. Peracto indicio,
 advoluta rursus genibus, preces easdem,
 ut se ablegaret, repetivit. Consul rogat
 socrum, ut aliquam partem ædium vacuum
 faceret, quò Hispala immigraret : coenacu-
 lum super ædes datum est, scalis ferenti-
 bus in publicum obseratis, aditu in ædes
 verso. Res omnes Feceniæ extemplo trans-
 latae, & familia arcessita ; & Æbutius mi-
 grare ad consulis clientem iussus. Ita quum
 indices ambo in potestate essent, rem ad
 senatum Postumius defert.

XIV. Omnibus ordine expositis, quæ
 delata primò, quæ deinde ab se inquisita
 forent, Patres pavor ingens cepit, quum
 publico nomine, ne quid eæ conjurationes
 coetusque nocturni fraudis occultæ aut pe-
 riculi importarent ; tum privatim suorum
 quisque vicem, ne quis affinis ei noxæ
 esset. Censuit autem senatus, gratias con-
 suli agendas, quòd eam rem & cum sin-
 gulari cura, & sine ullo tumultu investi-
 gasset. Quæstionem deinde de Bacchanali- Quæstio
de Bac-
chanali-
bus Coss.
manda-
tur.
 bus sacrisque nocturnis extra ordinem con-
 sulibus mandant : indicibus, Æbutio ac
 Feceniæ, ne fraudi ea res sit, curare, &
 alios indices præmiis invitare jubent : sa-
 cerdotes eorum sacrorum, seu viri seu fe-

M v

~~U. c. 566~~ minæ essent, non Romæ modò, sed per
 U. c. 566
 a. C. 186. omnia fora & conciliabula conquiri, ut in
 consulum potestate essent: edici præterea
 in urbe Roma, & per totam Italiam edicta
 mitti, *Ne quis, qui Bacchis initiatus esset,*
coisse aut convenisse causâ sacrorum vellet,
ne quid talis rei divinæ fecisset. Ante om-
 nia, ut quæstio de his habeatur, qui coie-
 rint conjuraverintve, quò stuprum flagi-
 tiumve inferretur. Hæc senatus decrevit.
 Consules ædilibus curulibus imperarunt,
 ut sacerdotes ejus sacri omnes conquire-
 rent, comprehensosque libero conclavi ad
 quæstionem servarent: ædiles plebis vi-
 dere, ne qua sacra in operto fierent. Trium-
 viris capitalibus mandatum est, ut vigilias
 disponderent per urbem, servarentque, ne
 qui nocturni coetus fierent; utque ab in-
 cendiis caveretur, adjutores triumviris
 quinqueviri uti cis Tiberim suæ quisque
 regionis ædificiis præessent.

XV. Ad hæc officia dimissis magistrati-
 bus, consules in Rostra escenderunt, &
 concione advocatâ, quum solenne carmen
 precationis, quod præfari, priusquam po-
 pulum alloquantur, magistratus solent,
 peregisset consul, ita cœpit: *Nulli um-*
quam concioni, Quirites, tam non solùm
apta, sed etiam necessaria hæc solennis deo-
rum comprecatio fuit, quæ vos admoneret,
hos esse deos, quos colere, venerari, preca-
rique majores vestri instituissent; non illos,

Oratio
Postumii
Coss. de
Baccha-
nalibus.

qui pravis, & externis religionibus captas
 mentes, velut furialibus stimulis, ad omne
 scelus & ad omnem libidinem agerent. Equi-
 dem, nec quid taceam, nec quatenus pro-
 loquar, invenio: si aliquid ignorabitis, ne
 locum negligentiae dem; si omnia nudavero,
 ne nimium terroris offundam vobis, vereor:
 quidquid dixerō, minus, quā pro atrocitate
 & magnitudine rei, dictum scitote esse: ut
 ad cavendum satis sit, dabitur opera a no-
 bis. Bacchanalia totā jam pridem Italiā, &
 nunc per urbem etiam multis locis esse, non
 famā modo accepisse vos, sed crepitibus etiam
 ululatibusque nocturnis, qui personant totā
 urbe, certum habeo; ceterum, quæ ea res
 sit, ignorare: alios deorum aliquem cultum,
 alios concessum ludum & lasciviam esse cre-
 dere; &, qualecumque sit, ad paucos per-
 tinere. Quod ad multitudinem eorum attinet,
 si dixerō multa millia hominum esse, illico
 necesse est exterreamini, nisi adjunxero, qui
 qualesque sint. Primum igitur mulierum ma-
 gna pars est, & is fons mali hujusce fuit;
 deinde simillimi feminis mares, stuprati &
 constupratores, fanatici vigiles; vino, stre-
 pitibus, clamoribusque nocturnis attoniti.
 Nullas adhuc vires conjuratio, ceterum in-
 crementum ingens virium habet, quod in dies
 plures fiunt. Majores vestri, ne vos quidem,
 nisi quum aut, vexillo in arce posito, comi-
 tiorum causā exercitus eductus esset, aut
 plebi concilium tribuni edixissent, aut aliquis

M vj

U.c. 566.
1. C. 186.

~~U. C. 566.~~
~~a. C. 186.~~ ex magistratibus ad concionem vocasset, fontē temere coire voluerunt; & , ubicumque multitudo esset, ibi & legitimum rectorem multitudinis censebant debere esse. Quales primum nocturnos cætus, deinde promiscuos mulierum ac virorum, esse creditis? Si, quibus ætatibus initientur mares, sciatis, non misereat vos eorum solum, sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos juvenes milites faciendos censetis, Quirites? iis ex obscuro sacrarioeductis arma committenda? hæc, cooperti stupris suis alienisque, pro pudicitia conjugum ac liberorum vestrorum ferro decernent?

XVI. Minus tamen esset, si flagitiis tantum effeminati forent (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) a facinoribus manus, mentem a fraudibus abstinuissent. Numquam tantum malum in republica fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens: quidquid his annis libidine, quidquid fraude, quidquid scelere peccatum est, ex illo uno sacrario scitote ortum esse. Necdum omnia, in quæ conjuraverunt, edita facinora habent: adhuc privatis noxiis, quia nondum ad rempublicam opprimendam satis virium est, conjuratio sese impia tenet: crescit & serpit quotidie malum: jam majus est, quàm ut capere id privata fortuna possit: ad summam rempublicam spectat. Nisi præcavetis, Quirites, jam huic diurnæ, legitimè ab consule vocatæ, par nocturna concio esse poterit: nunc illi vos su-

LIBER XXXIX. 177

guli universos concionantes timent : jam, ubi ~~vos~~ vos dilapsi domos & in rura vestra eritis, ^{U. c. 566.} illi coierint ; consultabunt de sua salute simul ac vestra pernicie : tum singulis vobis universi timendi erunt. Optare igitur unusquisque vestrum debet, ut bona mens suis omnibus fuerit. Si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum, cum quibus in omne flagitium & facinus conjuravit, non suum judicet esse. Ne quis etiam errore labatur, vestrum quoque non sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quam prava religio. Ubi deorum numen pretenditur sceleribus, subit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis divini juris aliquid immixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum avorumque aetate negotium est magistratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent, sacrificulos vatesque foro, circo, urbe prohiberent, vaticinos libros conquirent comburerentque, omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent ? Judicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique juris, nihil æquè dissolvendæ religionis esse, quam ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hac vobis prædicenda ratus sum, ne qua superstitio agitaret animos vestros, quum demolientes nos Bacchanalia discutientesque nefarios cætus cerneretis. Omnia, diis propitiis volentibus

~~U. c. 566.~~ ^{U. c. 566.} ^{a. c. 186.} busque, ea faciemus; qui, quia suum numen
 sceleribus libidinibusque contaminari indignè
 ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem
 extraxerunt; nec patefieri, ut impunita es-
 sent, sed ut vindicarentur & opprimerentur,
 voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem
 de ea re mihi collegæque meo mandavit. Nos,
 quæ ipsis nobis agenda sunt, impigre exse-
 quemur: vigiliarum nocturnarum curam per
 urbem minoribus magistratibus mandavimus.
 Vos quoque æquum est, quæ vestra munia
 sunt, quo quisque loco positus erit, quod
 imperabitur, impigre præstare, & dare ope-
 ram, ne quid fraude noxiorum periculi aut
 tumultus oriatur.

XVII. Recitari deinde senatusconsulta
 jusserunt, indicique præmium proposue-
 runt, si quis quem ad se deduxisset, no-
 menve absentis detulisset. Qui nominatus
 profugisset, diem certam se finituros, ad
 quam nisi citatus respondisset, absens dam-
 naretur: si quis eorum, qui tum extra ter-
 ram Italiâm essent, nominaretur; ei laxio-
 rem diem daturus, si venire ad causam dicen-
 dam vellet. Edixerunt deinde, Ne quis quid
 fugæ causâ vendidisse, neve emisse vellet:
 ne quis reciperet, celaret, ope ullâ juvaret
 fugientes. Concione dimissâ, terror magnus
 urbe totâ fuit: nec moenibus se tantum
 urbis aut finibus Romanis continuit; sed
 passim per totam Italiâ, litteris hospitem
 de senatusconsulto, & concione, & edicto

consulium acceptis, trepidari coeptum est. ~~————~~
 Multi eâ nocte, quæ diem infecuta est, ^{U.c. 566.}
 quo in concione res palam facta est, custo- ^{a. G. 186.}
 diis circa portas positis, fugientes a trium-
 viris comprehensi & reducti sunt; mul-
 torum nomina delata: quidam ex iis viri
 feminaeque mortem sibi consciverunt. Con-
 jurasse supra septem millia virorum ac mu-
 lierum dicebantur: capita autem conjura- ^{Capita}
 tionis constabat esse, M. & C. Atinios de ^{conjura-}
 plebe Romana, & Faliscum L. Opiter- ^{tionis.}
 nium, & Minium Cerrinium Campanum:
 ab his omnia facinora & flagitia orta: eos
 maximos sacerdotes conditoresque ejus fa-
 cri esse. Data opera est, ut primo quoque
 tempore comprehenderentur. Adducti ad
 consules, fassique de se, nullam moram
 judicio fecerunt.

XVIII. Ceterum tanta fuga ex urbe facta
 erat, ut, quia multis actiones & res peri-
 bant, cogerentur praetores T. Mænius &
 M. Licinius per senatum res in diem tri-
 gesimum differre, donec quaestiones a con-
 sulum perficerentur. Eadem solitudo, quia
 Romæ non respondebant, nec inveniebant-
 tur, quorum nomina delata erant, coëgit
 consules circa fora proficisci, ibique quæ-
 rere & judicia exercere. Qui tantum ini- ^{Conjur-}
 tiati erant, & ex carmine sacro, praeunte ^{ratorum}
 verba sacerdote, preces fecerant, in ^{pana}
 quibus nefanda conjuratio in omne facinus
 ac libidinem continebatur, nec earum re-

~~U. C. 186~~ ^{U. C. 186} rum ullam, in quas jurejurando obligati erant, in se aut in alios admiserant; eos in vinculis relinquebant: qui stupris aut cædibus violati erant, qui falsis testimoniis, signis adulterinis, subjectione testamentorum, fraudibus aliis contaminati, eos capitali poenâ afficiebant. Plures necati, quàm in vincula coniecti sunt: magna vis in utraque causa virorum mulierumque fuit. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu essent, tradebant, ut ipsi in privato animadverterent in eas: si nemo erat idoneus supplicii exactor, in publico animadvertebatur. Datum deinde consuli-
 bus negotium est, ut omnia Bacchanalia Romæ primùm, deinde per totam Italiam diruerent; extra quàm si qua ibi vetusta ara aut signum consecratum esset. In reliquum deinde senatusconsulto cautum est,

*Senatus-
consultum de
Bacchanalibus.*

Ne qua Bacchanalia Romæ, neve in Italia essent: si quis tale sacrum solenne & necessarium duceret, nec sine religione & piaculo se id omittere posse, apud prætorem urbanum profiteretur, prætor senatum consuleret: si ei permissum esset, quum in senatu centum non minus essent, ita id sacrum faceret, dum ne plus quinque sacrificio interessent, neu quæ pecunia communis, neu quis magister sacrorum, aut sacerdos esset.

XIX. Aliud deinde huic conjunctum, referente Q. Marcio consule, senatusconsultum factum est, *Ut de iis, quos pro in-*

dicibus consules habuissent, integra res ad senatum referretur, quum Sp. Postumius, ^{U. c. 566.} ^{A. C. 156.} quaestionibus perfectis, Romam redisset. Minium Cerrinium Campanum Ardeam in vincula mittendum censuerunt; magistratibusque Ardeatium prædicendum, ut intentiore eum custodiâ asservarent, non solum ne effugeret, sed ne mortis consciscendæ locum haberet. Sp. Postumius aliquantò post Romam venit: eo referente, de P. Æbutii & Hispalæ Feceniae præmio, quod eorum operâ indicata Bacchanalia essent, senatusconsultum factum est, *Ut singulis his centena millia æris quaestores urbani ex arario darent; utique consul cum tribunis plebis ageret, ut ad plebem primo quoque tempore ferrent, ut P. Æbutio emerita stipendia essent, ne invitatus militaret, neve censor ei equum publicum assignaret. Utiq̃ue Feceniae Hispalæ datio, deminutio, gentis enuptio, tutoris optio item esset, quasi ei vir testamento dedisset. Utiq̃ue ei ingenuo nubere liceret; neu quid, ei qui eam duxisset, ob id fraudi ignominiaevē esset. Utiq̃ue consules prætoresque, qui nunc essent, quive postea futuri essent, curarent, ne quid ei mulieri injuriæ fieret, utique tutò esset: id senatum velle, & æquum censere, ut ita fieret. Ea omnia lata ad plebem, factaque sunt ex senatusconsulto; & de ceterorum indicum impunitate præmiisque consulibus permissum est.*

*Indicium
præmia.*

~~U. C. 186~~

U. C. 186
a. C. 186

Exerci-
tus con-
sularis.

Q. Mar-
cius a Li-
guribus
circum-
ventus.

XX. Et jam Q. Marcius, quæstionibus suæ regionis perfectis, in Ligures provinciam proficisci parabat, tribus millibus peditum Romanorum, centum quinquaginta equitibus, & quinque millibus Latini nominis peditum, ducentis equitibus in supplementum acceptis. Eadem provincia, idem numerus peditum equitumque & collegæ decretus erat. Exercitus acceperunt, quos priore anno C. Flaminius & M. Æmilius consules habuerunt: duas præterea legiones novas ex senatusconsulto scribere jussi sunt; & viginti millia peditum sociis & nomini Latino imperarunt, & equites mille trecentos, & tria millia peditum Romanorum, ducentos equites: totum hunc exercitum, præter legiones, in supplementum Hispaniensis exercitus duci placebat: itaque consules, dum ipsi quæstionibus impediabantur, T. Mænium delectui habendo præfecerunt: perfectis quæstionibus, prior Q. Marcius in Ligures Apuanos est profectus. Dum penitus in abditos saltus (quæ latebræ receptaculaque semper illis fuerant) persequitur; in præoccupatis angustiis, loco iniquo est circumventus: quatuor millia militum amissa; & legionis secundæ signa tria, undecim vexilla socium Latini nominis in potestatem hostium venerunt, & arma multa, quæ, quia impedimento fugientibus per sylvestres semitas erant, passim jactabantur: prius se-

LIBER XXXIX. 283

quendi Ligures finem, quàm fugæ Romanī, fecerunt. Consul ubi primum ex hostium agro evasit, ne, quantum deminutæ copiæ forent, appareret, in locis pacatis exercitum dimisit. Non tamen obliterare famam rei malè gestæ potuit: nam saltus, unde eum Ligures fugaverant, Marcius est appellatus.

U. c. 566.
a. C. 186.

*Saltus
Marcius.*

XXI. Sub hunc nuntium ex Ligustinis vulgatum, litteræ ex Hispania, mixtam gaudio tristitiam afferentes, recitatæ sunt. C. Atinius, qui biennio antè prætor in eam provinciam profectus erat, cum Lusitanis in agro Astensi signis collatis pugnavit: ad sex millia hostium sunt cæsa: ceteri fusi, fugati, castrisque exsuti. Ad oppidum deinde Astam oppugnandum legiones ducit: id quoque haud multò majore certamine cepit, quàm castra; sed, dum incautiùs subit muros, ictus ex vulnere post dies paucos moritur. Litteris de morte prætoris recitatis, senatus censuit mittendum, qui ad Lunæ portem C. Calpurnium prætorem consequeretur; nuntiaretque, senatum æquum censere, ne sine imperio provincia esset, maturare eum proficisci. Quarto die, qui missus erat, Lunam venit; paucis antè diebus Calpurnius profectus erat. Et in citeriore Hispania, L. Manlius Acidinus, qui eodem tempore, quo C. Atinius, in provinciam ierat, cum Celtiberis acie conflixit: incertâ victoriâ

*Res in
Hispania
gesta.*

~~U. c. 186.~~ discessum est, nisi quòd Celtiberi castra
 U. c. 186. inde nocte proximâ moverunt : Romanis
 & suos sepeliendi, & spolia legendi ex
 hostibus potestas facta est. Paucos post
 dies, coacto majore exercitu, Celtiberi ad
 Calagurrim oppidum ultro laceffiverunt
 prœlio Romanos. Nihil traditur, quæ causâ
 numero aucto infirmiores eos fecerit ; su-
 perati prœlio sunt : ad duodecim millia ho-
 minum cæsa, plus duo capta ; & castris
 Romanus potitus. Et, nisi successor ad-
 ventu suo inhibuisset impetum victoris,
 subacti Celtiberi forent. Novi prætores
 ambo exercitus in hiberna deduxerunt.

XXII. Per eos dies, quibus hæc ex
 Hispania nuntiata sunt, ludi Taurii per
 biduum facti religionis causâ. Per dies
 decem apparatus deinde ludos M. Fulvius,
 quos voverat Ætolico bello, fecit. Multi
 artifices ex Græcia venerunt, honoris ejus
 causâ. Athletarum quoque certamen tum
 primò Romanis spectaculo fuit ; & vena-
 tio data leonum & pantherarum ; & propè
 hujus seculi copiâ ac varietate ludicrum
 celebratum est. Novemdiale deinde sacrum
 tenuit, quòd in Piceno per triduum lapidi-
 bus pluerat ; ignesque cœlestes multifariam
 orti adussisse complurium levi afflatu vesti-
 menta maximè dicebantur. Addita & unum
 diem supplicatio est ex decreto pontificum,
 quod ædes Opis in Capitolio de cœlo tacta
 erat : hostiis majoribus consules procura-

LIBER XXXIX. 185

tunt, urbemque lustraverunt. Sub idem ~~tempus~~ ^{U. c. 566. a. C. 186.} tempus & ex Umbria nuntiatum est, semimarem duodecim ferme annos natum inventum: id prodigium abominantes, arceri Romano agro necarique quamprimum iusserunt. Eodem anno Galli Transalpini, ^{Galli in Venetiam transgressi} transgressi in Venetiam sine populatione aut bello, haud procul inde, ubi nunc Aquileia est, locum oppido condendo ceperunt. Legatis Romanis, de ea re trans Alpes missis, responsum est, *Neque profectos ex auctoritate gentis eos; nec, quid in Italia facerent, se scire.* L. Scipio ludos eo tempore, quos bello Antiochi vovisse sese dicebat, ex collata ad id pecunia ab regibus civitatibusque per dies decem fecit. Legatum eum post damnationem & bona vendita missum in Asiam, ad dirimenda inter Antiochum & Eumenem reges certamina, Valerius Antias est auctor: tum collatas ei pecunias, congregatosque per Asiam artifices, &, quorum ludorum post bellum, in quo votos diceret, mentionem non fecisset, de iis post legationem demum in senatu actum. Quum jam in exitu annus esset, Q. Marcius absens magistratu abiturus erat. Sp. Postumius, quaestionibus cum summa fide curaque perfectis, comitia habuit: creati sunt ^{Comitia.} consules Ap. Claudius Pulcher, M. Sempronius Tuditanus. Postero die praetores facti P. Cornelius Cethegus, A. Postumius Albinus, C. Afranius Stellio, C. Atilius Serranus.

U. c. 567.
a. C. 186. nus, L. Postumius Tempſanus, M. Claudius Marcellus. Extremo anni, quia Sp. Postumius consul renuntiaverat, peragrantem se propter quæſtiones utrumque littus Italiæ, desertas colonias, Sipontum Supero, Buxentum Infero mari, invenisse; triumviri ad colonos eò scribendos ex senatusconsulto ab T. Mænio prætore urbano creati sunt L. Scribonius Libo, M. Tuccius, Cn. Bæbius Tamphilus.

U. c. 567.
a. C. 185. **Appio**
Claudio,
M. Sempronio
Coſſ.
Causa belli cum Perſeo. XXIII. Cum Perſeo rege & Macedonibus bellum, quod imminebat, non unde plerique opinantur, nec ab ipso Perſeo caſas cepit: inchoata initia a Philippo sunt; & is ipse, si diutius vixisset, id bellum gessisset. Una eum res, quum victo leges imponerentur, maximè angebat, quòd, qui Macedonum ab se defecerant in bello, in eos jus sæviendi ademptum ei ab ſenatu erat; quum, quia rem integram Quintius in conditionibus pacis ditulerat, non desperasset impetrari poſſe. Antiocho rege deinde bello superato ad Thermopylas, diviſis partibus, quum per eòſdem dies consul Acilius Heracleam, Philippus Lamiam oppugnasset; captâ Heracleâ; quia iuſſus abſcedere a mœnibus Lamiæ erat, Romanisque oppidum deditum eſt, ægre eam rem tulerat: permulſit iram ejus consul, quòd ad Naupactum ipse feſtinans, quò se ex fuga Ætoli contulerant, Philippo permisit, ut Athamaniæ &

Amyndro bellum inferret; & urbes, quas ~~Thessalis~~
 Thessalis Ætoli ademerant, regno adjiceret. U. c. 187.
a. C. 185.
 Haud magno certamine & Amyndrum
 Athamaniâ expulerat, & urbes aliquot re-
 ceperat. Demetriadem quoque urbem va-
 lidam, & ad omnia opportunam, & Ma-
 gnetum gentem suæ ditionis fecit: inde
 & in Thracia quasdam urbes, novæ at-
 que insuetæ libertatis vitio, seditionibus
 principum turbatas, partibus, quæ domes-
 tico certamine vincerentur, adjungendo
 sese, cepit.

XXIV. His sedata in præsentia regis ira Vires
 in Romanos est: numquam tamen remisit colligit
 animum a colligendis in pace viribus, qui- Philippus
 bus, quandoque data fortuna esset, ad bel-
 lum uteretur. Vectigalia regni non fructi-
 bus tantum agrorum portoriisque maritimis
 auxit; sed metalla etiam & vetera inter-
 missa recoluit, & nova multis locis instituit.
 Ut verò antiquam multitudinem hominum,
 quæ belli cladibus amissa erat, restitueret;
 non sobolem tantum stirpis parabat, cogen-
 dis omnibus procreare atque educare libe-
 ros, sed Thracum etiam magnam multitudi-
 nem in Macedoniam traduxerat; quietusque
 aliquamdiu a bellis, omni curâ in augendas
 regni opes intentus fuerat. Rediere deinde
 causæ, quæ de integro iram moverent in Thessa-
 Romanos. Thessalorum & Perrhæborum lorum &
aliorum
 querelæ de urbibus suis ab eo possessis, querela
de Phil-
ippo.
 & legatorum Eumenis regis de Thraciis

oppidis per vim occupatis, tradidit in Macedoniam multitudinem, ita ut erant, ut eas non negligi satis videretur. Maximè moverat senatum, quòd Æni & Maroneæ affectari possessionem audierant; minùs Thessalos curabant. Athamanes quoque venerunt legati, non partis amissæ, non finium jacturam querentes, sed totam Athamaniam sub jus judiciumque regis venisse. Et Maronitarum exsules (erant pulsi, quia libertatis causam defendissent ab regio præsidio) ii non Maroneam modò, sed etiam Ænum in potestate nuntiabant Philippi esse. Venerant & a Philippo legati ad purganda ea; qui nihil, nisi permissu Romanorum imperatorum, factum affirmabant. *Civitates Thessalorum, & Perrhæborum, & Magnetum, & cum Amyndandro Athamanum gentem, in eadem causa, qua Ætolos, fuisse. Antiocho rege pulso, occupatum oppugnandis Ætolicis urbibus consulem ad recipiendas eas civitates Philippum misisse: armis subactos parere.* Senatus, ne quid absente rege statueret, legatos ad eas controversias disceptandas misit, Q. Cæcilium Metellum, M. Bæbium Tamphilum, Ti. Sempronium; quorum sub adventum ad Thessalica Tempe omnibus iis civitatibus, quibus cum rege disceptatio erat, concilium indictum est.

Legati
Romæ
missi dis-
ceptato-
res

XXV. Ibi quum Romani legati disceptatorum loco, Thessali, Perrhæbique, & Athamanes, haud dubii accusatores, Philippus ad

audienda crimina tamquam reus, confesserentur; pro ingenio quisque eorum, qui principes legationum erant, & gratia cum Philippo aut odio, acerbius leniùve egerunt. In controversiam autem veniebant Philippopolis, Tricca, Phaloria, & Eurymenæ, & cetera circa eas oppida, utrum Thessalorum juris, quum vi ademptæ possessæque ab Ætolis forent (nam Philippum Ætolis ademisse eas constabat) an Ætolica antiquitus ea oppida fuissent: Ita enim Acilium regi concessisse, si Ætolorum fuissent, & si voluntate, non si vi atque armis coacti, cum Ætolis essent. Ejusdem formulæ disceptatio de Perrhæborum Magnetumque oppidis fuit: omnium enim jura possidendo per occasiones Ætoli miscuerant. Ad hæc, quæ disceptationis erant, querelæ Thessalorum adjectæ, Quodd ea oppida, si jam redderentur sibi, spoliata ac deserta redditurus esset: nam, præter belli casibus amissos, quingentos principes juventutis in Macedoniam abduxisse, & operâ eorum in servilibus abuti ministeriis; &, quæ reddiderit coactus Thessalis, inutilia ut redderet, curasse. Thebas Phthias unum maritimum emporium fuisse, quondam Thessalis quæstuosum & frugiferum. Ibi navibus onerariis comparatis, regem, quæ præter Thebas Demetriadem cursum dirigerent, negotiationem maritimam omnem eò avertisse. Jam ne a legatis quidem, qui jure gentium sancti sint, violandis abstinere: insidias positas

~~U. c. 567.~~ *euntibus ad T. Quintium. Itaque ergo in*
 U. c. 567. *tantum metum omnes Theſſalos conjeſtos, ut*
 a. C. 185. *non in civitatibus ſuis, non in communibus*
gentis conciliis, quiſquam hiſcere audeat.
Procul enim abeſſe libertatis auctores Ro-
manos; lateri adhærere gravem dominum,
prohibentem uti beneficiis populi Romani.
Quid autem, ſi vox libera non ſit, liberum
eſſe? Nunc ſe fiducia & præſidio legatorum
ingemiſcere magis, quàm loqui: niſi provi-
deant aliquid Romani, quo & Græcis Mace-
doniam accolentibus metus, & audacia Phi-
lippi minuatur, nequidquam & illum victum,
& ſe liberatos eſſe. Ut equum tenacem, non
parentem frenis aſperioribus caſtigandum eſſe.
Hæc acerbè poſtremi; quum priores le-
niter permulſiſſent iram ejus, petentes,
Ut ignoſceret pro libertate loquentibus; & ut,
depoſitâ domini acerbitate, aſſueſceret ſocium
atque amicum ſeſe præſtare; & imitaretur po-
pulum Romanum, qui caritate, quàm metu,
adjungere ſibi ſocios mallet. Theſſalis auditis,
 Perrhæbi Gonnocondylum, quod Philippus
 Olympiadem appellaverat, Perrhæbiæ fuiſ-
 ſe, & ut ſibi reſtitueretur, agebant; & de
 Mallœa & Ericinio eadem poſtulationo erat.
 Athamanes libertatem repetebant, & caſtel-
 la Athenæum & Pœtneum.

XXVI. Philippus, ut accuſatoris potiùs,
 quàm rei, ſpeciem haberet, & ipſe a que-
 relis orſus, *Menelaïdem in Dolopia, qua*
regni ſui fuiſſet, Theſſalos vi atque armis

expugnasse questus est: item Petram in Pic-
 ria ab iisdem Theſſalis Perrhæbisque captam. U. c. 567.
a. C. 185.
 Xynias quidem, haud dubiè Ætolicum oppi-
 dum, ſibi eos contribuiffe; & Paracheloïda,
 quæ ſub Athamania eſſet, nullo jure Theſſa-
 lorum formulæ factam. Nam quæ ſibi crimina
 objiciantur, de inſidiis legatorum, & mariti-
 mis portubus frequentatis aut deſertis; alte-
 rum deridiculum eſſe, ſe reddere rationem, quos
 portus mercatores aut nautici petant; alterum
 mores ſuos reſpuere. Tot annos eſſe, per quos
 numquam ceſſaverint legati, nunc ad impe-
 ratores Romanos, nunc Romam ad ſenatum
 crimina de ſe deferre: quem umquam verbo
 violatum eſſe? Semel ad Quintium euntibus
 inſidias dici factas; ſed, quid iis acciderit,
 non adjici. Quærentium quod falſò objiciant,
 quum veri nihil habeant, ea crimina eſſe.
 Insolenter & immodicè abuti Theſſalos in-
 dulgentiâ populi Romani, velut ex diutina
 ſui nimis avidè meram haurientes libertatem.
 Itaque, ſervorum modo præter ſpem repente
 manuſſorum, licentiam vocis & linguæ
 experiri, & jaſtare ſeſe inſectatione & convi-
 ciis dominorum. Elatus deinde irâ adjecit,
 Nondum omnium dierum ſolem occidiſſe.
 Id minaciter dictum, non Theſſali modò
 in ſeſe, ſed etiam Romani acceperunt; &
 quum fremitus poſt eam vocem ortus, &
 tandem ſedatus eſſet, Perrhæborum inde
 Athamanumque legatis reſpondit, Eamdem,
 de quibus illi agant, civitatum cauſam eſſe:

N ij

U. c. 567.
a. C. 187. *consulem Acilium & Romanos sibi dedisse eas, quum hostium essent. Si suum munus qui dedissent, adimere velint, scire se, cedendum esse; sed meliori ac fideliori amico, in gratiam levium & inutilem sociorum, injuriam eos esse facturos. Nec enim ullius rei minus diuturnam esse gratiam, quam libertatis, præferim apud eos, qui malè utendo eam corrupturi sint. Causâ cognitâ, pronuntiaverunt legati, Placere deduci præsidia Macedonum ex iis urbibus; & antiquis Macedonia terminis regnum finiri. De injuriis, quas ultro citroque illatas querantur, quo modo inter eas gentes & Macedonas disceptetur, formulam juris exsequendi constituendam esse.*

*Legatorum
judicium.*

*Querela
legatorum Eumenis de
Thracia
urbibus.*

XXVII. Inde graviter offenso rege, Thessalonicens ad cognoscendum de Thraciæ urbibus proficiscuntur. Ibi legati Eumenis: *Si liberas esse Ænum & Maroneam velint Romani, nihil sui pudoris esse ultra dicere, quam ut admoneant, re, non verbo eos liberos relinquant, nec suum munus intercipi ab alio patiantur. Sin autem minor cura sit civitatum in Thracia positarum, multò verius esse, quæ sub Antiocho fuerint, præmia belli Eumenem, quam Philippum, habere; vel pro patris Attali meritis bello, quod adversus Philippum ipsum gesserit populus Romanus; vel suis, quod Antiochi bello terrâ marique laboribus periculisque omnibus interfuerit. Habere eum præterea decem legatorum in eam rem præjudicium;*

qui cum Chersonesum Lyfimachiamque dede-
runt, Maroneam quoque atque Ænum pro-
fecto dedisse, quæ ipsâ propinquitate regio-
nis velut appendices majoris muneris essent.
Nam Philippum quidem quo aut merito in
populum Romanum, aut jure imperii, quum
tam procul a finibus Macedoniae absint, ci-
vitatibus his præsidia imposuisse? Vocari
Maronitas juberent: ab iis certiora omnia
de statu civitatum earum scituros. Legati
Maronitarum vocati, Non uno loco tantum
urbis præsidium regium esse, sicut in aliis
civitatis, dixerunt, sed pluribus simul;
& plenam Macedonum Maroneam esse. Itaque
dominari assentatores regios: his solis loqui
& in senatu, & in concionibus, licere: eos
omnes honores & capere ipsos, & dare aliis.
Optimum quemque, quibus libertatis, quibus
legum cura sit, aut exulare pulsos patriâ,
aut inhonoratos & deterioribus obnoxios silere.
De jure etiam finium pauca adjecerunt:
Q. Fabium Labeonem, quum in regione ea
fuiſſet, direxiſſe finem Philippo veterem viam
regiam, quæ ad Thraciæ Paroreiam subeat,
nuſquam ad mare declinantem. Philippum
novam poſtea deflexiſſe viam, quâ Maroni-
tarum urbes agrosque amplectatur.

Maro-
nitarum
querela.

XXVIII. Ad ea Philippus longè aliam, quàm
adverſus Theſſalos Perrhæboſque
nuper, ingreſſus diſſerendi viam, Non cum
Maronitis, inquit, mihi aut cum Eumene
diſceptatio eſt, ſed jam vobiſcum, Romani;

Reſpon-
ſio Phi-
lippi.

a quibus nihil æqui me impetrare jamdū
 animadverto. Civitates Macedonum, quæ a
 me inter inducias defecerant, reddi mihi
 æquum censebam; non quia magna accessio
 ea regni futura esset (sunt enim & parva
 oppida, & in finibus extremis posita) sed
 quia multum ad reliquos Macedonas conti-
 nendos exemplum pertinebat: negatum est mihi.
 Bello Ætolicò Lamiam oppugnare jussus a
 consule Manio Acilio, quum diu fatigatus
 ibi præliis operibusque essem, transcendente
 me jam muros a capta propè urbe re-
 vocavit consul, & abducere copias inde coëgit.
 Ad hujus solatium injuriæ permissum est, ut
 Thessaliæ Perrhæbiæque & Athamanum reci-
 perem quædam castella magis, quàm urbes:
 ea quoque ipsa vos mihi, Q. Cæcili, paucos
 ante dies ademistis. Pro non dubio paulò antè,
 si diis placet, legati Eumenis sumebant, quæ
 Antiocchi fuerunt, Eumenem æquius esse, quàm
 me, habere. Id ego aliter longè judico esse.
 Eumenes enim, non, nisi vicissent Romani,
 sed nisi bellum gessissent, manere in regno suo
 non potuit. Itaque ille vestrum meritum habet,
 non vos illius. Mei autem regni, tantum aberat,
 ut ulla pars in discrimine fuerit, ut tria millia
 talentum, & quinquaginta tectas naves, &
 omnes Graciæ civitates, quas antea tenuis-
 sem, pollicentem ultro Antiochum in merce-
 dem societatis sim aspernatus: hostemque et
 me esse prius etiam, quàm Manius Acilius
 exercitum in Graciam trajiceret, præ me tuli;

& cum eo consule belli partem, quamcumque
 mihi delegavit, gessi : & insequenti consuli U. C. 567.
A. C. 185.
 L. Scipioni, quum terrâ statuisset ducere exer-
 citum ad Hellespontum, non iter tantum per
 regnum nostrum dedi, sed vias etiam munivi,
 pontes feci, commeatus præbui : nec per Ma-
 cedoniam tantum, sed per Thraciam etiam,
 ubi inter cetera pax quoque præstanda a bar-
 baris erat. Pro hoc studio meo erga vos, ne di-
 cam merito, utrum adjicere vos, Romani, ali-
 quid, & amplificare & augere regnum meum
 munificentiam vestram oportebat, an, quæ habe-
 rem aut meo jure, aut beneficio vestro, eripere?
 id quod nunc facitis. Macedonum civitates,
 quas regni mei fuisse fatemini, non restituantur.
 Eumenes, tamquam ad Antiochum, ad spolian-
 dum me venit ; & , si diis placet, decem lega-
 torum decretum calumniæ impudentissimæ præ-
 tendit, quo maximè & refelli & coargui potest.
 Disertissimè enim planissimèque in eo scriptum
 est, Chersonesum & Lyfimachiam Eumeni dari.
 Ubi tandem Ænus, & Maronea, & Thraciæ
 civitates adscriptæ sunt ? Quod ab illis ne
 postulare quidem est ausus, id apud vos,
 tamquam ab illis impetraverit, obtinebit ?
 Quo in numero me apud vos esse velitis, refert.
 Si tamquam inimicum & hostem insectari
 propositum est, pergite, ut cœpistis, facere.
 Sin aliquis respectus est mei, ut socii atque
 amici regis, deprecor, ne me tantâ injuriâ
 dignum judicetis. Movit aliquantum oratio
 regis legatos : itaque medio responso rem

U. c. 567. a. C. 185. **Legati** **medio** **responsore** **suspenderunt.** **suspenderunt :** *Si decem legatorum decreto Eumeni datae civitates eae essent, nihil se mutare : si Philippus bello cepisset eas, praemium victoriae jure belli habiturum : si neutrum eorum foret, placere cognitionem senatui reservari ; &, ut omnia in integro manerent, praesidia, quae in iis urbibus sint, deduci.* Hae causae maximè animum Philippi alienaverunt ab Romanis ; ut non a Perseo filio ejus novis causis motum, sed ob has a patre bellum relictum filio videri possit.

Manlius
ex His-
pania
ovans.

XXIX. Romae nulla belli Macedonici suspicio erat. L. Manlius proconsul ex Hispania redierat : cui postulanti ab senatu in aede Bellonae triumphum rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebat, exemplum obstabat ; quòd ita comparatum more majorum erat, ne quis, qui exercitum non deportasset, triumpharet, nisi perdomitam pacatamque provinciam tradidisset successori : medius tamen honos Manlio habitus, ut ovans urbem iniret. Tulit coronas aureas quinquaginta duas : auri praeterea pondo centum triginta duo ; argenti sedecim millia trecenta ; & pronuntiavit in senatu, decem millia pondo argenti, & octoginta auri Q. Fabium quaestorem advehere : id quoque se in aedium illaturum. Magnus motus servilis eo anno in Apulia fuit. Tarentum provinciam L. Postumius praetor habebat. Is de pastorum conjuratione, qui vias latrocinii pascuaeque publica infesta habuerant,

quæstionem severè exercuit : ad septem
 millia hominum condemnavit : multi inde
 fugerunt, de multis sumptum est supplicium.
 Consules, diu retenti ad urbem delectibus,
 tandem in provincias profecti sunt.

XXX. Eodem anno in Hispania præ-
 tores C. Calpurnius & L. Quintius, quum
 primo vere ex hibernis copias eductas in
 Bæturia junxissent, in Carpetaniam, ubi
 hostium castra erant, progressi sunt, com-
 muni animo consilioque parati rem gerere.
 Haud procul Hippone & Toletu urbibus
 inter pabulatores pugna orta est, quibus
 dum utrimque subvenitur a castris, pau-
 latim omnes copiae in aciem eductae sunt :
 in eo tumultuario certamine & loca sua
 & genus pugnae pro hoste fuere : duo exer-
 citus Romani fusi atque in castra compulsi
 sunt : non institere perculsis hostes. Præ-
 tores Romani, ne postero die castra op-
 pugnarentur, silentio proximæ noctis ta-
 cito signo exercitum abduxerunt. Luce pri-
 mæ Hispani acie instructæ ad vallum ac-
 cesserunt, vacuaque præter spem castra in-
 gressi, quæ derelicta inter nocturnam tre-
 pidationem erant, diripuerunt; regressique
 in sua castra, paucos dies quietis stativis
 manserunt. Romanorum sociorumque, in
 prælio fugaque, ad quinque millia occisa;
 quorum se spoliis hostes armarunt : inde
 ad Tagum flumen profecti sunt. Prætores
 interim Romani omne id tempus contra-

U. c. 567.
 a. C. 185.

Res
 gesta in
 Hispania

Romani
 vincuntur

~~U. c. 167.~~ hendis ex civitatibus sociis Hispanorum
 U. c. 167. auxiliis, reficiendisque ab terrore adversæ
 a. C. 185. pugnæ militum animis, consumpserunt. Ubi
 satis placuere vires, & jam miles quoque,
 ad delendam priorem ignominiam, hos-
 tem poscebat; duodecim millia passuum
 ab Tago flumine posuerunt castra: inde
 tertiâ vigiliâ sublatis signis, quadrato agmi-
 nē principio lucis ad Tagi ripam perve-
 nerunt. Trans fluvium in colle hostium
 castra erant: extemplo, quâ duobus locis
 vada mudabat amnis, dexterâ parte Cal-
 purnius, lævâ Quintius exercitum tradu-
 xerunt, quieto hoste, dum miratur subi-
 tum adventum, consultatque, qui tumult-
 um injicere trepidantibus in ipso transitu
 amnis potuisset. Interim Romani, impedi-
 mentis quoque omnibus traductis contrac-
 tisque in unum locum, quia jam moveri
 videbant hostem, nec spatium erat castra
 communiendi, aciem instruxerunt: in me-
 dio locatæ quinta Calpurnii legio & oc-
 tava Quintii: id robur toto exercitu erat.
 Campum apertum usque ad hostium cas-
 tra habebant, liberum a metu insidiarum.

XXXI. Hispani, postquam in citeriore
 ripa duō Romanorum agmina conspexe-
 runt, ut, priusquam se jungere atque in-
 struere possent, occuparent eos, castris re-
 pentè effusi cursu ad pugnam tendunt.
 Atrox in principio prælium fuit, & His-
 panis recenti victoriâ ferocibus, & insuetâ

*Acriter
 iterum
 pugnatum.*

ignominiâ milite Romano accenso : acerrimè media acies , duæ fortissimæ legiones dimicabant ; quas quum aliter moveri loco non posse hostis cerneret , cuneo institit pugnare ; & usque plures confertioresque , medios urgebant. Ibi postquam laborare aciem Calpurnius prætor vidit , T. Quintilium Varum & L. Juventium Thalmam legatos ad singulas legiones adhortandas propere mittit. Docere & monere jubet , *In illis spem omnem vincendi & retinendæ Hispaniæ esse. Si illi loco cedant , neminem ejus exercitûs non modò Italiam , sed ne Tagi quidem ulteriorem ripam , umquam visurum.* Ipse , cum equitibus duarum legionum paululum circumvectus , in cuneum hostium , qui mediam urgebat aciem , ab latere incurrit. Quintius cum suis equitibus alterum hostium latus invadit ; sed longè acrius Calpurniani equites pugnabant , & prætor ipse ante alios : nam & primus hostem percussit , & ita se immiscuit mediis , ut vix , utrius partis esset , nosci posset. Et equites prætoris eximiâ virtute , & equitum pedites accensi sunt. Pudor movit primos centuriones , qui inter tela hostium prætorem conspexerunt. Itaque urgere signiferos pro se quisque , jubere inferre signa , & confestim militem sequi. Renovatur ab omnibus clamor : impetus fit velut ex superiore loco. Haud secus ergo , quàm torrentis modo , fundunt sternuntque per-

U. c. 567.
a C. 185.

Vincuntur
Hispani

N vj

U. c. 567.
L. C. 185.

culfos, nec sustineri alii super alios inferentes sese possunt. Fugientes in castra equites persecuti sunt, & permixti turbæ hostium intra vallum penetraverunt; ubi ab relictis in præsidio castrorum prælium instauratum; coactique sunt Romani equites descendere ex equis. Dimicantibus iis, legio quinta supervenit; deinde, ut quæque potuerant, copiæ adfluebant. Cæduntur passim Hispani per tota castra; nec plus quàm quatuor millia hominum effugerunt: inde tria millia ferè, qui arma retinuerant, montem propinquum ceperunt; mille semiermes maximè per agros palati sunt. Supra triginta quinque millia hostium fuerant, ex quibus tam exigua pars pugnae superfuit: signa capta centum triginta tria. Romani focique paulò plus sexcenti, & provincialium auxiliorum centum quinquaginta ferme ceciderunt: tribuni militum quinque amissi, & pauci equites Romani, cruentæ maximè victoriæ speciem fecerunt. In castris hostium, quia ipsis spatium sua communiendi non fuerat, manserunt. Pro concione postero die laudati donatique a C. Calpurnio equites phaleris; pronuntiavitque, eorum maximè operâ hostes fusos, castra capta & expugnata esse. Quintius alter prætor suos equites catellis ac fibulis donavit: donati & centuriones ex utriusque exercitu permulti; maximè qui mediam aciem tenuerunt.

XXXII. Consules, delectibus aliisque, ~~=====~~
 quæ Romæ agendæ erant, peractis re- ^{U. c. 567.}
 bus, in Ligures provinciam exercitum ^{a. C. 185.}
 duxerunt. Sempronius, a Pisis profectus in ^{Res in}
 Apuanos Ligures, vastando agros, uren- ^{Liguria}
 doque vicos & castella eorum, aperuit sal- ^{gesta.}
 tum usque ad fluvium Macram & Lunæ
 portum. Hostes montem, antiquam sedem
 majorum suorum, ceperunt; & inde, su-
 peratâ locorum iniquitate, prælio dejecti
 sunt. Et Ap. Claudius felicitatem virtutem-
 que collegæ in Liguribus Ingaunis æquavit
 secundis aliquot præliis: sex præterea op-
 pida eorum expugnavit; multa millia ho-
 minum in iis cepit; belli auctores tres &
 quadraginta securi percussit. Jam comitio-
 rum appetebat tempus: prior tamen Clau-
 dius, quàm Sempronius, cui fors comitia ^{Comitiæ}
 habendi obtigerat, Romam venit, quia
 P. Claudius frater ejus consulatum petebat.
 Competitores habebat patricios L. Æmi-
 lium, Q. Fabium, Ser. Sulpicium Gal-
 bam, veteres candidatos, & ab repulsis eò
 magis debitum, quia primò negatus erat,
 honorem repetentes: etiam, quia plus
 quàm unum ex patriciis creari non lice-
 bat, arctior petitio quatuor petentibus erat.
 Plebei quoque gratiosi homines petebant,
 L. Porcius, Q. Terentius Culleo, Cn. Bæ-
 bius Tamphilus: & hi repulsi, in spem
 impetrandi tandem aliquando honoris di-
 lati. Claudius unus ex omnibus novus can-

didatus erat. Opinione hominum haud dubiè destinabantur Q. Fabius Labeo & L. Porcius Licinus. Sed Claudius consul sine liſtoribus cum fratre toto foro volitando, clamitantibus adverſariis & majore parte ſenatûs, *Meminiſſe eum debere priùs, ſe conſulem populi Romani, quàm fratrem P. Claudii eſſe: quin ille, ſedens pro tribunali, aut arbitrum, aut tacitum ſpectatorem comitiorum ſe præberet?* coërceri tamen ab effuſo ſtudio nequii. Magnis contentionibus tribunorum quoque plebei, qui aut contra conſulem, aut pro ſtudio ejus pugnant, comitia aliquoties turbata; donec pervicit Appius, ut, deſecto Fabio, fratrem traheret. Creatus P. Claudius Pulcher præter ſpem ſuam & ceterorum: locum ſuum tenuit L. Porcius Licinus, quia moderatis ſtudiis, non vi Claudianâ, inter plebeios certatum eſt. Prætorum inde comitia ſunt habita. C. Decimius Flavus, P. Sempronius Longus, P. Cornelius Cethegus, Q. Nævius Matho, C. Sempronius Blæſus, A. Terentius Varro, prætores facti. Hæc eo anno, quo Ap. Claudius, M. Sempronius conſules fuerunt, domi militiæque geſta.

U. c. 568.
a. C. 184.
P. Claudio, L.
Porcio
Conſ.

XXXIII. Principio inſequentis anni P. Claudius, L. Porcius conſules, quum Q. Cæcilius, M. Bæbius, & Ti. Sempronius, qui ad diſceptandum inter Philippum & Eumenem reges Theſſalorumque civi-

tates missi erant, legationem renuntiassent, regum quoque eorum civitatumque legatos in senatum introduxerunt. Eadem utrimque iterata, quæ dicta apud legatos in Græcia erant. Aliam deinde legationem novam Patres, cujus princeps Ap. Claudius fuit, in Macedoniam & in Græciam decreverunt ad visendum, redditane civitates Theffalis & Perrhæbis essent. Iisdem mandatum, ut ab Æno & Maronea præsidia deducerentur, maritimaque omnis Thraciæ ora a Philippo & Macedonibus liberaretur. Peloponnesum quoque adire iussi, unde prior legatio discesserat incertiore statu rerum, quàm si non venissent: nam super cetera etiam sine responso dimissi, nec datum petentibus erat Achæorum concilium. De qua re querente graviter Q. Cæcilio, simul Lacedæmoniiis deplorantibus, mœnia diruta, abductam plebem in Achaïam & venundatam, ademptas, quibus ad eam diem civitas stetitset, Lycurgi leges, Achæi maximè concilii negati crimen excusabant, recitando legem, quæ, nisi belli pacisve causâ, & quum legati ab senatu cum litteris aut scriptis mandatis venirent, vetaret indici concilium. Ea ne postea excusatio esset, ostendit senatus, curæ iis esse debere, ut Romanis legatis semper adeundi concilium gentis potestas fieret, quemadmodum & illis, quoties vellent, senatus daretur.

U. c. 568.
a. C. 184.

Legati
missi in
Græciam.

XXXIV. Dimissis iis legationibus, Phil-
 lippus, a suis certior factus, cedendum ci-
 vitatibus, deducendaque præsidia esse, in-
 fensus omnibus, in Maronitas iram effun-
 dit. Onomasto, qui præerat maritimæ oræ,
 mandat, ut partis adversæ principes inter-
 ficeret. Ille per Cassandrum quemdam,
 unum ex regis jamdiu habitantem Maro-
 neæ, nocte Thracibus intromissis, velut in
 bello captâ urbe, cædem fecit. Id apud
 Romanos legatos querentes tam crudeli-
 ter adversus innoxios Maronitas, tam su-
 perbè adversus populum Romanum factum,
 ut, quibus libertatem restituendam sena-
 tus censuisset, ii pro hostibus trucidaren-
 tur, abnuebat *Quidquam eorum ad se, aut
 quemquam suorum pertinere. Seditione inter
 ipsos dimicatum, quum alii ad se, alii ad
 Eumenem civitatem traherent: id facile sci-
 tiuros esse: percunctarentur ipsos Maronitas:
 haud dubius, perculsis omnibus terrore
 tam recentis cædis, neminem hiscere ad-
 versus se ausurum. Negare Appius, Rem
 evidentem pro dubia quærendam: si ab se
 culpam removere vellet, Onomastum & Cas-
 sandrum, per quos acta res diceretur, mit-
 teret Romam, ut eos senatus percunctari pos-
 set. Primò adeo perturbavit ea vox regem,
 ut non color, non vultus ei constaret:
 deinde, collecto tandem animo, Cassan-
 drum, qui Maroneæ fuisset, si utique vel-
 lent, se missurum dixit. Ad Onomastum qui-*

U.c. 568.

a. C. 184.

Marc-

nita a

Philippo

crudeliter

trucidati.

dem quid eam rem pertinere, qui non modò ~~U.c. 568.~~
Maronea, sed ne in regione quidem propin- ~~a. C. 1840~~
qua fuisset? Et parcebat magis Onomasto,
 honoratori amico, & eundem indicem
 haud paulò plus timebat; quia & ipse ser-
 monem cum eo contulerat, & multorum
 talium ministrum & conscium habebat. Cas-
 sander quoque, missis, qui per Epirum
 ad mare prosequerentur eum, ne quà in-
 dicium emanaret, veneno creditur subla-
 tus. Et legati a Philippi colloquio ita di-
 gressi sunt, ut præ se ferrent, nihil eo-
 rum sibi placere; & Philippus, minimè,
 quin rebellandum esset, dubius, quia ta-
 men immaturæ ad id vires erant, ad mo-
 ram interponendam, Demetrium, mino-
 rem filium, mittere Romam, simul ad
 purganda crimina, simul ad deprecandam
 iram senatûs, statuit; satis credens, ipsum
 etiam juvenem, quòd Romæ obses speci-
 men regiæ indolis dedisset, aliquid mo-
 menti facturum. Interim per speciem au-
 xilii Byzantiis ferendi, re ipsâ ad terro-
 rem regulis Thracum injiciendum, pro-
 fectus, percussis iis uno prælio, & Ama-
 doco duce capto, in Macedoniam rediit,
 missis ad accolâs Istri fluminis barbaros,
 ut in Italiam irrumperent, sollicitandos.

Philippus De-
metrium
F. Ro-
mam mit-
tit.

XXXV. Et in Peloponneso adventus
 Romanorum legatorum, qui ex Macedonia
 in Achaïam ire jussi erant, expectabatur:
 adversus quos ut præparata consilia habe-

~~Ubi~~ rent, Lycortas prætor concilium indixit.
 U. c. 568. Ibi de Lacedæmoniis actum. *Ex hostibus*
 a. c. 184. eos accusatores factos ; & periculum esse ,
 Cenci- ne victi magis timendi forent , quàm bellan-
 lium A- tes fuissent : quippe in bello sociis Romanis
 chaorum. Achæos usos ; nunc eosdem Romanos æquio-
 res Lacedæmoniis , quàm Achæis , esse : ubi
 Areus etiam & Alcibiades , ambo exsules ,
 suo beneficio restituti , legationem Romam ad-
 versus gentem Achæorum ita de ipsis meri-
 tam suscepissent , adeoque infestâ oratione usi
 essent , ut , patriâ pulsi , non restituti in eam ,
 viderentur. Clamor undique ortus , refer-
 ret nominatim de iis ; & , quum omnia
 irâ , non consilio , gererentur , capitis dam-
 nati sunt. Paucos post dies Romani legati
 venerunt : his Clitore in Arcadiâ datum
 est concilium. Priusquam agerent quid-
 quam , terror Achæis injectus erat & co-
 gitatio , quàm non ex æquo disceptatio
 futura esset ; quodd Areum & Alcibiadem ,
 capitis ab se in concilio proximo damna-
 tos , cum legatis videbant ; nec hiscere
 quisquam audebat. Appius ea , quæ apud
 senatum questi erant Lacedæmonii , displi-
 cere senatui ostendit : Cædem primùm ad
 conflictum factam eorum , qui a Philopœmone
 ad causam dicendam evocati venissent : dein-
 de , quum in homines ita sævitum esset , ne
 in ulla parte crudelitas eorum cessaret , mu-
 ros dirutos urbis nobilissimæ esse , leges ve-
 rustissimas abrogatas , inclytamque per gentes
 Lycurgi disciplinam sublatam.

Romanus
 legatus
 increpat
 Achæos.

XXXVI. Hæc quum Appius dixisset, ~~U. c. 568.~~
 Lycortas, & quia prætor, & quia Philo-
 pœmenis, auctoris omnium, quæ Lace-
 dæmone acta fuerant, factionis erat, ita
 respondit : *Difficilior nobis, Ap. Claudii*, ^{Respondit Ly-}
apud vos oratio est, quàm Romæ nuper apud ^{cortas}
senatum fuit. Tunc enim Lacedæmoniis ac- ^{Achaorum Præ-}
cusantibus respondendum erat ; nunc a vobis
ipsis accusati sumus, apud quos causa dicenda
est : quam iniquitatem conditionis subimus
illâ spe, judicis animo te auditurum esse,
positâ contentione, quâ paulò antè egisti.
 Ego certè, quum ea, quæ & hîc antea apud
 Q. Cæcilium, & postea Romæ questi sunt
 Lacedæmonii, a te paulò antè relata sint,
 non tibi, sed illis, me apud te respondere
 credam. Cædem objicitis eorum, qui a Phi-
 lopœmene prætore evocati ad causam dicen-
 dam interfecti sunt. Hoc ego crimen non modò
 a vobis, Romani, sed ne apud vos quidem
 nobis objiciendum fuisse arbitror. Quid ita ?
 quia in vestro fœdere erat, ut maritimis ur-
 bibus abstinerent Lacedæmonii. Quo tempore
 armis captis urbes, a quibus abstinere jussi
 erant, nocturno impetu occupaverunt, si T.
 Quintius, si exercitus Romanus, sicut antea,
 in Peloponneso fuisset, eò nimirum capti &
 oppressi confugissent. Quum vos procul essetis,
 quò aliò, nisi ad nos socios vestros, quos
 antea Gythio opem ferentes, quos Lacedæ-
 monem vobiscum simili de causa oppugnantes
 viderant, confugerent? Pro vobis igitur juss-

U. c. 568
a. C. 184. **U.** tum piumque bellum suscepimus. Quod quum alii laudent, reprehendere ne Lacedæmonii quidem possint, dii quoque ipsi comprobaverint, qui nobis victoriam dederunt; quonam modo ea, quæ belli jure acta sunt, in disceptationem veniunt? Quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos. Nostrum est, quodd evocavimus eos ad causam dicendam, qui ad arma multitudinem exciverant, qui expugnaverant maritima oppida, qui dirpuerant, qui cadem principum fecerant. Quodd verodd illi, venientes in castra, interfecti sunt, vestrum est, Areu & Alcibiade, qui nunc nos, si diis placet, accusatis, non nostrum. Exsules Lacedæmoniorum (quo in numero hi quoque duo fuerunt) & tunc nobiscum erant, & quodd domicilium sibi delegerant maritima oppida, se petitos credentes, in eos, quorum operâ patriâ extorres ne in tuto quiddem exsilio posse consenescere se indignabantur, impetum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæmonios, non Achæi interfecerunt; nec, jure an injuriâ cæsi sint, argumentari refert.

XXXVII. At enim illa certè vestra sunt, Achæi, quodd leges disciplinamque vetustissimam Lycurgi sustulistis, quodd muros diruistis. Quæ utraque ab iisdem objici quidd possunt, quum muri Lacedæmoniis non ab Lycurgo, sed paucos ante annos ad dissolvendam Lycurgi disciplinam exstructi sint? Tyranni enim nuper eos, arcem & munimentum sibi, non civitati, paraverunt. Et, si

existat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat
 ruinis eorum, & nunc se patriam & Spar- U. c. 563.
s. C. 184.
 tam antiquam agnoscere dicat. Non Philo-
 pæmenem exspectare, nec Achæos, sed vos
 ipsi, Lacedæmonii, vestris manibus amoliri
 & diruere omnia tyrannidis vestigia debuistis.
 Vestrae enim illæ deformes veluti cicatrices
 servitutis erant; &, quum sine muris per
 octingentos propè annos liberi, aliquando
 etiam principes Græciæ fuissetis, muris, ve-
 lut compedibus, circumdatis vincti per cen-
 tum annos servistis. Quod ad leges ademptas
 attinet, ego antiquas Lacedæmoniis leges
 tyrannos ademisse arbitror; nos non suas ade-
 misse, quas non habebant, sed nostras leges
 dedisse; nec malè consuluisse civitati, quum
 concilii nostri eam fecerimus, & nobis mis-
 cuerimus, ut corpus unum & concilium to-
 tius Peloponnesi esset. Tunc, ut opinor, si
 aliis ipsi legibus viveremus, alias istis in-
 junxissimus, queri, sè iniquo jure esse, &
 indignari possent. Scio ego, Appi Claudii,
 hanc orationem, quâ sum adhuc usus, neque
 sociorum apud socios, neque liberæ gentis esse,
 sed verè servorum disceptantium apud domi-
 nos. Nam, si non vana illa vox præconis
 fuit, quâ liberos esse omnium primos Achæos
 jussistis, si fœdus ratum est, si societas &
 amicitia ex æquo observatur; cur ego, quid,
 Capuâ captâ, feceritis Romani, non quæro;
 vos rationem reposcitis, quid Achæi Lacedæ-
 moniis bello victis fecerimus? Interfecti

aliqui sunt : finge , a nobis. Quid ? vos se-
 natores Campanos securi non percussistis ?
 U. c. 568. Muros diruimus : vos non muros tantum , sed
 a. C. 184 urbem & agros ademistis. Specie , inquis ,
 æquum est fœdus : re apud Achæos precaria
 libertas ; apud Romanos etiam imperium est.
 Sentio , Appi ; & , si non oportet , non in-
 dignor. Sed , oro vos , quantumlibet intersit
 inter Romanos & Achæos , modò ne in æquo
 hostes vestri nostrique apud vos sint , ac nos
 socii ; immo ne meliore jure sint. Nam , ut
 in æquo essent , nos fecimus , quum leges ius
 nostras dedimus ; quum , ut Achæi concilii
 essent , effecimus. Parum est victis , quod vic-
 toribus satis est : plus postulant hostes , quàm
 socii habent. Quæ jurejurando , quæ monu-
 mentis litterarum in lapide insculptis in ater-
 nam memoriam sancta atque sacrata sunt , ea
 cum perjurio nostro tollere parant. Veremur
 quidem vos , Romani , & , si ita vultis , etiam
 timemus : sed plus & veremur & timemus deos
 immortales. Cum assensu maximæ partis est
 auditus , & locutum omnes pro majestate
 magistratûs censebant ; ut faciliè appareret ,
 molliter agendo dignitatem suam tenere
 Romanos non posse. Tum Appius , sua-
 dere se magnopere Achæis dixit , ut , dum
 liceret voluntate suâ facere , gratiam ini-
 rent , ne mox invitati & coacti facerent. Hæc
 vox audita quidem cum omnium gemitu
 est , sed metum injecit imperata recusandi :
 id modò petierunt , ut Romani , quæ vi-

derentur, de Lacedæmoniis mutarent, nec ~~U.C. 568.~~
 Achæos religione obstringerent irrita ea, ^{U.C. 568.}
 quæ jurejurando sanxissent, faciendi: dam- ^{A.C. 184.}
 natio tantum Arei & Alcibiadis, quæ nu-
 per facta erat, sublata est.

XXXVIII. Romæ principio ejus anni, ^{Provinciæ}
 quum de provinciis consulum & prætorum ^{et. 1.}
 actum esset, consulibus Ligures, quia bel-
 lum nusquam alibi erat, decreti. Prætores,
 C. Decimius Flavus urbanam, P. Corne-
 lius Cethegus inter cives & peregrinos,
 fortiti sunt; C. Sempronius Blæsus Sici-
 liam, Q. Nævius Matho Sardiniam, & ut
 idem de veneficiis quæreret, A. Terentius
 Varro Hispaniam citeriorem, P. Sempro-
 nius Longus Hispaniam ulteriorem. De iis
 duabus provinciis legati per id ferè tem-
 pus, L. Juventius Thalna & T. Quinti-
 lius Varus, venerunt; qui, quantum bel-
 lum jam profligatum in Hispania esset, se-
 natu edocto, postularunt simul, ut pro
 rebus tam prospere gestis diis immortalibus
 haberetur honos, & ut prætoribus
 exercitum deportare liceret. Supplicatio in
 biduum decreta est: de legionibus depor-
 tandis, quum de consulum prætorumque
 exercitibus ageretur, rem integram referri
 jusserunt. Paucos post dies consulibus in
 Ligures binæ legiones, quas Ap. Claudius
 & M. Sempronius habuerant, decretæ sunt.
 De exercitibus Hispaniensibus magna con-
 tentio fuit inter novos prætores & amicos

~~U. c. 568.~~ absentium, Calpurnii Quintiique. Utraque
~~a. C. 184.~~ causa tribunos plebis, utraque consules ha-
 bebat. Hi, se intercessuros senatusconsulto,
 si deportandos censerent exercitus, de-
 nuntiabant; illi, si hæc intercessio fieret,
 nullam rem aliam se decerni passuros. Victa
 postremò absentium gratia est, & sena-
 tusconsultum factum, *Ut prætores quatuor
 millia peditum Romanorum scriberent, qua-
 dringentos equites, & quinque millia socio-
 rum peditum Latini nominis, quingentos equi-
 tes, quos secum in Hispaniam portarent :
 quum eas legiones quatuor descripsissent, quod
 plus, quàm quina millia peditum, trecenti
 equites, in singulis legionibus esset, dimitte-
 rent; eos primùm, qui emerita stipendia ha-
 berent, deinde, ut cujusque fortissimâ operâ
 Calpurnius & Quintius in prælio usi essent.*

Conten-
 tiones de
 pratura.

XXXIX. Hac sedatâ contentione, alia
 subinde C. Decimii prætoris morte exorta
 est. Cn. Sicinius & L. Pupius, qui ædiles
 proximo anno fuerant, & C. Valerius fla-
 men Dialis & Q. Fulvius Flaccus (is, quia
 ædilis curulis designatus erat, sine toga
 candidâ, sed maximâ ex omnibus conten-
 tione) petebant: certamenque ei cum fla-
 mine erat; & postquam primò æquare,
 mox superare etiam est visus, pars tribu-
 norum plebis negare, rationem ejus ha-
 bendam esse, quòd duos simul unus ma-
 gistratus, præsertim curules, neque capere
 posset, neque gerere; pars legibus eum
 solvi

solvi æquum censere, ut, quem vellet, prætorem creandi populo potestas fieret. U. c. 568.
a. C. 184.
 L. Porcius consul primò in ea sententia esse, ne nomen ejus acciperet: deinde, ut ex auctoritate senatûs idem faceret, convocatis Patribus, *Referre se ad eos* dixit, quòd nec jure ullo, nec exemplo tolerabili liberæ civitati ædilis curulis designatus præturam peteret: sibi, nisi quid aliud iis videretur, in animo esse e lege comitia habere. Patres censuerunt, uti L. Porcius consul cum Q. Fulvio ageret, ne impedimento esset, quominus comitia prætoris in locum C. Decimii subrogandi e lege haberentur. Agenti consuli ex senatusconsulto respondit Flaccus, *Nihil, quod se indignum esset, facturum.* Medio responso spem ad voluntatem interpretantibus fecerat, cessurum Patrum auctoritati esse. Comitiiis acriùs etiam, quàm antè, petebat, criminando, extorqueri sibi a consule & senatu populi Romani beneficium; & invidiam geminati honoris fieri, tamquam non appareret, ubi designatus prætor esset, extemplo ædilitate se abdicaturum. Consul, quum & pertina- ciam petentis crescere, & favorem populi magis magisque in eum inclinari cerneret, dimissis comitiis, senatum vocavit: censue- runt frequentes, quoniam Flaccum aucto- ritas Patrum nihil movisset, ad populum cum Flacco agendum. Concione advocatâ, quum egisset consul; ne tum quidem de
 Tomus VI. O

sententia motus, gratias populo Romano
 U. c. 568. egit, *Quòd tanto studio, quotiescumque de-*
 a. C. 184. *clarandæ voluntatis potestas facta esset, præ-*
torem se voluisset facere. Ea sibi studia civium
suorum destituere non in animo esse. Hæc
 verò tam obstinata vox tantum ei favorem
 accendit, ut haud dubius prætor esset, si
 consul accipere nomen vellet. Ingens cer-
 tamen tribunis, & inter se ipsos, & cum
 consule, fuit; donec senatus a consule est
 habitus, decretumque, quoniam, prætoris
 subrogandi comitia ne legibus fierent, per-
 tinacia Q. Flacci, & prava studia homi-
 num impedirent, senatum censere satis
 prætorum esse: P. Cornelius utramque in
 urbe jurisdictionem haberet, Apollinique
 ludos faceret.

XL. His comitiis prudentiâ & virtute
 senatûs sublatis, alia majoris certaminis,
 quò & majore de re, & inter plures po-
 tentioresque viros, sunt exorta. Censuram
 summâ contentione petebant L. Valerius
 Flaccus, P. & L. Scipiones, Cn. Manlius
 Vulso, L. Furius Purpureo, patricii: ple-
 beii autem, M. Porcius Cato, M. Fulvius
 Nobilior, Ti. & M. Sempronii, Longus
 & Tuditanus: sed omnes patricios ple-
 beiosque nobilissimarum familiarum M. Por-
 cius longè anteibat. In hoc virò tanta vis
 animi ingeniique fuit, ut, quocumque loco
 natus esset, fortunam sibi ipse facturus
 fuisse videretur. Nulla ars, neque priva-

M. Por-
cii Ca-
*to-
 nis lau-*
46.

Sublata
S. C. co-
mitia.

Conten-
tionnes de
censura.

tæ, neque publicæ rei gerendæ, ei defuit. ~~Urbana~~
 Urbanas rusticasque res pariter callebat. Ad U.c. 568.
a.C. 184.
 summos honores alios scientia juris, alios
 eloquentia, alios gloria militaris provexit:
 huic versatile ingenium sic pariter ad om-
 nia fuit, ut natum ad id unum diceret,
 quodcumque ageret. In bello manu for-
 tissimus, multisque insignibus clarus pu-
 gnis: idem postquam ad magnos honores
 pervenit, summus imperator: idem in pace,
 si jus consuleres, peritissimus; si causa
 oranda esset, eloquentissimus; nec is tan-
 tum, cujus lingua vivo eo viguerit, mo-
 numentum eloquentiæ nullum exstet: vi-
 vit immo vigetque eloquentia ejus, sacrata
 scriptis omnis generis. Orationes & pro se
 multæ, & pro aliis, & in alios: nam non
 solum accusando, sed etiam causam di-
 cendo fatigavit inimicos. Simultates nimio
 plures & exercuerunt eum, & ipse exer-
 cuit eas; nec facile dixeris, utrum magis
 prefferit eum nobilitas, an ille agitaverit
 nobilitatem. Asperi procul dubio animi,
 & linguæ acerbæ, & immodicè liberæ
 fuit; sed invicti a cupiditatibus animi, &
 rigidæ innocentia; contemptor gratiæ,
 divitiarum: in parcimonia, in patientia
 laboris, periculi, ferrei propè corporis
 animique; quem ne senectus quidem, quæ
 solvit omnia, fregerit. Qui sextum & oc-
 togesimum annum agens causam dixerit,
 ipse pro se oraverit, scripseritque; nona-
 O ij

U.c. 63
A.C. 181. gesimo anno Servium Galbam ad populi adduxerit iudicium. Hunc, sicut omni vitâ, tum prensantem premebat nobilitas; coierantque (præter L. Flaccum, qui collega in consulatu fuerat) candidati omnes ad dejiciendum honore eum, non solum ut ipsi potius adipiscerentur, nec quia indignabantur novum hominem censorem videre; sed etiam quod tristem censuram, periculosamque multorum famæ, & ab læso a plerisque, & lædendi cupido, expectabant. Etenim tum quoque minitabundus petebat, refragari sibi, qui liberam & fortem censuram timerent, criminando; & simul L. Valerio suffragabatur. *Illo uno collegâ castigare se nova flagitia, & præcos mores revocare posse.* His accensi homines, adversâ nobilitate, non M. Porcium modò censorem fecerunt, sed etiam collegam ei L. Valerium Flaccum adjecerunt.

M. Porcius & L. Valerius censores.

XLI. Secundùm comitia censorum consules prætoresque in provincias profecti sunt, præter Q. Nævium, quem quatuor non minùs menses, priusquam in Sardiniam iret, quæstiones veneficii, quarum magnam partem extra urbem per municipia conciliabulaque habuit, quia ita aptius visum erat, tenuerunt. Si Antiati Valerio credere libet, ad duo hominum millia damnavit. Et L. Postumius prætor, cui Tarentum provincia evenerat, magnas pastorum conjurationes vindicavit, & reliquias

LIBER XXXIX. 317

Bacchanalium quæstionis cum omni exsecutus est cura: multos, qui aut citati non affuerant, aut vades deseruerant, in ea regione Italiæ latentes, partim noxios judicavit, partim comprehensos Romam ad senatum misit: in carcerem omnes a P. Cornelio coniecti sunt. In Hispania ulteriore, fractis proximo bello Lusitanis, quietæ res fuerunt: in citeriore A. Terentius in Suesetanis oppidum Corbionem vineis & operibus expugnavit; captivos vendidit: quæta deinde hiberna & citerior provincia habuit. Veteres prætores, C. Calpurnius Piso & L. Quintius, Romam redierunt: utrique, magno Patrum consensu, triumphus est decretus. Prior C. Calpurnius de Lusitanis & Celtiberis triumphavit: coronas aureas tulit octoginta tres, & duodecim millia pondo argenti. Paucos post dies L. Quintius Crispinus ex iisdem Lusitanis Celtiberisque triumphavit: tantumdem auri atque argenti in eo triumpho translatus.

Triumphus de Hispanis.

XLII. Censores, M. Porcius & L. Valerius, metu mixtâ expectatione, senatum legerunt: septem moverunt senatu, ex quibus unum insignem & nobilitate & honoribus, L. Quintium Flamininum consularem. Patrum memoriâ institutum fertur, ut censores motis senatu adscriberent notas. Catonis & aliæ quidem acerbæ orationes exstant in eos, quos aut senatorio loco movit, aut quibus equos ademit;

L. Quintius senatus movit.

O iij

~~U. c. 568.~~ ^{U. c. 568.} ^{a. C. 184.} longè gravissima in L. Quintium oratio est, quâ si accusator ante notam, non censor post notam, usus esset, retinere Quintium in senatu ne frater quidem T. Quintius, si tum censor esset, potuisset. Inter cetera objecit ei, Philippum Pœnum, carum ac nobile scortum, ab Roma in Galliam provinciam spe ingentium donorum perductum: eum puerum, per lasciviam quum cavillaretur, exprobrare consuli persæpe solitum, quodd sub ipsum spectaculum gladiatorium abductus ab Roma esset, ut obsequium amatori venditaret. Fortè epulantibus iis, quum jam vino incaluisissent, nuntiatum in convivio esse, nobilem Boium cum liberis transfugam venisse; convenire consulem velle, ut ab eo fidem præsens acciperet: introductum in tabernaculum per interpretem alloqui consulem cœpisse. Inter cujus sermonem Quintius scorto, *Vis tu, inquit, quoniam gladiatorium spectaculum reliquisti, jam hunc Gallum morientem videre?* Et quum is vixdum feriò annuisset, ad nutum scorti consulem stricto gladio, qui super caput pendebat, loquenti Gallo caput primùm percussisse, deinde fugienti, fidemque populi Romani, atque eorum qui aderant, imploranti, latus transfodisse.

XLIII. Valerius Antias, ut qui nec Catonis orationem legisset, & fabulæ tantum sine auctore editæ credidisset, aliud

argumentum, simile tamen & libidine & crudelitate, peragit. Placentiæ famosam mulierem, cujus amore deperiret, in convivium arcessitam scribit: ibi jactantem sese scorto inter cetera retulisse, quàm acriter quæstiones exercuisset, & quàm multos capitis damnatos in vinculis haberet, quos securi percussurus esset. Tum illam infra eum accubantem negasse, umquam vidisse quemquam securi ferientem, & pervelle id videre. Hic indulgentem amatorem, unum ex illis miseris, attrahi jussu, securi percussisse. Facinus, sive eo modo, quo censor objecit, sive, ut Valerius tradit, commissum est, sævum atque atrox: inter pocula atque epulas, ubi libare diis dapes, ubi bene precari mos esset, ad spectaculum scorti procacis, in sinu consulis recubantis, mactatam humanam victimam esse, & cruore mensam respersam. In extrema oratione Catonis conditio Quintio fertur, ut, si id factum negaret, ceteraque quæ objecisset, sponsione defenderet sese; sin fateretur, ignominiâ suâ quemquam dolituum censeret, quum ipse vino & Venere amens, sanguine hominis in convivio lufisset?

XLIV. In equitatu recognoscendo L. Scipioni Asiageni adeptus equus. In censibus quoque accipiendis tristis & aspera in omnes ordines censura fuit. Ornamenta & vestem muliebrem & vehicula, quæ

O iv

U. c. 568.
C. 184.

S. veritas
in conspectu.

~~U. c. 568.~~ pluris, quàm quindecim millium æris, ef-
~~a. C. 184.~~ sent, in censum deferre juratos iussit; item mancipia minora annis viginti, quæ post proximum lustrum decem millibus æris, aut eò pluris, venissent, uti ea quæque decies tantò pluris, quàm quanti essent, æstimarentur; & his rebus omnibus terni in millia æris attribuerentur. Aquam publicam omnem, in privatum ædificium aut agrum fluentem, ademerunt; & quæ in loca publica inædificata immolitave privati habebant, intra dies triginta demoliti sunt. Opera deinde facienda ex decreta in eam rem pecunia, lacus sternendos lapide, detergendasque, quæ opus esset, cloacas; in Aventino & in aliis partibus, quæ nondum erant, faciendas, locaverunt. Et separatim Flaccus molem ad Neptunias Aquas, ut iter populo esset, & viam per Formianum montem: Cato atria duo, Mænum & Titium in lautumiis, & quatuor tabernas, in publicum emit; basilicamque ibi fecit, quæ Porcia appellata est. Et vectigalia summis pretiis, ultro tributa infimis locaverunt: quas locationes quum senatus, precibus & lacrymis publicanorum victus, induci & de integro locari iussisset, censores, edicto summotis ab hasta, qui ludificati priorem locationem erant, omnia eadem paulum imminutis pretiis locaverunt. Nobilis censura fuit, simultatumque plena, quæ M. Porcium (cui acer-

bitas ea assignabatur) per omnem vitam U.c. 168.
C. 184.
 exercuerunt. Eodem anno coloniae duae, U.c. 169.
C. 183.
 Potentia in Picenum, Pisaurum in Galli-
 cum agrum, deductae sunt. Sena jugera in
 singulos data. Diviserunt agrum, colonias-
 que deduxerunt iidem tresviri, Q. Fabius
 Labeo, & M. & Q. Fulvii, Flaccus &
 Nobilior. Consules ejus anni nec domi,
 nec militiae memorabile quidquam egerunt.
 In insequentem annum creaverunt consules
 M. Claudium Marcellum, Q. Fabium La-
 beonem.

XLV. M. Claudius, Q. Fabius Idibus U.c. 169.
C. 183.
M. Clau-
dio, Q.
Fabio
Coss.
 Martiis, quo die consulatum inierunt, de
 provinciis suis praetorumque retulerunt.
 Praetores creati erant, C. Valerius flamen
 Dialis, qui & priore anno petierat, & Sp.
 Postumius Albinus, & P. Cornelius Sisen-
 na, L. Pupius, L. Julius, Cn. Sicinius. Provin-
cia.
 Consulibus Ligures cum iisdem exerciti-
 bus, quos P. Claudius & L. Porcius ha-
 buerant, provincia decreta est. Hispaniae
 extra sortem prioris anni praetoribus cum
 suis exercitibus servatae. Praetores ita for-
 tiri jussi, uti flameni Diali utique altera ju-
 ris dicendi Romae provincia esset: pere-
 grinam est sortitus. Sisennae Cornelio ur-
 bana, Sp. Postumio Sicilia, L. Pupio Apu-
 lia, L. Julio Gallia, Cn. Sicinio Sardinia
 evenit. L. Julius maturare est jussus. Galli
 Transalpini per saltus ignotae antea viae (ut
 ante dictum est) in Italiam transgressi, op-

~~U. c. 569.~~ pidum in agro, qui nunc Aquileienſis eſt ;
 U. c. 183. ædificabant. Id eos ut prohiberet, quod
 ejus ſine bello poſſet, prætori mandatum
 eſt : ſi armis prohibendi eſſent, conſules
 certiores faceret : ex his placere alterum
 adverſus Gallos ducere legiones.

XLVI. Extremø prioris anni comitia ha-
 bita erant in demortui Cn. Cornelii locum
 auguris ſufficiendi : creatus Sp. Poſtumi-
 Albinus. Hujus principio anni P. Licinius
 Craſſus Pontifex maximus mortuus eſt ; in
 cujus locum M. Sempronius Tuditanus
 pontifex eſt cooptatus : pontifex maximus
 eſt creatus C. Servilius Geminus. P. Lici-
 nii funeris cauſâ viſceratio data, & gla-
 diatores centum viginti pugnaverunt ; &
 ludi funebres per triduum facti, poſt lu-
 dos epulum ; in quo, quum toto foro ſtrata
 triclinia eſſent, tempeſtas, cum magnis
 procellis coorta, coëgit pleroſque taberna-
 cula ſtatuerè in foro : eadem paulò poſt,
 quum undique differenafſet, ſublata ; de-
 functosque vulgò ferebant, quòd inter fa-
 talia vates ceciniffent, neceſſe eſſe taber-
 nacula in foro ſtatui. Hac religione le-
 vatis altera injecta, quòd ſanguine per bi-
 duum pluiffet in area Vulcani ; & per de-
 cemviros ſupplicatio indicta erat ejus pro-
 digii expiandi cauſâ. Priuſquam conſules
 in provincias proficiſcerentur, legationes
 tranſmarinas in ſenatum introduxerunt ; nec
 umquam antè tantum regionis ejus homi-

*Prodi-
 gia.*

nam Romæ fuerat. Nam ex quo fama per-
gentes, quæ Macedoniam accolunt, vul-
gata est, crimina querimoniaſque de Phi-
lippo non negligenter ab Romanis audiri,
multis operæ pretium fuiſſe queri; pro ſe
quæque civitates gentesque, ſinguli etiam
privatim (gravis enim accola omnibus erat)
Romam, aut ad ſpem levandæ injuriæ,
aut ad deſtendæ ſolatium, venerunt. Et ab
Eumene rege legatio cum fratre ejus Athe-
næo venit, ad querendum, ſimul quòd
non deducerentur ex Thracia præſidia, ſi-
mul quòd in Bithyniam Pruſiæ bellum adver-
ſus Eumenem gerenti auxilia miſſa forent.

XLVII. Reſpondendum ad omnia juveniſ
tum admodum Demetrio erat; quum haud
facile eſſet, aut ea, quæ objicerentur, aut
quæ adverſus ea dicenda erant, memoriâ
complecti: nec enim multa ſolùm, ſed
etiam pleraque oppidò quàm parva erant;
de controverſia finium, de hominibus rap-
tis pecoribuſque abactis, de jure aut dicto
per libidinem aut non dicto, de rebus per
vim aut per gratiam judicatis. Nihil ho-
rum neque Demetrium docere dilucidè,
nec ſe ſatis liquidò diſcere ab eo ſenatus
quum cerneret poſſe; ſimul & tirocinio,
& perturbatione juvenis moveretur; quæri
juſſit ab eo, ecquem de hiſ rebus com-
mentarium a patre accepiſſet? Quum reſ-
pondiſſet, *accepiſſe ſe*; nihil prius nec po-
tius viſum eſt, quàm regis ipſius de ſingu-

*Demetrius pa-
trē doc-
ſendit.*

O vj

extemplo in invidiam, mox etiam in per-
niciem adolescenti verterunt.

U. c. 569.

a. C. 183.

Laceda-

monio-

rum pos-

tulata, &

de iis S. C.

XLVIII. Lacedæmonii deinde introducti
sunt : multæ & parvæ disceptationes jac-
tabantur ; sed , quæ maximè rem conti-
nerent , erant , utrum restituerentur , quos
Achæi damnaverant , necne ; iniquè , an
jure occidissent , quos occiderant. Verte-
batur & , utrum manerent in Achaico con-
cilio Lacedæmonii ; an , ut antè fuerat ,
secretum ejus unius in Peloponneso civita-
tis jus esset. Restitui , judicique facta tolli
placuit : Lacedæmonem manere in Achaico
concilio ; scribique id decretum , & con-
signari a Lacedæmoniis & Achæis. Lega-
tus in Macedoniam Q. Marcius est mis-
sus : jussus idem in Peloponneso sociorum
res adspicere : nam ibi quoque & ex ve-
teribus discordiis residui motus erant , &
Messene desciverat a concilio Achaico :
cujus belli & causas & ordinem si expromere
velim , immemor sim propositi , quò
statui non ultrà attingere externa , nisi quæ
Romanis cohærent rebus.

XLIX. Eventus memorabilis est , quòd ,
quum bello superiores essent Achæi , Phi-
lopœmen prætor eorum capitur , ad præoc-
cupandam Coronen profectus , quam hos-
tes petebant , in valle iniqua cum equitibus
paucis oppressus. Ipsum potuisse effugere
Thracum Cretensiumque auxilio tradunt :
sed pudor relinquendi equites , nobilissimos

Philo-

pœmen

Pr. A-

chaorum

captus

Messe-

niiis

U. c. 569.
A. C. 183.

gentis, ab ipso nuper lectos, tenuit; quibus dum locum ad evadendas angustias cogendo ipse agmen præbet, sustinens impetus hostium, prolapso equo, & suo ipse casu, & onere equi super eum ruentis, haud multum abfuit, quin exanimaretur, septuaginta annos jam natus, & diutino morbo, ex quo tum primum reficiebatur, viribus admodum attenuatis. Jacentem hostes superfusi opprefferunt; cognitumque primum a verecundia memoriaque meritorum, haud secus quam ducem suum, attollunt, reficiuntque, & ex valle devia in viam portant, vix sibi met ipsi præ necopinato gaudio credentes: pars nuntios Messenen præmittunt, debellatum esse, Philopœmenem captum adduci. Primum adeo incredibilis visa res, ut non pro vano modo, sed vix pro sano nuntius audiretur: deinde, ut super alium alius idem omnes affirmantes veniebant, tandem facta fides; &, priusquam appropinquare urbi satis scirent, ad spectaculum omnes, simul liberi ac servi, pueri quoque cum feminis, effunduntur: itaque clauferant portam turbæ, dum pro se quisque, nisi ipse oculis suis credidisset, vix pro comperta tantam rem habiturus videretur. Ægre summoventes obvios intrare portam, qui adducebant Philopœmenem, potuerunt, atque turba conferta iter reliquum clauferat; &, quum pars maxima exclusa a spectaculo esset,

theatrum repente, quod viæ propinquum ~~erat~~ erat, compleverunt, & ut eò in conspectum populi adduceretur, unâ voce omnes exposcebant. Magistratus & principes, veriti, ne quem motum misericordia præsensis tanti viri faceret, quum alios verecundia pristinae majestatis collata præsenti fortunæ, alios recordatio ingentium meritorum motura esset, procul in conspectu eum statuerunt; deinde raptim ex oculis hominum abstraxerunt, prætor Dinocrate dicente, esse, quæ pertinentia ad summam belli percunctari eum magistratus vellent. Inde abducto eo in curiam, & senatu vocato, consultari coeptum.

L. Jam invesperascebat, & non modò *In sub-*
 cetera, sed ne in proximam quidem noc-^{terra-}
 tem ubi satis tutò custodiretur, expedie-^{neam cel-}
 bant. Obstupuerant ad magnitudinem pris-^{lam de-}
 tinæ ejus fortunæ virtutisque; & neque
 ipsi domum recipere custodiendum aude-
 bant, nec cuiquam uni custodiam ejus sa-
 tis credebant. Admonent deinde quidam,
 esse thesaurum publicum sub terra, saxo
 quadrato septum: eò vinctus demittitur,
 & saxum ingens, quo operitur, machinâ
 superimpositum est: ita loco potius, quàm
 homini cuiquam, credendam custodiam
 rati, lucem insequentem exspectaverunt.
 Postero die multitudo quidem integra,
 memor pristinorum ejus in civitatem me-
 ritorum, parcendum, ac per eum reme-

~~U. C. 183.~~ dia quærenda esse præsentium malorum, censabant : defectionis auctores, quorum in manu respublica erat, in secreto consultantes, omnes ad necem ejus consensiebant ; sed utrum maturarent, an differ-

Veneno collitur.

rent, ambigebatur. Vicit pars avidior pœnæ, missusque, qui venenum ferret. Accepto poculo, nihil aliud locutum ferunt, quam quæsisse, *Si incolumis Lycortas* (is alter imperator Achæorum erat) *equiesque evasisset* ? Postquam dictum est, *incolumes esse* : *Bene habet*, inquit, & poculo impavidè exhausto, haud ita multò post expiravit. Non diuturnum mortis ejus gaudium auctoribus crudelitatis fuit : victa namque Messene bello exposcentibus Achæis noxios dedit, ossaque reddita Philopœmenis sunt ; & sepultus ab universo Achaico est concilio, adeo omnibus humanis congestis honoribus, ut ne divinis quidem abstineretur. Ab scriptoribus rerum Græcis Latinisque tantum huic viro tribuitur, ut a quibusdam eorum, velut ad insignem notam hujus anni, memoriæ mandatum sit, tres claros imperatores eo anno decessisse, Philopœmenem, Annibalem, P. Scipionem : adeo in æquo eum duarum potentissimarum gentium summis imperatoribus posuerunt.

Mors Annibalis.

LI. Ad Prusiam regem legatus T. Quintius Flaminius venit, quem suspectum Romanis & receptus post fugam Antiochi An-

nibal, & bellum adversus Eumenem motum faciebat : ibi, seu quia a Flaminio inter cetera objectum Prusiae erat, hominem omnium, qui viverent, infestissimum populo Romano apud eum esse, qui patriae suae primùm, deinde, fractis ejus opibus, Antiocho regi auctor belli adversus populum Romanum fuisset ; seu quia ipse Prusias, ut gratificaretur praesenti Flaminio Romanisque, per se necandi aut tradendi ejus in potestatem consilium cepit ; a primo colloquio Flaminini milites exemplo ad domum Annibalis custodiendam missi sunt. Semper talem exitum vitae suae Annibal prospexerat animo, & Romanorum inexpiabile odium in se cernens, & fidei regum nihil sanè confisus. Prusiae verò levitatem etiam expertus erat. Flaminini quoque adventum velut fatalem sibi horruerat. Ad omnia undique infesta, ut iter semper aliquod praeparatum fugae haberet, septem exitus e domo fecerat ; ex iis quosdam occultos, ne custodiâ sepirentur. Sed grave imperium regum nihil inexploratum, quod investigari volunt, efficit : totius circuitum domûs ita custodiis complexi sunt, ut nemo inde elabi posset. Annibal, postquam est nuntiatum milites regios in vestibulo esse, postico, quod devium maximè atque occultissimi exitus erat, fugere conatus, ut id quoque occursum militum obseptum sensit, & omnia

U. c. 569.
a. C. 183.

U.c. 569.
a. C. 183. **—** circa clausa custodiis dispositis esse, venenum (quod multò antè præparatum ad tales habebat casus) poposcit. *Liberemus*, inquit, *diuturnâ curâ populum Romanum*, quando mortem senis expectare longum censent. Nec magnam, nec memorabilem ex inermi proditoque *Flaminius victoriam feret*. *Mores quidem populi Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumento erit*. *Horum patres Pyrrho regi, hosti armato, exercitum in Italia habenti, ut a veneno caveret, prædixerunt: hi legatum consularem, qui auctor esset Prusiæ per scelus occidendi hospitibus, miserunt*. Exsecratus deinde in caput regnumque Prusiæ, & hospitales deos violatæ ab eo fidei testes invocans, poculum exhaustit. Hic vitæ exitus fuit *Annibalis*.

Scipio African. quo anno mortuus. **LII.** *Scipionem & Polybius, & Rutilius hoc anno mortuum scribunt*. Ego neque his, neque *Valerio assentior: his, quòd, censoribus M. Porcio, L. Valerio, principem senatûs ipsum L. Valerium censorem lectum invenio, quum superioribus tribus lustris Africanus fuisset; quo vivo, nisi ut ille senatu moveretur, quam notam nemo memoriæ prodidit, alius princeps in locum ejus lectus non esset*. *Antiatem auctorem refellit tribunus plebis M. Nævius, adversus quem oratio inscripta P. Africani est*. Hic *Nævius in magistratuum libris est tribunus plebis, P. Claudio, L. Porcio consulibus: sed iniit tribunatum, Appio Clau-*

dio, M. Sempronio consulibus, ante diem ~~quartum~~ Idus Decembres: inde tres menses ad Idus Martias sunt, quibus P. Claudius, L. Porcius consulatum inierunt. Ita & vixisse in tribunatu Nævii videtur, diesque ei dici ab eo potuisse; decessisse autem ante L. Valerii & M. Porcii censuram. Trium clarissimorum suæ cujusque gentis virorum non magis tempore congruente comparabilis mors videtur esse, quàm quòd nemo eorum satis dignum splendore vitæ exitum habuit. Jam primùm omnes non in patrio solo mortui, nec sepulti sunt: veneno absumpti Annibal & Philopœmen; exsul Annibal, proditus ab hospite; captus Philopœmen in carcere & in vinculis exspiravit. Scipio, etsi non exsul, neque damnatus, die tamen dictâ, ad quam non affuerat, reus absens citatus, voluntarium non sibi ipse solum, sed etiam funeri suo, exsilium indixit.

LIII. Dum ea in Peloponneso, a quibus *Demetrii* divertit oratio, geruntur; *reditus in* *Macedo-* *niam.* reditus in Macedoniam Demetrii legatorumque aliter aliorum affecerat animos. Vulgus Macedonum, quos belli ab Romanis imminentis metus terruerat, Demetrium, ut pacis auctorem, cum ingenti favore conspiciebant; simul & spe haud dubiâ regnum ei post mortem patris destinabant. *Nam, etsi minor* *etate, quàm Perseus, esset, hunc tamen justâ* *matrefamiliæ, illum pellice ortum esse: it-*

lum, ut ex vulgato corpore genitum, nullam
 U.c. 569. certi patris notam habere; hunc insignem Phi-
 a. C. 183 lippi similitudinem præ se ferre. Ad hoc, Ro-
 manos Demetrium in paterno solio locaturos;
 Inter eum & Persea discordia Persei nullam apud eos gratiam esse. Hæc
 vulgò loquebantur: itaque & Persea cura
 angebat, ne parum pro se una ætas vale-
 ret, quum omnibus aliis rebus frater su-
 perior esset; & Philippus ipse, vix sui
 arbitrii fore, quem heredem regni relin-
 queret, credens, sibi quoque graviolem
 esse, quàm vellet, minorem filium cense-
 bat. Offendebatur interdum concursu Ma-
 cedonum ad eum; & alteram jam se vivo
 regiam esse indignabatur. Et ipse juvenis
 haud dubiè inflatior redierat, subnixus erga
 se judiciis senatûs, concessisque sibi, quæ
 patri negata essent: & omnis mentio Ro-
 manorum, quantam dignitatem ei apud ce-
 teros Macedonas, tantam invidiam, non
 apud fratrem modò, sed etiam apud pa-
 trem, conciliabat; utique postquam alii
 legati Romani venerunt, & cgebatur de-
 cedere Thraciâ, præsidiaque deducere,
 & alia, aut ex decreto priorum legato-
 rum, aut ex nova constitutione senatûs,
 facere. Sed omnia mœrens quidem & ge-
 mens (eò magis, quòd filium frequen-
 tiorem propè cum illis, quàm secum cer-
 nebat) obedienter tamen adversùs Roma-
 nos faciebat, ne quam movendi extemplo
 belli causam præberet. Avertendos etiam

Inter
eum &
Persea
discordia

Philippo
quoque
invisus
Deme-
trius.

animos a suspitione talium consiliorum ratum, mediam in Thraciam exercitum in Odrysas, & Dentheletos, & Bessos duxit. Philippopolin urbem, fugâ desertam oppidanorum, qui in proxima montium jugacum familiis receperant sese, cepit; campestresque barbaros, depopulatus agros eorum, in deditionem accepit: relicto inde ad Philippopolin præsidio, quod haud multò post ab Odrysis expulsum est, oppidum in Deuriopo condere instituit. Pæoniæ ea regio est prope Erigonum fluvium, qui, ex Illyrico per Pæoniam fluens, in Axium amnem editur. Haud procul Stobis, vetere urbe, novam urbem Perseida, ut is filio majori haberetur honos, appellari jussit.

LIV. Dum hæc in Macedonia geruntur, consules in provincias profecti. Marcellus nuntium præmisit ad L. Porcium proconsulem, ut ad novum Gallorum oppidum legiones admoveret. Advenienti consuli Galli sese dediderunt; duodecim millia armatorum erant: plerique arma ex agris rapta habebant; ea ægrè patientibus iis adempta, quæque alia aut populantes agros rapuerant, aut secum attulerant: de his rebus qui quererentur, legatos Romam miserunt. Introducti in senatum a C. Valerio prætore exposuerunt, *In Venetia Galli se dedunt consuli.* *Se, superante in Gallia multitudine, inopiâ coactos agri & egestate, ad quærendam sedem Alpes transgressos: quæ inculta per solitudines viderent,*

~~U.C. 183.~~ ^{U.C. 183.} ~~ib~~ ^{ib}i sine ullius injuria confedisse. Oppidum quoque ædificare cœpisse ; quod indicium esset , nec agro , nec urbi ulli vim allaturos venisse. Nuper M. Claudium ad se nuntium misisse , bellum se cum iis , ni dederentur , gesturum. Se certam , etsi non speciosam pacem , quàm incerta belli , præoptantes , dedidisse se prius in fidem , quàm in potestatem populi Romani. Post paucos dies , jussos & agro & urbe decedere , sese tacitos abire , quò terrarum possent , in animo habuisse : arma deinde sibi , & postremò omnia alia , quæ ferrent agerentque , adempta. Orare se senatum populumque Romanum , ne in se innoxios deditos acerbius , quàm in hostes , sævirent. Huic orationi senatus ita responderi jussit : Neque illos rectè fecisse , quum in Italiam venerint , oppidumque in alieno agro , nullius Romani magistratûs , qui ei provinciæ præesset , permissu , ædificare conati sint ; neque senatui placere , deditos spoliari. Itaque se cum iis legatos ad consulem missuros , qui , si redeant unde venerint , omnia iis sua reddi jubeant ; quique protinus eant trans Alpes , & denuntient Gallicis populis , multitudinem suam domi contineant. Alpes propè inexcuperabilem finem in medio esse : non utique iis melius fore , quàm qui eas primi pervias fecissent. Legati missi , L. Furius Purpureo , Q. Minucius , L. Manlius Acidinus. Galli , redditis omnibus , quæ sine cujusquam injuria habebant , Italiâ excesserunt.

LV. Legatis Romanis Transalpini populi benignè responderunt : seniores eorum niam lenitatem populi Romani castigarunt, U. c. 569.
a. C. 183.
Quòd eos homines, qui gentis injussu profecti occupare agrum imperii Romani, & in alieno solo ædificare oppidum conati sint, impunitos dimiserint. Debuisse gravem temeritatis mercedem statui. Quòd verò etiam sua reddiderint, vereri, ne tantâ indulgentiâ plures ad talia audenda impellantur. Et exceperunt, & persecuti cum donis legatos sunt. M. Claudius consul, Gallis ex provincia exactis, Istrium bellum moliri cœpit, litteris ad senatum missis, ut sibi in Istriam traducere legiones liceret. Id senatui placuit. Illud agitabant; uti colonia Aquileia deduceretur; nec satis constabat, utrum Latinam, an civium Romanorum, deduci placeret : postremò Latinam potius coloniam deducendam Patres censuerunt. Triumviri creati sunt P. Scipio Nasica, C. Flaminius, L. Manlius Acidinus. Eodem anno Mutina & Parma coloniae Romanorum civium sunt deductæ : bina millia hominum in agro, qui proximè Boiorum, antè Tuscorum fuerat, octona jugera Parmæ, quina Mutinæ acceperunt. Deduxerunt triumviri M. Æmilius Lepidus, T. Æbutius Carus, L. Quintius Crispinus. Et Saturnia colonia civium Romanorum in agrum Caletranum est deducta: deduxerunt triumviri Q. Fabius Labeo, C. Afranius Stellio, Ti. Sempronius Gracchus : jugera in singulos data decem.

*Aquileia
colonia.*

*Mutina
& Parma
colonia.*

LVI. Eodem anno A. Terentius pro-
 U.c. 563. consul haud procul flumine Ibero, in agro
 a. C. 183. Aufetano, & prœlia secunda cum Celtibe-
Res in ris fecit, & oppida, quæ ibi communierant,
Hispania aliquot expugnavit. Ulterior Hispania eo
gesta. anno in pace fuit ; quia & P. Sempronius
 proconsul diutino morbo est implicitus,
 &, nullo laceffente, peropportune quievere-
 runt Lusitani. Nec in Liguribus memora-
 bile quidquam a Q. Fabio consule gestum.
 M. Marcellus, ex Istria revocatus, exercitum
 dimisso, Romam comitiorum causâ rediit.
Comitia. Creavit consules Cn. Bæbium Tamphilum
 & L. Æmilium Paullum : cum M. Æmilio
 Lepido hic ædilis curulis fuerat, a quo con-
 sule quintus annus erat, quum is ipse Le-
 pidus post duas repulsas consul factus esset.
 Prætores inde facti, Q. Fulvius Flaccus,
 M. Valerius Lævinus, P. Manlius iterum,
 M. Ogulnius Gallus, L. Cæcilius Denter,
 C. Terentius Istria. Supplicatio extremo
 anno fuit prodigiorum causâ, quod san-
 guine per biduum pluuisse in area Concor-
 diæ satis credebant ; nuntiatumque erat,
 haud procul Sicilia insulam, quæ non antè
 fuerat, novam editam e mari esse. Anni-
 balem hoc anno Antias Valerius decessisse
 auctor est, legatis ad eam rem ad Prusiam
 missis, præter T. Quintium Flaminium
 (cujus in ea re celebre est nomen) L. Sci-
 pione Asiatico, & P. Scipione Nasica.

EPITOME



E P I T O M E

LIBRI XL LIVIANI.

QUUM Philippus liberos eorum, quos occiderat, conquiri obsides jussisset, Theoxena, pro liberis suis & sororis admodum pueris verita regis libidinem, prolatis in medium gladiis & poculo, in quo erat venenum, suavit iis, ut imminens ludibrium morte effugerent; quod quum persuassisset, ipsa secum viro e navi in mare præcipitavit. Certamina inter Philippi Macedoniae regis liberos Persen & Demetrium referuntur; & ut fraude fratris sui Demetrius confectis criminibus, inter quæ accusatione parricidii & affectati regni, primùm petitus, ad ultimum, quoniam populi Romani amicus erat, veneno necatus est; regnumque Macedoniae mortuo Philippo ad Persen devenit. Item res in Liguribus, & in Hispania contra Celtiberos a compluribus feliciter gestas continet. Libri Numæ Pompilii in agro L. Petillii scribæ sub Janiculo a cultoribus agri, in arca lapidea clausi, & Græci & Latini, inventi sunt; in quibus quum plura, quæ dissolvendarum religionum, prætor, ad quem delati erant, legisset, juravit senatui, contra rempublicam esse, ut legerentur servarenturque; & ex senatusconsulto in Comitio exusti sunt.

Tomus VI. P

Colonia Aquileia deducta est. Philippus, ægritudine animi confectus, quod Demetrium filium, falsis Persei alterius filii delationibus impulsus, veneno sustulisset, & de pæna Persei cogitavit, voluitque Antigonum potius amicum suum successorem regni sui relinquere. Sed in hac cogitatione morte, raptus est: regnum Perseus excepit.



LIBER XL.

P**I.** **I** **R** **I** **N** **C** **I** **P** **I** **O** insequentis anni consules prætoresque sortiti provincias sunt: consilibus nulla, præter Ligures, quæ decerneretur, erat. Jurisdicchio urbana M. Ogulnio Gallo, inter peregrinos M. Valerio evenit, Hispaniarum Q. Fulvio Flaccociterior, P. Manlio ulterior, L. Cæcilio Dentri Sicilia, C. Terentio Istræ Sardinia. Consules delectus habere iussi. Q. Fabius ex Liguribus scripserat, Apuanos ad rebellionem spectare, periculumque esse, ne impetum in agrum Pisanum facerent. Et ex Hispaniis, citeriorem in armis esse, & cum Celtiberis bellari sciebant; in ulteriore, quia diu æger prætor esset, luxuriâ & otio solutam disciplinam militarem esse. Ob ea novos exercitus conscribi placuit: quatuor legiones in Ligures, uti singulæ quina millia & ducenos pedites, trecenos

U. C. 570.
A. C. 182.
Cn. Bæ.
bio, L.
Æmilio
Coff.
Provin-
cia,

haberent equites : sociorum iisdem Latini
 nominis quindecim millia peditum addita,
 & octingenti equites. Hi duo consulares
 exercitus essent. Scribere præterea iussi
 septem millia peditum sociorum ac Latini
 nominis , & quadringentos equites , &
 mittere ad M. Marcellum in Galliam , cui
 ex consulatu prorogatum imperium erat.
 In Hispaniam etiam utramque quæ duce-
 rentur , quatuor millia peditum civium
 Romanorum & ducenti equites , & so-
 ciorum septem millia peditum cum tre-
 centis equitibus scribi iussa : & Q. Fabio
 Labeoni cum exercitu , quem habebat in
 Liguribus , prorogatum in annum impe-
 rium est.

II. Ver procellosum eo anno fuit. Pri-
 die Parilia , medio ferme die , atrox cum
 vento tempestas coorta multis sacris pro-
 fanisque locis stragem fecit : signa ænea
 in Capitolio dejecit : forem ex æde Lu-
 næ , quæ in Aventino est , raptam tulit , &
 in posticis partibus Cereris templi affixit :
 signa alia in Circo maximo cum columnis ,
 quibus superstabant , evertit : fastigia ali-
 quot templorum , a culminibus abrupta ,
 scædè dissipavit. Itaque in prodigium versa
 ea tempestas , procurarique aruspices jus-
 serunt. Simul procuratum est , quodd tri-
 pedem mulum Reate natum nuntiatum
 erat ; & a Formiis , ædem Apollinis ac
 Cajetæ de cœlo tactam. Ob ea prodigia
 P ij

U. C. 570.
 A. C. 182.

*Procella
 prodigio-
 sa.*

U. c. 570.
A. C. 182.

— viginti hostiis majoribus sacrificatum est, & diem unum supplicatio fuit. Per eodem dies ex litteris A. Terentii proconsulis cognitum, P. Sempronium in ulteriore provincia, quum plus annum æger fuisset, mortuum esse: eò maturius in Hispaniam prætores jussi proficisci.

Legationes transmarinæ.

III. Legationes transmarinæ deinde in senatum introductæ sunt: prima Eumenis & Pharnacis regum, & Rhodiorum, querentium de Sinopensium clade. Philippi quoque legati, & Achæorum, & Lacedæmoniorum, sub idem tempus venerunt: iis, prius Marcio audito, qui ad res Græciæ Macedoniæque visendas missus erat, responsa data sunt. Asiæ regibus ac Rhodiis responsum est, legatos ad eas res visendas missurum senatum. De Philippo auxerat curam Marcus: nam ita fecisse eum, quæ senatui placuissent, fatebatur, ut facile appareret, non diutius, quàm necesse esset, facturum: neque obscurum erat rebellaturum, omniaque, quæ tunc ageret diceretque, eò spectare. Jam primum omnem ferè multitudinem civium ex maritimis civitatibus cum familiis suis in Emathiam, quæ nunc dicitur, quondam appellata Pæonia est, traduxit; Thracibusque & aliis barbaris urbes tradidit habitandas, fidiora hæc genera hominum fore ratus in Romano bello. Ingentem ea res fremitum totâ Macedoniâ fecit, relinquentesque pe-

nates suos cum conjugibus ac liberis paucitacitum dolorem continebant ; exsecrationesque in agminibus proficiscentium in regem, vincente odio metum, exaudiebantur. His ferox animus omnes homines, omnia loca temporaque suspecta habebat. Postremò negare propalam cœpit, satis tutum sibi quidquam esse, nisi liberos eorum, quos interfecisset, comprehensos in custodia haberet, & tempore alium aliò tolleret.

IV. Eam crudelitatem, fœdam per se, *Theoxena facinus* fœdiorem unius domûs clades fecit. Herodicum, principem Theſſalorum, multis antè annis occiderat : generos quoque ejus postea interfecit : in viduitate relictae filiae, singulos filios parvos habentes. Theoxena & Archo nomina mulieribus erant. Theoxena, multis petentibus, aspernata nuptias est. Archo Poridi cuidam, longè principi gentis Æneatum, nupsit ; & , apud eum plures enixa partus, parvis admodum relictis omnibus, decessit. Theoxena, ut in suis manibus liberi sororis educarentur, Poridi nupsit ; & , tamquam omnes ipsa enixa foret, suum sororisque filios in eadem habebat cura. Postquam regis edictum de comprehendendis liberis eorum, qui interfecti essent, accepit ; ludibrio futuros, non regis modò, sed custodum etiam libidini, rata, ad rem atrocem animum adjecit ; ausaque est dicere, se suâ manu

~~U.C. 570.~~ ~~C. 182.~~ potius omnes interfecturam, quàm in potestatem Philippi venirent. Poris, abominatus mentionem tam fœdi facinoris, Athenas deportaturum eos ad fidos hospites dixit, comitemque ipsum fugæ futurum esse. Proficiscuntur ab Thessalonica Æneam ad statum sacrificium, quod conditori Æneæ cum magna cæremonia quotannis faciunt: ibi die per solennes epulas consumpto, navem præparatam a Poride, sopitis omnibus, de tertia vigilia conscendunt, tamquam redituri in Thessalonicam; sed trajicere in Eubœam erat propositum. Ceterum in adversum ventum nequidquam eos tendentes prope terram lux oppressit; & regii, qui præerant custodiæ portûs, lembum armatum ad pertrahendam eam navim miserunt, cum gravi edicto, ne reverterentur sine ea. Quum jam appropinquabant, Poris quidem ad hortationem remigum nautarumque intentus erat; interdum manus ad cœlum tendens deos, ut ferrent opem, orabat. Ferox interim femina ad multò antè præcogitatum revoluta facinus, venenum diluit, ferrumque promit; & posito in conspectu poculo, strictisque gladiis, *Mors*, inquit, *una vindicta est. Via ad mortem hæ sunt: quâ quemque animus fert, effugite superbiam regiam. Agite, juvenes mei, primum, qui majores estis, capite ferrum; aut haurite poculum, si segnior mors juvat. Et hostes aderant, & auctor mortis instabat.*

Alii alio letho absumpti semianimes e nave
præcipitantur : ipsa deinde, virum comi-
tem mortis complexa, in mare sese de-
cit : nave vacuâ dominis regii potiti sunt.
Hujus atrocitas facinoris novam velut
flammam regis invidiæ adjecit, ut vulgò
ipsum liberosque ejus exsecrarentur : quæ
diræ brevi ab omnibus diis exauditæ, ut
fæviret ipse in suum sanguinem, effece-
runt.

V. Perseus enim, quum in dies magis
cerneret favorem dignitatemque Demetrii
fratris apud Macedonum multitudinem
crescere, & gratiam apud Romanos ; sibi
spem nullam regni superesse, nisi in scele-
re, ratus, ad id unum omnes cogitationes
intendit : ceterum quum se ne ad id qui-
dem, quod muliebri cogitabat animo, satis
per se validum crederet, singulos amicorum
patris tentare sermonibus perplexis institit.
Et primò quidam ex his aspernantium tale
quidquam speciem præbuerunt, quia plus
in Demetrio spei ponebant : deinde, cres-
cente in dies Philippi odio in Romanos,
cui Perseus indulgeret, Demetrius summâ
ope adversaretur, prospicientes animo exitum
incauti a fraude fraterna juvenis, adju-
vandam, quod futurum erat, rati, fovendam-
que spem potentioris, Perseo se adjungunt.
Cetera in suum quæque tempus agenda
differunt ; in præsentia placet, omni ope
in Romanos accendi regem, impellique

U. C. 170.
C. 182.

*Perseus in
fratrem
consiliis*

U.c. 570.
a. C. 182.
Deme-
trius fit
suspectus.
 ad consilia belli, ad quæ jam suâ sponte
 animum inclinasset. Simul, ut Demetrius
 in dies suspectior esset, ex composito ser-
 mones ad spretionem Romanorum trahe-
 bant : ibi quum alii mores & instituta
 eorum, alii res gestas, alii speciem ipsius
 urbis, nondum exornatæ neque publicis
 neque privatis locis, alii singulos princi-
 pum eluderent; juvenis incautus, & amore
 nominis Romani, & certamine adversus
 fratrem, omnia tuendo suspectum se pa-
 tri, & opportunum criminibus faciebat.
 Itaque expertem eum pater omnium de
 rebus Romanis consiliorum habebat : to-
 tus in Persea versus, cum eo cogitatio-
 nes ejus rei dies ac noctes agitabat. Re-
 dierant, quos fortè miserat in Bastarnas
 ad arcessenda auxilia, adduxerantque inde
 nobiles juvenes, & regii quosdam generis;
 quorum unus sororem suam in matrimo-
 nium Philippi filio pollicebatur; erexerat-
 que consociatio gentis ejus animum regis.
 Tum Perseus, *Quid ista prosunt?* inquit:
nequaquam tantum in externis auxiliis est
præsidi, quantum periculi fraude domesticâ.
Proditorem nolo dicere, certè speculatorem ha-
bemus in sinu; cujus, ex quo obses Romæ fuit,
corpus nobis reddiderunt Romani, animum
ipsi habent. Omnium pene Macedonum in eum
ora conversa sunt; nec regem se alium rentur
habituos esse, quàm quem Romani dedissent.
 His per se ægra mens senis stimulabatur;

& animo magis, quàm vultu, ea crimina accipiebat.

U. c. 570.
a. C. 182.
*Lustratio
exercitus
apud Ma-
cedonas.*

VI. Fortè lustrandi exercitùs venit tempus, cujus solenne est tale. Caput mediæ canis præcisæ & prior pars ad dexteram, cum extis posterior ad lævam viæ ponitur: inter hanc divisam hostiam copię armatæ traducuntur: præferuntur primo agmini arma insignia omnium ab ultima origine Macedoniæ regum; deinde rex ipse cum liberis sequitur: proxima est regia cohors custodesque corporis: postremum agmen Macedonum cetera multitudo claudit. Latera regis duo filii juvenes cingebant, Perseus jam tricesimum annum agens, Demetrius quinquennio minor; medio juventæ robore ille, hic flore; fortunati patris maturatione soboles, si mens sana fuisset. Mos erat, lustrationis sacro peracto, exercitum decurrere, & divisas bifariam duas acies concurrere ad simulacrum pugnæ. Regii juvenes duces ei ludicro certamini dati: ceterum non imago fuit pugnæ, sed, tamquam de regno dimicaretur, ita concurrerunt, multaque vulnera sudibus facta, nec præter ferrum quidquam defuit ad justam belli speciem. Pars ea, quæ sub Demetrio erat, longè superior fuit: id ægre patiente Perseo, lætari prudentes amici ejus, eamque rem ipsam dicere præbituram causam criminandi juvenis.

*Ludicri
certami-
nis victor
Deme-
trius.*

VII. Convivium eo die sodaliūm, qui

P. v.

simul decurrerant, uterque habuit, quum
 U. C. 570. vocatus ad cœnam ab Demetrio Perseus
 a. C. 182. negasset. Festo die invitatio benigna & hi-
 laritas juvenalis utrosque in vinum traxit.
 Commemoratio ibi certaminis ludicri &
 jocosa dicta in adversarios, ita ut ne ipsis
 quidem ducibus abstineretur, jactabantur.
 Specula- Ad has excipiendo voces speculator ex
 tor Persei convivis Persei missus, quum incautior ob-
 a pud De- versaretur, exceptus a juvenibus fortè tri-
 metriū. clinio egressis, malè mulcatur. Hujus rei
 ignarus Demetrius, *Quin commissatum*, in-
 quit, *ad fratrem imus? & iram ejus, si qua*
ex certamine residet, simplicitate & hilaritate
nostrâ lenimus? Omnes se ire conclama-
 runt, præter eos, qui speculatoris ab se
 pulsati præsentem ultionem metuebant:
 quum eos quoque Demetrius traheret, fer-
 rum veste abdiderunt, quo se tutari, si
 qua vis fieret, possent. Nihil occulti esse
 in intestina discordia potest: utraque do-
 mus speculatorum & proditorum plena
 erat. Præcucurrit index ad Persea, ferro
 succinctos nuntians cum Demetrio quatuor
 adolescentes venire. Etsi causa apparebat
 (nam ab iis pulsatum convivam suum au-
 dierat) tamen, infamandæ rei causâ ja-
 nuam obserari jubet; & ex parte superiore
 aedium, versisque in viam fenestris, comis-
 satores, tamquam ad cædem suam venien-
 tes, aditu januæ arcet. Demetrius, per
 vinum, quod excluderetur, paulisper vo-

Perseus
 fratrem
 aditu ja-
 nuæ ar-
 cet.

eratus, in convivium redit, totius rei
ignarus.

U. c. 570.

a. C. 182.

Eum

accusat

apud fa-

ctrem.

VIII. Postero die Perseus, quum pri-
mum conveniendi potestas patris fuit, re-
giam ingressus, perturbato vultu in con-
spectu patris tacitus procul constitit : cui,
quum pater, *Satin' salva? &, quam ea*
mœstitia esset? interrogaret eum; *De lucro*
tibi, inquit, vivere me scito: jam non oc-
cultis a fratre petimur insidiis. Nōte cum ar-
matīs domum ad interficiendum me venit;
clausisque foribus, parietum præsidio me a
furore ejus sum tutatus. Quum pavorem
mixtum admiratione patri iniecisset; *Ar-*
qui, si aures præbere potes, inquit, mani-
festam rem teneas, faciam. Enimvero se
Philippus dicere, auditurum, vocarique
extemplo Demetrium jussit, & seniores
duos amicos, expertes inter fratres certa-
minum, infrequentes jam in regia, Lysi-
machum & Onomastum arcessit, quos in
consilio haberet. Dum veniunt amici, so-
lus, filio procul stante, multa secum ani-
mo volutans, inambulavit: postquam ve-
nisse eos nuntiatum est, secessit in par-
tem interiorem cum duobus amicis, toti-
dem custodibus corporis: filiis, ut ternos
inermes secum introducerent, permisit. Ibi
quum consedisset: *Sedeo, inquit, miserr-*
imus pater, judex inter duos filios, accusa-
torē parricidii, & reum; aut consili, aut
admissi criminis labem apud meos inventurus-

Philippi

oratio

R. vj.

Jampridem quidem hanc procellam imminen-
 tem timebam, quum vultus inter vos minimè
 fraternos cernerem, quum voces quasdam
 exaudirem: sed interdum spes animum subi-
 bat, deflagrare iras vestras, purgari suspi-
 ciones posse: etiam hostes, armis positis,
 fœdus icisse, & privatas multorum simulta-
 tes finitas: subituram vobis aliquando ger-
 manitatis memoriam, puerilis quondam sim-
 plicitatis consuetudinisque inter vos, meorum
 denique præceptorum; quæ, vereor, ne vana
 surdis auribus cecinerim. Quoties ego, audien-
 tibus vobis, detestatus exempla discordiarum
 fraterarum, horrendos eventus eorum retuli,
 quibus se stirpemque suam, domos, regna,
 funditus evertissent? Meliora quoque exem-
 pla parte alterâ posui; sociabilem consonio-
 nem inter binos Lacedæmoniorum reges, sa-
 lutarem per multa secula ipsis patriæque:
 eandem civitatem, postquam mos sibi cuique
 rapiendi tyrannidem exortus sit, eversam. Jam
 hos Eumenem Attalumque fratres, a quàm
 exiguis rebus, propè ut puderet regii nominis,
 mihi, Antiocho, & cuilibet regum hujus æta-
 tis, nullâ re magis, quàm fraternâ unani-
 mitate, regnum æquasse. Ne Romanis qui-
 dem exemplis abstinui, quæ aut visa, aut
 audita habebam: T. & L. Quintiorum, qui
 bellum mecum gesserunt; P. & L. Scipio-
 num, qui Antiochum devicerunt; patris pa-
 truique eorum, quorum perpetuam vitæ con-
 cordiam mors quoque miscuit. Neque vos il-

U. c. 170
 a. C. 182.

lorum scelus, similisque sceleri eventus, de-
 terrere a vecordi discordia potuit; neque ho-
 rum bona mens, bona fortuna, ad sanitatem
 flectere. Vivo & spirante me, hereditatem
 meam ambo & spe & cupiditate improbâ cre-
 vistis. Eò usque me vivere vultis, donec,
 alterius vestrum superstes, haud ambiguum
 regem alterum meâ morte faciam. Nec fra-
 trem, nec patrem potestis pati: nihil cari,
 nihil sancti est: in omnium vicem regni unius
 insatiabilis amor successit. Agite, conscelerate
 aures paternas: decernite criminibus, mox
 ferro decreturi: dicite palam, quidquid aut
 veri potestis, aut comminisci libet. Reserata
 aures sunt, quæ posthac secretis alterius ab
 altero criminibus clauduntur. Hæc, furens
 irâ, quum dixisset, lacrymæ omnibus obor-
 tæ, & diu moestum silentium tenuit.

IX. Tum Perseus: *Aperienda nimirum* *Persei
oratio.*
 nocte janua fuit, & armati commissatores
 accipiendi, præbendumque ferro jugulum,
 quando non creditur, nisi perpetratum, fa-
 cinus, & eadem petitus insidiis audio, quæ
 latro atque insidiator. Non nequidquam isti
 unum Demetrium filium te habere, me subdi-
 tum & pellice genitum appellant: nam, si
 gradum, si caritatem filii apud te haberem,
 non in me, querentem deprehensas insidias,
 sed in eum, qui fecisset, sævires; nec adeo
 tibi vilis vita esset nostra, ut nec præterito
 periculo meo movereris, neque futuro, si in-
 sidiis sit impune. Itaque, si mori tacè-

~~U. C. 570.~~ ~~C. 185.~~ tum oportet, taceamus, precati tantum deos,
 ut a me ceptum scelus in me finem habeat,
 nec per meum latus tu petaris. Sin autem
 (quod circumventis in solitudine natura ipsa
 subjicit, ut hominum, quos numquam vide-
 rint, fidem tamen implorent) mihi quoque,
 ferrum in me strictum cernenti, vocem mittere
 liceat; per te, patriumque nomen, quod utri
 nostrum sanctius sit, jam pridem sentis, ita
 me audias, precor, tamquam si, voce & com-
 ploratione nocturnâ excitus, mihi quiritanti
 intervenisses, Demetrium cum armatis nocte
 intempestâ in vestibulo meo deprehendisses:
 quod tum vociferarer in re præsentis pavidus,
 hoc nunc postero die queror. Frater, non co-
 missantium in vicem jamdiu vivimus inter
 nos. Regnare utique vis: huic spei tuæ obstat
 ætas mea, obstat gentium jus, obstat vetus-
 tus Macedoniae mos, obstat verò etiam pa-
 tris iudicium. Hæc transcendere, nisi per
 meum sanguinem, non potes: omnia moliris
 & tentas. Adhuc seu cura mea, seu fortuna,
 restitit parricidio tuo. Hesternâ die in lustra-
 tione, & decursu, & simulacro ludicro pu-
 gnæ, funestum propè prælium fecisti; nec
 me aliud a morte vindicavit, quàm quòd me
 ac meos vinci passus sum. Ab hostili præ-
 lio, tamquam fraterno lusu, pertrahere me
 ad cœnam voluisti. Credis me, pater, inter
 inermes convivas cœnaturum fuisse, ad quem
 armati commissatum venerunt? credis nihil a
 gladiis nocte periculum fuisse, quem judi-


bus, te inspectante, propè occiderunt? Quid hoc noctis, quid inimicus ad iratum, quid cum ferro succinctis juvenibus venis? Convivam me tibi committere ausus non sum; commissatorem te cum armatis venientem recipiam? Si aperta janua fuisset, funus meum parares hoc tempore, pater, quo querentem audis. Nihil ego, tamquam accusator, criminose, nec dubia argumentis colligendo, ago. Quid enim? Negat se cum multitudine venisse ad januam meam? an ferro succinctos secum fuisse? Quos nominavero, arcesse: possunt quidem omnia audere, qui hoc ausi sunt; non tamen audebunt negare. Si deprehensos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, rem pro manifesto haberes; fauentes pro deprehensis habe.

X. Exsecrare nunc cupiditatem regni, & furias fraternas concita: sed, ne sint cæcæ, pater, execrationes tuæ, discerne & dispice insidiatorem & petitem insidiis: noxium his incesse caput. Qui occisurus fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos deos; qui periturus fraterno scelere fuit, perfugium in patris misericordia & justitia habeat. Quid enim aliò confugiam, cui non solenne lustrale exercitûs tui, non decursus militum, non domus, non epulæ, non nox, ad quietem data naturæ beneficio mortalibus, tuta est? Si iero ad fratrem invitatus, moriendum est: si recepero intra januam commissatum fratrem, moriendum est: nec eundo, nec manendo in-

U. C. 570.
a. C. 182.

fidias evito. Quò me conferam? Nihil præter deos, pater, & te colui: non Romanos habeo, ad quos confugiam: perisse expectunt, quia tuis injuriis doleo, quia tibi ademptas tot urbes, tot gentes, modò Thraciæ maritimam oram, indignor. Nec me, nec te incolumi, Macedoniam suam futuram sperant: si me scelus fratris, te senectus absumpserit, aut ne ea quidem expectata fuerit, regem regnumque Macedoniæ sua futura sciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquissent, mihi quoque id relictum crederem receptaculum. At in Macedonibus satis præsidii est. Vidisti hesterno die impetum in me militum. Quid illis defuit, nisi ferrum? Quod illis defuit interdiu, convivæ fratris noctu sumpserunt. Quid de magna parte principum loquar, qui in Romanis spem omnem dignitatis & fortunæ posuerunt, & in eo qui omnia apud Romanos potest? Neque hercule istum mihi tantum fratri majori, sed propè est, ut tibi quoque ipsi, regi & patri, præferant. Iste enim est, cujus beneficio pœnam tibi senatus remisit, qui nunc te ab armis Romanis protegit, qui tuam senectutem obligatam & obnoxiam adolescentiæ suæ esse æquum censet. Pro isto Romani stant, pro isto omnes urbes tuo imperio liberatæ, pro isto Macedones, qui pace Romanâ gaudent. Mihi præter te, pater, quid usquam aut spei, aut præsidii est?

XI. Quò spectare illas litteras ad te nunc missas T. Quintii credis, quibus, & bene te

consuluisse rebus tuis ait, quodd Demetrium 
 Romam miseris, & hortatur, ut iterum, & U.C. 570.
A.C. 182.
 cum pluribus legatis & primoribus Macedo-
 num, remittas eum? T. Quintius nunc est
 auctor omnium rerum isti & magister: eum
 sibi, te abdicato patre, in locum tuum sub-
 stituit: illic antè omnia clandestina concocta
 sunt consilia. Quærentur adjutores consiliis,
 quum te plures, & principes Macedonum,
 cum isto mittere jubet. Qui hinc integri &
 sinceri Romam eunt, Philippum regem se ha-
 bere credentes, imbuti illinc & infecti Ro-
 manis delinimentis redeunt. Demetrius iis
 unus omnia est: eum jam regem, vivo pa-
 tre, appellant. Hæc si indignor, audiendum
 est statim, non ab aliis solùm, sed etiam a
 te, pater, cupiditatis regni crimen. Ego verò,
 si in medio ponitur, non agnosco. Quem
 enim suo loco moveo, ut ipse in ejus locum
 succedam? Unus ante me pater est; &, ut
 diu sit, deos rogo. Superstes (& ita sim, si
 merebor, ut ipse me esse velit) hereditatem
 regni, si pater tradet, accipiam. Cupit re-
 gnum, & quidem sceleratè cupit, qui trans-
 scendere festinat ordinem ætatis, naturæ, mo-
 ris Macedonum, juris gentium. Obstat fra-
 ter major, ad quem jure, voluntate etiam
 patris, regnum pertinet: tollatur; non pri-
 mus regnum fraternâ cæde petiero. Pater se-
 nex, & filio solus orbat, de se magis ti-
 mebit, quàm ut filii necem ulciscatur. Ro-
 mani lætabuntur, probabunt, defendent,

~~U. C. 570.~~ *factum. Hæ spes incertæ, pater, sed non*
inanes sunt: ita enim se res habet: peri-
culum vitæ propellere a me potes, puniendo
eos qui ad me interficiendum ferrum sumpse-
runt: si facinori eorum successerit, mortem
meam idem tu persequi non poteris.

XII. Postquam dicendi finem Perseus
fecit, coniecti eorum, qui aderant, oculi
in Demetrium sunt, velut confestim res-
pondurus esset: deinde diu fuit silentium,
quum perfusum fletu appareret omnibus
loqui non posse. Tandem vicit dolorem
ipsa necessitas, quum dicere juberent, at-
que ita orsus est: Omnia, quæ reorum an-
tea fuerant auxilia, pater, præoccupavit ac-
cusator. Simulatis lacrymis in alterius per-
niciem, veras meas lacrymas suspectas tibi
fecit. Quum ipse, ex quo ab Roma redii,
per occulta cum suis colloquia dies noctesque
insidietur, ultro mihi non insidiatoris modò,
sed latronis manifesti & percussoris, speciem
induit. Periculo suo te exterret, ut innoxio
fratri per eundem te maturet perniciem. Per-
fugium sibi nusquam gentium esse ait, ut ego
ne apud te quidem quidquam spei reliqua
habeam. Circumventum, solum, inopem, in-
vidiâ gratiæ externæ, quæ obest potiùs, quàm
prodest, onerat. Jam illud quàm accusatori;
quòd noctis hujus crimen miscuit cum cetera
infectione vitæ meæ? ut & hoc, quod
jam, quale sit, scies, suspectum alio vitæ
nostræ tenore faceret; & illam vanam crimi-

Defensio
Demetrii

nationem spei, voluntatis, consiliorum meorum nocturno hoc ficto & composito argumento fulciret. Simul & illud quæsit, ut repentina & minimè præparata accusatio videretur, quippe ex noctis hujus metu & tumultu repentino exorta. Oportuit autem, Perseu, si proditor ego patris regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis patris inieram consilia, non expectatam fabulam noctis hujus esse, sed proditiōis meæ antè me accusatum: si illa separata ab hac vana accusatio erat, invidiamque tuam adversus me magis, quàm crimen meum indicatura, hodie quoque eam aut prætermitti, aut in aliud tempus differri; ut perspiceretur, utrum ego tibi, an tu mihi, novo quidem & singulari genere odii, insidias fecisses. Ego tamen, quantum in hac subita perturbatione potero, separabo ea, quæ tu confudisti; & noctis hujus insidias aut tuas, aut meas, detegam. Occidendi sui consilium me inisse videri vult; ut scilicet, majore fratre sublato, cujus jure gentium, more Macedonum, tuo etiam, ut ait, judicio regnum est futurum, ego minor in ejus, quem occidissem, succederem locum. Quid ergo illa sibi vult pars altera orationis, quâ Romanos a me cultos ait, atque eorum fiduciâ in spem regni me venisse? Nam si & in Romanis tantum momenti esse credebam, ut, quem vellet, imposerent Macedonia regem, & meâ tantum apud eos gratiâ confidebam; quid opus parricidio fuit? An,

U. C. 570.
1. C. 182.

~~ut~~ *ut cruentum fraternâ cæde diadema gererem?*
 U.C. 570. *ut illis ipsis, apud quos aut verâ, aut cer-*
 a.C. 182. *simulatâ probitate partam gratiam habeo, si*
quam fortè habeo, execrabilis & invisus
essem? Nisi T. Quintium credis, cujus vir-
tute & consiliis me nunc arguis regi, quum
& ipse tali pietate vivat cum fratre, mihi
fraternæ cædis fuisse auctorem. Idem non Ro-
manorum solùm gratiam, sed Macedonum
judicia, ac pene omnium deorum hominum-
que consensum collegit, per quæ omnia se
mihi parem in certamine non futurum credi-
derit: idem, tamquam in aliis omnibus re-
bus inferior essem, ad sceleris spem ultimam
confugisse me insimulat. Vis hanc formulam
cognitionis esse, ut, uter timuerit, ne alter
dignior videretur regno, is consilium oppri-
menti fratris cepisse judicetur?

XIII. *Exsequamur tamen quocumque modo*
confecti ordinem criminis. Pluribus modis se
petitum criminatus est, & omnes insidiarum
vias in unum diem contulit. Volui interdium eum
post lustrationem, quum concurrimus, & qui-
dem, si diis placet, lustrationum die occidere:
volui, quum ad cœnam invitavi, veneno scili-
cet tollere: volui, quum commissatum gladiis
accincti me secuti sunt, ferro interficere. Tem-
pora quidem qualia sint ad parricidium elec-
ta, vides; lusûs, convivii, commissationis.
Quid? dies qualis? Quo lustratus exercitus,
quo inter divisam victimam, prælatis om-
nium, qui umquam fuere, Macedonia re-

um armis regiis, duo soli tua regentes la-
 era, pater, præveſti ſumus, & ſecutum eſt U. C. 570.
2. C. 182.
 Macedonum agmen. Hoc ego, etiam ſi quid
 ante admiſſiſſem piaculo dignum, luſtratus &
 xpiatus ſacro, tum quum maximè in hoſ-
 iam itineri noſtro circumdatam intuens, par-
 icidium, venena, gladios, in comiſſationem
 præparatos, volutabam in animo; ut qui-
 bus aliis deinde ſacris contaminatam omni
 celere mentem expiarem? Sed cæcus crimi-
 nandi cupiditate animus, dum omnia ſu-
 ſpecta efficere vult, aliud alio confundit. Nam,
 ſi veneno te inter cœnam tollere volui, quid
 minus aptum fuit, quàm pertinaci certamine
 & concurſu iratum te efficere, ut meritò, ſi-
 cut feciſti, invitatus ad cœnam abnueres?
 Quum autem iratus negaſſes, utrum, ut pla-
 carem te, danda opera fuit, ut aliam quæ-
 rerem occaſionem, quoniam ſemel venenum
 paraveram; an ab illo conſilio velut trans-
 filiendum ad aliud fuit, ut ferro te, & qui-
 dem eo die, per ſpeciem comiſſationis, occi-
 derem? Quo deinde modo, ſi te metu mor-
 tis credebam cœnam evitaſſe meam, non ab
 eodem metu comiſſationem quoque evita-
 rum exiſtimabam?

XIV. Non eſt res, quâ erubeſcam, pa-
 ter, ſi die feſto inter æquales largiore vino
 ſum uſus: tu quoque velim inquiras, quâ
 lætitiâ, quo luſu apud me celebratum heſter-
 num convivium ſit, illo etiam (pravo forſi-
 tan) gaudio provehente, quodd in juvenali

U. c. 570.
a. C. 182.
 armorum certamine pars nostra non inferior fuerat. Miseria hæc & metus crapulam facile excusserunt ; quæ si non intervenissent, insidiatores nos sopiti jaceremus. Si domum tuam expugnaturus, captâ domo, dominum interfecturus eram, non temperassem vino in unum diem ? non milites abstinuisssem meos ? Et, ne ego me solus nimiam simplicitate tuear, ipse quoque minimè malus ac suspicax frater, Nihil aliud scio, inquit, nihil arguo, nisi quodd cum ferro commissatum venerunt. Si quæram, unde id ipsum scieris, necesse erit te fateri, aut speculatorum tuorum plenam domum fuisse meam, aut illos ita aperte sumpsisse ferrum, ut omnes viderent. Et, ne quid ipse aut prius inquisisse, aut nunc criminose argumentari videretur, te quærere ex iis, quos nominasset, jubebat, an ferrum habuissent ? ut, tamquam in re dubia, quum id quæsisset, quod ipsi fatentur, pro convictis haberentur. Quin tu illud quæri jubes, num tui occidendi causâ ferrum sumpserint ? num me auctore & sciente ? Hoc enim videri vis, non illud, quod fatentur, & palam est, & sui se tuendi causâ sumpsisse dicunt. Rectè, an perperam fecerint, ipsi sui facti rationem reddent. Meam causam, quæ nihil eo facto contingitur, ne miscueris ; aut explica, utrum apertè, an clam te aggressuri fuerimus. Si apertè, cur non omnes ferrum habuimus ? cur nemo præter eos, qui tuum speculatorem pulsarunt ? Si clam, quis

ordo consilii fuit ? Convivio soluto , quum
 comissator ego discessissem , quatuor substitif-
 sent , ut sopitum te aggrederentur. Quomodo fe-
 fellissent , & alieni , & mei , & maximè suspecti ,
 quia paulò antè in rixa fuerant ? quomodo au-
 tem , trucidato te , ipsi evasuri fuerint ? Quatuor
 gladiis domus tua capi & expugnari potuit ?

U. C. 570.
 a. C. 182.

XV. Quin tu , omissâ istâ nocturnâ fabu-
 lâ , ad id quod doles , quod invidiam urit ,
 reverteris ? Cur usquam regni tui mentio fit ,
 Demetri ? cur dignior patris fortunæ succes-
 sor quibusdam videris , quàm ego ? cur spem
 meam , quæ , si tu non esses , certa erat , du-
 biam & sollicitam facis ? Hæc sentit Per-
 seus , etsi non dicit : hæc istum inimicum ,
 hæc accusatorem faciunt : hæc domum , hæc
 regnum tuum criminibus & suspicionibus re-
 plent. Ego autem , pater , quemadmodum nec
 nunc sperare regnum , nec ambigere umquam
 de eo forsitan debeam , quia minor sum , quia tu
 me majori cedere vis ; sic illud nec debui fa-
 cere , nec debeo , ut indignus te patre , indignus
 omnibus videar : id enim vitiis meis , non ce-
 dendo , cui jus fasque est , non modestiâ , con-
 sequar. Romanos objicis mihi , & ea , quæ
 gloriæ esse debent , in crimen vertis. Ego , nec
 obses Romanis ut traderer , nec ut legatus
 mitterer Romam , petii : a te missus ire non
 recusavi : utroque tempore ita me gessi , ne
 tibi pudori , ne regno tuo , ne genti Mace-
 donum essem. Itaque mihi cum Romanis ami-
 citiæ causa tu fuisti , pater. Quoad tecum

~~U. C. 570.~~ illis pax manebit, mecum quoque gratia
 U. C. 182. erit: si bellum esse ceperit, qui obses, qui
 legatus pro patre non inutilis fui, idem hostis
 illis acerrimus ero. Nec hodie, ut prosit mihi
 gratia Romanorum, postulo; ne obsit, tan-
 tum deprecor: nec in bello cœpit, nec ad
 bellum reservatur. Pacis pignus fui, ad pa-
 cem retinendam legatus missus sum: neutra
 res mihi nec gloriæ, nec crimini sit. Ego, si
 quid impiè in te, pater, si quid sceleratè in
 fratrem admisi, nullam deprecor pœnam: si
 innocens sum, ne invidiâ conflagrem, quum
 crimine non possim, deprecor. Non hodie me
 primum frater accusat, sed hodie primum
 apertè, nullo meo in se merito. Si mihi pa-
 ter succenseret, te majorem fratrem pro mi-
 nore deprecari oportebat, te adolescentiâ, te
 errori veniam impetrare: in eo, ubi præsidium
 esse oportebat, ibi exitium est. E convivio &
 comissione propè semisomnus raptus sum ad
 causam parricidii dicendam: sine advocatis,
 sine patronis, ipse pro me dicere cogor. Si
 pro alio dicendum esset, tempus ad meditan-
 dum, & componendam orationem sumpsissem;
 quum quid aliud, quàm ingenii famâ, pe-
 riclitarer? Ignarus, quid arcessitus essem, te
 iratum & jubentem dicere causam, fratrem
 accusantem audiui. Ille diu antè præparatâ,
 meditatâ in me oratione est usus; ego id
 tantum temporis, quo accusatus sum, ad
 cognoscendum, quid ageretur, habui. Utrum
 momento illo horæ accusatorem audirem? an
 defensionem

defensionem meditarer? Attonitus repentino
 atque inopinato malo, vix, quid obicere-
 tur, intelligere potui; nedum satis sciam,
 quo modo me tuear. Quid mihi spei esset,
 nisi patrem judicem haberem? apud quem
 etiamsi caritate a fratre majore vincor, mi-
 sericordiâ certè reus vinci non debeo. Ego
 enim, ut me mihi tibiue serves, precor;
 ille, ut me in securitatem suam occidas, pos-
 tulat. Quid eum, quum regnum ei tradideris,
 facturum credis in me esse, qui jam nunc san-
 guine meo sibi indulgeri æquum censet? Di-
 centi hæc lacrymæ simul spiritum & vo-
 cem intercluserunt. Philippus, summotis
 iis, paulisper collocutus cum amicis, pro-
 nuntiavit: *Non verbis se, nec unius horæ*
disceptatione, causam eorum dijudicaturum,
sed inquirendo in utriusque vitam, mores;
& dicta factaque in magnis parvisque rebus
observando: ut omnibus appareret, noctis
 proximæ crimen facile revictum; suspec-
 tam nimiam cum Romanis Demetrii gra-
 tiam esse. Hæc, vivo Philippo, velut se-
 mina jacta sunt Macedonici belli, quod
 maximè cum Perseo gerendum erat.

XVI. Consules ambo in Ligures, quæ
 tum una consularis provincia erat, profi-
 ciscuntur; & quia prospere ibi res gesse-
 runt, supplicatio in unum diem decreta
 est. Ligurum duo millia ferè ad extremum
 finem provinciæ Galliæ, ubi castra Mar-
 cellus habebat, venerunt, uti reciperen-

Tomus VI.

Q

U. c. 570.
a. C. 182.

Res in
Liguria
gestæ

tur, orantes. Marcellus, opperiri eodem
 loco Liguribus jussis, senatum per litteras
 consuluit. Senatus rescribere M. Ogulnium
 prætorem Marcello jussit: *Verius fuisse,*
consules, quorum provincia esset, quàm se,
quid e republica esset, decernere: tum quo-
que non placere, si per deditiōem Ligures
recipiet, receptis arma adimi; atque, eos
ad consules mitti, senatum æquum censere.

In His- Prætores eodem tempore, P. Manlius in
pania. ulteriorem Hispaniam, quam & priore
 præturâ provinciam obtinuerat; Q. Ful-
 vius Flaccus in citeriorem pervenit, exer-
 citumque a Terentio accepit: nam ulte-
 rior morte P. Sempronii proconsulis sine
 imperio fuerat. Fulvium Flaccum oppi-
 dum Hispanum, Urbicuam nomine, oppu-
 gnantem Celtiberi adorti sunt. Dura ibi
 prælia aliquot facta; multi Romani mili-
 tes & vulnerati, & interfecti sunt: victi
 perseverantiâ Fulvii, quodd nullâ vi abstrahi
 ab obsidione potuit, Celtiberi, fessi præ-
 liis variis abscefferunt: urbs, amoto au-
 xilio eorum, intra paucos dies capta &
 direpta est: prædam militibus prætor con-
 cessit. Fulvius, hoc oppido capto, P. Man-
 lius, exercitu tantum in unum coacto, qui
 dissipatus fuerat, nullâ aliâ memorabili
 gestâ re, exercitus in hiberna deduxerunt.
 Hæc eâ æstate in Hispania gesta. Teren-
 tius, qui ex ea provincia decesserat, ovans
 urbem iniit: transfatum, argenti pondo

novem millia trecenta viginti ; auri octoginta pondo & duo ; coronæ aureæ pondo sexaginta septem.

U. c. 570.
a. C. 182.

XVII. Eodem anno inter populum Carthaginiensem & regem Masinissam in re præsentis disceptatores Romani de agro fuerunt : ceperat eum ab Carthaginensibus pater Masinissæ Gala ; Galam Syphax inde expulerat : postea, in gratiam soceri Asdrubalis, Carthaginensibus dono dederat ; Carthaginenses eo anno Masinissa expulerat. Haud minore certamine animorum, quàm quum ferro & acie dimicarent, res acta apud Romanos. Carthaginenses, quod primò majorum suorum fuisset, deinde ab Syphace ad se pervenisset, repetebant. *Masinissa paterni regni agrum se & recepisse, & habere jure gentium aiebat ; & causâ, & possessione superiorem esse : nihil aliud se in ea disceptatione metuere, quàm ne pudor Romanorum, dum vereantur, ne quid socio atque amico regi adversus communes suos atque illius hostes indulgisse videantur, damno sit.* Legati possessionis jus non mutarunt : causam integram Romam ad senatum rejecerunt. In Liguribus nihil postea gestum : recesserant primùm in devios saltus ; deinde, dimisso exercitu, passim in vicos castellaque sua dilapsi sunt. Consules quoque dimittere exercitum voverunt, ac de ea re Patres consuluerunt. Alterum ex his, dimisso exercitu, ad ma-

Contentio Carthaginensium cum Masinissa.

Q ij

gistratus in annum creandos venire Romanam jusserunt ; alterum cum legionibus suis Pisces hiemare. Fama erat , Gallos Transalpinos juventutem armare ; nec , in quam regionem Italiæ effusura se multitudo esset , sciebatur. Ita inter se consules compararunt , ut Cn. Bæbius ad comitia iret , quia M. Bæbius frater ejus consulatum petebat.

XVIII. Comitia consulibus rogandis fuerunt : creati P. Cornelius Cethegus , M. Bæbius Tamphilus. Prætores inde facti , duo Q. Fabii , Maximus & Buteo , Ti. Claudius Nero , Q. Petillius Spurius , M. Pinarius Posca , L. Duronius. His , inito magistratu , provinciæ ita sorte evenerunt. Ligures consulibus ; prætoribus , Q. Petillio urbana , Q. Fabio Maximo peregrina , Q. Fabio Buteoni Gallia , Ti. Claudio Nerone Sicilia , M. Pinario Sardinia , L. Duronio Apulia ; & Istri adjecti , quod Tarentini Brundisinique nuntiabant , maritimos agros infestos transmarinarum navium latrociniis esse : eadem Massilienses de Ligurum navibus querebantur. Exercitus inde decreti : quatuor legiones consulibus (quina millia ducenos Romanos pedites , trecentos haberent equites) & quindecim millia socium ac Latini nominis , octingenti equites. In Hispaniis prorogatum veteribus prætoribus imperium est cum exercitibus , quos haberent ; & in supplemen-

U. c. 570
a. C. 182.

U. c. 571
a. C. 181.
P. Cornelio,
M. Bæbio Coss.

Provincia.

Exercitus.

tum decreta tria millia civium Romano-
rum, ducenti equites; & socium Latini
nominis sex millia peditum, trecenti equi-
tes. Nec rei navalis cura omissa: duumvi-
ros in eam rem consules creare iussi, per
quos naves viginti deductæ navalibus so-
ciis civibus Romanis, qui servitutem ser-
vissent, complerentur; ingenui tantum ut
iis præessent. Inter duumviros ita divisa
tuenda denis navibus maritima ora, ut
promontorium iis Minervæ, velut cardo,
in medio esset; alter in dextram partem
usque ad Massiliam, lævam alter usque ad
Barium tueretur.

U.C. 571.
A.C. 181.

XIX. Prodigia multa fœda & Romæ eo
anno visa, & nuntiata peregre. In area
Vulcani & Concordiæ sanguinem pluit; &
pontifices hastas motas nuntiavere, & La-
nuvii simulacrum Junonis Sospitæ lacry-
masse: & pestilentia in agris, forisque,
& conciliabulis, & in urbe tanta erat, ut
Libitina tunc vix sufficeret. His prodigiis
cladibusque anxii Patres decreverunt, ut
& consules, quibus diis videretur, hostiis
majoribus sacrificarent, & decemviri li-
bros adirent. Eorum decreto supplicatio
circa omnia pulvinaria Romæ in diem
unum indicta est: iisdem auctoribus &
senatus censuit, & consules edixerunt, ut
per totam Italiam triduum supplicatio &
feriæ essent. Pestilentiae tanta vis erat, ut,
quum propter defectionem Corsorum, bel-

Prodi-
tia.

lumque ab Ilienſibus concitatum in Sardinia, octo millia peditum ex fociiſ Latinis nominis ſcribi placuiſſet, & trecentos equites, quoſ M. Pinarius prætor ſecum in Sardiniam trajiceret; tantum hominum demortuum eſſe, tantum ubique ægrorum conſules renuntiaverint, ut iſ numerus effici militum non potuerit: quod deerat militum, ſumere a Cn. Bæbio proconſule, qui Piſis hibernabat, juſſus prætor, atque inde in Sardiniam trajicere. L. Duronio prætori, cui provincia Apulia evenerat, adjecta de Bacchanalibus quæſtio eſt, cujus reſidua quædam velut ſemina ex prioribus malis jam priore anno apparuerant; ſed magis inchoatæ apud L. Pupium prætorem quæſtiones erant, quàm ad exitum ullum perductæ: id perſecare novum prætorem, ne ſerperet iterum latiùs, Patres juſſerunt. Et leges de ambitu conſules ex auctoritate ſenatûs ad populum tulerunt.

*Legationes
varia.*

XX. Legationes deinde in ſenatum introduxerunt; regum primas, Eumenis, & Ariarathis Cappadocis, & Pharnacis Pontici; nec ultrà quidquam eis reſponſum eſt, quàm miſſuros, qui de controverſiis eorum cognoscerent, ſtatuerentque. Lacedæmoniorum deinde exſulum & Achæorum legati introducti ſunt; & ſpes data exſulibus eſt, ſcripturum ſenatum Achæis, ut reſtituerentur. Achæi de Meſſene recepta, compoſitiſque ibi rebus, cum aſ-

sensu Patrum exposuerunt. Et a Philippo rege Macedonum duo legati venerunt, Philocles & Apelles, nulla super re, quæ ab senatu petenda esset; speculatum magis inquisitumque missi de iis, quorum Perseus Demetrium insimulasset sermonum, cum Romanis, maximè cum T. Quintio, adversus fratrem de regno habitorem. Hos, tamquam medios, nec in alterius favorem inclinatos, miserat rex: erant autem & hi Persei fraudis in fratrem ministri & participes. Demetrius, omnium, præterquam fraterni sceleris, quod nuper eruperat, ignarus, primò neque magnam, neque nullam spem habebat, patrem sibi placari posse: minùs deinde in dies patris animo fidebat, quum obsideri aures a fratre cerneret. Itaque circumspiciens dicta factaque sua, ne cuius suspiciones augetet, maximè ab omni mentione & contagione Romanorum abstinebat; ut neque scribi sibi vellet, quia hoc præcipuè criminum genere exasperari animum sentiebat.


U.C. 571.
A.C. 181.

XXI. Philippus, simul ne otio miles deterior fieret, simul avertendæ suspicionis causâ quidquam a se agitari de Romano bello, Stobos Pæoniæ exercitu indicto, in Mædicam ducere pergit. Cupido eum ceperat in verticem Hæmi montis adscendendi, quia vulgatæ opinioni crediderat, Ponticum simul & Adriaticum mare, & Istrum amnem, & Alpes conspici posse:

*Philippi
iter ad
Hæmum
montem.*

Q iv

~~sub~~ ^{U.C. 571.} ^{A.C. 181.} subiecta oculis ea haud parvi sibi momenti futura ad cogitationem Romani belli. Percunctatus regionis peritos de adscensu Hæmi, quum satis inter omnes constaret, viam exercitui nullam esse, paucis & expeditis perdifficillimum aditum, ut sermone familiari minorem filium permulceret, quem statuerat non ducere secum, primum quaerit ab eo, *Quum tanta difficultas itineris proponatur, utrum perseverandum sit in incepto, an abstinendum? Si pergat tamen ire, non posse oblivisci se in talibus rebus Antigoni; qui sævâ tempestate jactatus, quum in eadem nave secum suos omnes habuisset, præcepisse liberis diceretur, ut & ipsi meminissent, & ita posteris proderent, ne quis cum tota gente simul in rebus dubiis periclitari auderet. Memorem ergo se præcepti ejus, duos simul filios non commissurum in aleam ejus, qui proponeretur, casus; & quoniam majorem filium secum duceret, minorem ad subsidia spei & custodiam regni remissurum in Macedoniam esse.* Non fallebat Demetrium, ablegari se, ne adesset consilio, quum in conspectu locorum consultaret, quâ proximè itinera ad mare Adriaticum atque Italiam ducerent, quæque belli ratio esset futura: sed non solum parendum patri tum; sed etiam assentiendum erat, ne invitum parère suspicionem faceret. Ut tamen iter ei tutum in Macedoniam esset, Didas, ex prætoribus regiis unus, qui Pæoniæ præ-

erat, jussus est prosequi eum cum modico  præsidio. Hunc quoque Perseus, sicut ple-
rosque patris amicorum, ex quo haud du-
bium cuiquam esse cœperat, ad quem, ita
inclinato regis animo, hereditas regni per-
tineret, inter conjuratos in fratris perni-
ciem habuit: in præsentia dat ei mandata,
ut per omne obsequium insinuaret se in
quàm maximè familiarem usum, ut elicere
omnia arcana, specularique abditos ejus
sensus posset. Ita digreditur Demetrius cum
infestioribus, quàm si solus iret, præsidiis.

U.C. 571.
A. C. 181.

XXII. Philippus, Mædicam primùm,
deinde solitudines interjacentes Mædicæ
atque Hæmo transgressus, septimis demum
castris ad radices montis pervenit: ibi
unum moratus diem ad deligendos, quos
duceret secum, tertio die iter est ingressus.
Modicus primò labor in imis collibus fuit:
quantum in altitudinem egrediebantur,
magis magisque sylvestria & pleraque in-
via loca excipiebant. Pervenere deinde in
tam opacum iter, ut, præ densitate ar-
borum immisforumque aliorum in alios ra-
morum, perspicere cœlum vix posset: ut
verò jugis appropinquabant, quod rarum
in aliis locis esset, adeo omnia contexta
nebulâ, ut haud secus quàm nocturno iti-
nere impedirentur: tertio demum die ad
verticem perventum. Nihil vulgatæ opi-
nioni, degressi inde, detraxerunt; magis,
credo, ne vanitas itineris ludibrio esset,

Q v

————— quàm quòd diversa inter se maria, mon-
 tesque, & amnes, ex uno loco conspici
 potuerint. Vexati omnes, & ante alios rex
 ipse, quòd gravior ætate erat, difficultate
 viæ est. Duabus aris ibi Jovi & Soli sa-
 cratis quum immolasset, quà triduo adscen-
 derat, biduo est degressus, frigora noc-
 turna maximè metuens, quæ Caniculæ
 ortu similia brumalibus erant. Multis per
 eos dies difficultatibus conflictatus, nihilò
 lætiora in castris invenit; ubi summa pe-
 nuria erat, ut in regione, quam ab omni
 parte solitudines clauderent. Itaque unum
 tantum moratus diem, quietis eorum causâ,
 quos habuerat secum, itinere inde simili
 fugæ in Dentheletos transcurrit. Socii erant;
 sed propter inopiam haud secus quàm hos-
 tium fines Macedones populati sunt: ra-
 piendo enim passim, villas primum, dein
 quosdam vicos etiam evastarunt, non sine
 magno pudore regis, quum sociorum vo-
 ces, nequidquam deos sociales nomenque
 suum implorantes, audiret. Frumento inde
 sublato, in Mædicam regressus, urbem,
 quam Petram appellant, oppugnare est
 adortus: ipse a campestri aditu castra po-
 suit. Perseum filium cum modica manu cir-
 cummisit, ut a superioribus locis urbem
 aggrederetur. Oppidani, quum terror un-
 dique instaret, obsidibus datis, in præ-
 sentia dediderunt sese: iidem, postquam
 exercitus recessit, obliti obsidum, relicta

urbe, in loca munita & montes refugerunt. Philippus, omni genere laboris sine ullo effectu fatigatis militibus, & fraude prætoris Didæ auctis in filium suspicionibus, in Macedoniam rediit.

U.C. 571.
C. 181.

XXIII. Missus hic comes (ut antè dictum est) quum simplicitatem juvenis incauti, & suis haud immeritò succensentis, assentando, indignandoque & ipse vicem ejus, captaret, in omnia ultro suam offerens operam, fide datâ, arcana ejus elicit. Fugam ad Romanos Demetrius meditabatur; cui consilio adjutor deûm beneficio oblatus videbatur Pæoniæ prætor, per cujus provinciam spem ceperat elabitu posse. Hoc consilium extemplo & fratri proditur, &, auctore eo, indicatur patri. Litteræ primùm ad obsidentem Petram allatæ sunt: inde Herodorus (princeps hic amicorum Demetrii erat) in custodiam est conjectus; & Demetrius dissimulanter asservari jussus. Hæc super cetera tristem adventum in Macedoniam regi fecerunt. Movebant eum & præsentia crimina: expectandos tamen, quos ad exploranda omnia Romam miserat, censebat. His anxius curis quum aliquot menses egisset, tandem legati, jam antè præmeditatis in Macedonia, quæ ab Roma renuntiarent, venerunt: qui, super cetera scelera, falsas etiam litteras, signo adulterino T. Quintii signatas, reddiderunt regi. Deprecatio erat

Demetrius fugam ad Romanos meditatur.

Q vj

U.C. 571
A.C. 181. in litteris, si quid adolescens, cupiditate regni prolapsus, secum egisset: *Nihil eum adversus suorum quemquam facturum; neque eum sese esse, qui ullius impii consilii auctor futurus videri possit.* Hæ litteræ fidem Persei criminibus fecerunt. Itaque Herodorus, extemplo diu excruciat, sine indicio rei ullius in tormentis moritur.

*Criminationes
Persei in
Demetrium.*

*Demetrius ne-
catur.*

XXIV. Demetrium iterum ad patrem accusavit Perseus: fuga per Pæoniam præparata arguebatur, & corrupti quidam, ut comites itineris essent; maximè falsæ litteræ T. Quintii urgebant. Nihil tamen palam gravius pronuntiatum de eo est, ut dolo potius interficeretur; nec id curâ ipsius, sed ne pœna ejus consilia adversus Romanos nudaret. Ab Thessalonice Demetriadem ipsi quum iter esset, Æstræum Pæoniæ Demetrium mittit cum eodem comite Dida; Perseum Amphipolim, ad obfides Thracum accipiendos: digredienti ab se Didæ mandata dedisse dicitur, de filio occidendo. Sacrificium ab Dida seu institutum, seu simulatum est; ad quod celebrandum invitatus Demetrius ab Æstræo Heracleam venit: in ea cœna dicitur venenum datum. Poculo epoto, extemplo sensit; & mox coortis doloribus, relicto convivio, quum in cubiculum recepisset sese, crudelitatem patris conquerens, paricidium fratris, ac Didæ scelus incusans, torquebatur: intromissi deinde Thyrsis qui-

dam Stuberæus, & Berœus Alexander, ~~in-~~
 injectis tapetibus in caput faucesque, spi-
 ritum intercluserunt. Ita innoxius adoles-
 cens, quum in eo ne simplici quidem ge-
 nere mortis contenti inimici fuissent, in-
 terficitur.

XXV. Dum hæc in Macedonia gerun-
 tur, L. Æmilius Paullus, prorogato ex-
 consulatu imperio, principio veris in Li-
 gures Ingaunos exercitum introduxit. Ubi
 primùm in hostium finibus castra posuit,
 legati ad eum, per speciem pacis peten-
 dæ, speculatum venerunt: negante Paul-
 lo, nisi cum deditis pacisci se pacem, non
 tam id recusabant, quàm tempore opus
 esse aiebant, ut generi agresti hominum
 persuaderetur: ad hoc decem dierum in-
 duciæ, quum darentur, petierunt deinde,
*Ne trans montes proximos castris pabulatum
 lignatumque milites irent: culta ea loca suo-
 rum finium esse.* Id. ubi impetravere, post
 eos ipsos montes, unde averterant hos-
 tem, exercitu omni coacto, repentè mul-
 titudine ingenti castra Romanorum oppu-
 gnare simul omnibus portis aggressi sunt.
 Summâ vi totum diem oppugnarunt; ita
 ut ne efferendi quidem signa Romanis spa-
 tium, nec ad explicandam aciem locus
 esset. Conferti in portis, obstando magis,
 quàm pugnando, castra tutabantur. Sub oc-
 casum solis quum recessissent hostes, duos
 equites ad Cn. Bæbium proconsulem cum

Res in
 Liguria
 gesta.

Oppu-
 gnantur
 a Liguri-
 bus Æmi-
 lii castra

~~U. C. 571.~~ litteris Pisas mittit, ut obsesso sibi per in-
~~a. C. 181.~~ ducias quamprimum subsidio veniret. Bæ-
 bius exercitum M. Pinario prætori, eunti
 in Sardiniam, tradiderat: ceterum & se-
 natum litteris certiolem fecit, obsideri a
 Liguribus L. Æmilium; & M. Claudio
 Marcello, cujus proxima inde provincia
 erat, scripsit, ut, si videretur ei, exerci-
 tum ex Gallia traduceret in Ligures, &
 L. Æmilium liberaret obsidione. Hæc fera
 futura auxilia erant. Ligures postero die ad
 castra redeunt. Æmilius, quum & ventu-
 ros scisset, & educere in aciem potuisset,
 intra vallum suos tenuit, ut extraheret rem
 in id tempus, quo Bæbius cum exercitu
 venire a Pisis posset.

*Magna
 Romæ
 trepidatio.*

XXVI. Romæ magnam trepidationem
 litteræ Bæbii fecerunt; eò maiorem, quòd
 paucos post dies Marcellus, tradito exer-
 citu Fabio, Romam quum venisset, spem
 ademit, eum, qui in Gallia esset, exerci-
 tum in Ligures traduci posse, quia bel-
 lum cum Iſtris esset, prohibentibus colo-
 niam Aquileiam deduci: *Eò profectum Fa-*
bium, neque inde regredi, bello inchoato,
posse. Una, & ea ipsa tardior, quàm tem-
 pus postulabat, subsidii spes erat, si con-
 sules maturassent in provinciam ire: id ut
 facerent, pro se quisque Patrum vociferari.
 Consules, nisi confecto delectu, negare se
 ituros, nec suam segnitiam, sed vim mor-
 bi, in causa esse, quò seriùs perficeretur:

non tamen potuerunt sustinere consensum senatûs, quin paludati exirent, & militibus, quos conscriptos haberent, diem edicerent, quo Pisas convenirent: permis-
sum, ut, quâ irent, protinus subitarios milites scriberent, ducerentque secum. Et prætoribus, Q. Petillio & Q. Fabio, imperatum est, ut Petillius duas legiones civium Romanorum tumultuarias scriberet, & omnes minores quinquaginta annis sacramento rogaret: Fabio, ut sociis Latini nominis quindecim millia peditum, octingentos equites imperaret. Duumviri navales creati C. Matienus & C. Lucretius, navesque iis ornatae sunt; Matienoque, cujus ad Gallicum sinum provincia erat, imperatum est, ut classem primo quoque tempore duceret in Ligurum oram, si quod usui esse L. Æmilio atque ejus exercitui posset.

XXVII. Æmilius, postquam nihil usquam auxilii ostendebatur, interceptos credens equites, non ultrâ differendum ratus, quin per se fortunam tentaret; priusquam hostes venirent, qui jam segniùs socordiùsque oppugnabant, ad quatuor portas exercitum instruxit, ut, signo dato, simul ex omnibus partibus eruptionem facerent. Quatuor extraordinariis cohortibus duas adjunxit, præposito M. Valerio legato: erumpere extraordinariâ portâ jussit: ad dexteram principalem hastatos legionis primæ instru-

U. C. 571.
A. C. 181.

Æmi-
lius cas-
tris erum-
pita

———— xit : principes ex eadem legione in sub-
 U.C. 571. diis posuit : M. Servilius & L. Sulpicius,
 A.C. 181. tribuni militum, his præpositi : tertia legio
 adversus principalem sinistram portam in-
 structa est : id tantum mutatum ; principes
 primi, & hastati in subsidiis locati : Sex.
 Julius Cæsar & L. Aurelius Cotta, tribuni
 militum, huic legioni præpositi sunt. Q.
 Fulvius Flaccus legatus cum dextera ala
 ad quæstoriam portam positus : duæ co-
 hortēs & triarii duarum legionum in præ-
 sidio castrorum manere iussi. Omnes por-
 tas concionabundus ipse imperator cir-
 cumiit ; &, quibuscumque irritamentis po-
 terat, iras militum acuebat ; nunc fraudem
 hostium incusans, qui, pace petita, indu-
 ciis datis, per ipsum induciarum tempus
 contra jus gentium ad castra oppugnanda
 venissent ; nunc, quantus pudor esset, edo-
 cens, ab Liguribus, latronibus verius,
 quàm hostibus justis, Romanum exercitum
 obsideri. *Quo ore quisquam vestrum, si hinc
 alieno præsidio, non vestra virtute evaseri-
 tis, occurret, non dico eis militibus, qui
 Annibalem, qui Philippum, qui Antiochum,
 maximos nostræ ætatis reges ducesque, vi-
 cerunt ; sed iis, qui hos ipsos Ligures ali-
 quoties, pecorum modo fugientes, per saltus
 invios confectati ceciderunt ? Quod Hispani,
 quod Galli, quod Macedones Pænive non
 audeant, Ligustinus hostis vallum Romanum
 subit, obsidet ultro, & oppugnat ! quem,*

Scrutantes antea devios saltus, abditum & latentem vix inveniebamus. Ad hæc consentiens reddebatur clamor, Nullam militum culpam esse, quibus nemo ad erumpendum signum dedisset. Daret signum; intellecturum, eosdem, qui antea fuerint, & Romanos & Ligures esse.

U.C. 571.
a.C. 181.

XXVII. Bina cis montes castra Ligurum erant: ex iis, primis diebus, sole orto, pariter omnes compositi & instructi procedebant; tum, nisi exsatiati cibo vinoque, arma non capiebant: dispersi, inordinati exhibant; ut quibus pro spe certum esset, hostes extra vallum signa non elaturos. Adversus ita incompositos eos venientes, clamore pariter omnium, qui in castris erant, calorum quoque & lixarum, sublato, simul omnibus portis Romani eruperunt. Liguribus adeo improvisa res fuit, ut perinde, ac si insidiis circumventi forent, trepidarent. Exiguum temporis aliqua forma pugnae fuit: fuga deinde effusa, & fugientium passim cædes erat. Equitibus dato signo, ut conscenderent equos, nec effugere quemquam sinerent, in castra omnes trepidâ fugâ compulsi sunt; deinde ipsis exsuti castris. Supra quindecim millia Ligurum eo die occisa; capta duo millia & quingenti. Triduo post Ligurum Ingaunorum omne nomen, obsidibus datis, in ditionem venit: gubernatores nautæque conquisiti, qui prædatores

Vincuntur Ligures.

fuissent navibus, atque omnes in custodiam conjecti. Et a C. Matieno duumviro naves ejus generis in Ligustina ora triginta duæ captæ sunt. Hæc qui nuntiarent, litterasque ad senatum ferrent, L. Aurelius Cotta, C. Sulpicius Gallus Romam missi; simulque peterent, ut L. Emilio confectâ provinciâ decedere, & deducere secum milites liceret, atque dimittere. Utrumque permissum ab senatu, & supplicatio ad omnia pulvinaria per triduum decreta; jussique prætores, Petillius urbanas dimittere legiones, Fabius fociis atque nomini Latino remittere delectum; & uti prætor urbanus consulibus scriberet, senatum æquum censere, subitarios milites, tumultûs causâ conscriptos, primo quoque tempore dimitti.

*Gravisca
colonia.*

XXIX. Colonia Graviscae eo anno deducta est in agrum Etruscum, de Tarquinienisbus quondam captum. Quina jugera agri data: tresviri deduxerunt C. Calpurnius Piso, P. Claudius Pulcher, C. Terentius Istra. Siccitate & inopiâ frugum insignis annus fuit. Sex menses numquam pluuisse, memoriæ proditum est. Eodem anno in agro L. Petillii scribæ sub Janiculo, dum cultores agri altiùs moliuntur terram, duæ lapideæ arcæ octonos ferme pedes longæ, quaternos latæ, inventæ sunt, operculis plumbo devinctis. Litteris Latinis Græcisque utraque arca inscripta

*Litri
Numa
inventi.*

erat ; in altera Numam Pompilium , Pom-
 ponis filium , regem Romanorum , sepul- U. C. 571.
C. 181.
 tum esse ; in altera libros Numæ Pompilii
 inesse. Eas arcas quum ex amicorum sen-
 tentia dominus aperuisset , quæ titulum se-
 puli regis habuerat , inanis inventa , sine
 ullo vestigio corporis humani , aut ullius
 rei , per tabern tot annorum omnibus ab-
 sumptis : in altera duo fasces , candelis in-
 voluti , septenos habuere libros , non in-
 tegros modò , sed recentissimâ specie. Sep-
 tem Latini de jure pontificio erant ; sep-
 tem Græci de disciplina sapientiæ , quæ
 illius ætatis esse potuit. Adjicit Antias Va-
 lerius , Pythagoricos fuisse , vulgatæ opi-
 nioni , quâ creditur Pythagoræ auditorem
 fuisse Numam , mendacio probabili ac-
 commodatâ fide. Primò ab amicis , qui in
 re præsentis fuerunt , libri lecti : mox plu-
 ribus legentibus quum vulgarentur , Q. Pe-
 tillius prætor urbanus , studiosus legendi ,
 eos libros a L. Petillio sumpsit ; & erat
 familiaris usus , quòd scribam eum quæs-
 tor Q. Petillius in decuriam legerat. Lec-
 tis rerum summis , quum animadvertisset
 pleraque dissolvendarum religionum esse ,
 L. Petillio dixit , *Sese eos libros in ignem*
conjecturum esse : priusquam id faceret , se ei
permittere , uti , si quod seu jus , seu auxi-
lium se habere ad eos libros repetendos exis-
timaret , experiretur : id integra suâ gratiâ
eum facturum. Scriba tribunos plebis adit ;

~~U. C. 571.~~ ab tribunis ad senatum res est rejecta. Præ-
 U. C. 181 tor se jusjurandum dare paratum esse aie-
 bat, libros eos legi servarique non oportere. Senatus censuit, *Satis habendum, quòd prætor jusjurandum polliceretur: libros primo quoque tempore in Comitio cremandos esse: pretium pro libris, quantum Q. Petillio prætori majorique parti tribunorum plebis videretur, domino esse solvendum: id scriba non accepit: libri in Comitio, igne a victimariis facto, in conspectu populi cremati sunt.*

Bellum in Hispania citeriore. XXX. Magnum bellum eâ æstate coortum in Hispania citeriore: ad quinque & triginta millia hominum, quantum nunquam ferme antea, Celtiberi comparaverant. Q. Fulvius Flaccus eam obtinebat provinciam: is, quia armare juventutem Celtiberos audierat, & ipse, quanta poterat, a fociis auxilia contraxerat; sed nequaquam numero militum hostem æquabat. Principio veris exercitum in Carpetaniam duxit, & castra locavit ad oppidum *Æburam*, modico præsidio in urbe posito. Paucis post diebus Celtiberi, millia duo ferme inde, sub colle posuerunt castra: quos ubi adesse prætor Romanus sensit, M. Fulvium fratrem cum duabus turmis sociorum equitum ad castra hostium speculatum misit, quàm proximè succedere ad vallum jussit, ut viseret, quanta essent; pugnam abstineret, reciperetque sese, si hostium

equitatum exeuntem vidisset. Ita, ut præ-
 ceptum erat, fecit. Per dies aliquot nihil
 ultra motum, quàm ut hæ duæ turmæ
 ostenderentur, dein subducerentur, ubi
 equitatus hostium castris procucurrissent.
 Postremò Celtiberi, omnibus simul pedi-
 tum equitumque copiis castris egressi, acie
 directâ medio ferme spatio inter bina cas-
 tra constiterunt. Campus erat planus om-
 nis, & aptus pugnae: ibi steterè Hispani
 hostem exspectantes. Romanus intra val-
 lum suos continuit per quatrimum conti-
 nuum; & illi eodem loco aciem instruc-
 tam tenuerunt. Ab Romanis nihil motum.
 Inde quievè in castris Celtiberi, quia
 pugnae copia non fiebat: equites tantum
 in stationem egrediebantur, ut parati es-
 sent, si quid ab hoste moveretur: pone
 castra utrique pabulatum & lignatum ibant,
 neutri alteros impedièntes.

XXXI. Prætor Romanus, ubi satis tot
 dierum quiete credidit spem factam hosti,
 nihil se priorem moturum, L. Acilium
 cum ala sinistra, & sex millibus provin-
 cialium auxiliorum circumire montem ju-
 bet, qui ab tergo hostibus erat; inde, ubi
 clamorem audisset, decurrere ad castra eo-
 rum. Nocte profecti sunt, ne possent con-
 spici. Flaccus luce primâ C. Scribonium
 præfectum socium ad vallum hostium cum
 equitibus extraordinariis sinistræ alæ mit-
 tit: quos ubi & propius accedere, & plu-

U. C. 571.
 a. C. 181.

Vincun-
 tur Celti-
 beri.

U. c. 571
a. C. 181

res, quàm soliti erant, Celtiberi conspexerunt, omnis equitatus effunditur castris; simul & peditibus signum ad exeundum datur. Scribonius, uti præceptum erat, ubi primum fremitum equestrium audivit, avertit equos, & castra repetit: eò effusius sequi hostes: primò equites, mox & peditum acies aderat, haud dubiâ spe, castra eo die se oppugnatorios: quingentos passus non plus a vallo aberant. Itaque ubi Flaccus satis abstractos eos a præsidio castrorum suorum ratus est, intra vallum exercitu instructo, tribus partibus simul erumpit, clamore non tantum ad ardorem pugnae excitandum sublato, sed etiam ut, qui in montibus erant, exaudirent: nec morati sunt, quin decurrerent, sicut imperatum erat, ad castra, ubi quinque millium armatorum, non amplius, relictum erat præsidium: quos quum & paucitas sua, & multitudo hostium, & improvisa res terruisset, propè sine certamine capiuntur castra: castris, quæ pars maximè a pugnanti- bus conspici poterat, injecit Acilius ignem.

XXXII. Postremi Celtiberorum, qui in acie erant, primi flammam conspexere: deinde per totam aciem vulgatum est, castra amissa esse, & tum quum maximè ardere. Unde illis terror, inde Romanis animus crevit: jam clamor suorum victorium accidebat, jam ardentia hostium castra apparebant. Celtiberi parumper incer-

tis animis fluctuati sunt : ceterum , postquam receptus pulsus nullus erat , nec usquam , nisi in certamine , spes , pertinacius de integro capeffunt pugnam . Acie mediâ urgebantur acriter a quinta legione : adversus lævum cornu , in quo sui generis provincialia auxilia instruxisse Romanos cernebant , cum majore fiducia intulerunt signa . Jam propè erat ut sinistrum cornu pelleretur Romanis , ni septima legio successisset : simul ab oppido Æbura , qui in præsidio relictæ erant , in medio ardore pugnae advenerunt , & Acilius ab tergo erat . Diu in medio cæsi Celtiberi : qui supererant , in omnes passim partes capeffunt fugam . Equites , bipartitò in eos emissi , magnam cædem edidere : ad viginti tria millia hostium eo die cæsa ; capta quatuor millia & septingenti , cum equis plus quingentis , & signa militaria octoginta octo . Magna victoria , non tamen incruenta fuit . Romani de duabus legionibus milites paulò plus ducenti , sociùm Latini nominis octingenti triginta , externorum auxilium duo millia ferme & quadringenti ceciderunt . Prætor in castra victorem exercitum reduxit . Acilius manere in castris ab se captis jussus : postero die spolia de hostibus lecta ; & pro concione donati , quorum virtus insignis fuerat .

XXXIII. Sauciis deinde in oppidum Æburam devectis , per Carpetaniam ad

U. C. 571.
A. C. 181.

U. c. 571.
a. C. 181

Contrebiam ductæ legiones : ea urbs circumfessa, quum a Celtiberis auxilia arcessisset, morantibus iis, non quia ipsi cunctati sunt, sed quia profectos a domo inexplicabiles continuis imbribus viæ & inflati amnes tenebant, desperato auxilio suorum, in deditionem venit. Flaccus quoque, tempestatibus fœdis coactus, exercitum omnem in urbem introduxit. Celtiberi, qui a domo profecti erant, deditionis ignari, quum tandem superatis, ubi primum remiserunt imbres, amnibus, Contrebiam venissent, postquam castra nulla extra mœnia viderunt, aut in alteram partem translata rati, aut recessisse hostes, per negligentiam effusi ad oppidum accesserunt. In eos duabus portis Romani eruptionem fecerunt, & incompósitos adorti fuderunt. Quæ res ad resistendum eos & ad capeffendam pugnam impediit, quòd non uno agmine, nec ad signa frequentes veniebant, eadem magnæ parti ad fugam saluti fuit. Sparsi enim toto passim campo se diffuderunt; nec usquam confertos eos hostis circumvenit: tamen ad duodecim millia sunt cæsa; capta plus quinque millia hominum, equi quadringenti, signa militaria sexaginta duo. Qui palati e fuga domum se recipiebant, alterum agmen Celtiberorum venientium, deditionem Contrebiæ & suam cladem narrando, averterunt: extemplo in vicos castellaque sua omnes

omnes dilapsi. Flaccus, a Contrebia pro-
 electus, per Celtiberiam populabundus du-
 cit legiones : multa castella oppugnavit,
 donec maxima pars Celtiberorum in de-
 ditionem venit. Hæc in citeriore Hispania
 eo anno gesta. Et in ulteriore Manlius
 prætor secunda aliquot prælia cum Lusit-
 anis fecit.

XXXIV. Aquileia colonia Latina eo-
 dem anno in agro Gallorum est deducta :
 tria millia peditum quinquagena jugera,
 centuriones centena, centena quadragena
 equites acceperunt : tresviri deduxerunt,
 P. Cornelius Scipio Nasica, C. Flaminius,
 L. Manlius Acidinus. Ædes duæ eo anno
 dedicatæ sunt : una Veneris Erycinæ ad
 portam Collinam ; dedicavit L. Porcius
 L. F. Licinus duumvir (vota erat ab con-
 sule L. Porcio, Ligustino bello) altera in
 foro Olitorio, Pietatis : eam ædem dedi-
 cavit Manius Acilius Glabrio duumvir ;
 statuamque auratam, quæ prima omnium
 in Italia statua aurata est, patri Glabrioni
 posuit. Is erat, qui ipse eam ædem vove-
 rat, quo die cum rege Antiocho ad Ther-
 mopylas depugnasset ; locaveratque idem
 ex senatusconsulto. Per eosdem dies, qui-
 bus hæ ædes dedicatæ sunt, L. Æmilius
 Paullus proconsul ex Liguribus Ingaunis
 triumphavit. Transtulit coronas aureas quin-
 que & viginti ; nec præterea quidquam
 auri argentique in eo triumpho latum : cap-

U.C. 571.
 a.C. 184.

*Aquileia
 colonia.*

*Prima
 aurata
 statua.*

*Trium-
 phus L.
 Æmili
 Paulli.*

Tomus VI.

R

~~U. C. 571.~~
~~a. C. 181.~~ tivi multi principes Ligurum ante currum ducti : æris trecentos militibus divisit. Au-
 xerunt ejus triumphi famam legati Ligu-

Pacem petunt Ligures, rum, pacem perpetuam orantes : *Ita in animum induxisse Ligurum gentem, nulla umquam arma, nisi imperata a populo Romano, sumere.* Responsum a Q. Fabio præ-
 tore est Liguribus jussu senatûs, *Orationem eam non novam Liguribus esse ; mens verò ut nova & orationi conveniens esset, ipsorum id plurimum referre. Ad consules irent, &, quæ ab iis imperata essent, facerent : nulli alii, quàm consulibus ; senatum crediturum esse, sincerâ fide in pace Ligures esse.* Pax in Liguribus fuit. In Corsica pugnatum est cum Corsis : ad duo millia eorum M. Pinarius prætor in acie occidit ; quâ clade compulsi obsides dederunt, & ceræ centum millia pondo. Inde in Sardiniam exercitus ductus, & cum Iliénsibus, gente ne nunc quidem omni parte pacatâ, secunda prælia facta. Carthaginiensibus eodem anno centum obsides redditi, pacemque cum iis populus Romanus, non ab se tantum, sed ab rege etiam Masinissa, præstitit ; qui cum præsidio armato agrum, qui in controversia erat, obtinebat.

XXXV. Otiosam provinciam consules habuerunt. M. Bæbius, comitiorum causâ Romam revocatus, consules creavit A. Postumium Albinum Luscum & C. Calpurnium Pisonem. Prætores exinde facti Ti.

Sempronius Gracchus, L. Postumius Albinus, P. Cornelius Mammula, Ti. Minucius Molliculus, A. Hostilius Mancinus, C. Mænius: ii omnes magistratum Idibus Martiis inierunt. Principio ejus anni, quo A. Postumius Albinus & C. Calpurnius Piso consules fuerunt, ab A. Postumio consule in senatum introducti, qui ex Hispania citeriore venerant a Q. Fulvio Flacco, L. Minucius legatus, & duo tribuni militum, T. Mænius & L. Terentius Maffiliota. Hi, quum duo secunda prælia, deditionem Celtiberiæ, confectam provinciam nuntiaissent, nec stipendio, quod mitti soleret, nec frumento portato ad exercitum in eum annum opus esse, petierunt ab senatu primùm, *Ut ob res prospere gestas diis immortalibus honos haberetur: deinde, ut Q. Fulvio decedenti de provincia deportare inde exercitum, cujus forti operâ & ipse & multi ante eum prætores usi essent, liceret: quod fieri, præterquam quòd ita deberet, etiam propè necessarium esse. Ita enim obstinatos esse milites, ut non ultra retineri posse in provincia viderentur, injusteque abituri inde essent, si non dimitterentur; aut in perniciosam, si quis impensè retineret, seditionem exarsuri.* Consulibus ambobus provinciam Ligures esse senatus iussit. Prætores inde fortiti sunt. A. Hostilio urbana, Ti. Minucio peregrinâ obvenit, P. Cornelio Sicilia, C. Mænio Sardinia.

U.c. 572.
a. C. 180.
A. Postumio
C. Calpurnio
Coss.

Provincia.

R ij

U. c. 572.
a. C. 180.

Hispanias sortiti, L. Postumius ulteriorem; Ti. Sempronius citeriorem. Is quia successurus Q. Fulvio Flacco erat, ne vetere exercitu provincia spoliaretur, *Quæro*, inquit, *de te*, L. Minuci, *quum confectam provinciam nunties, existimesne Celtiberos perpetuò in fide mansuros, ita ut sine exercitu ea provincia obtineri possit? Si neque de fide barbarorum quidquam recipere aut affirmare nobis potes, & habendum illic utique exercitum censes; utrum tandem auctor sensui sis supplementum in Hispaniam mittendi, ut ii modò, quibus emerita stipendia sunt, milites dimittantur, veteribus militibus tiro-nes immisceantur? an, deductis de provin-
cia veteribus legionibus, novas conscribendi & mittendi, quum contemptum tirocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum possit? Dictu, quàm re, facilius sit, provinciam, ingenio ferocem, rebellatricem, confecisse? Pauca civitates, ut quidem ego audio, quas vicina maximè hiberna preme-
bant, in jus ditionemque venerunt; ulterio-
res in armis sunt. Quæ quum ita sint, ego jam hinc prædico, Patres Conscripti, me exercitu eo, qui nunc est, rempublicam ad-
ministraturum: si deducat secum Flaccus le-
giones, loca pacata me ad hibernacula electu-
rum, neque novum militem ferocissimo hosti
objecturum.*

XXXVI. Legatus ad ea, quæ interro-
gatus erat, respondit: *Neque se, neque*

quemquam alium divinare posse, quid in animo Celtiberi haberent, aut porro habituri essent. Itaque negare non posse, quin rectius sit, etiam ad pacatos barbaros, nondum satis assuetos imperio, exercitum mitti: novo autem, an vetere exercitu opus sit, ejus esse dicere, qui scire possit, quâ fide Celtiberi in pace mansuri sint; simul & qui illud exploratum habeat, quieturos milites, si diutius in provincia retineantur. Si ex eo, quod aut inter se loquantur, aut succlamationibus apud concionantem imperatorem significent, quid sentiant, conjectandum sit; palam vociferatos esse, aut imperatorem in provincia retenturos, aut cum eo in Italiam venturos esse. Disceptationem inter prætorem legatumque consulum relatio interruptit; qui suas ornari provincias, priusquam de prætoris exercitu ageretur, æquum censebant. Novus omnis exercitus consulibus est decretus; binæ legiones Romanæ cum suo equitatu, & socium Latini nominis, quantus semper numerus, quindecim millia pedum, & octingenti equites: cum hoc exercitu Apuanis Liguribus ut bellum inferrent, mandatum est. P. Cornelio, & M. Bæbio prorogatum imperium; jussique provincias obtinere, donec consules venissent: tum imperatum, ut, dimisso, quem haberent, exercitu, reverterentur Romam. De Ti. Sempronii deinde exercitu actum est: novam legionem ei quin-

R iij

U. c. 572.
a. C. 180.

que millium & ducentorum peditum cum
 U. C. 522
 C. 180
 equitibus quadringentis consules scribere
 iussi ; & mille præterea peditum civium
 Romanorum , quinquaginta equites : &
 sociis e nomine Latino imperare septem
 millia peditum , trecentos equites : cum
 hoc exercitu placuit ire in Hispaniam ci-
 teriorem Ti. Sempronium. Q. Fulvio per-
 missum , ut , qui milites , ante Sp. Postu-
 mium , Q. Marcium consules , cives Ro-
 mani sociiue , in Hispaniam transportati
 essent , & præterea , supplemento adduc-
 to , quot amplius duabus legionibus , quàm
 decem millia & quadringenti pedites , sex-
 centi equites essent , & socium Latini no-
 minis duodecim millia pedites , sexcenti
 equites , quorum forti operâ duobus ad-
 versus Celtiberos præliis usus Q. Fulvius
 esset , eos , si videretur , secum deporta-
 ret. Et supplicationes decretæ , quòd is
 prospere rempublicam gessisset : & ceteri
 prætores in provincias missi. Q. Fabio Bu-
 teoni prorogatum in Gallia imperium est.
 Octo legiones , præter exercitum veterem ,
 qui in Liguribus in spe propinqua missio-
 nis erat , eo anno esse placuit : & is ipse
 P. f. in
 Italia.
 exercitus ægre explebatur , propter pesti-
 lentiam , quæ jam tertium annum urbem
 Romanam atque Italiam vastabat.

Calpur-
 nius Cos.
 moritur.
 XXXVII. Prætor Ti. Minucius , & haud
 ita multò post consul C. Calpurnius mori-
 tur , multique alii omnium ordinum illustres

iri: postremò prodigii loco ea clades ha-
 beri cœpta est. C. Servilius pontifex maxi-
 nus piacula iræ Deum conquirere jussus,
 decemviri libros inspicere, consul Apol-
 lini, Æsculapio, Saluti dona vovere, &
 dare signa inauratâ; quæ vovit deditque.
 Decemviri supplicationem in biduum va-
 letudinis causâ in urbe & per omnia fora
 conciliabulaque edixerunt: majores duo-
 decim annis, omnes coronati, & lauream
 in manu tenentes, supplicaverunt. Fraudis
 quoque humanæ insinuâverat suspicio ani-
 mis; & veneficii quæstio ex senatuscon-
 sulto, quod in urbe, propiùsve urbem de-
 cem millibus passuum esset commissum,
 C. Claudio prætori, qui in locum Ti. Mi-
 nucii erat suffectus; ultra decimum lapi-
 dem per fora conciliabulaque C. Mænio,
 priusquam in Sardiniam provinciam traji-
 ceret, decreta. Suspecta consulis erat mors
 maximè: necatus a Quarta Hostilia uxore
 dicebatur: ut quidem filius ejus Q. Fulvius
 Flaccus in locum vitrici consul est declara-
 tus, aliquantò magis infamis mors Pisonis
 cœpit esse; & testes exsistebant, qui post
 declaratos consules Albinum & Pisonem,
 quibus comitiis Flaccus tulerat repulsam,
 & exprobratum ei a matre dicerent, quod
 jam ei tertium negatus consulatus petenti
 esset; & adjecisse, *Pararet se ad petendum:*
intra duos menses effecturam, ut consul fieret.
 Inter multa alia testimonia, ad causam

U. c. 572.
 C. 186.

Privi-
 gnus et
 suffectus.

R iv

pertinentia, hæc quoque vox, nimis vero
 U. c. 572 eventum comprobata, valuit, cur Hostilia
 a. C. 180 Uxor damnaretur.

ejus dam-
 nata.

XXXVIII. Veris principio hujus, dum
 consules novos delectus Romæ tenet, mors
 deinde alterius, & creandi comitia consulis
 in locum ejus, omnia tardiora fecerunt;
 interim P. Cornelius & M. Bæbius, qui
 in consulatu nihil memorabile gesserant,
 in Apuanos Ligures exercitum induxerunt.
 Ligures, qui ante adventum in provinciam
 consulum non expectassent bellum, im-
 provisò oppressi, ad duodecim millia ho-
 minum dediderunt se. Eos, consulto per
 litteras priùs senatu, deducere ex montibus
 in agros campestres procul ab domo, ne
 reditûs spes esset, Cornelius & Bæbius sta-
 tuerunt, nullum alium antè finem rati fore
 Ligustini belli. Ager publicus populi Ro-
 mani erat in Samnitibus, qui Taurasinorum
 [fuerat. In eum quum] traducere Ligures
 Apuanos vellent, edixerunt, Ligures ab
 Anidò montibus descendere cum liberis
 conjugibusque; sua omnia secum portarent.

Ligures
 in Sam-
 nium
 trans-
 ducti,

Ligures, sæpe per legatos deprecati, ne
 penates, sedem, in qua geniti essent, se-
 pulcra majorum, cogerentur relinquere,
 arma, obsides pollicebantur: postquam
 nihil impetrabant, neque vires ad bellan-
 dum erant, edicto paruerunt. Traducti sunt
 publico sumptu ad quadraginta millia libe-
 rorum capitum cum feminis puerisque:

argenti data centum & quinquaginta millia, unde, in novas ædes, compararent, quæ opus essent : agro dividendo dandoque iidem, qui traduxerant, Cornelius & Bæbius præpositi ; postulantibus tamen ipsis, quinqueviri ab senatu dati, quorum ex consilio agerent. Transactâ re, quum veterem exercitum Romam deduxissent, triumphus ab senatu est decretus. Hi omnium primi nullo bello gesto triumpharunt : tantum hostes ducti ante currum ; quia nec quid ferretur, neque quid duceretur captum, neque quid militibus daretur, quidquam in triumphis eorum fuerat.

XXXIX. Eodem anno in Hispania Fulvius Flaccus proconsul, quia successor in provinciam tardiùs veniebat, educto exercitu ex hibernis, ulteriorem Celtiberiæ agrum, unde ad deditionem non venerant, institit vastare : quâ re irritavit magis, quàm conterruit, animos barbarorum ; & , clam comparatis copiis, saltum Manlianum, per quem transiturum exercitum Romanum satis sciebant, obsederunt. In Hispaniam ulteriorem eunti L. Postumio Albino collegæ Gracchus mandaverat, ut Q. Fulvium certiolem faceret, Tarraconem exercitum adduceret: *Ibi dimitti veteranos, supplementaque distribuere, & ordinare omnem exercitum sese velle.* Dies quoque, & ea propinqua, edita Flacco est, quâ successor esset venturus. Hæc nova allata res, ommissis,

R v

————— quæ agere instituerat, Flaccum raptim de-
 U.C. 572. ducere exercitum ex Celtiberia quum coë-
 a.C. 180. gisset, barbari, causæ ignari, suam defectio-
 nem & clam comparata arma sensisse eum,
 & pertimuisse rati, eò ferocius saltum inse-
 derunt. Ubi eum saltum primâ luce agmen
 Romanum intravit, repentè ex duabus parti-
 bus simul exorti hostes Romanos invaserunt.
 Quod ubi vidit Flaccus, primos tumultus,
 in agmine per centuriones stare omnes,
 suo quemque loco, & arma expedire ju-
 bendo, sedavit; & sarcinis jumentisque in
 unum locum coactis, copias omnes partim
 ipse, partim per legatos tribunosque mili-
 tum, ut tempus, & locus postulabat, sine
 ulla trepidatione instruxit, cum his deditis
 rem esse admonens. *Scelus & perfidiam illis,
 non virtutem, nec animum accessisse. Reditum
 ignobilem in patriam, clarum ac memorabilem
 eos sibi fecisse: cruentos ex recenti cade
 hostium gladios, & manantia sanguine spolia,
 Romam ad triumphum delaturos.* Plura dici
 tempus non patiebatur: invehabant se
 hostes, & in partibus extremis jam pugna-
 batur: deinde acies concurrerunt.

XL. Atrox ubique prælium, sed varia
 fortuna erat: egregiè legiones, nec segniùs
 duæ alæ pugnabant: externa auxilia ab
 simili armatura, meliore aliquantùm mili-
 tum genere, urgebantur, nec locum tueri
 poterant. Celtiberi, ubi ordinatâ acie &
 signis collatis se non esse pares legionibus

senferunt, cuneo impressionem fecerunt; ~~quo tantum valent genere pugnae, ut,~~ <sup>U.C. 572.
a. C. 180.</sup> quacumque parte perculere impetu suo, sustineri nequeant: tunc quoque turbatae legiones sunt, propè interrupta acies. Quam trepidationem ubi Flaccus conspexit, equo advehitur ad legionarios equites: & *Ecquid auxilii in vobis est? Actum jam de hoc exercitu erit. Quum undique acclamassent, Quin ederet, quid fieri velit; non segniter imperium exsecuturos. Duplicare turmas, inquit, duarum legionum equites, & permittite equos in cuneum hostium, quo nostros urgent: id cum majore vi equorum facietis, si effrenatos in eos equos immittitis; quod saepe Romanos equites cum magna laude fecisse sua, memoriae proditum est.* Dicto paruerunt, detractisque frenis bis ultro citroque cum magna strage hostium, infractis omnibus hastis, transcurrerunt. Dissipato cuneo, in quo omnis spes fuerat, Celtiberi trepidare, & propè omissa ^{Caduntur.} pugna, locum fugae circumspicere. Et alarii equites, postquam Romanorum equitum tam memorabile facinus videre, & ipsi virtute eorum accensi, sine ullius imperio, in perturbatos jam hostes equos immittunt. Tunc verò Celtiberi omnes in fugam effunduntur, & imperator Romanus, aversos hostes contemplatus, ædem Fortunæ Equestri, Jovique Optimo Maximo ludos vovit. Cæduntur Celtiberi per totum saltum diffi-

R vj

~~U. C. 572.~~ ^{U. C. 572.} ~~a. C. 186.~~ ^{a. C. 186.} pati fugâ. Decem & septem millia hostium cæsa eo die traduntur : vivi capti plus quatuor millia, ducentis septuaginta septem cum signis militaribus, equis propè mille centum. Nullis castris eo die victor exercitus mansit. Victoria non sine jactura militum fuit : quadringenti septuaginta duo milites Romani, socium ac Latini nominis mille decem & novem, cum his tria millia militum auxiliorum perierunt : ita victor exercitus, renovatâ priore gloriâ, Tarraconem est perductus. Venienti Fulvio Ti. Sempronius prætor, qui biduo antè venerat, obviam processit ; gratulatusque est, quòd rempublicam egregiè gessisset. Cum summa concordia, quos dimitterent, quosque retinerent milites, composuerunt. Inde Fulvius, exauctoratis militibus in naves impositis, Romam est profectus. Sempronius in Celtiberiam legiones duxit.

*Res in
Liguria
gesta.*

XLI. Consules ambo in Ligures exercitus induxerunt diversis partibus. Postumius primâ & tertiâ legione Balistam Suismontiumque montes obsedit ; &, premendo præfidiis angustos saltus eorum, commeatus interclusit, inopiâque omnium rerum eos perdomuit. Fulvius, secundâ & quartâ legione adortus a Pisis Apuanos Ligures, qui eorum circa Macram fluvium incolebant, in deditionem acceptos, ad septem millia hominum in naves impositos, præter oram Etrusci maris Neapolim transmisit : inde in Samnium tra-

ducti, agerque his inter populares datus est. U.C. 572.
A.C. 180.
Montanorum Ligurum ab A. Postumio vineæ cæsæ, frumentaue deusta; donec claudibus omnibus belli coacti in deditionem venerunt, armaque tradiderunt. Navibus inde Postumius ad visendam oram Ingaurorum Intemeliorumque Ligurum processit. Priusquam hi consules venirent ad exercitum, qui Pisas indictus erat, præerant A. Postumius, & frater Q. Fulvii M. Fulvius Nobilior. Secundæ legionis Fulvius tribunus militum erat: is mensibus suis dimisit legionem, jurejurando adactis centurionibus, æs in ærarium ad quæstores esse delaturos. Hoc ubi Placentiam (nam eò fortè erat profectus) Aulo nuntiatum est, cum equitibus expeditis secutus dimissos, quos eorum potuit assequi, deduxit castigatos Pisas: de ceteris consulem certiore fecit. Eo referente, senatusconsultum factum est, ut M. Fulvius in Hispaniam relegaretur ultra Novam Carthaginem; litteræque ei datæ sunt a consule ad P. Manlium in Hispaniam ulteriorem deferendæ. Milites jussi ad signa redire: causâ ignominia, uti semestri stipendium in eum annum esset ei legioni, decretum: qui miles ad exercitum non redisset, eum ipsum bonaque ejus vendere consul jussus.

XLII. Eodem anno L. Duronius, qui prætor anno superiore ex Illyrico cum decem navibus Brundisium redierat, inde,

in portu relictis navibus, quum venisset
 Romam, inter exponendas res, quas ibi
 gessisset, haud dubiè in regem Illyriorum
 Gentium latrocinii omnis maritimi causam
 avertit. *Ex regno ejus omnes naves esse,
 quæ Superi maris oram depopulatae essent.
 De his rebus se legatos misisse, nec convenien-
 di regis potestatem factam.* Venerant Romam
 legati a Gentio, qui, Quo tempore Romani
 conveniendi Regis causâ venissent, ægrum fortè
 eum in ultimis partibus fuisse regni dicerent.
*Petere Gentium ab senatu, ne crederent con-
 fectis criminibus in se, quæ inimici detulissent.*
 Ad ea Duronius adjecit, multis civibus
 Romanis & fociis Latini nominis injurias
 factas in regno ejus; & cives Romanos
 dici Corcyrae retineri. Eos omnes Romam
 adduci placuit: C. Claudium prætorem
 cognoscere; neque antè Gentio regi le-
 gatisve ejus responsum reddi. Inter multos
 alios, quos pestilentia ejus anni absumpsit,
 sacerdotes quoque aliquot mortui sunt.
 L. Valerius Flaccus pontifex mortuus est;
 in ejus locum suffectus est Q. Fabius Labeo:
 P. Manlius, qui nuper ex ulteriore Hispania
 redierat, triumvir epulo; Q. Fulvius M. F.
 in locum ejus triumvir cooptatus: tum
 prætextatus erat. De rege sacifico suffi-
 ciendo in locum Cn. Cornelii Dolabellæ
 contentio inter C. Servilium pontificem
 maximum fuit & L. Cornelium Dolabellam
 duumvirum navalem; quem, ut inaugura-

Sacer-
 dotes
 mortui &
 suffecti.

Conten-
 tio de re-
 ge sacri-
 fico.

ret pontifex, magistratu sese abdicare jubebat: recusantique id facere ob eam rem multa duumviro dicta a pontifice; deque ea, quum provocasset, certatum ad populum. Quum plures jam tribus, intro vocatae, dicto esse audientem pontifici duumvirum juberent, multamque remitti, si magistratu se abdicasset; ultimum de coelo, quod comitia turbaret, intervenit: religio inde fuit pontificibus inaugurandi Dolabellae. P. Cloelium Siculum inaugurarunt, qui secundo loco inauguratus erat. Exitu anni & C. Servilius Geminus pontifex maximus decessit; idem decemvir sacrorum fuit: pontifex in locum ejus a collegio cooptatus est Q. Fulvius Flaccus: at pontifex maximus M. Aemilius Lepidus, quum multi clari viri petissent; & decemvir sacrorum Q. Marcius Philippus in ejusdem locum est cooptatus. Et augur Sp. Postumius Albinus decessit: in locum ejus P. Scipionem, filium Africani, augures cooptarunt. Cumanis eo anno petentibus permissum, ut publice Latine loquerentur, & praekonibus Latine vendendi jus esset.

XLIII. Pisanis agrum pollicentibus, quod Latina colonia deduceretur, gratiae ab senatu actae: triumviri creati ad eam rem Q. Fabius Buteo, M. & P. Popillii Laenates. A C. Maenio praetore (cui provincia Sardinia quum evenisset, additum erat, ut quaereret de veneficiis longius ab urbe

~~—~~ decem millibus passuum) litteræ allatæ;
 U. c. 572. *Se jam tria millia hominum damnassee, &*
 a. C. 180 *crescere sibi quæstionem indiciiis : aut eam sibi*
esse deferendam, aut provinciam dimittendam.

Q. Fulvius Flaccus ex Hispania rediit Romam cum magna fama gestarum rerum, qui, quum extra urbem triumphi causâ esset, consul est creatus cum L. Manlio Acidino ; & post paucos dies cum militibus, quos secum deduxerat, triumphans urbem est inductus.

Q. Fulvius triumphans. Tulit in triumpho coronas aureas centum viginti quatuor : præterea auri pondo triginta unum ; & signati Oscensis nummum centum septuaginta tria millia ducentos. Militibus de præda quinquagenos denarios dedit, duplex centurionibus, triplex equiti, tantumdem fociis Latini nominis ; & stipendium omnibus duplex.

Lex annuaria. XLIV. Eo anno rogatio primùm lata est ab L. Villio tribuno plebis, quot annos nati quemque magistratum peterent caperentque : inde cognomen familiæ inditum,

Prætores quatuor. ut Annales appellarentur. Prætores quatuor post multos annos lege Bæbiæ creati, quæ alternis quaternos jubebat creari : hi facti, Cn. Cornelius Scipio, C. Valerius Lævinus,

Q. & P. Mucii Q. F. Scævolæ. Q. Fulvio & L. Manlio consulibus eadem provincia, quæ superioribus, pari numero copię petitum, equitum, civium, sociorum decretæ.

Provincia. In Hispaniis duabus Ti. Sempronio & L. Postumio cum iisdem exercitibus, quos habe-

rent, prorogatum imperium est : & in supplementum consules scribere iussi ad tria ^{U.C. 573.} millia peditum Romanorum, trecentos equites ; quinque millia sociorum Latini nominis, & quadringentos equites. P. Mucius Scævola urbanam sortitus provinciam est ; & ut idem quæreretur de beneficiis in urbe, & propius urbem decem millia passuum. Cn. Cornelius Scipio peregrinam, Q. Mucius Scævola Siciliam, C. Valerius Lævinus Sardiniam. Q. Fulvius consul, *Prius quàm ullam rem publicam ageret ; liberare & se, & rempublicam religione votis solvendis dixit velle : vovisse, quo die postremum cum Celtiberis pugnasset, ludos Jovi Optimo Maximo, & ædem Equestri fortunæ sese facturum : in eam rem sibi pecuniam collatam esse ab Hispanis.* Ludi decreti, & ut duumviri ad ædem locandam crearentur : de pecunia finitur, *Ne major causâ ludorum consumeretur, quàm quanta Fulvio Nobiliori, post Ætolicum bellum ludos facienti, decreta esset ; neve quid ad eos ludos arcesseret, cogeret, acciperet, faceret, adversus id senatusconsultum, quod L. Æmilio, Cn. Bæbio consulibus de ludis factum esset.* Decreverat id senatus propter effusos sumptus, factos in ludos Ti. Sempronii ædilis, qui graves non modò Italiæ ac sociis Latini nominis, sed etiam provinciis externis fuerant.

XLV. Hiems eo anno nive sæva & omni ^{Hiems sæva.} tempestatum genere fuit : arbores, quæ

~~U~~ obnoxiaë frigoribus sunt, deusserrat cunctas;
 U^{c. 573} & ea tum aliquantò, quàm alias, longior fuit.
 a. C. 179. Itaque Latinas mox subito coorta & intolerabilis tempestas in monte turbavit; instauratæque sunt ex decreto pontificum. Eadem tempestas & in Capitolio aliquot signa constravit, fulminibusque complura loca deformavit, ædem Jovis Tarracinæ, ædem Albam Capuæ, portamque Romanam: muri pinnae aliquot locis decussæ erant. Hæc inter prodigia nuntiatum & ab Reate, *tripedem natum mulum*. Ob ea decemviri jussi adire libros, edidere, quibus diis, & quot hostiis sacrificaretur; & ob fulminibus complura loca deformata ad ædem Jovis ut supplicatio diem unum esset. Ludi deinde votivi Q. Fulvii consulis per
Censores. dies decem magno apparatu facti. Censurum inde comitia habita: creati M. Æmilius Lepidus pontifex maximus & M. Fulvius Nobilior, qui ex Ætolis triumphaverat. Inter hos viros nobiles inimicitiaë erant, sæpe multis in senatu & ad populum atrocibus celebratæ certaminibus. Comitiiis confectis, ut traditum antiquitus est, censores in Campo ad aram Martis sellis curulibus confederunt; quò repente principes senatorum cum agmine venerunt civitatis: inter quos Q. Cæcilius Metellus verba fecit.

Metelli oratio ad Cens. XLVI. *Non obliti sumus, Censores, vos paulò antè ab universo populo Romano moribus nostris præpositos esse; & nos a vobis*

& admoneri, & regi, non vos a nobis debere: ~~inducendum~~
inducendum tamen est, quid omnes bonos in ^{U.C. 573.}
vobis aut offendat, aut certè mutatum malint. ^{a. C. 179.}
Singulos quum intuemur, M. Æmili, M. Fulvi,
neminem hodie in civitate habemus, quem,
si revocemur in suffragium, velimus vobis
prælatum esse: ambo quum simul adspicimus,
non possumus non vereri, ne malè comparati
sitis, nec tantum reipublicæ profit, quòd
omnibus nobis egregiè placetis, quàm, quòd
alter alteri displicetis, noceat. Inimicitias per
annos multos vobis ipsis graves & atroces ge-
ritis; quæ, periculum est, ne ex hac die nobis
& reipublicæ, quàm vobis, graviores fiant.
De quibus causis hoc timeamus, multa suc-
currunt, quæ dicerentur; nisi fortè implaca-
biles vestræ iræ implicaverint animos vestros.
Has ut hodie, ut in isto templo, finiat
simultates, quæsumus vos universi; & quos
conjunxit suffragiis suis populus Romanus,
hac etiam reconciliatione gratiæ conjungi a
nobis sinatis. Uno animo, uno consilio le-
gatis senatum, equites recenseatis, agatis
censum, lustrum condatis: quod in omnibus
ferè precationibus nuncupabitis verbis, Ut ea
res mihi collegæque meo bene & feliciter
eveniat, id ita ut verè, ut ex animo velitis
evenire; efficiatisque, ut, quod deos precati
eritis, id vos velle etiam homines credamus.
T. Tatius & Romulus, in cujus urbis medio
foro acie hostes concurrerant, ibi concordēs
regnarunt. Non modò simultates, sed bella

quoque finiuntur : ex infestis hostibus plerumque socii fideles , interdum etiam cives sunt.

U.C. 573.
A.C. 179.

Albani , dirutâ Albâ , Romam traducti sunt : Latini , Sabini in civitatem accepti. Vulgatum illud , quia verum erat , in proverbium venit : Amicitias immortales , inimicitias mortales debere esse. Fremitus ortus cum assensu , deinde universorum voces idem petentium confusæ in unum , orationem interpellarunt. Inde Æmilius questus quum alia , tum bis a M. Fulvio se certo consulatu dejectum ; Fulvius contrâ queri , se ab eo semper lateffitum , & in probrum suum sponfionem factam : tamen ambo significare , si alter vellet , se in potestate tot principum civitatis futuros. Omnibus instantibus , qui aderant , dexteras fidemque dedere , mittere verè ac finire odium. Deinde , collaudantibus cunctis , deducti sunt in Capitolium. Et cura super tali re principum , & facilitas censorum egregiè comprobata ab senatu & laudata est. Censoribus deinde postulantis , ut pecuniæ summa sibi , quâ in opera publica uterentur , attribueretur , vectigal annuum decretum est.

*Censores
positis
odiis in
amici-
tiam re-
deunt.*

*Res in
Hispania
gesta.*

XLVII. Eodem anno in Hispania L. Postumius & Ti. Sempronius proprætores comparaverunt ita inter se , ut in Vaccæos per Lusitaniam iret Albinus , inde in Celtiberiam reverteretur ; Gracchus , si majus ibi bellum esset , in ultima Celtiberiæ

penetraret. Mundam urbem primùm vi
cepit, nocte ex improvise aggressus : ac-
ceptis deinde obsidibus, prælidioque im-
posito, castella oppugnare, agros urere,
donec ad prævalidam aliam urbem (Cer-
timam appellant Celtiberi) pervenit. Ubi
quum jam opera admoveret, veniunt le-
gati ex oppido, quorum sermo antiquæ
simplicitatis fuit, non dissimulantium bel-
latores, si vires essent. Petierunt enim,
*Ut sibi in castra Celtiberorum ire liceret ad
auxilia accipienda : si non impetrassent, tum
separatim eos ab illis se consulturos.* Permit-
tente Graccho, ierunt, & post paucis die-
bus alios decem legatos secum adduxe-
runt. Meridianum tempus erat : nihil prius
petierunt a prætore, quàm ut bibere sibi
juberet dari. Epotis primis poculis, ite-
rum poposcerunt, magno risu circumstan-
tium in tam rudibus & moris omnis igna-
ris ingeniis. Tum maximus natu ex iis,
*Missi sumus, inquit, a gente nostra, qui
sciscitaremur, quâ tandem re fretus arma
nobis inferres ?* Ad hanc percuntationem
Gracchus, *Exercitu se egregio fidentem ve-
nisse, respondit, quem si ipsi visere velint,
quod certiora ad suos referant, potestatem se
eis facturum esse :* tribunisque militum im-
perat, ut ornari omnes copias peditum
equitumque, & decurrere jubeant arma-
tas. Ab hoc spectaculo legati missi deter-
ruerunt suos ab auxilio circumfessæ urbi

U.C. 573.
a. C. 179.

Simpli-
citas bar-
barorum

ferendo. Oppidani, quum ignes nocte tur-
 ribus nequidquam (quod signum conve-
 nerat) sustulissent, destituti ab unica spe
 auxilii, in deditionem venerunt: sester-
 tium quater & vicies ab iis est exactum,
 quadraginta nobilissimi equites; nec obli-
 dum nomine (nam militare iussi sunt) &
 tamen reipsâ, ut pignus fidei essent.

*Ad Al-
 cen vir-
 euntur
 Celtiberi.*

XLVIII. Inde jam duxit ad Alcen ur-
 bem, ubi castra Celtiberorum erant, a
 quibus venerant nuper legati: eos quum
 per aliquot dies, armaturam levem im-
 mittendo in stationes, laceffisset parvis præ-
 liis, in dies majora certamina serebat, ut
 omnes extra munitiones eliceret. Ubi, quod
 petebatur, sensit effectum, auxiliorum præ-
 fectis imperat, ut, contracto certamine,
 tamquam multitudine superarentur, repente
 tergis datis, ad castra effusè fugerent: ipse
 intra vallum ad omnes portas instruxit
 copias. Haud multum temporis intercessit,
 quum ex composito refugientium suorum
 agmen, post effusè sequentes barbaros
 conspexit. Instructam ad hoc ipsum intra
 vallum habebat aciem: itaque tantum mo-
 ratus, ut suos refugere in castra libero
 introitu sineret, clamore sublato, simul
 omnibus portis erupit. Non sustinuerunt im-
 petum necopinatum hostes: qui ad castra
 oppugnanda venerant, ne sua quidem tueri
 potuerunt; nam extemplo fusi, fugati,
 mox intra vallum paventes compulsi, pos-

tremò exfluuntur castris. Eo die novem millia hostium cæsa ; capti vivi trecenti viginti, equi centum duodecim, signa militaria triginta septem : de exercitu Romano centum novem ceciderunt.

XLIX. Ab hoc prælio Gracchus duxit ad depopulandum Celtiberiam legiones ; & , quum ferret passim cuncta atque ageret, populique alii voluntate, alii metu jugum acciperent, centum tria oppida intra paucos dies in deditionem accepit ; prædâ potitus ingenti est. Convertit inde agmen retro, unde venerat, ad Alcen, atque eam urbem oppugnare institit. Oppidani primum impetum hostium sustinuerunt : deinde, quum jam non armis modò, sed etiam operibus oppugnarentur, diffisi præsidio urbis, in arcem universi concesserunt : postremò & inde, præmissis oratoribus, in ditionem se suaque omnia Romanis permiserunt. Magna inde præda facta est : multi captivi nobiles in potestatem venerunt ; inter quos & Thurri filii duo & filia. Regulus hic earum gentium erat, longè potentissimus omnium Hispanorum. Auditâ suorum clade, missis, qui fidem venienti in castra ad Gracchum peterent, venit. Et primùm quæsit ab eo, *ne sibi liceret ac suis vivere ?* Quum prætor victurum respondisset ; quæsit iterum, *si cum Romanis militare liceret ?* Id quoque Graccho permittente ; *Sequar, inquit, vos*

U.C. 573.
a. C. 179.

CIII.
oppida
recipit
Gracchus

adversus veteres socios meos, quoniam illos
 U. C. 573. *ad me propiunt suspicere.* Secutus est inde
 A. C. 179. Romanos, fortique ac fideli operâ multis
 locis rem Romanam adjuvit. Ergavia inde,
 nobilis & potens civitas, aliorum circa
 populorum cladibus territa, portas aper-
 ruit Romanis.

L. Eam deditionem oppidorum haud
 cum fide factam, quidam auctores sunt :
 e qua regione abduxisset legiones, extem-
 plo inde rebellatum, magnoque eum postea
 prælio ad montem Chaunum cum Celti-
 beris a prima luce ad sextam horam diei
 signis collatis pugnasse ; multos utrimque
 cecidisse ; nec aliud magnopere, ne victos
 crederes, fecisse Romanos, nisi quòd pos-
 tero die laceffierint prælio manentes intra
 vallum ; spolia per totum diem legerint :
 tertio die prælio majore iterum pugna-
 tum ; & tum demum haud dubiè victos
 Celtiberos, castraque eorum capta & di-
 repta esse. Viginti duo millia hostium eo
 die esse cæsa, plus trecentos captos ; pa-
 rem ferè equorum numerum ; & signa mi-
 litaria septuaginta duo : inde debellatum,
 veramque pacem, non fluxâ, ut antè,
 fide, Celtiberos fecisse. Eâdem æstate &
 L. Postumium in Hispania ulteriore bis
 cum Vaccæis egregiè pugnasse scribunt :
 ad triginta & quinque millia hominum oc-
 cidisse, & castra oppugnasse. Propius vero
 est,

est, serius in provinciam pervenisse, quàm
ut eâ æstare potuerit res gerere.

U. c. 573.

a. C. 179.

Censo-

res legunt

senatum.

LI. Censores fideli concordia senatum
legerunt : princeps electus est ipse censor
M. Æmilius Lepidus pontifex maximus :
tres ejecti de senatu : retinuit quosdam
Lepidus a collega præteritos. Opera ex
pecunia attributa divisaque inter se hæc
confecerunt. Lepidus molem ad Tarraci-
nam ; ingratum opus, quod prædia habe-
bat ibi, privatamque publicæ rei impen-
sam imposuerat. Theatrum & proscenium
ad Apollinis, ædem Jovis in Capitolio,
columnasque circa poliendas albo locavit ;
& ab his columnis, quæ incommodè op-
posita videbantur, signa amovit ; clypea-
que de columnis, & signa militaria affixa
omnis generis dempsit. M. Fulvius plura
& majoris locavit usûs ; portum & pilas
pontis in Tiberim ; quibus pilis fornices
post aliquot annos P. Scipio Africanus &
L. Mummius censores locaverunt impo-
nendos ; basilicam post argentarias Novas
& forum Piscatorium, circumdatis taber-
nis, quas vendidit in privatum ; & forum,
& porticum extra portam Trigeminam ;
& aliam post navalia, & ad fanum Her-
culis, & post Spei ad Tiberim ædem Apol-
linis Medici. Habuere & in promiscuo præ-
terea pecuniam : ex ea communiter loca-
runt aquam adducendam, fornicesque fa-
ciendos. Impedimento operi fuit M. Lici-

Opera
publica.

Tomus VI.

S.

U.C. 573.
A.C. 179.
 nius Crassus, qui per fundum suum duci non est passus. Portoria quoque & vestigalia iidem multa instituerunt : complura sacella publica, quæ fuerant occupata a privatis, publica sacraque ut essent, patrentque populo, curarunt. Mutarunt suffragia; regionatimque generibus hominum, causisque, & quæstibus, tribus descriperunt.

LII. Et alter ex censoribus M. Æmilius petiit ab senatu, ut sibi dedicationis templorum Reginæ Junonis & Dianæ, quæ bello Ligustino ante annos octo vovisset, pecunia ad ludos decerneretur. Viginti milia æris decreverunt. Dedicavit eas ædes, utramque in circo Flaminio; ludosque scenicos triduum post dedicationem templi Junonis, biduum post Dianæ, & singulos dies fecit in circo. Idem dedicavit ædem Larium Permarinûm in Campo : voverat eam annis undecim antè L. Æmilius Regillus, navali prælio adversus præfectos regis Antiochi. Supra valvas templi tabula cum titulo hoc fixa est : *Duello magno regibus dirimendo * caput subigendis patranda pacis hæc pugna exeunti L. Æmilio M. Æmili filio auspicio, imperio, felicitate ductuque ejus inter Ephesum, Samum, Chiumque, inspectante consule ipso Antiocho, exercitu omni, equitatu, elephantisque, classis regis Antiochi antea sic victa, fusa, contusa, fugataque est, ibique eo die naves longæ cum*

omnibus sociis captæ XLII. Ea pugna pugnata, rex Antiochus regnumque . . . Ejus rei ergo ædem Laribus Permarinis vovit. Eodem exemplo tabula in æde Jovis in Capitolio supra valvas fixa est.

LIII. Biduo, quo senatum legerunt censores, Q. Fulvius consul, profectus in Ligures, per invios montes vallesque saltus cum exercitu transgressus, signis collatis cum hoste pugnavit; neque tantum acie vicit, sed castra quoque eodem die cepit: tria millia ducenti hostium, omnisque ea regio Ligurum in deditionem venit. Consul deditos in campestres agros deduxit, præsidiaque montibus imposuit. Celeriter & ex provincia litteræ Romam venerunt: supplicationes ob eas res gestas in triduum decretæ sunt. Prætores quadraginta hostiis majoribus per supplicationes rem divinam fecerunt. Ab altero consule L. Manlio nihil memoriâ dignum in Liguribus est gestum. Galli Transalpini, tria millia hominum, in Italiam transgressi, neminem bello laceßentes, agrum a consulibus & senatu petebant, ut pacati sub imperio populi Romani essent. Eos senatus excedere Italiâ jussit, & consulem Q. Fulvium quærere, & animadvertere in eos, qui principes & auctores transcendendi Alpes fuissent.

U. C. 573.
A. C. 179.

Res
gesta in
Liguria.

Philippus senio
& mærore
consumptus

LIV. Eodem anno Philippus rex Macedonum, senio & mærore consumptus

S ij

U. c. 573
a. C. 179.

Antigonus, unus ex Philippi amicis incorruptus.

post mortem filii, decessit. Demetriade hibernabat, quum desiderio anxius filii, tum poenitentiâ crudelitatis suæ: stimulabat animum & alter filius, haud dubiè & suâ & aliorum opinione rex, conversique in eum omnium oculi, & destituta senectus; aliis exspectantibus suam mortem, aliis ne exspectantibus quidem. Quò magis angebatur, & cum eo Antigonus Echecratis filius, nomen patruï Antigoni ferens, qui tutor Philippi fuerat, regiæ vir majestatis, nobili etiam pugnâ adversus Cleonem Lacedæmonium clarus. Tutorem eum Græci, ut cognomine a ceteris regibus distinguerent, appellarunt. Hujus fratris filius Antigonus ex honoratis Philippi amicis unus incorruptus permanerat; eique ea fides, nequaquam amicum Persea, inimicissimum fecerat. Is prospiciens animo, quanto cum periculo suo hereditas regni ventura esset ad Persea, ut primùm labare animum regis, & ingemiscere interdum filii desiderio sensit, nunc præbendo aures, nunc laceßendo etiam mentionem rei temere actæ, sæpe querenti querens & ipse aderat; &, quum multa adsoleat veritas præbere vestigia sui, omni ope adjuvabat, quò maturiùs omnia emanarènt. Suspecti & ministri facinoris, Apelles maximè & Philocles, erant, qui Romam legati fuerant, litterasque exitiales Demetrio sub nomine Flaminini attulerant. Falsas esse,

& a scriba vitiatas, signumque adulterinum, vulgò in regia fremebant.

U. C. 573.
A. C. 179.

LV. Ceterum, quum suspecta magis, quàm manifesta, esset res, fortè Xychus obvius fit Antigono, comprehensusque ab eo, in regiam est perductus: relicto eo custodibus, Antigonus ad Philippum processit. *Multis, inquit, sermonibus intellexisse videor, magno te aestimaturum, si scire vera omnia possis de filiis tuis, uter ab utro petitus fraude & insidiis esset. Homo unus omnium, qui nodum hujus erroris exsolvere possit, in potestate tua est Xychus. Fortè vocatum perductumque in regiam vocari juberet.* Adductus primò ita negare inconstanter, ut, parvo metu admoto, paratum indicem esse appareret: conspectum tortoris verberumque non sustinuit; ordinemque omnem facinoris legatorum ministeriique sui exposuit. Extemplo missi, qui legatos comprehenderent, Philoclem, qui præsens erat, oppresserunt: Apelles, missus ad Chæream quemdam persequendum, indicio Xychi audito, in Italiam trajecit. De Philocle nihil certi vulgatum est: alii primò audaciter negantem, postquam in conspectum adductus sit Xychus, non ultrà tendisse; alii tormenta etiam inficiantem perpeßum affirmant. Philippo redintegratus est luctus geminatusque; & infelicitatem suam in liberis graviolem, quòd alter perisset, censebat.

Innocentia
De-
matrii
ignita.

S iij

LVI. Perseus, certior factus omnia de-
 U.C. 573. testa esse, potentior quidem erat, quàm
 A.C. 179. ut fugam necessariam duceret : tantum,
 ut procul abesset, curabat, interim velut
 ab incendio flagrantis iræ, dum Philippus
 viveret, se defensurus : qui, spe potiundi
 ad poenam corporis ejus amissâ, quod re-
 liquum erat, id studere, ne super impu-
 nitatem etiam præmio sceleris frueretur.

*Antigo-
 no re-
 gium re-
 linquere
 cupit Phi-
 lippus.*

Antigonum igitur appellat, cui & palàm
 facti parricidii gratiâ obnoxius erat, neque
 pudendum aut poenitendum eum regem
 Macedonibus, propter recentem patruï An-
 tighi gloriam, fore censebat. Quando in
 eam fortunam veni, inquit, Antigone, ut
 orbitas mihi, quam aliis detestantur paren-
 tes, optabilis esse debeat ; regnum, quod a
 patruo tuo, forti, non solum fideli, tutelâ
 ejus custoditum & auctum etiam accepi, id
 tibi tradere in animo est. Te unum habeo,
 quem dignum regno judicem : si neminem ha-
 berem, perire & exstingui id mallet, quàm
 Perseo scelestæ fraudis præmium esse. Deme-
 trium excitatum ab inferis restitutumque cre-
 dam mihi, si te, qui morti innocentis, qui
 meo infelici errori unus illacrymastî, in lo-
 cum ejus substitutum relinquam. Ab hoc ser-
 mone, omni genere honoris producere
 eum non destitit : quum in Thracia Per-
 seus abesset, circumire Macedoniæ urbes,
 principibusque Antigonum commendare ;
 &, si vita longior suppetisset, haud du-

bium fuit, quin eum in possessione regni relicturus fuerit. Ab Demetriade profectus, Thessalonicae plurimum temporis moratus fuerat : inde quum Amphipolin venisset, gravi morbo est implicitus : sed animo tamen ægrum magis fuisse, quàm corpore, constat; curisque & vigiliis (quum identidem species & umbræ infantis interempti filii agitent) extinctum esse cum diris execrationibus alterius. Tamen admoneri potuisset Antigonus, si haud statim palam facta esset mors regis. Medicus Calligenes, qui curationi præerat, non expectatâ morte regis, a primis desperationis notis, nuntios prædispositos, ita ut convenerat, misit ad Perseum; & mortem regis in adventum ejus omnes, qui extra regiam erant, celavit. Oppressit igitur necopinantes ignarosque omnes Perseus, & regnum scelere partum invasit.

U. C. 573.
A. C. 179.

Moritur.

*Perseus
regnum
invasit.*

LVII. Peropportuna mors Philippi fuit ad dilationem, & ad vires bello contrahendas : nam post paucis diebus gens Bastarnarum diu sollicitata, ab suis sedibus magnâ peditum equitumque manu Istrum trajecit : inde prægressis, qui nuntiarent regi, Antigono & Cottoni (nobilis erat Bastarna, & Antigonus perinvitus cum ipso Cottone legatus ad concitandos Bastarnas missus) haud procul Amphipoli fama, inde certi nuntii occurrerunt, mortuum esse regem ; quæ res omnem ordi-

S iv

U. C. 373
A. C. 179
Bastarna
concitati
a Philip-
po in
Darda-
nos.

nem consilii turbavit. Compositum autem sic fuerat, transitum per Thraciam tutum & commeatus Bastarnis ut Philippus præstaret: id ut facere posset, regionum principes donis coluerat, fide suâ obligatâ, pacato agmine transituos Bastarnas. Dardanorum gentem delere propositum erat, inque eorum agro sedes fundare Bastarnis. Duplex inde erat commodum futurum, si & Dardani, gens semper infestissima Macedoniæ, temporibusque iniquis regum imminens, tolleretur; & Bastarnæ, relictis in Dardania conjugibus liberisque, ad depopulandam Italiam possent mitti. *Per Scordiscos iter esse ad mare Adriaticum Italiamque: aliâ viâ traduci exercitum non posse. Facile Bastarnis Scordiscos iter daturos: nec enim aut linguâ aut moribus æquales abhorre; & ipsos adjuncturos se, quum ad prædam opulentissimæ gentis ire vidissent.* Inde in omnem eventum consilia commodabantur: siue cæsi ab Romanis forent Bastarnæ, Dardanos tamen sublato, prædamque ex reliquiis Bastarnarum, & possessionem liberam Dardaniæ, solatio fore; siue prospere gessissent, Romanis averfis in Bastarnarum bellum, recuperaturum se in Græcia, quæ amisisset. Hæc Philippi consilia fuerant.

LVIII. Ingressi sunt pacato agmine, fide Cottonis & Antigoni: sed haud multò post famam mortis Philippi neque Thra-

ces commercio faciles erant, neque Bastarnæ empto contenti esse poterant, aut in agmine contineri, ne decederent viâ : inde injuriæ ultro citroque fieri ; quarum in dies incremento bellum exarsit. Postremò Thraces, quum vim ac multitudinem sustinere hostium non possent, relictis campestribus vicis, in montem ingentis altitudinis (Donucam vocant) concesserunt. Quò ubi ire Bastarnæ vellent, quali tempestate Gallos spoliantes Delphos fama est peremptos esse, talis tum Bastarnas, nequidquam ad juga montium appropinquantibus, oppressit : neque enim imbre tantum effuso, dein creberrimâ grandine obruti sunt, cum ingenti fragore cœli tonitribusque & fulguribus præstringentibus aciem oculorum ; sed fulmina etiam sic undique micabant, ut peti viderentur corpora ; nec solum milites, sed etiam principes, isti caderent : itaque, quum præcipiti fugâ per rupes præaltas improvidi sternerentur ruentque, instabant quidem perculsis Thraces ; sed ipsi deos auctores fugæ esse, cœlumque in se ruere aiebant. Dissipati procellâ, quum, tamquam ex naufragio, plerique semiermes in castra, unde profecti erant, redissent, consultari, quid agerent, cœptum : inde orta dissensio, aliis redeundum, aliis penetrandum in Dardaniam censentibus. Triginta ferme millia hominum (Clondico duce profecti erant) pervene-

U.c. 573.
a. C. 179.
Antigonus inter-
fecitur. runt : cetera multitudo retro , quâ vene-
rat , transdanubianam regionem repetiit.
Perseus , potitus regno , interfici Antigo-
num iussit ; & , dum firmaret res , lega-
tos Romam ad amicitiam paternam reno-
vandam , petendumque , ut rex ab senatu
appellaretur , misit. Hæc eo anno in Ma-
cedonia gesta.

Fulvii
Cof.
trium-
phus.

LIX. Alter consulum Q. Fulvius ex Li-
guribus triumphavit : quem triumphum ma-
gis gratiæ , quàm rerum gestarum magni-
tudini , datum constabat. Armorum hosti-
lium magnam vim transtulit ; nullam pe-
cuniam admodum : divisit tamen in sin-
gulos milites tricenos æris , duplex centu-
rionibus , triplex equiti. Nihil in eo trium-
pho magis insigne fuit , quàm quòd fortè
evenit , ut eodem die triumpharet , quo
Comitia. priore anno ex prætura triumphaverat. Se-
cundùm triumphum comitia edixit , qui-
bus creati consules sunt M. Junius Bru-
tus , A. Manlius Vulso. Prætorum inde ,
tribus creatis , comitia tempestat diremit :
postero die reliqui tres facti ante diem
quartum Idus Martias , M. Titinius Cur-
vus , Ti. Claudius Nero , T. Fonteius Ca-
pito. Ludi Romani instaurati ab ædilibus
curulibus Cn. Servilio Cæpione , Ap. Clau-
Prodi-
gia. dio Centhone , propter prodigia , quæ eve-
nerant. Terra movit : in foris publicis , ubi
lectisternium erat , deorum capita , quæ in
lectis erant , averterunt se ; lanaque cum

integumentis, quæ Jovi opposita fuit, de-
cidit : de mensa oleas quoque prægustasse ^{U.C. 573.}
mures, in prodigium versum est. Ad ea ^{U.C. 179.}
expianda nihil ultrà, quàm ut ludi instau-
rarentur, actum est.



NOTÆ

IN T. LIVII HISTORIARUM

LIB. TRIGESIMUM SEXTUM.

EPITOME. *Philippo Rege adjuvante.* Hujus brevissimæ Epitomes scriptor ab Livii narratione discedit, quòd ait ad Thermopylas Antiochum, adjuvante Philippo, victum: quòd Ætolos a Manio Glabrione subactos: quòd ædem Matris Deûm a P. Nasica dedicatam.

Cap. 2. *Ad id, quæ cujus provincia foret.* Crevierius, si nihil hic corruptum est, sensum esse putat, usque ad id caput, *quæ cujusque provincia foret*, quod quidem caput nondum certum erat.

Jussisset esse cum Rege Antiocho. Ita Codex Mog. Vulgati alio vocum ordine, *jussisset cum Rege Antiocho esse.*

Decretum est. Posteriores vocem omittunt vulgati, quam servat Codex Moguntinus.

3. *Vacationem his colonis non esse.* Ita ex Mog. Aldus, pro vulgato, *iis vel eis colonis.*

An satis esset ad præsidium aliquod ejus nuntiare. Ita plures mss. pro vulgato *nuntiare.* Brevius codex Mog. *an ad præsidium nuntiaretur*, idque maluit Drakemborchius.

Uti omnes Brundisium. Gronovius mallet, *ut hi omnes*, idque etiam placuit Crevierio.

4. *Philippo Macedonia.* Vocem posteriorem addidit e Victorino codice Crevierius.

Triticum modium mille. Summa tritici procul dubio mendosa. Nam lib. 43, 6. iidem Carthagi-

nieneses tritici modium decies, hordei quingenta pollicentur.

Classem suorum. Vacat omnino vox *suorum*, quæ nata videtur ex voce sequenti *suo*.

5. *Apud exercitus Romanos.* Vocem *exercitus* omnino delendam censet Gronovius.

6. *Annibal Pænus.* Vocem posteriorem constanter exhibent scripti & editi veteres, omissam ab Heinsio.

7. *Eamdem sententiam dixissem.* Gronovius dedit *eam sententiam*, invitis scriptis & editis prioribus.

Simul ac viderint. Duabus primis vocibus transpositis, lege cum Gronovio, *ac simul viderint*.

Quid tandem erit vobiscum comparatus? Hæc intellige de populo Romano. Doujatius ex conjectura maluit, *qui quid tandem erit &c.* & ad Regem Epirotarum refert.

8. *Et Ætolis Amyndandroque.* Jac. Gronovius addit præpositionem, & *ab Ætolis Amyndandroque*, nisi malis diem ab Antiocho, quem imperatorem fecerant, dictum esse Ætolis Amyndandroque ad conveniendum cum exercitu Pheras.

9. *Pheræi ipsi suum legatum.* Pronomen *suum*, quod nec scripti nec veteres editi agnoscunt, delevisimus.

Dimissi ab Rege... quod... rex. Gronovius tollit vel *ab Rege*, vel *rex*. Alterutrum enim vacat.

10. *Inter metum præsentem hostium.* Muretus legit *præsentium*; sequitur enim *absentium*: quamquam in vulgata lectione valet variandæ orationis ratio, cujus est Livi in primis studiosus.

11. *Alexandrum Acarnanum.* Et infra, *Mnazilochus princeps Acarnanum*. Ita hîc & alibi nomina hæc efferunt codices.

Præter Calydonem. Vulgò *Chalcidem*, sed invitis codicibus.

12. *Vixdum iis egressis legatis.* Ultimam vocem, quam servant scripti & editi veteres, omisit Gronovius. Idem in his, & *mox ad portas erant*, copulam ignorant, quam delevimus.

Qui ab Atilio legato. Atilius non legatus, sed ipse prætor fuit. Vide lib. 35, 20. Verisimile est igitur Postumium fuisse legatum Atilii, atque hic legendum cum Perizonio *legatus*.

13. *Cyretias hinc & Eritium.* Urbs parum nota. Sigonius substituerat *Phricium*, quod nullius auctoritate codicis firmatur, neque hic locum habere potest.

Ericinium. Memoratur infra 39, 25. Gruterus dedit *Ericinum*.

14. *Cum viginti millibus peditum.* Ita e codice Victorino & ex Appiano dedit Crevierius pro vulgato *decem millibus*. In eo, quod sequitur *duobus millibus equitum*, vacat vox *millibus*, & recidenda.

In itinere ab Piera. Hic & lib. 32, 15, Sigonius reponit *ab Pialia*, quæ urbs est Theſſaliæ: sed Drakemborchius e vestigiis codicum censet legendum potiùs *ab Cypara*, quam urbem & Metropolim Antiochum recepisse narravit supra, c. 10.

Romanis meritò tunc. Vulgò *tum*, invitis scriptis & editis veteribus. Infra dedimus ex codice Mog. *Cranonem est progressus*, pro vulgato *profectus*.

15. *Ut omni contractâ juventute convenirent.* Excidit nomen loci, quò jubebantur convenire. Suspiciatur Dukerus fuisse Lamiam, quæ non longè a Thermopylis aberat.

17. *Consulares legatos.* Cato tribunum se mili-

tum depugnasse apud Thermopylas dicit apud Ciceronem de Senectute, n. 32 : ad quem locum Aldus & Grævius Livio potius fidem habendam censent.

Delectorum peditum. Ita Aldus ex mss. pro vulgato *militum*.

Ut aliam omnem vitam omittam. Sic habet codex Mog. cum vulgatis ante Gronovium, qui ex aliis mss. maluit *fileam*.

Provisum atque praeautum est. Ita ex codice Mog. Drakemborchius. Plures tamen alii codices cum vulgatis tuentur vulgatum, *antèque praeautum est*.

Ad mare rubrum. Veteres maris rubri nomine intelligebant non tantum Arabicum sinum, cui soli hæc appellatio remansit, sed & Persicum, atque etiam Indicum mare.

18. *Ab dextro Macedonibus.* Otiosa vox ultima, quum præcefferit pronomen *his* in fronte periodi.

20. *Quæ novissima agminis erant.* Sigonius mallet *novissimi agminis*, & sic plures mss.

21. *Post paucosque dies.* Ita codex Mog. pro vulgato, *paucosque per dies*.

Per quem... haud dubio auctore sciret. Crevierius Gronovii probat conjecturam legentis, *per quem...* haud dubium auctorem.

In ulteriorem Hispaniam. Vocem mediam ignorant scripti & editi ante Frobenium.

22. *Ceteras Graciæ civitates.* Sic habent scripti & editi ante Gronovium, a quo recentiores sumpserunt *cetera Graciæ*.

Cujus fiducia officio decessissent. Vulgò ab officio, sed codices non agnoscunt præpositionem. Mox *si panitere possent*. Vide Sanctii Minervam lib. 3, 1.

Arcem extra muros &c. Hæc pugnant cum iis, quæ c. 24, traduntur. Emendat Gronovius *partem*, quæ *extra muros frequentius propè, quàm in urbe, habitabatur.*

23. *Sed armati frequentes.* Adde omnino ex conjectura Gronovii *erumpebant.*

24. *Pars una, in qua &c.* Crevierio magis placeret, *pars una, quæ adificia extra urbem erant.*

Cum dimidia parte militum. . . escensurus. Ita codices & veteres editi, pro vulgato, *cum dimidia militum parte. . . adscensurus.*

25. *Tum regionem eâ.* Crevierius, præeunte Ascensio, legit, *tum regionem eam*, quæ scil. ad Heracleam vergit, *maximè despeçtat, oppidò quàm breve*, i. e. perquam breve, *intervallum videtur.* Eodem sensu lib. 39, 47. *oppidò quàm parva.*

27. *His parantibus.* Vulgò *parantibus iis.* Correxerit ex Mog. cod. Modius.

Et se. . . iis adfuturum. Pronomen *se* primus omisit Gronovius.

28. *Et Meneſtam Epirotam.* Ita ex vetere lib. & ex Polybio Urſinus, pro vulgato *Menetam.*

29. *Accumbere eum, epularique jussum.* Ita cod. Mog. pro vulgato *jussit.*

30. *Ipse Etam escendit.* Ita Gronovius, suadentibus mss. dedit, pro vulgato *adscendit.*

Et facillè apparebat. Ita scripti & editi veteres, pro *id facillè apparebat.*

31. *Aut in posterum caveri sibi vellent.* Ita plerique codices, ut voluit Dukerus. Vulgò *cavere sibi vellent.*

33. *Destituti enim ab omni spe.* Jac. Gronovio placeret magis *ab omni ope* : sequitur enim, *spem nullam in Ætolis esse.*

34. *Abnuis quidquam opis in se esse.* Ita scripti

& editi priores. Vulgatum quiddam manavit ex ultima Gruteri.

Utrum fefellit, inquit, te... an quum satis pervideas... nihil ad summam rem, &c. Ita ex codice Mog. Modius & Gronovius. Vulgò editur *fallit... provideas... ad summam rempublicam.*

Nondum duas urbes, Philippum tot gentes Græcia habere. Ita ex Mog. codice Frobenius, & proximè accedunt alii codices & priores editi. Maluit Gronovius, *nondum tot urbes, quot Philippum gentes Græcia habere.*

35. *Qui inducias tantum temporis petant. Videtur legendum tanti temporis, vel in tantum tempus.*

Sua gratiæ reservari eam. Dukerus reponit hanc vel illam, quæ vox respondet posteriori, de *exsulibus Lacedæmoniorum*: quo in genere loquendi non videtur habere locum pronomen *is*.

38. *Per eosdem dies M. Fulvius Nobilior.* Hæc eadem suprà c. 21, propè iisdem verbis dixit, quæ repetitio potius adscribenda videtur erranti scriptoris memoriæ, quàm scribis Librariis. De simili repetitione vide ad lib. 35, 40.

Argenti transtulit duodecim millia pondo; bigati argenti centum triginta; auri centum viginti septem pondo. Ita, ut suprà cap. 21, summas effert codex Moguntinus. Discrepant in numeris vulgati, & omittunt vocem ultimam *pondo*, quæ tamen necessaria est, ne, ut ad proximum membrum intelligantur *millia*, vel ex primo reputatur *millia pondo*.

39. *Qui in magistratu non triumphaverunt.* In oratione indirecta melius fore censet Crevierius triumphaverint.

40. *Quodd tantum numerum Gallorum occiderit.* Vulgati post Aldum *ceciderit*. Quot cum mil-

libus. Ita duo codices Lov. ut conjecerat Gelenius, probantque Gronovius & Crevierius pro vulgato quòd cum tot millibus.

Et si non consulatus... adjicitur. Ita scripti & editi ante Frobenium, qui, quâ auctoritate incertum, dedit *addatur*.

Septuaginta unum: ad hoc auri pondo ducenta quadraginta septem... bigatorum nummorum ducenta triginta quatuor. Quæ in his discrepant a vulgatis, sumpsit Drakemborchius ex Mog. & plerisque aliis mss. aut priscis editis.

Centenos vicenos quinos assas divisit, h. e. dimidium ejus, quod Quintius & Scipio Asiaticus, devictis Regibus Philippo & Antiocho, ex tanto majore præda diviserunt. Vide lib. 34, 52; & 37, 59. Gruterus invitis scriptis & editis prioribus dedit *trecenas* pro *centenos*.

41. *Cujus... vel maxima auctoritas erat.* Vulgò ut *maxima*. Gronovii emendarunt ex conjectura, quam firmant duo codices, & editio Campana.

43. *Apertis pluribus, paulò a Phocæa.* Ita locum distinxit Ascensius. Vulgati, *apertis pluribus paulo, a Phocæa*. At tunc legendum foret *Phocæam*, vel *ad Phocæam*.

Centum quinquaginta, Gronovius ex ipso Livio reponit *centum quinque*. Livius enim suprâ c. 42, dicitur habuisse unam & octoginta naves rostratas, quibus naves viginti quatuor addit Eumenes.

44. *Ubi pugnam pedestri similem fecisset.* Immo, ut conjicit Gronovius, *fecissent*, nempe navis prætoris milites & propugnatores.

45. *Romani eo die, unde egressa regia classis erat, manserunt,* Crevierius suspicatur excidisse nomen loci, ac fortè legendum, *Cyssunte, unde egressa, &c.*

IN LIBRUM TRIGESIMUM SEPTIMUM.

Epitome. *Si ei Gracia.* Addunt vulgati & *Asia* : sed invitis codicibus.

Adjuvante Eumene Rege Pergami, Attali filio. Ita excerpta Pithæi, pro vulgato, *adjuvante Eumene Rege, Attali Pergameni filio.*

Cognomine fratri exaquatus. Ita scripti & editi veteres, pro vulgato *coaquatus.*

Cap. 1. *Si L. Scipioni. . . Provinciam Graciam decrevisset.* Vulgati post J. Gronovium omittunt vocem *Graciam.*

2. *M. Tuccio. . . & socium ac Latini nominis.* Ita hic & infra codices & veteres editi. Recentiores utrobique omittunt particulam *ac.* Utrâque formulâ, *socii nominis Latini,* & *socii ac nomen Latinum,* Livius utitur.

3. *Carnis data non fuerat.* Docet Priscianus *carnis* in recto casu rectè dici pro *caro.*

Supplicatio fuit, quibus diis decemviri ex libris ut fieret, ediderunt. Ita ex mss. & priscis editis locus hic legendus ac distinguendus. Vulgati post Gruterum malè omittunt voculam *ut.*

Ut in Asiam exercitum trajicerent. Nempe senatus. Gruterus, invitis scriptis & editis prioribus dedit *traducerent,* unde Gronovius *traduceret.*

5. *Jam multifariam scalis apposis.* Prima vox deest in vulgatis, quam ex Mog. adjecit Modius, probante Perizonio.

Adversus tale machinationis genus. Ita scripti & editi veteres pro vulgato *oppugnationis.* Displicuit fortè vox *machinatio,* quam tamen Livius frequenter usurpat pro *machina.*

6. *In sinum Maliacum, venerat.* Hic, ut alibi, sinus Maliacus sumitur pro terra circa illum sinum.

7. *Ubi transitus difficiles erant.* Ita scripti & editi ante Sigonium, qui, errore forsan typographico, vulgatum induxit *transitu*.

9. *Ad Sextum oppugnandum.* Vulgò *ad Sexton*, sed invitis scriptis & editis veteribus. Livius parciſſimè terminationes Græcas adhibet.

10. *Concionantem dixiſſe.* Gruterus vulgavit primus *concionatum*.

Panormum Samia terræ petit. Hunc Panormum Strabo locat non in infula Samo, sed in littore Ephesiorum, in regione, quæ Samiorum ditioris fuit. *Ibique ſubſtitit*: ita enim scripti & editi veteres, non *ſubſiſtit*.

Partem Samum ad urbem miſit: ut paratus eſſet. Hæc parum cohærere videntur Crevierio, qui ſuſpicatur membrum orationis excidiſſe, quale eſſet, *Panormi ſubſtitit, ut paratus eſſet*.

11. *Pro ſpeculatore deprehenſus.* Ita cum Mog. ceteri codices, pro vulgato *comprehenſus*.

Magneſiam ad Sipylum. Voces *ad Sipylum* pro glosſemate habet Crevierius, & intelligit *Magneſiam* ad Mæandrum, urbem propinquam Epheso, quæ bis in hac narratione nominatur *Magneſia*, ſine additamento: nam *Magneſia* ad Sipylum urbs eſt mediterranea, ab Epheso & a mari remotior, quàm ut eò videatur coëgiſſe remiges Polyxenidas.

Et navalia regi. Hæc corrupta eſſe iudicat Crevierius. An ex c. præcedenti legendum *navalia reſci*.

12. *Ne ſucceſſu tantæ rei elatus.* Vulgò *inflatus*: rectum utrumque, ſed apud Aldum & Gronovium prævalet Mog. codicis auctoritas.

Clasſem applicuerunt. Ita ſcripti & editi conſtanter ante Gruterum, a quo eſt vulgatum *applicaverunt*.

13. *Cum præfecto Epicrate Rhodiorum.* Deditus *Rhodio* ex emendatione Perizonii. Rhodiorum præfectus erat Eudamus. Prætor autem quatuor illis navibus hominem Rhodium præfecerat.

14. *Ægeo mari trajecit.* Excidit nomen loci, quò trajecit. Dukerus reponit *Chium trajecit*, idque suadent ea quæ sequuntur.

16. *Portum Phanicunta.* Phœnicus portus, de quo mentio lib. 36, 45, in Erithræa terra positus, nihil huc pertinet. Jac. Gronovius legendum conjicit *Phellum*, urbem & portum non longè distantem a Pataris.

17. *In Bargylætico sinu.* Ita Gronovius ex Plutarcho, & e nummis, propiùs ad codices. Gelenius maluit *Bargylætico*.

19. *Et obsessi velut.* Ita scripti & editi ante Gronovium, qui vocem ultimam omisit. At urbs obseffa non erat, sed quasi obseffa, Antiocho non procul adfidente cum exercitu.

Non jussu populi Romani. Ita ex Mog. Aldus, Gronovius maluit *injussu populi Romani*.

Quem vocant Thebes campum. . . nobilitata. Ita Gronovius ex conjectura, quam unius codicis auctoritate firmatam probant Crevierius & Drakemb. Vulgò editur *nobilitatum*; sed Homerus sæpe mentionem facit *Thebes Eëtionaa*; de campo Thebes nihil habet.

Eodem Adramytteum. Glossam olet vox *Adramytteum*, quæ e margine in contextum irrepsit.

20. *In juvenales lusus versi.* Ita Mog. & optimi quique codices pro vulgato *juveniles*. Ex eodem Mog. dedimus infra, & *ad jussa præstò esse jubet*, ubi vulgati, & *ad portam &c.*

Semifomnos. Ita codices integerrimi, & hac terminatione Livius frequenter utitur, pro *semisomnes*.

22. *Alia parva castella.* E vestigiis codicum Jac. Gronovius legendum conjicit, *alia Peræ castella.*

23. *In quibus tres hepteres . . . habebat.* Ultimam vocem rectè delet Gronovius.

24. *Quæ in dextro cornu vicerant.* Tota prælii narratio probat legendum esse cum Perizonio in *lævo* vel in *altero cornu*, vel cum Drakembor-ehio, *quæ dextrum cornu vicerant.*

Claudas mutilatasque naves. Ita scripti & editi ante Gruterum, qui dedit *mutilasque.*

Annibal. . . ne tum quidem. . . . audebat. Monet Crevierius hæc verba absurdum continere, quasi verò clades accepta animos Annibali facere debuisset ad peragendum inceptum: putat autem vitium residere in verbo *audebat.*

25. *Tuta ejus regionis maria præstaturus.* Sigonius invitis scriptis & editis prioribus vulgavit *præstituros.*

Sed profectio Antiochi. . . prohibuit. Ita Lovanienſis: nam alii codices cum prioribus editis mendosè habent *prohibuerunt*: unde ab emendatrice manu vulgatum, *sed profecto Antiocho. . . prohibuerunt.*

27. *In fugam verterunt. Verterunt se, seu versi sunt.* *Vertere* pro *vertere se* seu *verti* frequens est Livio.

Myonnesus . . . inter Teum Samumque est. Immo *inter Teum Lebedumque est*, ut habet Strabo, & sic legendum esse censet Crevierius.

In acutum cacumen fastigatus. Codices ferè *fatigatus.* Id habet editio Romana quod dedimus, & sic ex unico codice editum est infra lib. 44, 9. Vulgò *fastigiatus.*

28. *Eò fortè Polyxenidas . . . profectus.* Non profectus erat eo consilio, ut Teum peteret, sed

ut classẽ Romanam persequeretur. Itaque mallet Crevierius , *eo fortè tempore* , vel *die* , ut habent nonnulli codices.

29. *Et erant Rhodia naves.* Ultimam vocem , cuius ingrata est repetitio , pluribus mss. obsecutus , expunxit Drakemborchius.

30. *Et debilitatam.* Meliùs abest conjunctio , quam ignorant scripti & editi ante Heinsum.

31. *Ab re Naustathmon appellant.* Ita cum Mog. plerique alii codices. Vulgati *Naustathmon ab re appellatur.*

34. *In eo delapsum tumultu ex equo.* Hunc vocum ordinem servat codex Mog. Paulò aliter vulgati , *in eo tumultu delapsum equo.*

35. *Regem prastaturum.* Vulgò *prastiturum.* Sed invitis scriptis & editis vetustioribus.

Et parari singula. Malè Gruterus omisit conjunctionem , quam scripti & editi veteres constanter retinent.

30. *Tentare animum est conatus. Omnium primum.* Ita legunt ac distinguunt locum scripti & editi ante Gruterum , cuius est vulgatum , *tentare animum conatus , omnium primum.*

Non solùm frenis , sed etiam jugo accepto. Paulò aliter Polybius , *non solùm freno , sed etiam sesfore.* Alludit ad apologum de equo , de quo Horatius , *non equitem dorso , non frenum depulit ore.*

Publicè nec habeo quidquam. Ita Aldus ex codice Mog. Vulgati , *publicè nec habeo quidquam &c.*

37. *In omni rerum... honore.* Rectè præpositionem delet Gronovius.

Quàm ut... audierit. Superfluum *ut* , ac tollendum censet idem Gronovius.

Sexaginta duo millia peditum. Ita planè codex

Mog. Vulgata lectio , *Septuaginta millia* , & recens est & nullo codice nititur.

Et ne , si extrahere tempus vellet. Hanc Gelenii conjecturam firmat codex Mog. in quo scribitur , & *nisi extrahere*. Priscam lectionem , & *ne , dam extrahere &c.* revocavit Gronovius.

Fossam sex cubita altam. Ita ex mss. Jac. Gronovius , ut infra c. 40. *longos quaterna cubita*. Vulgati *cubitis*.

38. *Romanorumque . . . cresceret numerus.* Hanc Glareani conjecturam firmat codex unus Lov. Deest in vulgatis conjunctio.

Duo tamen millia. Ita scripti & editi veteres. Gronovii conjectura *duo tantum millia* nullo codice nititur.

39. *Detraçtari certamen.* Hic & infra codices scribunt *detraçtari* , & *detraçtando* , & sic habet editio Romana.

Dua legiones Romanæ , duæ socium . . . erant. Lege *duæ alæ socium*. Nam *legionis* nomen ad solos Romanos pertinet , *alæ* ad socios.

Qui voluntate secuti erant. Hi præsidio &c. Ita ex Mog. codice Aldus , idque præstat vulgato , *qui voluntate secuti erant , præsidio &c.*

40. *Partes eas interpositis binis elephantis distinguebat.* Quia non satis apparet , quò debeat referri verbum *distinguebat* , mallet Crevierius , *interpositi bini elephantis distinguebant*.

Quingenti Mysi sagittarii. Ita Sigonius ex veteri libro & ex Appiano , pro vulgato *sagittariis*.

Ab Ariarathe missi erant regi. Ita scripti & editi veteres. Ab Gelenio est vulgatum , *ab Ariarathe missi rege*.

Pisida hi erant. Ita ex codice Mog. editi usque ad Gronovium , qui pronomen omisit.

41. *Cuspides . . . decem cubita exstantes.* Crevierius legendum censet *cubito exstantes*, ne immanis sit earum cuspidum longitudo.

42. *Ne primum quidem impetum pars eorum sustinuerunt.* Voces *pars eorum*, sine quibus sensus constat, delet Crevierius, priorem tantum expungit Drakemborchius.

Impetum . . . fecit. Sic habent scripti & editi ante Sigonium, qui dedit, nihil monito lectore, *impetum . . . facit.*

43. *Intermixtis quadrigis.* Crevierius requirit præpositionem, *ab intermixtis quadrigis.*

44. *Cæsa eo die dicuntur.* Ab Grutero est vulgatum *eâ die*. Infrâ pro *quatuor millia*, dedimus ex mss. *tria millia*, & ex codice Mog. *Sardes contendit*, pro vulgato, *Sardes concessis*.

46. *Ductu L. Æmilii proconsulis.* Prætor in Hispaniam profectus est, ut constat ex lib. 36, 2; sed tamen cum imperio consulari, ita ut non sex fasces, sed duodecim haberet, teste Plutarcho in ejus vita.

47. *Centurias non explessent.* Non habuissent legitimum suffragiorum numerum, i. e. plus parte dimidiâ centuriarum in suffragia euntium.

50. *Mandatum eidem, ut si . . . facere posset, ut ad comitia &c.* Ita Mog. & alii codices integerrimi, voculâ *ut* bis positâ, quod Livio non infrequens est.

M. Tuccio propratori. Gruterus vulgavit *primus prætori*. Sed Junius & Tuccius ejusdem conditionis & muneris erant.

51. *Irâ provinciæ erepta.* Ita scripti & editi ante Gronovium, qui dedit *ita provinciâ ereptâ*.

Non tantum gaudium ab recenti metu attulerunt. . . quàm averterunt famam. Probabilis, immo certissima Rubenii conjectura, emendantis *quàm ab*
Tom. VI. T

vetere fama, i. e. ob veterem famam, quod &c.

Aut minuendas ejus copias. Gruterus, invitis scriptis & editis, vulgavit, *aut minuendas eas copias.*

52. *Prout ejus merita sint.* Quum tanta ejus merita sint. Ita locum interpretatur Crevierius, cui tamen magis placeret, *quàm ejus merita sint.*

53. *Ne qui adversus vos arma tulerunt.* Ita, ut voluit Crevierius, codex unus Lovaniensis, pro *tulerint.* In meliore statu sint. Præpositionem *in* ex codice Mog. addidit Aldus, quam haud rectè delevit Gronovius.

In certamine autem amicitia nostra. Ita Mog. codex pro vulgato *amicitia vestra.*

Hostis Masinissa antè vobis, quàm socius fuit. Hunc vocum ordinem servat codex Mog. Vulgati *Masinissa hostis vobis, antequàm socius fuit.*

54. *Recepta in fidem & in clientelam vestram universæ gentis.* Voces in posteriore loco, & *gentis*, quas omittunt vulgati, restituit Aldus ex codice Moguntino. Et quidem Livia non insolens est iterare voces, quæ modò præcesserint.

Quod si comprobaveritis. Ita cum Mog. codices integerrimi, vulgò *comprobaritis.* Ejusmodi verborum contractiones sæpius quidem usurpat Livius, at stope etiam easdem negligit.

56. *Et Lydia Ioniaque.* Supple *oppide*, vel monente Crevierio, lege *Lydiam Ioniamque.*

Hæc omnia... regi Eumeni jussa dari. Vox *jussa* vitiat legitimam orationis structuram. Emendant alii *jussere*, nempe senatus, vel patres: alii *jussu dare*, nempe legati decem.

57. *Legati Massiliensium nuntiarum.* Et: infra, *præ aliquanod, quàm successor venires.* Ita scripti & editi priores, non, ut Aldus dedit, *nuntiarum*, aut, ut Gruterus, *venisset.*

38. *Neque in arasium retulisset.* Ita Mog. codex: alii plerique *detulisset*, utrumque rectè dicitur, sed prius videtur magis proprium.

Inastimabili perjurio. Gronovius mallet *inexpiable*, aut *intestabili perjurio*.

59. *Pecunia nequaquam tanta pro specie.* Vocem *tanta*, quæ non modò superflua est, sed & deformat orationem, expungit Gronovius.

Qui ne cognomini fratris cederet. Ita e scriptis & editis veteribus Gronovius, pro vulgato, *qui ne cognomine fratri cederet*, ut Aldus primus dedit.

Ab ultimi Orientis partibus. Ita editi ante Gelenium, qui maluit *ab ultimis Orientis*, deletâ voce *partibus*.

Eburneos dentes mille ducentos triginta unum, aureas coronas ducentas triginta quatuor. Vulgati post Gruterum habent *mille ducentos viginti*; & infra *coronas ducentas viginti quatuor*. Numeros ex scriptis & editis prioribus restituit Drakemborchius.

IN LIBRUM TRIGESIMUM OCTAVUM.

Epitome. *In deditionem accepit.* Ita plerique codices, idque multò usitatius est vulgato *per deditionem*.

Brenno dute. Leonorio & Lutario ducibus, ut habet Livius cap. 16.

Cap. 1. *Remissæque nuntii... ad principes Argitheam.* Ita ex Mog. codice editi: quam lectionem, a Gronovio ejectam, revocavit Drakemborchius, ut potiore vulgatâ, *remissæque ab eo principibus Argitheam*. Paulò post ex eodem codice dedimus *haberet*, pro vulgato *haberent*.

2. *Flumen trajecerint.* Fluminis nomen aut excidit, aut omisit indicare Livius.

Tij

Postea per inducias. Ita plerique codices, & veteres editi. Aldus ex codice Mog. dedit *postea die*: at qui potuissent Philippus aut præfæcti ejus tam citò has inducias cum Amynandro pacisci, quum jam nulli superessent in Athamania Macedones.

4. *Ambracia tumulo aspero subiecta est.* Gruterus malè omisit verbum *est*. *Arx, qua imposita tumulo est.* Ita distinctè Mog. & eòdem ducunt plerique alii codices, pro vulgato, *posita in tumulo est*.

5. *Per alias impetu... erupisset.* Crevierius mallet *perrupisset*. Codices nihil mutant.

7. *Amphilochiam excessit.* Ita scripti & editi veteres, & Livius verba *exire, egredi, excedere*, sæpius cum quarto casu construxit. Aldus maluit, *Amphilochiâ excessit*.

9. *Quamdiu rem traherent.* Ita codices integerrimi, ut sint ipsius populi verba. Vulgò editur, *quòd rem traherent*.

Quibuscum bellum erat. Hæc verba loco suo mota, & hoc ordine legenda censet Crevierius, *Acarнанum, quibuscum bellum erat, insidiis prope viam positis, circumventi, Thyrium &c.* Ita nomen urbis alibi scribitur, non *Tyrrheum*.

Id quum... parum proficeret. Vel dele pronomen *id*, vel lege, & *quum... parum proficeret*.

Dein (Ætoli) Vocem Ætoli, quæ exciderat, restituit Perizonius. Mox enim referuntur conditiones pacis, non cum Ambraciensibus, sed cum Ætolis factæ.

Quæ quum sui juris... fuissent, avelli... aggrè patiebantur. Muretus legebat *quas*, sed invitis codicibus; & in altero membro suppleri potest pronomen *eas*.

10. *Ereptas sibi querens.* Scripsit fortè Livius

ereptam, vel *erepta*: aut ad sensum magis, quam ad voces attendit, prorsus quasi dixisset, *Dolopiam*, *Amphilochiamque*, & *Athamaniam ereptas sibi querens*.

Sicuti in scopulum. Ita ex Mog. codice Aldus & post eum editi. Gronovius maluit *sicut ad scopulum*, quæ lectio uno tantum codice Lovaniensi nititur.

11. *T. Quintio, Cn. Domitio consulibus*. Cn. Domitius collega fuit L. Quintii. T. autem Quintius, de quo hîc agitur, collegam habuit P. Ælium. Livium in errorem induxit Polybius. Vide Perizonium Animad. Hist. cap. 1.

12. *Læti milites*. Vocem posteriorem malè omisit ultima Gruteri editio.

13. *Ab Apamea sorore*. Immo uxore *Seleuci*, matre Antiochi Soteri, qui conditor Apameæ urbis fuit.

Discussa ea quoque. Voci quoque locum hîc non esse judicat Crevierius, quum de nulla alia disceptatione mentio facta sit. *Qui misso tribuno*. Ita plures codices, & editi post Frobenium, pro *dimisso*, quod primus recepit Aldus.

14. *Et coronam auream*. Ita ex pluribus mss. Aldus. Priores habent, & *in corona aurea*, eodem sensu. Stare nequit vulgata lectio, & *in coronam auream*. Loquitur enim Livius de corona, quæ jam facta sit.

Et Alimne quæ appellatur. Vulgò, & quæ *Alimne appellatur*, sed invitis mss.

In eadem imprudentia persistis? Vulgò *nisi...* *persistas*, quod nullus codex admittit.

Intra sex dies exacta. Ita ex Mog. codice Aldus. Gruteri est vulgatum, *intra sex dies acta*.

15. *Ad Cormasa urbem*. Ita scripti plerique & veteres editi, non, ut vulgò, *ad Cormasam urbem*.

16. *Galli*, magna hominum vis. Vulgati post Gruterum. *Hi Galli*. At Livius orditur hic originem non solum Tolistoboiorum, ad quos referendum esset pronomen *hi*, sed reliquorum, qui in Asiam transferant, Gallorum. Rectè igitur scripti & editi veteres ignorant voculam *hi*.

Adversus Zybatam. Ita nomen scribunt membræ Moguntinæ, non *Zybaam*. Hunc verisimile est fratrem fuisse Nicomedis.

17. *Ad hoc cantus incunantium pradium*. Ita optimus Moguntinus, pro vulgato *inchoantium*.

Ad Alliam eos olim fugerunt (pro vulgato, *fuderunt*) *maiores nostri*. Ita ex optimo Moguntino, unicâ tantum litterâ leviter mutatâ, *Modius*; nec multum inde abeunt plures alii codices & vetustiores editi, pro vulgato, *ad Alliam olim fuderunt maiores nostros*.

18. *Ad Epofognatum*. Vulgò *Epofognatum*: sed codices nomen unico sibilo scribunt, & sic Polybius.

Ne Teiosagis bellum inferret. Ipse narrationis contextus ostendit scribendum esse *Tolistobois*, ut habet Polybius, unde hæc sumpta sunt.

Miscetur . . . Thymbreei. Ita Mog. pro *Thymbri*. *In Propontidem sese effundit*. Immo in *Pontum*, ut monet Sigonius.

Quæ ferre atque agere possint. Ita Mog. pro vulgato *possent*.

19. *Tadio se fatigaturos hostem confabant*. Ita Mog. & alii codices integerrimi. Vulgò editur *hostes*.

21. *Et Tralli, & Thraces*. Ita e veteri lib. Sigonius. Mendosa lectio vulgata, *Tralli Thraces*: Tralli enim sunt non in Thracia, sed in Illyrico.

Nec jam tela alia habebant. Vulgati post Gruterum omittunt vocem *alia*, quam servant scripti & editi priores.

Et scrutantes, quæ vellant. Perizonius nullâ prorsus mutatione legendum conjicit *quæ evellant.*

22. *Flexere iter . . . quæ una habebat iter.* Vox *iter* priore loco meliùs abesset.

23. *Quantum equis subire poterant.* Hæc est lectio codicis Mog. quæ præstat vulgatæ, *quantum equi in colles subire poterant.*

24. *Quod servum fortunâ erat.* Nec malè Gronovius, *quod servum fortuna fecerat.*

25. *Res suas, quibus periclitari volebant.* Vulgò cum quibus : sed codices, uno excepto, ignorant præpositionem, quam non malè abesse censet Gronovius.

26. *Morzi auxiliares.* Sigonio videtur legendum *Morziis.* Erat autem Morzes rex Paphlagoniæ, ut Ariarathes Cappadociæ.

28. *Vicenos Nesiota.* Nomen suspectum Sigonio. Scribendum videtur ex Thucidide & Polybio *Pronæi*, vel *Promesii.*

29. (*Nam urbs, in mare deversa, in occidentem vergit.*) Quò pertinet hæc parenthesi, unde pendeat, parum se videre fatetur Crevierius, & aliquið hîc excidisse suspicatur.

30. *Ut aliquà (nempe viâ, parte) liberum ad mare haberent aditum.* Ita ex integerrimis mss. Gronovius, pro vulgato, *aliquem . . . aditum.*

32. *Sed etiam navibus a mari,* h. e. a parte maris. Ita scripti & editi ante Gronovium, qui primus dedit *e mari.*

33. *Crescebat tumultu concitato turba.* Pro hac lectione stant longè plures mss. quos inter Moguntinus. Antea edebatur *tumultu concitata turba*: quo spreto, dedit Gronovius *tumultu concita turba*, sed absque ullius codicis auctoritate.

Et Achæi ad spectaculum concurrebant. Ita codices, pro vulgato, *concurrerunt.*

34. *Et ager Belbinates*. Ita monente Jac. Gronovio, ex uno codice, & ex Polybio dedit Drakemborchius, pro vulgato *Belbinites*.

35. *Consulem dedisse inscriptum est*. Non quòd eo tempore, quo donum dabat, consul esset, sed quòd annis aliquot antè consul fuisset.

Clypea aurata. Ita plures Drakemborchii codices, ut voluit Crevierius, pro vulgato *arata*.

36. *Trecenta decem & octo*. Ita codex Mog. In vulgatis defunt voces *decem &*.

37. *Huic sexcenta talenta*. Vulgò *ei ducenta talenta*. Correxìt Drakemb. ex codice Mog. & ex Polybio excerpt. legat, 35.

Duo millia & quingenta. Vulgò *mille & quingenta*: scripti autem & editi veteres, *mille & quingenta*. Correxìt Rubenius ex Polybio, & ex ipsa Livio lib. 37, 45.

38. *Usque ad Halyn*. Vulgò *usque ad Tanaim*. Sed Tanais procul ab his regionibus abest. Correxìt Budæus e vestigiis codicum, & ex conjectura, quam confirmat Strabo.

Nulla quarum plus quàm. Vox *quarum* abest a scriptis & priscis editis. Addita est ex codice Mog.

Argenti probi duodecim millia Attica talenta. Atqui lib. 37, 45, exiguntur talenta Euboica, quæ minora sunt Atticis: sed ab senatu augeri summa potuit: deinde talentum octoginta librarum, quo pondere talenta solvi volunt legati, non est Atticum, quod fuit tantum sexaginta librarum, sed Antiochenum, sive Ægyptium est. Gronovius, ut hanc tollat difficultatem, emendat locum ex Polybio, *argenti probi Attici duodecim millia talentum*. Locus est mendosus.

Quod aestimatione fiat. Mendum latere in verbo *fiat* censet Crevierius. Legendum videtur ex Polybio, *quo pretio aestimatum fuit*. Nempe ab Antiocho.

40. *Et Caleta.* Drakemborchius reposuit ex Mog. & e vestigiis aliorum codicum, & *Coreli*, & sic dedimus.

Barbaris per calles notas occurrentibus. Ita scripti & editi ante Gruterum, qui primus dedit *incurfantibus*.

41. *Zerynthium quem vocant incolæ.* Voces quem & *incolæ* possunt abesse. Priorem delet Crevierius, alteram Drakemborchius.

42. *L. Terentius Massiliota.* Ita distinctè Mog. & eodẽm ducunt alii plerique codices, pro vulgato *Massa*. Vide ad lib. 31, 50.

Sicut Manio Acilio L. Scipio consul, L. Scipioni M. Fulvius & Cn. Manlius successissent. Ita codices tantum non omnes, ut olim edidit Frobenius. Non satis accurata vulgata lectio, *sicut Manio Acilio, L. Scipioni consulibus M. Fulvius &c.* Neque enim collegæ fuerunt Acilius & Scipio, neque eodem anno imperium hic in Asia, ille in Ætolia habuerunt: sed Acilio Scipio, Scipioni Fulvius & Manlius succedere.

43. *Seriùs... se consulem factum... ducebat.* Vulgò dicebat vel aiebat. Correxerit Gronovius ex suis mss. quibus accedunt plures Drakemborchii.

44. *Adjecit senatusconsultum.* Gruterus vulgavit *senatusconsulto*, invitis scriptis & editis prioribus. Vide lib. seq. c. 4.

45. *Fœderisque & legum.* Copulam, quam deletam voluit Crevierius, ignorant Jac. Gronovii codices & plerique Drakemborchii.

Et non tuum... latrocinium ducamus. Ita Mog. cui plerique alii codices consentiunt. Vulgò dicamus.

46. *Ut non tela... mitterent, sed... obruere nos potuerunt.* Ita Mog. & optimi quique codices,

T v

quibus proximè accedunt editi veteres. Est a Frobenio vulgatum, *ut si non tela... mitterent, sed... obruere nos potuerint.*

Tantæ corporum moles... consternati sunt. Quasi scripseret Livius. Galli, *tantæ corporum moles &c.* Locus hic in vulgatis malè distinguitur.

Velut avium examina. Quidam codices, *velut apium examina*, quod placuit Sigonio, minùs rectè: apes enim fumo fugantur, non crepitu, quo potiùs a fuga desistunt ac confident.

47. *Ea de illis quoque, qui Asiam incolunt, existimetis Gallis. Remotà &c.* Ita Mog. codex, cui proximè accedunt veteres editi, idque præstat lectioni vulgatæ post Sigonium, *Ea de illis quoque, qui has terras incolunt, existimetis. Gallos remotà &c.* Non enim de Gallis universis communiter, sed propriè de Gallis Asiam incolentibus agitur.

48. *At enim sunt quidem ista vera: etiam Delphos &c.* Ita ex codice Mog. Gelenius: ceteri ferè codices eum priscis editis, *at enim sunt hæc ita: verùm etiam Delphos &c.* unde Drakemborchius conjicit, *at enim sunt quidem ista: verùm etiam Delphos, &c.*

49. *Pro felicitate mea:* His verbis præfigendam censet Crevierius particulam *si*, quæ non facillè videtur suppleri posse.

51. *Ad orientem versus regibus.* Ita scripti & editi constanter ante Gronovium, cujus in editione, errore forsan operarum irrepfit, *ad orientem versus regibus.* Non enim videtur Livius ita scripsisse, ut voci *versus* sive præpositioni sive adverbio jungeret præpositiones *in* vel *ad*.

Ab annis septemdecim. Ab anno ætatis septimo decimo, quo tempore turmæ equestris præfectus patrem in acie periclitantem ex periculò eripuit.

52. *Morbum causa esse, cur abesset*: Hæc est prisca lectio, pro qua stat major mss. numerus. Gronovius maluit, *morbum causam esse*.

Ut ad quem antea, exercitum & classem habentem. Ita veteres editi & codices præter Moguntinum, ex quo Aldus pro *antea*, dedit vulgatum, *ante annos septemdecim*. Sed numerus ille annorum minimè hîc necessarius est, isque videtur in textum immigrasse ex nota marginali, quia totidem antè annis tribuni & ædilis missi erant ad Scipionem ex Sicilia revocandum.

53. *Morbum esse causa fratri*. Ita hîc ut c. præc. codices & veteres editi, pro, *morbum esse causam fratri*.

Vir memorabilis: bellicis tamen, quàm pacis, artibus memorabilior &c. Ita constanter locum exhibent ac distinguunt codices & veteres editi. Verba, quæ sequuntur usque ad voces *materia ingenio*, addidit ex optimo Mog. Aldus. Lestionis autem ac distinctionis vulgatæ primus auctor Heinſius. *Vir memorabilis, bellicis tamen magis, quàm pacis artibus. Memorabilior &c.*

54. *Velitis, jubeatis, queratur*. Vox *queratur* non immeritò offendit Crevierium, qui pro ea rescribendum censet *Quirites*. Integra enim & suis numeris constans est oratio, *Velitis, jubeatis... uti... prætor urbanus ad senatum referat*.

Omnes tribus, uti rogassent (Nempe Petillii) *jusserunt*. Ita editiones Frobenianæ priores, pro vulgato, *uti rogasset*.

55. *Quadrages*. Supple centenis millibus sestertiûm, quæ summa efficeretur, transpositis numerorum notis, ita ut dicatur Valerius scripsisse *quadringenta octoginta pondo auri, sex millia argenti*.

56. *Et tribunis retinentibus*. Fortè *reſistentibus*, ut habet codex Lovan. T vj

Hinc enim ipse Gracchus queritur. Ita e codice Mog. Aldus. Sigonius maluit priscam lectionem *hæc enim ipse.* Infrà pro vulgato *polliceretur*, dedimus *pollicetur*, ut habent scripti & editi principes.

Magnitudinem animi moderandis... honoribus. Nec pejus videtur *animi moderantis... honoribus.*

58. *Ambo pro republica morte occubuisse.* Vulgò *pro populo Romano*, invitis plerisque mss. & editis vetustioribus.

59. *An non... sit latum.* Crevierio magis placeret *an non... esse latum.* & ibidem, *si omnes in unum conferantur*, pro *si omne in unum conferatur.*

IN LIBRUM TRIGESIMUM NONUM.

Epitome. *M. Æmilius consul.* In quibusdam scriptis & editis deest prænomen, quod epitomarum scriptor non solet omittere, quum aliqujus primùm meminit.

Catone & belli & pacis artibus maximo. Vulgati *Catone viro... maximo.* Vocem additam ab Ascensio ignorant scripti & editi priores.

Unum damnatorum. Dedimus ex mss. & editis prioribus *unum ex damnatis.*

Cap. 1. *Quæ & ipsis capere labor erat.* Vulgati post Gruterum *labor est.* Sed Crevierius post Schelium mallet, *quæ & ipsa*, i. e. etiam si nemo obstaret, *capere labor esset.*

2. *In quo & adem Dianæ rovis.* Copulam omisit Gruterus, invitis scriptis & editis prioribus.

3. *Arma reddere Cenomanis... prætor jussus.* Ita codex Mog. pro vulgato, *arma reddita Cenomanis.*

4. *Isque ad adem.* Pro *isque*, Gruterus vulga-

vīt itaque, invitis scriptis & priscis editis.

M. Fulvius : si aut *simultas*. Prænomen sine causa additum delet Muretus, legitque, *tum Fulvius*.

5. *Centum pondo auri*. Vulgò *centum decem*, sed invitis optimis membranis.

Quantum vellet impenderet. Mediam vocem delevimus, quam ignorant codices, & vetustiores editi.

Corona aurea, centum duodecim pondo. Quorum scil. omnium pondus esset centum duodecim librarum.

6. *Sed ea etiam magis*. Vulgati post Gruterum omittunt vocem *ea*, quam servant scripti & editi priores.

7. *Duo millia centum tres*. In hoc, & sequenti numero sequimur Gelenium.

Ut ex pecunia . . . stipendium collatum a populo. Vix dubitat Dukerus, quin hæc intelligenda sint de tributo a privatis in publicum conferendo. Hujus pars antea soluta fuerat : residuæ partis usuras ærario solvebant privati, qui tunc & a solvenda sorte immunes facti sunt, & quod usuris persolutum fuerat, receperunt a quæstoribus ærarii.

8. *Animos errore imbueret*. Ita quidem scripti plerique & editi veteres : at ex aliis mss. Sigonius maluit *animos horrore*, i. e. metu religionis, *imbueret*, & sic dedimus.

Quum vinum animos . . . exstinxissent. Vix dici potest *vinum exstingui animos* potius *incendi, inflammari*, quale verbum hîc fortasse excidit : nisi malis delere vocem *animos*, quæ huc ex præcedentibus immigravit.

Falsi testes . . . testimoniaque. Hæc unum idemque sunt. Scripsit fortasse Livius, *falsi testes . . .*

testamentaue. Et sic dedimus. Vide infra c. 18.

11. *Nec parentis, nec vitrici.* Gruterus, trajectis vocibus, vulgavit, *nec vitrici, nec parentis.*

12. *In luco Simula.* Nomen incognitum, pro quo reponit Gronovius, *Semela*, vel *Stimula*. Sic enim Ovidius 4 Fastorum 503. *Lucus erat, dubium Semela, Stimulane vocetur.*

13. *Pacullam Anniam.* Ita Mog. & eodem ducunt mss. longè plures. Vulgò *Pacullam Miniam*. Gronovius conjicit *Pacuviam Ninniam*.

Crinibus sparsis. Ita codices. Vulgò *passis*: sed *passi crimes* lugentium sunt & supplicantium, *sparsi* vaticinantium.

14. *Tum privatim suorum quisque vicem.* Supple *metuere capit.* Vel lege cum Gronovio *quemque* ut regatur ab eo, quod præcessit, *pavor.... capit.*

Et alios indices premiis invitare jubent. Ita rectè Mog. Vulgata lectio, & *alios illicere, ac premiis invitare jubent*, aut uno vel nullo codice nititur.

Qui coterint conjuraverintve. Ita Aldus ex Mog. Gronovius, priore lectione revocatâ, dedit, *qui coissent conjurassentve.*

Uti cis Tiberim. Vox *uti*, in qua variant codices, sic posita, suspecta est; proque ea legendum censet Crevierius *uls & cis Tiberim*. Antiqui dicebant *uls* pro *ultra*.

15. *Fanatici vigiles.* Legendum conjicit Crevierius, *fanatici, vigiliis, vino &c.*

16. *Demolientes nos Bacchanalia.* Loca, in quibus sacra illa nefaria celebrabantur.

19. *In intentiore... custodia.* Præpositionem, quam primus addidit Frobenius, volentibus plerisque mss. delevimus.

Ut singulis his centena millia. Mallet Gronovius, ut singula his &c.

20. *Et tria millia peditum Romanorum. Ad hæc verba supplendum esse scripserunt, quum de Romanis agatur, non imperarunt, rectè monet Crevierius.*

22. *Ludi Taurii. De quibus festus lib. 18. Ascensus vulgavit primus ludi Taurilia.*

Multi artifices ex Græcia venerunt. Ita ex Mog. codice dedimus, pro vulgato venerant.

23. *Romanisque oppidum deditum est. Rem aliter narravit suprâ lib. 35, 25; & 37, 4. Hic nempe alios auctores sequitur.*

24. *Quandoque fortuna data esset. Ita scripti & editi veteres pro vulgato, quandocumque.*

Et Maronitarum exsules (erant pulsi . . ab regio præsidio) ii non &c. In his abundat pronomen ii, ab Livio perspicuitatis causâ additum, propter illa quæ sunt interposita.

Thessalorum & Perrhaborum. Gronovius omisit copulam, quam scripti & editi ante ipsum retinent.

25. *Et si voluntate, non si vi. Ita scripti & editi ante Aldum, qui voculam si posteriori loco omisit.*

Thebas Phthias. Cui urbi nomen Philippopolis indiderat Philippus.

26. *Itaque servorum modo. Frobenius pro itaque maluit ita, invitis scriptis & editis prioribus.*

27. *Vel suis, quodd... interfuerit. Omnino legendum videtur cum Gronovio, vel suis, qui... interfuerit.*

28. *Sed per Thraciam etiam, ubi... pax quoque. Ita codices. Vulgati, trajectis vocibus, sed per Thraciam, ubi etiam... pax quoque.*

Ad spoliandum me venit. Deest in vulgatis præpositio *ad*, quam ex uno e suis mss. restituit Drakemborchius..

30. *Progressi sunt. . . parati rem gerere.* Sic Aldus ex Mog. codice. Gronovius mallet priscam lectionem, *progressi . . . rem gesserunt.*

Tacito signo. Turnebus interpretatur signum non vocale, quod tubâ, aut classico, aut cornu dari solebat, sed mutum & clandestinum, i. e. per tesseram dari solitum, ne audiret hostis.

31. *Nec sustineri (nempe Romani) possunt.* Vulgò *sustinere.* Correxuit Perizonius ex conjectura, quam firmant duo codices.

32. *Consulatum petebat. Competitores habebat.* Ita locum exhibent ac distinguunt scripti & editi veteres. Iidem in his *Q. Fabium Labeonem*, vocem ultimam ignorant.

33. *P. Claudius, L. Porcius consules quum . . . qui . . . missi erant, legationem renuntiassent.* Ita proximè ad codices & veteres editos dedit Drakemborchius. Vulgò editur *P. Claudio, L. porcio consulibus . . . qui . . . missi erant, legationem renuntiaverunt, regum quoque &c.* At in ea lectione, quæ longiùs recedit a scriptis & priscis editis, legati a senatu missi legatos regum in senatum introduxisse dicuntur, quod muneris eorum non fuit, sed consulum, aut iis absentibus, prætoris urbani.

Redditane civitates Theffalis. Vulgò *Rhodiis & Theffalis*: sed voces *Rhodiis &*, ignorant codices, uno tantùm excepto; & suprâ c. 24, nulla sit Rhodiorum mentio.

Sine responso dimissi. Cæcilius noluerat responsum accipere a magistratibus; sed concilium gentis postulabat.

35. *Ad Conflictum*. Vox corrupta, in qua latet nomen loci, in quo cædes facta sit. Monet Crevierius legendum ex Polybio *ad Compasium*.

36. *Et tunc nobiscum erant, & quòd*. Editi recentiores malè omittunt voculam & posteriore loco.

37. *Tunc ut opinor*. Voculam *ux* addidit ex Mog. codice Drakemborchius.

Sed verè servorum. Ita scripti & editi ante Aldum, cujus est vulgatum, *sed servorum veriùs*.

Specie . . . aquum est fædus: re apud Achaos precaria libertas. Ita codices, nisi quòd pro *re* quidam mendosè scribunt *ire* aut *ne*. Vulgatæ lectionis, *aquum est fædus apud Achaos: re precaria libertas*, auctor est Gelenius.

28. *Utraque consules (immo consulem) habebat*, ut rectè monet Crevierus.

Quum eas legiones quatuor descripsissent. Locus mendosus. Emendat Gronovius, *quum eos* [nempe novos milites Romanos] *in legiones quatuor descripsissent*.

40. *In patientia laboris periculique*. Conjunctionem delevimus, quam ignorant scripti & editi veteres.

Ita tum prensantem. Codices scribunt *presentem*, correxit Lipsius, pro vulgato *petentem*.

42. *Gallum morientem videre*. Ita Mog. & alii codices: in uno tantum exstat vulgatum *adspicere*.

43. *Fabula tantum sine auctore edita*. Eam tamen opinionem secutus Cicero est de Senectute n. 42.

Quemquam securi ferientem. Fortè *feriri*, quod mallet Gronovius.

44. *L. Scipioni Asiageni*. Idem apud Græcos va-

luit, quod apud Romanos *Asiatico*.

In censum deferre juratos jussit. Vulgò in censum referre viatores jussit. Emendavit Gronovius ex conjectura, quam ex parte confirmat codex unus, in quo scribitur *juratores*, pro vulgato *viatores*, quorum hinc nullum erat officium. Tenebantur cives in censum deferre, i. e. profiteri apud censores bona sua, & quidem jurati ea se bonâ fide æstimaturos. Ea bona in censum, sive in tabulas censûs referebant censores, vel scribæ, qui illis apparebant.

Decies tantò pluris. Scripti & editi veteres constanter, *X tantò pluris*; unde Sigonius reponit *decies* pro vulgato *decem*. Infra attribuerentur, i. e. tributî nomine statuerentur.

Qua in loca publica inædificata immolitave. Quicquid ædificatum, aut coeptum ædificari, procurrens in publicum, privati habebant.

Utro tributa. Impensas in opera publica, in sarta testa ex pecunia publica faciendas.

45. *Ut ante dictum est.* Suprà cap. 22.

46. *Pontifex est cooptatus.* A collegio pontificum. *Pontifex maximus est creatus.* A populo tributis comitiis.

Defunctosque vulgò ferebant. Additâ voce veteres editi, *defunctosque fato vulgò ferebant*, sed invitis codicibus, uno excepto Lov. quinto, qui ex editis videtur descriptus.

47. *Oppidò quàm parva.* h. e. admodum parva. Sic lib. 36, 25. *oppidò quàm breve intervalum.*

48. *Cujus belli causas & ordinem.* Gruterus dedit causam: & infra coherens, pro cohererent, utrumque invitis scriptis & editis prioribus.

49. *Dum pro se quisque videretur.* Crevierius

rectè monet legendum esse dum . . . videtur ,
vel , mutatâ particulâ , quum . . . videretur.

50. *Multitudo quidem integra . . . censebant.*
Ita scripti & editi ante Gruterum a quo est
vulgatum censebat.

Sepultus ab Achaico est concilio. Gruterus
invitis scriptis & priscis editis omisit verbum *est*.

51. *Et ex his quosdam occultos.* Frobenius auc-
tor primus hujus lectionis. Priscam , monente
Gronovio , revocavimus , ex iis quosdam oc-
cultos.

53. *Dentheletos.* Ita hic & lib. 40, 22. no-
men scribitur plerisque in mss. accedente Po-
lybii auctoritate in exc. legat. 48. pro *Den-
thelotas*.

54. *Neque illos rectè fecisse , quum in Italiam
venerint.* Sic Aldus ex Mog. codice , pro vul-
gato , *neque illos rectè gessisse , quum in Italiam
venirent.*

*Non utique iis meliùs fore , quàm qui eas primâ
pervias fecissent.* Hic indicantur Galli Senones ,
qui cæsi a Camillo sunt ad internecionem. Ita
Sigonius explevit locum , additâ particulâ *quàm*.
Hâc omissâ Crevierius censet verba esse minan-
tium , hoc sensu , malum utique habituros eos ,
qui primi postea Alpes transissent.

55. *Qui . . . adificare oppidum conati snt.*
Ita plures mss. & editi veteres , ut voluit Cre-
vierius , pro vulgato *conati sunt*.

56. *A. Terentius proconsul.* Et paulò post *P.
Sempronius proconsul.* Ita scripti & editi Aldo
prioris , qui utrobique dedit *proprator*. Sed qui
hoc tempore Hispaniam cum imperio obtine-
bant , licet prætores essent , sæpius proconsules
vocabantur.

IN LIBRUM QUADRAGESIMUM

Epitome. *Quum Philippus liberos eorum, quos in vinculis nobilissimorum hominum habebat, conquiri ad mortem iussisset.* Hæc corrupta esse patet ex magnâ codicum varietate, & ex ipsa verborum structura. Itaque cum Drakemborchio, id dedimus, quod habet codex unus Leidenſis; & sic convenit inter scriptorem epitomes ac Polybium & ipsum Livium, cap. 3.

Quod quum persuasisset, ipsa se cum viro e navis in mare præcipitavit. Et hoc e codice Leidenſi sumptum, pro vulgato, & *quum persuasisset, ipsa se cum viro in mare præcipitavit.*

Inter . . . liberos Perſen & Demetrium. Ita hic & infra codices scribunt, non *Perſeum*.

In quibus plura . . . prator . . . quum legisset. Paulò aliter codices, ut dedimus.

Cap. 1. *Et quadringentos equites.* Ita scripti & editi priores, pro vulgato, & *sexcentos equites.*

2. *Parilia.* Festus dies *Palilia* dicebatur a pastorum dea Pale, *Parilia* verò; quoniam pro partu pecoris eidem deæ sacra fiebant.

Et a Formiis. Deletâ præpositione lege cum Gronovio & Formiis: vult enim Livius ædem Apollinis & Formiis ac Caietæ de cœlo tactam.

3. *Prima Eumenis.* Lege omnino, Crevierio monente, *primæ Eumenis & Pharnacis regum & Rhodiorum &c.*

4. *Deos, ut ferrent opem, orabat.* Ita Mog. codex: in aliis deest prima vox. Vulgati minùs rectè, *opem ut dii ferrent orabat.*

5. *Sermones ad spretionem Romanorum trahant.* Perrara vox *spresio*. Mallet Crevierius *ad despectionem.*

Quàm periculi fraude domestica. Videtur excidisse præpositio *in* vel *a*.

6. *Multaque vulnera sudibus facta.* Hic & infra duobus locis pro *sudibus*, mallet Gronovius *rudibus*.

7. *Hilaritas juvenalis.* Ita membranæ Mog. vulgati *juvenilis*.

Præcucurrit index... nuntians. Ultimam vocem ab ignaris Liviani moris additam delet Crevierius.

8. *Cui, quum pater... interrogaret eum.* Deletis primâ & ultimâ voce, lege cum Gronovio, *quum pater... & quam ea maestitia esset? interrogaret: De lucro tibi, inquit, vivere me scito.* h. e. ipsam vitam in lucro ponere, quod ii facere solent, qui e summo periculo evaserunt.

Horrendos eventus eorum [nempe fratrum, quæ vox quodam modo latet in voce *fraternarum*] *retuli, quibus, scil. eventibus, nisi malis pro quibus legere qui.*

9. *Sin autem... vocem mittere liceat, per te, patriumque nomen.* Legendum videtur cum Gronovio, *sin autem... vocem mittere licet, per te, patrium nomen, te, per patrium nomen precor ita me audias &c.*

Hæc transcendere. Ita Crevierii Victorinus & plures alii codices, pro vulgato *huc*.

Credis nihil... periculum fuisse. Videtur admittenda Jac. Gronovii conjectura legis, *credis nihil... periculi mihi fuisse, quem &c.*

Rem pro manifesto haberes. Ita scripti & editi ante Frobenium, qui primam vocem omisit, quâ omisâ, legit Gronovius *pro manifestis*.

10. *Noxium his* [execrationibus] *incesse caput.* Locum corruptum sic emendat Crevierius ex conjectura, quam firmant codices, in quibus plerisque scribitur *hinc esse pro his incesse*. Vulgò editur *noxium huic esse caput*.

Convivæ fratris . . . sumpserunt. Aldus vulgavit primus *assumpserunt*, scriptis & editis prioribus invitis.

11. *Primoribus quoque Macedonum.* Mediam vocem ignorant ferè codices, quam auctore Drakemborchio delevimus.

12. *Quum dicere juberent.* Hæc est vulgata lectio, in qua nihil videtur esse vitii: itaque necesse non est cum Jac. Gronovio reponere *juberetur*.

Titum Quintium . . . cujus virtute. Pro *virtute*, quæ vox parum videtur huic loco convenire, reponit Crevierius *auctoritate*.

14. *Et sui se tuendi causâ sumpsisse dicunt.* Primam & ultimam vocem rectè delenti Gronovio assentitur Crevierius.

15. *Ut indignus te patre, indignus &c.* Hæc depravata sic emendabat Gronovius, *ut indignus tibi, pater* [nempe regno] *indignus &c.* vel deleta priore loco *indignus: ut te patre indignus omnibus videar.*

In eo ubi præsidium. Voces *in eo* minimè necessariae sunt. Meliùs abessent.

Ad meditandum, & componendam orationem. Ita constanter scripti & editi veteres, & Cicero sæpe usurpat verbum *meditari* simpliciter & absolute. Heinsius vulgavit primus *ad meditandam*.

Quid eum . . . facturum credis in me esse. Voces *in me*, quas constanter servant scripti & editi priores, primus omisit Gronovius.

16. *Non placere, si per deditionem Ligures recipiat, receptis arma adimi: atque eos ad consules mitti.* Ita post Gelenium Drakemborchius ex mss. Vulgò editur, *non placere sibi per deditionem Ligures recipi, receptis arma adimi: atque*

eos ad consulem mitti. Sed uterque consul in Liguria erat.

Quam & priore praturâ provinciam obtinuerat. Huic tamen in priore prætura citerior Hispania obtigisse memoratur lib. 33, 43.

Victi perseverantiâ Fulvii. Ita ex mss. Gelenius, pro vulgato, *vicit perseverantiâ Fulvius.*

Auri octoginta pondo & duo ; corona aurea. &c. Gelenius vulgavit primus, & *dua corona.* At quis credat duarum coronarum pondus fuisse librarum sexaginta septem ?

17. *Alterum ex his, dimisso exercitu.* Ex sequentibus patet ab neutro dimissum esse exercitum. Mutatis nimirum temporibus, mutata est & senatûs & consulum voluntas.

18. *Ti. Claudius Nero.* Gruterus dedit, sed invitis scriptis & editis prioribus, *C. Claudius Nero*, quia triennio post Ti. Nero prætor creatur : sed nihil vetat in numerosissima gente Claudia plures fuisse eodem prænomine.

Octingenti equites. Ita, monente Crevierio, dedit Drakemborchius, ne legiones, quæ e civibus tantum constabant, dicantur habuisse pedites equitesque socios.

19. *Quod deerat militum.* Ultimam vocem a margine in textum irrepsisse putat Gronovius : sed Livio non insolitæ sunt ejusmodi vocum præcedentium repetitiones.

20. *Præterquam fraterni sceleris.* Scripti ferè & editi veteres, *præterquam fraterno scelere*, idque mallet Gronovius hoc sensu, Demetrium omnium inscium fuisse, præterquam quantum ex scelere fraternæ accusationis colligere posset.

21. *Quâ proximè itinera . . . ducerent.* Ita scripti & editi ferè ante Gronovium, a quo est

vulgatum, quæ proximè itinera . . . ducerent.

22. *In Denthelethos*. Vide ad lib. 39, 53.

24. *Ab Theſſalonice*. Ita cum Mog. plerique alii codices. Nonnulli habent *ab Theſſalonica*. Nomen utrâque formâ Livius usurpavit.

25. *Totum unum diem*. Mediam vocem, quam delendam cenſet Crevierius, ignorant longè plures mſſ. quibus obſequimur.

27. *Quatuor extraordinariis cohortibus duas adjunxit*. Notat Crevierius hîc orationem hiare, quæ meliùs ſtructa videretur hoc modo, *quatuor extraordinarias cohortes, duabus adjunctis . . . erumpere . . . juffit*.

28. *Pro ſpe certum eſſet*. Emendat Muretus *propè certum eſſet*.

Qui prædatores fuiſſent navibus. Livium ſcripſiſſe conjicit Crevierius, *qui in prædatoriis fuiſſent navibus*.

29. *Candelis*. Funiculos intellige pice aut cerâ illitos.

Scriba tribunos plebis adit. Vulgò *ad tribunos*. Præpoſitionem ejecit Aldus, & cum eo faciunt plerique codices.

30. *Ubi equitatus hoſtium procucurriſſent*. Ita codices pro vulgato *procurriſſet*.

Poſtremò & Celtiberi. Voculam & delevimus quam ignorant plures ſcripti & editi veteres, quæque hîc locum habere nequit.

31. *Fremitum equeſtrium*. Reponit Crevierius, *fremitum equeſtrem*.

Quinque millium armatorum. Vaſcoſanus ex conjectura Glareani vulgavit primus, *quingentorum armatorum*.

32. *Capta quatuor millia & ſeptingenti . . . & ſigna militaria octoginta octo*. Gruterus, *invitis ſcriptis*

scriptis & editis prioribus, dedit primus, octingenti & nonaginta octo.

33. *Qui a domo profecti erant.* Præpositionem, quam omittunt vulgati, codices constanter servant.

Multa castella oppugnavit. Lege cum Gronovio expugnavit.

34. *Quæ prima... statua aurata est.* Gronovius Livium scripsisse putat, quæ prima... statua aurata est.

Pacemque cum iis... præstitit. Vel lege pacemque tum iis... præstitit. Vel dele præpositionem, quæ vix locum hic habere potest.

35. *Terentius Massiliota.* Gruterus invitis codicibus dedit *Massa*; quod cognomen Bæbiorum est, non Terentiorum.

Quod fieri... necessarium esse. Vulgò esset... Emendavit Gronovius ex conjectura, quâ nihil certius, quum sit indirecta oratio.

36. *Ante Sp. Postumium & Q. Marcium consules.* Copulam scripti & editi ante Aldum non agnoscunt.

37. *Per omnia fora conciliabulaque edixerunt.* In his vocibus desinunt non tantum editi veteres, sed etiam mss. codices, præter Moguntinum, ex quo reliqua pars hujus libri in lucem emissa est.

38. *Qui Taurasinorum... traducere Ligures.* Ita edidere Moguntini. Verba, quæ uncis inclusa sunt, supplevit ex conjectura Sigonius. Cluverius scribit oppidum fuisse perantiquum *Taurasum*, nunc *Taurasi* dictum, in Hirpinis, qui Samnitum contermini & consanguinei, atque adeo pars fuere.

Ligures ab Anido montibus descendere. Et hæc unicus codicis lectio corrupta est. Muretus le-

git, *Ligures Apuani de montibus descenderunt*. Verba sunt edicti.

Argenti data centum & quinquaginta millia. Hæc quoque mendosa. Sive enim intelligantur *sestertii*, ut voluit Glareanus, sive *denarii*, ut censet Crevierius, summa erit nimis exigua: rursus autem nimis magna, si *pondo*; præterquam quòd verisimile non sit datum esse Liguribus argentum non signatum. Mox pro *in novas ades*, conjicit Crevierius *in novas sedes*.

Tantum hostes ducti ante curram. Nulli erant ibi hostes. Itaque Gronovius legit *obsides*. Idem infra pro *quid* ter repetito reponit *quod*.

39. *Fulvius Flaccus proconsul*. Ita codex unicus, non *proprator*. Et certè singulare quid in iis, qui Hispaniam obtinebant, constitutum videtur fuisse, ut proconsules vocarentur, quamquam prætores tantum fuissent.

40. *Perculere ... impetu suo*. Supple *hostem*, vel lege ex conjectura Crevierii, *pertulere impetus suos*.

Plus quatuor millia. Ita ex archetypo, pro vulgato *tria millia*.

41. *Mensibus suis*. i. e. suo bimestri. Sex erant in quaque legione tribuni. Hi inter se partiri vel comparare solebant, ut alternis vicibus per duos menses imperarent.

Deduxit Pisas. Immo reduxit, ut emendat Gronovius.

42. *Se legatos misisse*. Gronovius delet pro nomen *se*, quod tamen unici codicis auctoritate nititur.

Ultimum de celo ... intervenit. Nempe fulgur, vel tonitru. Vox *ultimùm* fumitur adverbialiter, pro *ad ultimum* vel *ultimò*.

Qui secundo loco inauguratus erat. Vel hæc

verba vitata sunt, vel breviter atque adeo obscure indicatur ritus aliquis Romanorum nobis incognitus.

At pontifex maximus. Non cooptatus a collegio pontificum, sed a populo creatus tributis comitiis, quod videtur indicare voluisse, addendo *quum multi clari viri petissent.*

Africani filium. Eum, qui imbecillâ valetudine, sed summo ingenio præditus, Æmilianum adoptavit.

44. *Post multos annos.* Quàm lata erat lex Bæbia, de qua neque antè, nec post hunc annum ulla mentio.

Adversus id senatusconsultum. De quo nihil suo loco dixit Livius.

45. *Itaque Latinas mox.* Crevierius, unâ tantum litterâ mutatâ reponit, *itaque Latinas nox subito coorta.* Idem infra pro *constravit*, mallet *prostravit.*

46. *Nisi fortè implacabiles vestra ira implicaverint animos vestros.* Est hoc a Glareano. Codex unicus habet, *nisi fortè implacabiles fueritis, implicaverint animos vestros.* Sed hæc pro desperatis habenda, nec inanibus conjecturis sollicitanda judicat Crevierius.

Vestigal annum. Videtur intelligendum integrum vestigal, seu vestigalia unius anni. Lib. 44, 16, ad opera publica facienda censoribus ex senatusconsulto attribuitur dimidium ex vestigalibus anni.

47. *Gracchus si majus ibi bellum esset.* Ita proximè ad codicem unicum, in quo mendosè scribitur, *si Gracchus majus sibi bellum esset.*

Castella oppugnare. Videtur legendum cum Gronovio *expugnare.*

Ubi quum jam opera admoveret. Pro ubi legen-

dum censet Crevierius *cui*. Idem infrà mallet *ad auxilia acciendâ*, pro *accipiendâ*. Mox, *si non impetrassent, tum separatim eos*. Pro *eos*, quæ vox stare non potest, lege, *sibi ab illis se consulturos*.

49. *Ad depopulandum Celtiberiam*. Ita codex unicus pro vulgato, *ad populandam*.

Quasivit ab eo, ne sibi liceret. Possis emendare cum Clerico, *anne sibi liceret cum suis vivere ?*

Propiunt suspicere. Voces corruptæ: sensus patet. Gronovius emendat. *Piguit respicere*.

50. *Nisi quodd postero die laceffierint pralio manentes intra vallum, spolia per totum diem legerint*. Ita Gronovius e vestigiis scripturæ veteris, cujus verba mirè confusa & corrupta sunt.

Et castra oppugnasse. Lege cum Gronovio *expugnasse*.

Seriùs in provinciam pervenisse. At ille Sempronium prægressus erat suprâ cap. 39. Livius videtur diversos auctores secutus.

51. *Princeps electus est*. Immo *lectus est*, quod in hac re solenne verbum est.

Privatamque publicæ rei impensam imposuerat. Ita Gronovius emendavit vulgatum *insuerat*, quod perspicuè mendosum est.

Mutarunt suffragia. Nimirum ita describendo tribus, ut qui in singulis tribubus ejusdem essent regionis, ordinis, & generis, ejusdem causæ, sive statûs, simul suffragium ferrent. Hanc autem mutationem suffragiorum ad tributa, non ad centuriata comitia pertinuisse disputat Grucchiùs.

52. *Ante annos octo*. Vulgò editur *ante annis octo*, cujus locutionis non aliud fortè exem-

plum est. Simile mendum irrepserat suprà lib. 38, 52. Optimi codicis fide emendatum est.

Duello magno. Totus hîc locus omnino depravatus est, nec potest absque vetusti codicis fide restitui.

53. *Per invios montes vallesque.* Crevierius suspicatur vocem *valles* occupasse locum aliqujus epitheti, legendumque conjicit *per invios montes difficilesque saltus*.

Celeriter & ex provincia. Jac. Gronovius reponit *ut ex provincia* : at judice Crevierio gravius ulcus latet, & *celeriter* omnino superfluum est, nec ab Livio profectum videtur.

Agrum a consulibus. Ita ex unico codice prima editio, pro vulgato *a consule*. Consules ambo Ligures provinciam fortiti erant.

54. *Suspecti & ministri facinoris.* Crevierius mallet *suspecti ex ministris facinoris Apelles maximè & Philocles* erant.

55. *Fortè vocatum.* Immo *oblatum*, ut viris doctis placet. Idem infrà, pro *quòd alter perisset*, reponunt, *quòd alter superesset*, quâ emendatione nihil certius.

56. *Tamen admoneri potuisset Antigonus, si haud statim palàm facta esset mors regis.* Haud palàm facta est, nempe extra regiam : at statim Perseo innotuit per medicum. Ita ex archetypo priores editi : recentiores pro *admoneri* dederunt *admoveri*, nempe ad spem regni, ut exponit Crevierius. At tunc in sequentibus admittenda erit ejusdem conjectura legentis, *si aut tum adfuisset, aut statim palàm facta esset mors regis*.

57. *Inde prægressis . . . Antigono & Cottoni . . fama, dein certi nuntii occurrerunt.* Ita locum in codice unico mirè corruptum emendavit Gro-

novius, & sic dedit Drakemborchius.

*Nec enim aut linguâ aut moribus æquales ab-
horre.* Dukero assentitur Crevierius, tollenti
aut mutanti vocem *æquales*.

Conflia commodabantur. Lege cum Sigonio
accommodabantur.

58. *Quò ubi ire.* Emendat Gronovius,
quam subire Bastarna vellent.

59. *Tricenos æris.* Legendum videtur *trecenos*,
ne summa nimis sit exigua.

In foris publicis. Emendat Dukerus *in fanis
publicis*. Mox pro *lanæque*, Kuperus reponit,
*lanæque cum integumentis, quæ Jovi opposita
fuit, decidit.*



INDEX RERUM

MEMORABILIMUM.

Quæ in libris Livii XXXVI - XL continentur.

A

- A**BACI cum aliis luxûs instrumentis primum Romam adveſti, XXXIX. 6.
Abbaſſus oppidum, XXXVIII. 15.
Abderitarum ager, XXXVIII. 41.
M. Aburius tribunus plebis moram aſſert M. Fulvio triumphum petenti, XXXIX. 4.
Abyduſ oppugnata a Romanis, XXXVII. 9 & 12. relinquitur obſidio, 12.
Acarnanes tentantur ab Antiocho, XXXVI. 11 & 12.
Achæi obſident Meſſenen in Peloponneſo XXXVI. 31. tradunt Zacynthum Romanis, 32. depopulantur oram maritimam Ætolorum, XXXVII. 4. mittunt auxilium Attalo Pergami obſeſſo, 20. Seleucum ex agro Pergameno caſtra movere cogunt, 21. decernunt bellum in Lacedæmonioſ, XXXVIII. 32. eoſque Achaico concilio contri- buunt, 34.
Achæi funditores, XXXVIII. 29.
Achæi Phthiotæ ante ſaltum Thermopylarum, XXXVI. 15.
Achæorum portus, XXXVII. 9.
Acieſ Antiochi, XXXVII. 40. Gallorum, XXXVIII. 26.
M'. Aciliuſ Glabriuſ conſul, fortituſ Græciam, ludos magnos Jovi vover, XXXVI. 1, 2. paludatuſ urbe egreditur, 3. in Theſſalia capit Limnæam & Pellineum, 14. proficiſcitur ad Thermopylaſ, 16. ejus ad militeſ oratio, 17. inſtruit aciem, 18. cædit Antiochuſ, 19. expugnat Heracleam, 24. ab eo pacem petunt

464 INDEX RERUM.

- Ætoli, 28. obsidet Naupactum, & Herculi sacrificium facit, 30. coronâ cingit Lamiam, XXXVII. 4. triumphat de Antiocho & Ætolis, 46. petit censuram, sed accusatus a duobus tribunis plebis, petitione desistit, 57.
- Acræus Jupiter, XXXVIII. 2.
- Adoreus, mons, XXXVIII. 18.
- Adramytteum, urbs, XXXVII. 19.
- Æbutia, anus honesta ex Aventino, XXXIX. 11.
- P. Æbutius, XXXIX. 9. eum pupillum Bacchus initiari vult mater, *ibid.* rem aperit consuli, 11. ei præmia dantur a senatu ob detecta Bacchanalia, 19.
- T. Æbutius Carus, triumvir coloniæ deducendæ, XXXIX. 57.
- Ædes Apollinis XXXIX. 4. Dianæ, XXXIX. 2. Herculis, XXXVIII. 35. Jovis Acræi, XXXVIII. 2. Junonis Reginae, XXXIX. 2. Juventatis, XXXVI. 36. Matris Magnæ, *ibidem.* Opis, XXXIX. 22.
- Ægina insula, XXXVI. 42.
- Æginium oppidum, XXXVI. 13.
- Ægypti reges Romanis gratulantur, XXXVII. 3.
- P. Ælius Tubero, legatus in Asiam, XXXVII. 55.
- Æmilia tribus, XXXVIII. 16.
- Æmilia, uxor P. Scipionis Africani, XXXVIII. 57.
- L. Æmilius Paulus sortitur Hispaniam ulteriorem, XXXVI. 2. proconsul, cæditur a Lusitanis, XXXVII. 46. Lusitanos fundit, 57. vetus candidatus, & sæpe repulsam passus, XXXIX. 32. consul, 56. in Ligures Ingaunos exercitum ducit, XL. 25. oppugnatur ab Ingaunis, *ibidem.* erumpit castris, 27. vincit Ingaunos Ligures, 28. deque iis triumphat, 34.
- L. Æmilius Paullus, legatus in decem ad res Asiæ disceptandas componendasque, XXXVII. 55. resistit Cn. Manlio triumphum petenti, XXXVIII. 44. & *seqq.*
- L. Æmilius Regillus, prætor, XXXVI. 45. ei evenit navalis provincia, XXXVII. 2, 4, 14.

INDEX RERUM. 465

- ad eum caduceatores ab Antiocho missi, qui de pace agerent, 18. habet consilium, 19. invadit agros Teiorum, 28. contendit ad hostem, 29. vincit classem Antiochi, 30. oppugnat Phocæam, 32. ejus triumphus navalis, 58.
- L. Æmilius Scaurus, Hellepontum mittitur, XXXVII. 31.
- M. Æmilius, frater L. Æmilii Regilli prætoris decedit, XXXVII. 22.
- M. Æmilius, M. Lepidi filius, tribunus militum, XXXVII. 43.
- M. Æmilius Lepidus, fortitur Siciliam, XXXVI. 2. consul, XXXVIII. 42. quum ædem Dianæ vovisset, devincit Ligures, XXXIX. 2. viam ab Placentia Ariminum perducit, *ibidem*. triumvir coloniarum deducendarum, 55. pontifex maximus, XL. 42. censor, 44. in gratiam reconciliari se cum collega M. Fulvio patitur, 46. princeps senatus legitur, 51.
- M. Æmilius Papus, maximus curio, moritur, XXXVII. 6.
- Æmus mons, XL. 21. ex eo monte creditum vulgò fuit Ponticum simul & Adriaticum mare, & Istrum amnem, & Alpes conspici posse, *ib.* eum conscendit Philippus, & degressus nihil vulgaræ opinioni detrahit, 22.
- Ænea oppidum, XL. 4. Æneates, *ibid.* statum Æneæ sacrificium, quod conditori Æneæ quotannis fit, *ibid.*
- Ænus oppidum, XXXVII. 60. controversiæ cum Philippo de Æni possessione, XXXIX. 24, 27, 28.
- Ænii, XXXVII. 33.
- Æolis, XXXVII. 8.
- Æquimælium, XXXVIII. 28.
- Æquinoctium vernum, XXXVII. 9.
- Æthalia insula, XXXVII. 13.
- Ætoli se conjungunt Antiocho, XXXVI. 9. includunt se Heracleæ, & juga montis Oëtæ occupant, 16. cæduntur, 18. Heracleæ obsidentur,

466 INDEX RERUM.

22. permittunt se in fidem Romanorum, & gravibus consulis imperiis rursus ad bellum incitantur, 28, 29. obsessi in urbe Naupacto implorant opem T. Quintii, 34. impetrant inducias, & legatos mittunt Romam, 35.
- Hi infectâ pace dimittuntur, XXXVII. 1. Ætoli occupant montem Coracem, 4. impetrant a consule L. Scipione inducias sex mensium, pax convenire non potest, 49. inferunt bellum Dolopix & Athamania, *ibid.*
- Pacem petunt a M. Fulvio consule, XXXVIII. 8. legatos mittunt Romam, 10. leges pacis cum Ætolis, 11.
- De iis triumphat M. Fulvius, XXXIX. 5.
- C. Afranius Stellio, XXXIX. 23. triumphator colonix deducendæ, 55.
- Agema equitum, XXXVII. 40.
- Agmen quadratum, XXXIX. 30.
- Ala mille equitum, XXXVII. 40. ala regia, *ibid.*
- Alabandenses, XXXVIII. 13.
- Alander fluvius, XXXVIII. 18. ejus fontes, 15.
- Alarii equites, XL. 40.
- Alba ædes Caputæ, XL. 45.
- Alce, urbs Celtiberiæ, in deditionem venit Rom. XL. 48, 49.
- Alcibiades, exsul Lacedæmonius, XXXIX. 35.
- Alexander Acarnan moritur, XXXVI. 20.
- Alexander Berceus suffocat Demetrium Philippi filium, XL. 24.
- Alexandria Troas, XXXVII. 55.
- Alimne urbs, XXXVIII. 14.
- Alpes, finis propè inexpugnabilis inter Italiam & Galliam, XXXIX. 54.
- Alyartos, XXXVIII. 18.
- Amadocus dux Thracum, capitur a Philippo, XXXIX. 35.
- Ambitus, deque eo latæ leges, XL. 19.
- Ambracia, urbs, XXXVIII. 3. oppugnatur a Romanis, 5. se dedit, 9.
- Ambracienses accusant M. Fulvium cos., XXXVIII.

43. senatusconsultum in gratiam Ambracien-
sium, 44.
Ambracius sinus, XXXVIII. 4.
Amphilochia regio, XXXVIII. 3. olim Ætolorum
fuerat, *ibid.*
Amphilochi oppugnantur a Perseo Philippi filio,
XXXVIII. 5.
Amphipolis, urbs, XL. 24.
Amphissa, urbs, XXXVII. 5.
Amynder, Athamanum rex, Antiocho se con-
jungit, XXXVI. 9. cum Athamanum juven-
te occupat Pellinæum, 10. cum conjuge ac li-
beris Ambraciam se confert, 14. eum sibi ab
Ætolis dedi petit M'. Acilius Glabrio cos. 28.
pellit Macedones Athamaniâ, XXXVIII. 1. mit-
tit legatos Romam, & ad Scipionem in Asiam
3. venit in castra Romanorum, & efficit ut
Ambracia se dedat Rom. 9.
Ambura, XXXVIII. 15.
Ancilia, dies, quibus moventur Ancilia, religiosi
exercitui ad iter faciendum, XXXVII. 33.
Ancyra, urbs nobilis, XXXVIII. 24.
Andania, parvum oppidum, XXXVI. 31.
Andronicus Macedo, XXXVII. 13.
Annalis, cognomen Villiorum, XL. 44.
Annibalis de bello Romano oratio, XXXVI. 7.
eum ut vatem omnium, quæ evenerant, ad-
miratur Antiochus, 15. præficitur classi, XXXVII.
23. fugatur a Rhodiis, 24. profugit ad Prusiam,
ejus mors, XXXIX. 51.
Antigoni apophthegma, XL. 21.
Antigonus Echecratis filius, XL. 54. Philippum
edocet omnem ordinem insidiarum Persei in De-
metrium, 55. eum sibi destinat successorem
Philippus, 56. interficit Perseus, 58.
Antiochia, XXXVIII. 13.
Antiochus magnus, rex Syriæ, adjungit sibi Bœotos,
XXXVI. 6. Annibalis orationi non credit, 7, 8.
legit ossa Macedonum ad Cynoscephalas, 8.
Thessalorum legati ad eum, 9. capit Pheras &

- Scotuffam, *ibid.* arte Ap. Claudii deterretur ab oblidenda Larissa, 10. ducit virginem Chalcidensem; ejus exercitus luxuriâ corrumpitur, 11. Medione exceptus, Thyrio exclusus, redit in Eubœam, 12. it in Ætoliâ, dein in saltum Thermopylarum, 15. cæditur ab M'. Acilio Glabrione cos., 19. ejus statua in templo Minervæ Itoniæ, 20. trajicit in Asiam, 21. ejus securitas, 41 monetur ab Annibale, *ibid.*
- Reparat classem, & exercitum comparat, XXXVII. 8. agit de pace, quæ ei negatur, 19. Prusiam, Bithyniæ regem, frustra concitare conatur ad bellum, 25. oppugnat Colophonem, 26. ejus classis vincitur ab Æmilio, 30. deserit Lysimachiam, & contrahit copias, 31. legatos mittit ad Scipionem de pace, 34. filius Africani captivus apud Antiochum, *ibid.* remittit filium Africani, 37. retrocedit, & castra munit, *ibid.* ejus acies, 39, 40. vincitur & castra amittit, 43. fugit in Lydiam, 44. mittit ad Scipionem legatos ad pacem petendam, 45. quam impetrat, 55. foederis cum Antiocho leges, XXXVIII. 38.
- Antipater, Antiochi fratris filius, legatus mittitur ad Scipionem, XXXVII. 45. cum eo istum foedus in Capitolio, 55.
- Antiatibus negatur vacatio rei navalis, XXXVI. 3.
- Apamea, urbs, XXXVII. 18, 44. haud procul veteribus Celænis, XXXVIII. 13.
- Apamea, soror Seleuci regis, *ibid.*
- Apelles, legatus Philippi Romam, XL. 20.
- Apenninus mons, XXXVI. 15. XXXIX. 2.
- Aperantia regio recipitur a Philippo, XXXVI. 33. in potestatem Ætolorum venit, XXXVIII. 3.
- Aphrodisias castellum Cariæ, XXXVI. 21.
- Apollo Zerinthus, & ejus templum, XXXVIII. 41.
- Apollinis in æde senatus datus, XXXIX. 4, 58. fanum augustum & oraculum ad Hieran Comen, XXXVIII. 12, 13.

- Apollinis Medici ædes, XL. 5.
 Apollini dona vota, XL. 37. Delphis sacrificat
 Antiochus, XXXVI. 11.
 Apollonius purpuratus sub Antiocho magno ,
 XXXVII. 23.
 Aporidos Come, vicus, XXXVIII. 15.
 Apuani Ligures domantur a C. Flaminio cos.,
 XXXIX. 2. circumveniunt Q. Marcium cos.,
 20. ad rebellionem spectant, XL. 1. opprimun-
 tur & traducuntur in Samnium, 38.
 Apulia, fervilis motus in Apulia, XXXIX, 29.
 L. Apustius legatus L. Cornelii Scipionis consu-
 lis, XXXVII. 4. tumultuario proelio cadit,
 26.
 Aqua in urbem ducenda locatur; sed impedimento
 est operi M. Licinius Crassus, XL. 51.
 Aquæ Neptuniæ, XXXIX. 44.
 Aquileia colonia Latina deducta, XXXIX. 55. &
 XL. 34. prope eum locum, ubi oppidum nuper
 a Gallis conditum fuerat, XXXIX. 22, 45, 54.
 Aquilones venti, XXXVI. 43.
 Ara Jovis, XL. 22. Solis, *ibidem*.
 Arabes sagittarii gladios habent tenues, longos
 quaterna cubita, XXXVII. 40.
 Arcæ duæ lapideæ, sub Janiculo inventæ, in qui-
 bus libri Numæ Pompili, XL. 29.
 Archo, Porci Æneatum principi nupta, XL. 4.
 Aretho, amnis navigabilis prope Ambraciam,
 XXXVIII. 3, 4.
 Areus, exsul Lacedæmonius, XXXIX. 35.
 Argentum bigatum, XXXVI. 21. factum & in-
 festum, XXXVI. 40.
 Argenti ad aurum proportio ut 1 ad 10, XXXVIII.
 11.
 Argithea, caput Athamaniæ: inde expelluntur Ma-
 cedones XXXVIII. 4.
 Argos Amphiloichicum, XXXVIII. 10.
 Argyræpides, XXXVII. 40.
 Ariarathes, Cappadociæ rex, XXXVII. 31.
 XXXVIII. 26. a consule veniam petit, quod

470 INDEX RERUM.

- Antiochum auxilio juvisset, 37. ei ducenta talenta imperatur, *ibid.* despondet filiam suam Eumeni, recipiturque in amicitiam Rom. 39. ejus legati Romæ, XL. 20.
- Aries, XXXVIII. 5.
- Ariminum, XXXIX. 2.
- Aristoteles, præfectus Antiochi regis, XXXVI. 21.
- Arma hostium face subditâ incendit imperator, XXXVIII. 23.
- Arpinatibus data suffragii latio, XXXVIII. 36.
- Asia amœnitate urbium, & copiâ terrestrium maritimarumque rerum, ditiores quàm fortiores facit exercitus, XXXIX. 1. in Asiam transgrediuntur Romani, XXXVII. 33. civitates multæ se dedunt L. Scipioni cos. & legatos mittunt Romam, 45.
- Asiam Galli vestigalem faciunt, XXXVIII. 16.
- Asiatici, mitissimum genus hominum, XXXVIII. 17.
- Asiatici Græci, levissima sunt genera hominum, & servituti nata, XXXVI. 17.
- Asiaticus exercitus invehit luxum Romam, XXXIX. 6.
- Asiaticus cognominatur L. Scipio, XXXVII. 58. idem & Asiagenes, XXXIX. 44.
- Asopus fluvius, XXXVI. 21.
- Aspendii, Pamphyliaë populi, XXXVII. 23. XXXVIII. 15.
- Asta, oppidum Hispaniaë, capitur a Romanis, XXXIX. 21.
- Astensis ager, *ibid.*
- Asterium, urbs Pœoniaë, XL. 24.
- Astii, Thraciaë populi, XXXVIII. 40.
- Athamanes in jus ditionemque Philippi concedunt, XXXVI. 14. expellunt Macedonas, XXXVIII. 1, 2. libertatem repetunt a legatis Romanis, XXXIX. 24, 25.
- Athenæum castellum, XXXVIII. 1. XXXIX. 25.
- Athenæus, frater Eumenis & Attali, auxilio est Romanis, XXXVIII. 12.
- Athletarum certamen primum Romæ, XXXIX. 22.

- C. Atilius Serranus, prætor, XXXIX. 23.
 M. Atilius Serranus, triumvir colonizæ deducendæ, XXXVII. 46.
 C. Atinius creatur prætor, XXXVIII. 35. *Vide* & XXXIX. 7. prospere pugnat cum Lusitanis, & Astam oppidum capit, XXXIX. 21. ex vulnere moritur, *ibid.*
 C. Atinius Labeo, prætor, XXXVI. 45.
 M. & C. Atinii, capita conjurationis, & Bacchanalium auctores, XXXIX. 17. puniuntur, 18.
 Atrax, oppidum, XXXVI. 10, 13.
 Atrium Mænium iu Lautumiis, XXXIX. 44. Titium, *ibid.*
 Attalus, rex Asiæ, primus Asiam incolentium abnuvit stipendium dare Gallis, XXXVIII. 16.
 Attalus, Eumenis frater, rem Romanam adjuvat in pugna cum Antiocho, XXXVII. 43. arcessit eum a Pergamo Manlius cos. ad capeffendum secum bellum Gallicum, XXXVIII. 12.
 Anginus mons; in eum confugiunt Friniates Ligures, XXXIX. 1.
 C. Aurelius Scaurus, prætor, XXXIX. 6.
 L. Aurelius Cotta, trib. mil., XL. 17.
 M. Aurelius Cotta, legatus Scipionis cum Antiochi legatis venit Romam, XXXVII. 52. exponit quæ acta sint in Asia, *ibid.*
 Aureus unus decem argenteis permutatus, XXXVIII. 11.
 L. Aurunculeius, prætor, XXXVI. 45. legatus, XXXVII. 55.
 Aufetanus ager, XXXIX. 56.
 Axius fluvijs, XXXIX. 54.
 Axylos terra, XXXVIII. 18.

B

- BABYLONIA, XXXVIII. 17.
 Bacchanalium initia ex Etruria, XXXIX. 8. nefaria in iis stupra, aliaque scelera, *ibid.* eorum indicium defertur ad Postumium cos., 11. quæf-

472 INDEX RERUM.

- tio de Bacchanalibus mandatur coſſ., 14. Poſ-
tumiſ invehitur in Bacchanalia, 15. Bacchana-
lia diruuntur, eorumque auſtores puniuntur, 17,
18. ſenatuſconſultum de Bacchanalibus, 18.
Baccharum habitu matronæ crinibus ſparſis, cum
ardentibus facibus ad Tiberim decurrunt, de-
miſſaſque in aquam faces integrâ flammâ eſſe-
runt, XXXIX. 13.
Bachium inſula, XXXVII. 21.
Cn. Bæbiuſ Tamphiluſ triumvir coloniæ deducen-
dæ, XXXIX. 22. conſul, 56.
L. Bæbiuſ dives creatur prætor, XXXVII. 47.
fortitur Hiſpaniam ulteriorem, 50. eum proſi-
ciſcentem in Provinciâ circumveniunt Ligures,
57. ſine Liſtoribus perſugit Maſſiliam, ubi intra
triduum exſpirat, *ibid.*
M. Bæbiuſ Tamphiluſ proprætor, XXXVI. 8. in
Theſſalia quaſdam urbeſ capit, 13. ad diſcep-
tandum inter Philippum & Eumenem legatuſ
mittitur, XXXIX. 24. creatur conſul, XL. 18.
ei prorogatum imperium, 36. exercitum in Apua-
noſ Ligureſ inducit, 38. nullo bello geſto trium-
phat, *ibid.*
Balearica funda, XXXVIII. 29.
Balliſta, moſ Liguriæ, XXXIX. 2. XL. 41.
Bargylieticuſ ſinuſ, XXXVII. 17.
Barium oppidum, XL. 18.
Baſilica poſt argentariuſ novaſ, XL. 51.
Baſilica Porcia, XXXIX. 44.
Baſtarnæ, XL. 5. a Philippo evocati, 57. tem-
peſtate opprimuntur, 58.
Belbinateſ ager, XXXVIII. 34.
Belli indicendi rituſ, XXXVI. 3.
Bellonæ in æde ſenatuſ datuſ, XXXIX. 29.
Bendidium templum, XXXVIII. 41.
Beſſi, populi, XXXIX. 53.
Beturia, XXXIX. 30.
Beudoſ vetuſ, XXXVIII. 15.
Bœotoſ ſibi adjungit Antiochuſ, XXXVI. 6.
Boii pugnâ magnâ vincuntur a P. Cornelio Scipio-

INDEX RERUM. 473

- ne, XXXVI. 38. datis obſidibus, multantur agri parte ſerè dimidiâ, 39.
 Bononia Latina colonia, XXXVII. 57. a Bononia viam perduxit Arretium Flaminius coſ. XXXIX. 2.
 Bononienſis ager vaſtatur ab Apuanis Liguribus, *ibid.*
 Boum ſimſ uritur pro lignis, XXXVIII. 18.
 Brennus, Gallorum dux, XXXVIII. 16.
 Briniates populi, XXXIX. 2.
 Bullinus, ſive Byllinus ager, XXXVI. 7.
 Buxentum colonia iterum deducta, XXXIX. 23.
 Byzantium tenent Galli, XXXVIII. 16.

C

- C**ADUCEATOR, ab Antiocho miſſus ad Scipionem, XXXVII. 45.
 A. Cæcilius, ædilis plebis, XXXVIII. 5.
 L. Cæcilius Denter, prætor creatur XXXIX. 56.
 Q. Cæcilius Metellus ad diſceptandum inter Philippum & Eumenem legatus miſſus, XXXIX. 24. renuntiat legationem, eorumque regum legatos in ſenatum introducit, 33. ejus ad cenſores oratio, XL. 46.
 Cæni Thraciæ populi, XXXVIII. 40.
 Caicus amnis, XXXVII. 18.
 Calagurris, oppidum Celtiberorum, XXXIX. 21
 Caletranus ager, XXXIX. 35.
 Callidromon, cacumen montis Oëtæ, XXXVI. 15, 16.
 Calligenes, medicus Philippi, XL. 56.
 Callipolis Ætolix, XXXVI. 30.
 C. Calpurnius Piſo creatur prætor, XXXIX. 6. ejus in Hiſpania res geſtæ, 30, 31. de Luſitaniis & Celtiberis triumphat, 42. creatur triumphator colonix deducendæ, XL. 29. conſul, 35. moritur, 37. ejus mors ſuſpecta, *ibid.*
 Calycadnus, promontorium, XXXVIII. 38.

474 INDEX RERUM.

- Cameli, quos dromadas vocant, ante equitatum
Antiochi, XXXVII. 40.
- Campani petunt, ut sibi cives Romanas ducere uxores liceat, XXXVIII. 36.
- Campus Hyrcanus, XXXVII. 38.
Metropolitanus, XXXVIII. 15.
Priaticus, XXXVIII. 41.
Thebes, nobilitatus carmine Homeri, XXXVII. 19.
- Canæ oppidum, XXXVII. 45.
- Caniculæ ortus, XL. 22.
- Canis sectio in lustratione exercitus Macedonici, XL. 6.
- In Capitolio foedus istum, XXXVII. 55.
- In Capitolio fornix cum signis septem auratis, duobus equis, & marmorea duo labra posita, XXXVII. 3.
- Cappadocia, XXXVII. 31.
- Captivi Romani in Creta servitutem servientes, liberantur, XXXVII. 60.
- Caralitis palus, XXXVIII. 15.
- Caria, XXXVII. 16.
- Caria Hydrela, XXXVII. 56.
- Carmen solenne precationis consulum, XXXIX. 15.
- Carmina militariis jocis jactata in cons. triumphantes XXXIX. 7.
- Carnem in feris Latinis sibi non datam esse queruntur Laurentes, inde instauratæ Latinæ, XXXVII. 3.
- Carpetania Hispaniæ, XXXIX. 30. XL. 30, 33.
- Carthaginenses legatos Romam mittunt pollicentes frumentum & hordeum, XXXVI. 4. cum Masinissa contendunt de agro, XL. 17. iis a Romanis centum obfides redditæ, & pax cum Masinissa facta, 34.
- Carthaginenses cruce mutant consilio pravo gesta, etiam si prospere evenerint, XXXVIII. 40.
- Cassander, minister Philippi crudelitatis in Maronitas, veneno creditur ab eo sublatum, XXXIX. 34.

INDEX RERUM. 475

Castellani, sive domini castellorum, XXXVIII.

45.

Castra Thelmissium, XXXVII. 56.

Castrorum portæ, XL. 27.

Castrum novum, colonia, XXXVII. 3.

Cataphracti equites, XXXVII. 40.

Catellis donati equites, XXXIX. 31.

Caularis amnis, XXXVIII. 15.

Caunus mons in Hispania, XL. 50.

Celænae urbs, ubi Mæandri amnis fontes oriuntur, XXXVIII. 13. quondam caput Phrygiæ, *ibid.* ei nomen Apameæ inditum, *ibid.*

Celoces piraticæ, XXXVII. 27.

Celtiberia subigitur a Ti. Sempronio Graccho, XL. 47, 50.

Celtiberum duodecim millia cæsa a Romanis, XXXIX. 21. de iis triumphat C. Calpurnius Piso, 42. eorum oppida aliquot expugnata, 56. adoriuntur Q. Fulvium Flaccum, Urbicuum oppugnantem, XL. 16. fessi proeliis variis abscedunt, *ibid.* vincuntur, 31, 32. insidiantur Fulvio Flacco, eumque in saltu Manliano invadunt, 39. caduntur, 40. de iis triumphat Q. Fulvius Flaccus, 43. mira eorum simplicitas, 47.

Cenæum Eubœæ, XXXVI. 20.

Cenomanis arma demit M. Furius prætor, XXXIX. 3. conquerentibus Romæ apud senatum arma reddita, *ibid.*

Censores senatu movent aliquot senatores, XXXIX.

42. notas adscribunt senatu motis, *ibid.* in campo ad aram Martis sellis curulibus confident, XL. 45. recitant senatum, 51.

Censorum opera publica, in quæ iis vestigal annuum decernitur, XL. 46.

Censura insignis, XXXIX. 42, 44. censuræ severitas, *ibid.*

Census actus, XXXVIII. 36.

Centurionibus quantum diviserint triumphantes imperatores, XXXVI. 40.

476 INDEX RERUM.

- Cephallenia insula, XXXVII. 13, 50. XXXVIII. 9, 28.
- Cereri Matri institutum jejunium ob prodigia, XXXVI. 37.
- Certima prævalida urbs Celtiberiæ, deditur Romanis, XL. 47. Certimensium legatorum rudis simplicitas, *ibid.*
- Chærea, XL. 55.
- Chalcidenfes portas aperiunt M'. Acilio Glabrioni, XXXVI. 21.
- Chariclitus, præfectus Rhodiorum classis, XXXVII. 23.
- Chaus amnis, XXXVIII. 14.
- Chersonesus, XXXVI. 41.
- Chius insula & oppidum, XXXVII. 27.
- Chii mittunt legatos ad dirimendum bellum Philippum inter & Ætolos, XXXVII. 30. donantur agro, XXXVIII. 39.
- Cibyra, oppidum, XXXVIII. 14.
- Cilices maritimi, XXXVIII. 18.
- Cistophori nummi, XXXVII. 46. XXXIX. 7.
- Ap. Claudius ad præsidium Larissæ mittitur, XXXVI. 10. ejus arte ab obsidione Larissæ deterretur Antiochus, *ibid.* prætor, XXXVIII. 42. cos. XXXIX. 23. cædit Ingaunos Ligures, 32. vi Claudianâ fratrem ad consulatum evehit, *ibid.* princeps legationis in Græciam, 53. ejus legationis gesta, 34, 37.
- Ap. Claudius Nero, legatus, XXXVII. 55.
- Ap. Claudius Cenchus, ædilis curulis, XL. 59.
- C. Claudius, Ap. F. Pulcher, prætor XL. 37.
- C. Claudius Nero, prætor, XL. 18.
- P. Claudius Pulcher, ædilis curulis, XXXVIII. 35. creatur prætor, *ibid.* consul, XXXIX. 32. triumphator coloniarum deducendarum, XL. 29.
- Ti. Claudius Nero, prætor, XL. 59.
- Clazomenis immunitas concessa, XXXVIII. 39.
- Cleoptolemi Chalcidenfis filiam ducit Antiochus, XXXVI. 11.
- Clitore in Arcadia, datum legatis Romanis con-

INDEX RERUM. 477

- eilium, XXXIX. 35.
- Clondicus, Bastarnarum rex, XL. 58.
- Clypea ærara. in fastigio ædis Jovis ab ædilibus posita, XXXVIII. 35.
- Clytus, prætor Acarnanum, deficit a Romanis, XXXVI. 11.
- Cnidus, urbs Cariæ, XXXVII. 16.
- Cobulatus amnis, XXXVIII. 15.
- Colonia Aquileia, XXXIX. 55.
 - Bononia, XXXVII. 57.
 - Buxentum, XXXIX. 23.
 - Castrum novum, XXXVI. 3.
 - Cremona, XXXVII. 46.
 - Fregenæ, XXXVI. 3.
 - Gravisca, XL. 29.
 - Minturnæ, XXXVI. 3.
 - Mutina, XXXIX. 55.
 - Norba, XXXVII. 10.
 - Ostia, XXXVI. 3.
 - Parma, XXXIX. 55.
 - Pisaurum, XXXIX. 44.
 - Placentia, XXXVII. 46.
 - Pollentia, XXXIX. 44.
 - Pyrgi, XXXVI. 3.
 - Saturnia, XXXIX. 55.
 - Sinuessa, XXXVI. 3.
 - Tarracina, *ibid.*
- Colophon oppidum, oppugnatur ab Antiocho; XXXVII. 26. ejus situs, *ibid.*
- Colophonensis, qui in Notio habitabant, immunitas concessa, XXXVIII. 39.
- Columnæ politæ albo, XL. 51.
- Combolomarus, regulus Gallorum Trocmorum, XXXVIII. 19.
- Comissandi mos a convivio, XL. 9.
- Comitia vitium de cœlo turbat, XL. 42.
- Conciliabula, XXXIX. 14.
- Concilium Theſſalorum, XXXVI. 8.
- Concordiæ ara, XXXIX. 56.
- Conjuraciones, XXXIX. 8.

478 INDEX RERUM.

- Lex de ætate ad consulatum, & alios magistratus necessaria, XL. 44.
- Contrebia in Hispania, capta a Fulvio Flacco, XL. 33.
- Coquus quando primum Romæ in pretio esse cœperit, XXXIX. 6.
- Corax, mons altissimus inter Callipolin & Naupactum, XXXVI. 30. XXXVII. 4.
- Corbio, in Hispania citeriore oppidum Sueffetanorum, XXXIX. 42.
- Coreyra, insula & urbs, XXXVI. 42. XL. 42.
- Cornasa, urbs, XXXVIII. 15.
- Cornelia tribus, XXXVIII. 36.
- Cornelia nupta Graccho, XXXVIII. 57.
- A. Cornelius Mammula, prætor, XXXVI. 2. pro-prætor, XXXVII. 2 & 4.
- Cn. Cornelius Merula legatus in decem, ad res Asiæ componendas, XXXVII. 55.
- Cn. Cornelius Scipio Hispalus, prætor, XL. 44.
- L. Cornelius Dolabella, decemvir navalis, XL. 42. contentio ejus cum pontifice maximo, *ibid.*
- L. Cornelius Scipio, frater P. Corn. Scip. creatur consul, XXXVI. 45. ei Græcia decreta, XXXVII. 1. paludatus ab urbe proficiscitur, 4. ei nomina dant ad quinque millia voluntariorum, *ibid.* accipit exercitum M'. Acilii Glabronis, 7. ei per Macedoniam & Thraciam eunti omnia parat Philippus, *ibid.* trajicit Hellespontum, 33. sacrificat Illi Minervæ, 37. pergit ad Antiochum, 38 ejus acies, 39. fundit & fugat Antiochum, 43. capit ejus castra, *ibid.* pacem dat Antiocho, 45. vult se appellari Asiaticum, 58. triumphat, 59. dissuadet legem de pecuniâ regis Antiochi, XXXVIII. 54. damnatur peculatus, 55. ejus statua extra portam Capenam, 56. jubetur in carcerem duci, 58. defenditur a Nasica, *ibid.* liberatur a Graccho, 60. petit censuram, XXXIX. 40. ei ademptus equus, 44.
- P. Cornelius Cethegus, ædilis curulis, XXXIX.

7. creatur prætor, 32. utramque in urbe jurisdictionem habet, 39. creatur consul, XL. 18. exercitum in Ligures Apuanos inducit, 37. nullo bello gesto triumphat, 38.
- P. Cornelius Mammula, prætor, XL. 35.
- P. Cornelius Scipio Africanus, se legatum cum fratre in Græciam iturum pollicetur, XXXVII. 1. fornicem in capitolio cum signis septem auratis, duobus equis, & marmorea duo labra ante fornicem ponit, 3. ejus ad Prusiam Bithyniæ regem litteræ, quibus eum ad consilia pacis revocat, 25. quia Salius erat, disjunctus ab exercitu, 33. ejus filius apud Antiochum captivus, 34. Africani animum tentat legatus Antiochi, 36. responsum egregium Africani, *ibid.* ejus filium remittit Antiochus, 37. respondet legatis Antiochi, iisque præscribit condiciones pacis, 45.
- Princeps in senatu tertium legitur, XXXVIII. 28. accusatur a tribunis plebis, 50. se defendit sola commemoratione rerum gestarum, *ibid.* populum ab tribunis abducit secum in capitolium ad gratias diis agendas pro egregiè a se gesta republica, 51. in Literninum concedit, 52. citatus absens, non adest, *ibid.* Gracchi tribuni plebis decretum in gratiam Scipionis, *ibid.* Africani laudes, 53. mors, 54. de eo obscura historia, 56. ejus statua extra portam Capenam, *ib.* quo anno mortuus, XXXIX. 52.
- P. Cornelius Scipio, filius Africani, augur cooptatur in locum Albini, XL. 42.
- P. Cornelius Cn. F. Scipio perfert rogationem de indicendo regi Antiocho bello, XXXVI. 1. fortitur Italiam provinciam, 2. proficiscitur in Boios, 37. cædit Boios, 38. se dedunt Boii, *ibid.* Boios agri parte ferè dimidiâ multat, 39. triumphat de Boiis, 40. defendit L. Scipionem, XXXVIII. 58. petit censuram, XXXIX. 40. triumphat Aquileiæ coloniæ deducendæ, 55.
- P. Cornelius Sisenna, creatur prætor, XXXIX. 45.

480 INDEX RERUM.

- P. Cornelius Sulla, prætor, XXXIX. 6.
 Coronæ aureæ præferuntur in triumpho, XXXVII.
 58, 59. XXXIX. 5, 7, 29. XL. 43.
 In coronam auream quindecim talenta oblata,
 XXXVIII. 14.
 Coronatus populus ad omnia pulvinaria supplicat,
 XXXVI. 37. XL. 37.
 Coroneum agrum depopulantur Romani, XXXVI.
 20.
 Corragus Macedo, XXXVIII. 13.
 Corsi deficiunt, XL. 19. cæduntur ab M. Pinario
 prætore, 34. dant obsides, *ibid.*
 Corycus portus Ioniæ, XXXVI. 43.
 Corycum promontorium, XXXVII. 12, 13.
 Corylenus, oppidum, XXXVII. 21.
 Cotton urbs oppugnatur, *ibid.*
 Cous, civitas, XXXVII. 16.
 Cranii, Cephalleniaë populi, XXXVIII. 28.
 Cranon, urbs Thessaliaë, XXXVI. 10.
 Cremonensium legati queruntur inopiam colonorum,
 XXXVII. 46.
 Crene oppidum, XXXVII. 21.
 Creta insula, XXXVII. 60.
 A Cretensibus captivos Romanos frustra repetit Q.
 Fabius Labeo, XXXVII. 60.
 Cretenses Sagittarii, XXXVII. 41. XXXVIII. 21.
 Creusa, Thespiensium emporium, XXXVI. 21.
 Cristæ elephantorum, XXXVII. 40.
 Cuballum, Gallogræciæ castellum, XXXVIII. 18.
 Cuneo pugnant Hispani, XXXIX. 31.
 Cuniculi in obsidione, XXXVI. 25. cuniculis depre-
 hensis quomodo resistatur, XXXVIII. 7.
 Curules magistratus duos simul unus nec capere
 potest, nec gerere, XXXIX. 39.
 Cyatidem, arcem Samæorum occupant Romani,
 XXXVIII. 29.
 Cyclades insulæ, XXXVI. 43. regio inter Cy-
 cladas est ventosissima, fretis aliàs majoribus,
 aliàs minoribus divisas, XXXVI. 43.

Cydoniataë

INDEX RERUM. 481

- Cydoniatæ adversus Gorthynios & Gnoſſios bellum gerunt, XXXVII. 60.
 Cyme urbs deficit ad Seleucum, XXXVII. 11.
 Cymæi, XXXVIII. 39.
 Ad Cynoscephalas victus Philippus, XXXVI. 8.
 Cypæra urbs capitur ab Antiocho, XXXVI. 10.
 Cypsela castellum, XXXVIII. 40.
 Cyretæ, urbs in Theſſalia, XXXVI. 10, 13.
 Cyrtæi funditores, XXXVII. 40.
 Cyſſus, portus Erythræorum, XXXVI. 43.

D

- D**ÆDALIA castellum, XXXVII. 22.
 Dahæ equites ſagittarii, XXXVII. 38, 40.
 Damiurgi, ſive Demiurgi Achæorum magiſtratus, XXXVIII. 30.
 Damocritus Ætolus, vivus traditur Romanis, XXXVI. 24. conjicitur in Lautumias, XXXVII. 3. ſe tranſigit gladio, 46.
 Damoteles, legatus Ætolorum, XXXVIII. 8.
 Dantheletas, ſive Dentheletos, depopulantur Macedones, XXXIX. 53. XL. 22.
 Dardanum, urbs Aſiæ, XXXVII. 9, 37. donatur libertate, XXXVIII. 39.
 Dardani, gens infeſtiſſima Macedoniæ, XL. 57.
 Darſa, urbs, XXXVIII. 15.
 Decemviri ſacrorum ſupplicationem indicunt, XL. 37.
 C. Decimius Flavius, prætor creatur, XXXIX. 32. moritur, 39.
 Decumæ duæ frumenti exactæ, XXXVI. 2. *Vid. & XXXVII. 2.*
 Delphi, umbilicus terrarum orbis, XXXVIII. 48.
 Delus inſula, XXXVI. 42.
 Demetrias urbs Theſſaliæ ſe dedit Philippo, XXXVI. 33. *Vid. & XL. 24.*
 Demetrius, Philippi Macedoniæ regis filius, obſeſſus a patre Romanis, reſtituitur patri, XXXVI.

Tomus VI.

X

482 INDEX RERUM.

35. remittitur a patre Romam ad purganda crimina, XXXIX. 35. defendit patrem, 47. in ejus honorem senatus multa condonat Philippo, *ibid.* redit in Macedoniam, 53. ejus cum Perseo fratre majore comparatio, *ibid.* cum eodem discordiæ, *ibid.* prava Persei in Demetrium consilia, XL. 5. Demetrius fit suspectus Philippo, *ibid.* ludicri certaminis victor, 6. eum apud patrem accusat Perseus, 8. Demetrius sese oratione defendit, 12. meditatur fugam, 23. fictæ dolo Persei ad eum perdendum T. Quinctii litteræ, *ibid.* & 24. iterum accusatus a fratre jussu patris interficitur, *ibid.* ejus innocentiam Philippus agnoscit, 54, 55. & desiderio mukum angitur, 56.
- Deuriopus, Pæoniæ regio, XXXIX. 53.
- Dianæ ædes vota, XXXIX. 2. dedicata, XL. 42.
- Dianæ ædes Heracleæ, XXXVI. 22.
- Dicæarchum Ætolum, belli Antiochi adversus Romanos concitorem sibi dedi postulat M. Acilius Glabrio cos. XXXVI. 28.
- Didas præfectus Pæoniæ, prodit Perseo arcana consilia Demetrii, XL. 23. occidit Demetrium, 24.
- Sex. Digitius legatus, XXXVII. 4.
- Diniæ, urbs Phrygiæ, XXXVIII. 15.
- Dinocrates, prætor Messeniorum, XXXIX. 49.
- Diophanes, prætor Achæorum, leniter castigatus a T. Quintio legato, XXXVI. 31. missus in auxilium Attalo, Syros ab obsidione Pergami abcedere cogit, XXXVII. 20, 21. legatus mittitur Romam, XXXVIII. 32.
- Diræ populi in Philippum a diis exauditæ, XL. 5.
- Divitiæ corrumpere imperium Romanum, XXXIX. 6.
- Dolopes recipiuntur armis a Philippo, XXXVI. 33. deficiunt ad Ætolos, XXXVIII. 3. a Perseo Philippi filio oppugnantur, 5. a Macedonibus devastantur, 8.
- Dolopia, XXXVI. 33. XXXVIII. 8.
- Dromades ante equitatum Antiochi, XXXVII. 40.

INDEX RERUM. 483

- Duronia , mater P. Æbutii , XXXIX. 9. filium
Bacchis vult initiari , *ibid.*
L. Duronius creatur prætor , XL. 18.
Ducum clarissimorum trium uno anno parum dignus
splendore vitæ exitus , XXXIX. 52.
Dymenses funditores , XXXVIII. 29.

E

- E**CHEDEMUS , Atheniensis legatus ,
XXXVII. 7.
Eclipsis solis , XXXVII. 4. XXXVIII. 36.
Elæa , XXXVII. 18.
Elæus oppidum , XXXVII. 9.
Elæi veniunt Chalcidemi ad Antiochum , auxilium
petentes adversus Achæos , XXXVI. 5. post fu-
gam Antiochi , Achæorum legatis lene dant res-
ponsum , 31.
Elephantorum frontalia , & cristæ , & tergo im-
positæ turres , XXXVII. 40.
Elis civitas sentit cum Ætolis , XXXVI. 31. Elin
concilium indicit M. Fulvius cos. XXXVIII. 32.
Elimæi sagittarii , XXXVII. 40.
Emathia , XL. 3.
Ephesus , XXXVI. 42. se dedit Romanis , XXXVII.
45. attribuitur Eumeni , XXXVIII. 39.
Epicrates Rhodius , XXXVII. 13.
Epirotæ non manent sincerâ fide in amicitia Ro-
manorum , XXXVI. 35. eorum legati ad M.
Acilium consulem , *ibid.* mittuntur Romam , *ibid.*
Epulones *triumviri* , deinde *septemviri* , XL. 42.
Epulæ quando primùm Romæ magno luxu appa-
ratæ , XXXIX. 6.
Equestris fortunæ magnificum templum , XL. 40.
Equites Alarii , XL. 40. Legionarii , *ibid.* Loricati ,
quos cataphrastos vocant , XXXVII. 40. sagit-
tarii , XXXVII. 38. ob rem bene gestam do-
nantur phaleris , catellis , fibulis , XXXIX. 31.
Equitibus quantum diviserint imperatores triumphan-
tes , XXXVI. 40.

484 INDEX RERUM.

- Equitibus colonis Bononiam deductis septuagena
 jugera, ceteris quinquagena data, XXXVII. 57.
 Ergavia, *seu potius* Ergavica, nobilis & potens ci-
 vitas Hispaniæ, deditur Romanis, XL. 49.
 Ericinum oppidum, XXXVI. 13. XXXIX. 25.
 Erigonus fluvius, XXXIX. 54.
 Erythræ Ioniæ, XXXVII. 27.
 Erythræa terra, XXXVI. 45.
 Erythrææ triremes, XXXVII. 21.
 Erythræi donantur agro, XXXVIII. 39.
 Eryza urbs, XXXVIII. 14.
 Etésiæ, XXXVII. 23.
 Ethopia urbs, XXXVIII. 2.
 Eubulidam Chalcidensem sibi ab Antiocho dedi-
 postulant Romani, XXXVII. 45.
 Eudamus præfectus Rhodiæ classis, XXXVII. 12.
 vincit navali proelio Annibalem, 13.
 Eumenes rex, Attali filius, occurrit cum tribus
 navibus C. Livio præfecto classis Rom. XXXVI.
 42. ejus in pugna navali fortis & fidelis ope-
 ra, 43. dimittitur domum, 45. occurrit obviam
 Æmilio, XXXVII. 14. ejus regni caput Per-
 gamum obsidetur a Seleuco Antiochi filio, 18.
 præstò est Romanis in Asiam trajicientibus, 63.
 itemque in pugna cum Antiocho, 41. profici-
 citur Romam, 45. ei datur senatus, 52. ejus
 postu'ata, 53. quæ regiones & civitates ei no-
 minatim data, XXXVIII. 39. ejus legati de
 Philippo queruntur, XXXIX. 27.
 Euphanes, dux Cretensis, XXXVI. 5.
 Eupolemus Ambraciam ab Romanis obsessam intrat,
 XXXVIII. 4.
 Eurylochos, princeps Magnetum, sibi confiscit mor-
 tem, XXXVI. 33.
 Eurymedon, annis in Pamphylia, XXXVII. 23.
 Eurymenæ oppidum, XXXIX. 25.
 Exsules Lacedæmonii reducuntur ab Achæis,
 XXXVIII. 30, 34.

F

- Q. FABIVS** Buteo prætor, sortitur Galliam provinciam, XL. 18. ei prorogatur imperium, 36 *Vide* & 43.
- Q. Fabius Labeo**, creatur prætor, XXXVII. 47. præest classi, 49. trajicit in Cretam, 60. impetrat a senatu triumphum navalem, *ibid.* candidatus consulatus, nec semel repulsam passus, XXXIX. 32. triumvir duabus coloniis deducendis, 44. consul, 45. pontifex, XL. 42.
- Q. Fabius quæstor**, XXXIX. 29.
- Q. Fabius Maximus** prætor, XL. 18.
- Q. Fabius Pictor**, flamen Quirinalis creatur prætor, XXXVII. 47. ei Sardinia provincia evenit, 50. prohibetur a pontifice maximo ire in provinciam, 51.
- C. Fabricius Luscinus** legatus, XXXVII. 4.
- Fanum Apollinis & oraculum ad Hieran Comen, XXXVIII. 12, 13.
- In Fanis omnibus, in quibus lectisternium majorem partem anni fieri solet, coff. res divinas majoribus hostiis faciunt, XXXVI. 1.
- Favonii venti, XXXVII. 23.
- Fecialium collegium consultum de ratione indicendi belli, XXXVI. 3.
- Fibulis donati equites, XXXIX. 31.
- C. Flaminius** creatur consul, XXXVIII. 42. defendit M. Fulvium contra Ambracenses, 43. Frinates Ligures, pluribus secundis proeliis factis, in deditionem accipit, iisque arma adimit, XXXIX. 2. domat Apuanos, *ibid.* viam a Bononia perducit Arretium, *ibid.* triumvir coloniarum Aquileiam deducendæ, XXXIX. 55. XL. 34.
- Flamma in proris navium prælata arcet hostes, ne propius accedant, XXXVII. 11.
- Fœdus Romanorum cum Ætolis, XXXVIII. 9. cum Antiocho, XXXVIII. 38.
- Forem ex æde Lunæ, quæ in Aventino est, raptam fert atrox tempestas, & in posticis parti-

486 INDEX RERUM.

- bus Cereris templi adfigit, XL. 2.
 Formianus mons, XXXIX. 44.
 Fornix in Capitolio, cum septem signis auratis,
 & duobus equis, positus a P. Scipione Afri-
 cano, XXXVII. 3.
 Fornices in muro, apti ad excurrendum, XXXVI.
 23.
 Friniates Ligures C. Flaminius consul, pluribus
 proeliis secundis factis, in deditionem accipit,
 iisque arma adimit, XXXIX. 2.
 Frontalia elephantorum, XXXVII. 40.
 Frumentum duplex militi post victoriam, iterum-
 que post triumphum a L. Scipione datum, XXXVII.
 59.
 Frumenti duæ decumæ exactæ, XXXVI. 2.
 XXXVII. 2.
 M. Fulvius Nobilior, rebus egregiè gestis in His-
 pania, ovans urbem ingreditur, XXXVI. 21,
 39. creatur consul, XXXVII. 47. ei provincia
 Ætolia evenit, 50. proficiscitur in Epirum,
 XXXVIII. 3. Ambraciam urbem oppugnat, 4. 9.
 donatur coronâ aureâ centum & quinquaginta
 pondo, *ibid.* perdomitis Ætolis recipit Cephall-
 leniam, 28, 29. comitiorum causâ proficiscitur
 Romam, 35. redit in provinciam, eique in an-
 num prorogatum imperium, *ibid.* eum accusant
 Ambracienfes, 43. defenditur a C. Flamínio,
ibid.
 Ex Ætolia rediens petit triumphum, XXXIX. 4.
 M. Aburius tribunus plebis intercedit, *ibid.*
 Gracchi oratio pro M. Fulvio, 5. triumphat
 de Ætolis & Cephallenia, *ibid.* ludos per dies
 decem, quos voverat Ætolico bello, facit, 22.
 censuram petit, 40. creatur triumvir coloniis
 deducendis, 44. censor, XL. 45. reconciliatur
 cum M. Æmilio collega, 46. ejus opera publi-
 ca, 51.
 M. Fulvius Nobilior, tribunus militum, mensibus
 suis dimittit legionem, obque id factum in His-
 paniam relegatur, XL. 41.

- Q. Fulvius Flaccus, ædilis plebis, XXXVIII. 35. creatur prætor, 42. legatus Æmilii Paulli, XL. 27. consul, 37.
- Q. Fulvius Flaccus, ædilis curulis designatus, petit præturam, impetrassetque, nisi senatus comitia sustulisset, XXXIX. 39. fit prætor, 56. fortitur Hispaniam citeriorem, XL. 1. Urbicuam oppidum capit, 16. ejus res gestæ adversus Celtiberos, 30, 33. rursus vincit Celtiberos, 39, 40. ædem Fortunæ Equestri, & ludos Jovi votet, *ibid.* creatur consul, quum extra urbem triumphî causâ esset, 43. de Celtiberis triumphat, *ibid.* ejus ludi, 45.
- Fundæ prævalidæ descriptio, XXXVIII. 29.
- Funditores Achæi, eorumque in bello maximum momentum, XXXVIII. 29.
- Funditores Cyrtæi, XXXVII. 40.
- Fusus profectus mulsus datum, XXXVIII. 55.
- C. Furius Aculeo, quæstor L. Scipionis, damnatur, XXXVIII. 55.
- L. Furius purpureo, legatus, XXXVII. 55. resistit Cn. Manlio triumphum petenti, XXXVIII. 44, 45. *Vide* & 54. magnâ contentione censuram petit, XXXIX. 40. legatus in Galliam Transalpinam mittitur, 54.
- M. Furius Crassipes, creatur prætor, XXXVIII. 42. infontibus Cenomanis arma adempta reddere jubetur a senatu & provinciâ decedere, XXXIX. 3.
- M. Furius Luscus, ædilis plebis, XXXIX. 7.

G

- GALLI Transalpini in Venetiam transgressi, XXXIX. 22. repelluntur a Romanis, 54. legationi super ea re missæ ad Transalpinos populos benignè respondetur, *ibid.* & 55.
- Gallorum in Asiam transitus, XXXVIII. 16. Gallogræci dicuntur, 17. *Vide* Gallogræci.

488 INDEX RERUM.

- Gallis procera corpora , promissæ & rutilatæ comæ , XXXVIII. 17.
 Gallorum acies , XXXVIII. 26. arma , XXXVIII. 17.
 Gallæ cujusdam facinus , XXXVIII. 24.
 Gallogræcia , XXXVII. 8. XXXVIII. 12.
 Gallogræcis bellum infert Cn. Manlius consul , XXXVIII. 12, 15, 17. ejus belli gesta , 18, 27. pax iis data , 37, 40. de iis triumphus , XXXIX. 6.
 Gaulotus , regulus Gallogræcorum , XXXVIII. 19.
 Gentis enuptio , XXXIX. 19.
 Gentius Illyriorum rex , variis criminibus infimulatus apud senatum , legatos Romam mittit ad purgandum se , XL. 42.
 Geræsticus , portus Teiorum , XXXVII. 27.
 Gergithium oppidum , XXXVIII. 39.
 Gladii Arabum sagittariorum , insidentium camelis , tenues , longi quaterna cubita , XXXVII. 40.
 Gomphi , urbs Thessaliæ , XXXVI. 13. XXXVIII. 12.
 Gonni , sive Gonnus , XXXVI. 10.
 Gonnocondylum oppidum , XXXIX. 25.
 Gordium oppidum , XXXVIII. 18.
 Gordiutichos locus , XXXVIII. 13.
 Gortynii captivos Romanos reddunt , XXXVII. 60.
 Græci sunt omnium eruditissimi , XXXIX. 8.
 Græci Asiatici sunt levissima hominum genera , & servituti nata , XXXVI. 17.
 Græci septem libri de sapientiæ disciplina inventi in sepulcro Numæ , XL. 29.
 Graviscæ colonia in agro Etrusco , *ibid.*
 Gyrtio urbs , XXXVI. 10.

H

- H**ALICARNASSUS civitas , XXXVII. 10, 16.
 Halys fluvijs , XXXVIII. 16.
 Harpasus flumen , XXXVIII. 13.

- Hebrus fluvius XXXVIII. 41.
 Hellepontii fauces , XXXVII. 9.
 C. Helvius legatus Cn. Manlii consulis , XXXVIII.
 20, 22, 23.
 Heptervis navis , XXXVII. 23.
 Heraclea Acarnaniæ , XXXVIII. 1.
 Heraclea , XL. 24.
 Heracleensis ager , XXXVI. 16.
 Heraclides Byzantius Antiochi ad L. Scipionem cos.
 legatus , XXXVII. 34. ejus oratio , 35. tentat
 animum P. Scipionis Africani , 36. ei egregiè
 respondet Africanus , *ibid.*
 Herennius Cerrinius Bacchis initiatus a matre ,
 XXXIX. 13.
 Herodicus , princeps Thessalorum , interficitur a
 Philippo , XL. 4.
 Herodorus , princeps amicorum Demetrii conjicitur
 in custodiam , XL. 23. moritur in tormentis ,
 ibid.
 Hieria Come , XXXVIII. 13. ibi fanum augustum
 Apollinis , & oraculum , *ibid.*
 Hierocles Agrigentinus tradit Zacynthum insulam
 Achæis , XXXVI. 32.
 Hippo , urbs Hispaniæ , XXXIX. 30.
 Hippolochus , XXXVI. 9.
 Hispalæ Feceniæ , nobili scorto , præmium a senatu
 datum , quòd ejus operâ Bacchanalia detecta ,
 XXXIX. 9, 14, 19.
 Homeri carmine Thebes campus nobilitatus ,
 XXXVII. 19.
 Hospitales dii , XXXIX. 51.
 Quarta Hostilia damnatur , necato marito consule ,
 ut filio suo viam ad consulatum aperiret , XL.
 37.
 A. Hostilius Mancinus , creatur prætor , XL. 35.
 A. Hostilius Cato , legatus Scipionis , damnatus ,
 XXXVIII. 55.
 L. Hostilius Cato legatus , *ibid.*
 Hybristas Lacedæmonius , pirata , XXXVII. 13.
 Hydrela Caria , XXXVII. 56.

490 INDEX RERUM.

Hydrelatanus ager, *ibid.*
 Hydruntum, oppidum Italiae, XXXVI. 21.
 Hypata, XXXVI. 16.
 Hyrcanus campus, XXXVII. 38.

I

JACULATORES, XXXVI. 18.
 Sub Janiculo inventi libri Numæ Pompilii, XL. 29.
 Jassenum exsules, XXXVII. 17.
 Jassus oppidum, XXXVII. 17.
 Idææ Matris Magnæ ædes dedicata a M. Junio Bruto, XXXVI. 36.
 Jejunium, quinto quoque anno observandum, institutum Cereri ob prodigia, XXXVI. 37.
 Ilienses, Sardiniae populi, concitant bellam, XL. 19.
 Ilium oppidum, XXXVII. 9.
 Imago triumphali ornatu decreta Scipioni, nisi ipse prohibuisset, XXXVIII. 56.
 Indus, Cariæ fluvius, XXXVIII. 14.
 Ingauni, gens Ligurum, vincuntur ab Ap. Claudio cos. XXXIX. 32. oppugnant castra L. Æmili Paulli, XL. 25. funduntur & in deditionem veniunt, 27, 28. de iis triumphat L. Æmilius Paullus, proconsul, 34. orant pacem, *ibid.*
 Ingenui decem, decem virgines, patrimi omnes, matrimique ad sacrificium adhibiti, XXXVII. 3.
 Intercalaris mensis, XXXVII. 59.
 Iudorus, præfectus Antiochi, fugit Cenæum Euboeæ, XXXVI. 20.
 Isionda, urbs obsessa a Termessensibus, liberatur a Romanis, XXXVIII. 15.
 Isiondenses, *ibid.*
 Ister fluvius, XL. 21.
 Istria, XXXIX. 55. in Istriam legiones ducit M. Claudius Marcellus cos. *ibid.*
 Istri prohibent coloniam Aquileiam deduci, XL. 26.
 Itonia Minerva, XXXVI. 20. ejus templum, *ib.*
 L. Julius prætor, XXXIX. 45.

- Sex Julius Cæsar, tribunus militum, XL. 27.
 M. Junius Brutus dedicat ædem Matris Magnæ
 Idææ, XXXVI. 36. legatus, XXXVII. 55. con-
 sul, XL. 59.
 P. Junius Brutus creatur prætor, XXXVI. 45.
 proprætor in Etruria, XXXVII. 50. jubetur
 proficisci cum imperio in Hispaniam ulteriorem,
 XXXVII. 57.
 Juno Sospita : ejus simulacrum, XL. 19.
 Jupiter Acræus, XXXVIII. 2.
 Jovis ædem in Capitolio, columnasque circà po-
 liendas albo locant censores, XL. 51.
 Jovi aram in monte Æmo consecrat Philippus,
 XL. 22.

L

- L**ABRA duo marmorea in Capitolio a Sci-
 pione Africano posita, XXXVII. 3.
 Lacedæmonii vexantur ab suis exsulibus, XXXVIII.
 30. bello oppugnantur ab Achæis, 32. Lycurgi
 leges abrogare, & Achæorum leges institutæque
 accipere jubentur, 54. de iis agitur in concilio
 Achæorum coram Romanis legatis, XXXIX. 35,
 37. manere jubentur in concilio Achæorum, 48.
 C. Lælius creatur consul, XXXVI. 45. ejus con-
 tentio de provincia cum L. Scipione collega,
 XXXVII. 1. ex Gallia Romam rediit, 47. ei
 cum suo exercitu in annum prorogatum impe-
 rium, 50.
 Lamia urbs oppugnatur a Philippo, XXXVI. 25.
 qui ab ea recedit, *ibid.* oppugnatur a Roma-
 nis, XXXVII. 4. capitur, 5.
 Lampter Phocææ, XXXVII. 31.
 Laqueis excipiuntur iſtus arietum, XXXVI. 13.
 Larissa, urbs nobilis Theſſalia, XXXVI. 10.
 Las, vicus maritimus, XXXVIII. 30. eum impro-
 viſo occupant & ſtatim amittunt Lacedæmo-
 nii, *ibid.*
 Latini, qui Romam commigrarant, jubentur redire
 domum, XXXIX. 3.

492 INDEX RERUM.

- Lauream in manu tenentes, & coronati, supplic-
cant Romæ omnes duodecim annis majores,
XL. 37.
- Laurentibus non data caro Latinis, XXXVII. 3.
- In Lautumias Ætolorum principes coniecti, XXXVII.
3. in Lautumiis duo atria, Mænium & Titium,
XXXIX. 44.
- Leſti ærati quando primùm & a quibus Romam
adveſti, XXXIX. 6.
- Leſton promontorium, XXXVII. 37.
- Legati Ætolorum Romam miſſi pacem petentes,
XXXVI. 35. urbe eodem die, Italiâ intra quin-
decim dies excedere jubentur, XXXVII. 1. ad-
mittuntur, iſque pacis leges dantur, XXXVIII.
10, 11.
- Legati Ambracienſes accuſant Fulvium Nobiliorem,
XXXVIII. 43.
- Legati Antiochi ad Scipionem, XXXVII. 34, 45.
- Legati Epirotarum, XXXVI. 35.
- Eumenis querentes de clade Sinopenſium,
XL. 2.
- Hiſpani, quorum ſimplicitas, XL. 47.
- Lacedæmoniorum, XXXIX. 33.
- Ptolemæi & Cleopatrx gratulantes quòd M.
Acilius Antiochum Græciâ expulerit, XXXVII. 3.
- Romani decem ad conſtituendas res Aſiæ,
XXXVII. 55.
- In Græciam, XXXIX. 33.
- Legiones tumultuariæ, XL. 26.
- Lembi piratici, XXXVII. 27.
- Leonorius, Gallorum regulus, XXXVIII. 16.
- Leonum & Pantherarum venatio Romæ, XXXIX.
22.
- Leucas, caput Acarnaniæ, XXXVI. 11.
- Leuſus Cretenſis, XXXVIII. 13.
- Lex Annaria, XL. 44.
- Bæbia, *ibid.*
- Petillia, XXXVII. 54.
- Libertini in navalem militiam deſcripti, XL. 18.
- Libitina vix ſufficiens funeribus, XL. 19.

- Lignis carens terra, XXXVIII. 18.
- Ligures improvise adorti castra Q. Minucii funduntur, XXXVI. 38. omnes in deditionem veniunt, XXXVII. 2. circumveniunt & occidunt L. Bæbium prætorem, XXXVII. 57. hostes perpetui populi Romani, & exercendo militi Romano apprimè utiles, XXXIX. 1. cæduntur a Romanis, 32. castra L. Æmilii proconsulis oppugnant, & ægre ab eo vincuntur, XL. 25, 28. sese dedunt, & in Taurasinos publico sumptu traducuntur, 38.
- Ligures Apuani, XL. 41.
- Ingauni, XL. 25.
- Montani, XL. 41.
- Limnæa deditur M'. Acilio consuli, XXXVI. 14.
- In Literninum secedit Scipio Africanus, ibique moritur, XXXVIII. 52, 53.
- C. Livius Salinator sortitur classem, XXXVI. 2. lustrat classem, XXXVI. 42. Samen Zacynthumque populatus, pervenit Piræum, *ibid.* ei occurrit Eumenes, cum tribus navibus, *ibid.* trajicit Delum, *ibid.* Deli retinetur ab adversis ventis, 43. vincit classem Antiochi, 44, 45. Ilii sacrificat Minervæ, XXXVII. 9. capit Seston, *ibid.* oppugnat Abydum, *ibid.* oppugnationem relinquit, 12. tradit L. Æmilio Regillo classem, 14. censet obstruendum esse exitum portus Ephesini, *ibid.* in Lyciam missus fugat Lycios, 16. legatus ad Prusiam Bithyniæ regem missus, eundem revocat ad consilia pacis, 25. creatur consul, XXXVIII. 35.
- Loricati equites, XXXVII. 40.
- Loryma portus, XXXVII. 17.
- C. Lucretius, duumvir navalis, XL. 26.
- Ludi editi a consulibus, XXXVI. 2. a variis imperatoribus, XXXIX. 22. XL. 44, 45. religionis causâ, XXXIX. 22.
- Ludi Apollinares, XXXVII. 4.
- Ludorum sumptus graves non modò Italiæ, ac so-

494 INDEX RERUM.

- cis Latini nominis, sed etiam provinciis externis, circumscripti, XL. 44.
- Ludi injussu senatûs voti, non sunt de ære publico, XXXVI. 36. pontifices negant pertinere ad religionem quantâ impensâ ludi fiant, XXXIX. 5.
- Lunæ ædes in Aventino, XL. 2.
- Luna urbs, XXXIX. 21.
- Lunæ portus, XXXIX. 21, 32.
- Lusitani cædunt Romanos, XXXVII. 46. funduntur a L. Æmilio Paulo, cæsæque sunt decem & octo millia armatorum, XXXVII. 57. & sex millia a C. Atinio prætore, XXXIX. 21. de Lusitanis triumphat C. Calpurnius prætor, XXXIX. 42.
- Lustratio exercitûs apud Macedonas, XL. 6.
- Luxus Romam inductus ab exercitu Asiatico, XXXIX. 6.
- Lycæonia, XXXVII. 54. donatur Eumeni, XXXVIII. 39.
- Lycia, XXXVII. 15. Lyciæ caput Patara, *ibid.*
- Lycii fusi fugatique a Romanis, XXXVII. 16. attributi Rhodiis, XXXVIII. 39.
- Lycortas, Megalopolitanus, princeps legationis Achæorum ad Romanos, XXXVIII. 32. prætor Achæorum indicit concilium, XXXIX. 35. ejus ad Appium Claudium oratio, XXXVI. 57.
- Lycurgi disciplina, cui per septingentos annos ad-sueverant Lacedæmonii, abrogatur, XXXVIII. 34. XXXIX. 33, 37.
- Lydia donatur Eumeni, XXXVIII. 39.
- Lysimachus, Philippi amicus, in consilium ab eo adhibetur ad judicium Demetrii, XL. 8.
- Lysinoë urbs, XXXVIII. 15.
- Lysus fluvius, *ibid.*

M.

MACEDONICI belli causæ cum Perseo, XXXIX. 23. Macedonum interfectorum ossa legit Antiochus ad Cynoscephalas, XXXVI. 8.

- Macedones offenduntur a Philippo, XL. 3.
 Macedonici exercitus lustratio, XL. 6.
 Macra, fluvius, XXXIX. 32.
 Macris insula, XXXVII. 13, 28.
 Maduateni, Thraciæ populi, XXXVIII. 40.
 Mæander fluvius, XXXVII. 45, 56. ejus amnis
 fontes Celænis oriuntur, XXXVIII. 13.
 Mænium atrium, XXXIX. 44.
 T. Mænius prætor, XXXIX. 6, 18. tribunus mi-
 litum, XL. 35.
 Magistratus duos curules unus nec capere potest,
 nec gerere, XXXIX. 39.
 Magnesia urbs super Mæandrum, XXXVII. 41.
 Magnesia urbs ad Sipylum, XXXVI. 43. se dedit
 Romanis, XXXVII. 43.
 Malea, XXXVI. 42.
 Malleoli, ignita tela, XXXVIII. 6.
 Malloea Perrhæbiæ, XXXVI. 13. vi capitur a
 Menippo, duce Antiochi, XXXVI. 10. Mal-
 loeam capit Philippus, 13.
 Malus in circo instabilis in signum Pollentiæ pro-
 cidit, atque id dejicit, XXXIX. 7.
 Mandropolis, XXXVII. 15.
 A. Manlius Vulso, consul, XL. 59.
 Cn. Manlius Vulso, consul, XXXVII. 47. susci-
 pit bellum adversus Gallogræcos, XXXVIII.
 12. ejus iter ab Epheso in Tolistoboiiorum fines,
 12 - 15. ejus ad milites oratio, 17. aggreditur
 Tolistoboios Olympum montem insidentes, 20.
 capit eorum castra, 23. res ejus gestæ adver-
 sus Testosagos & Trocmos, 24 - 27. ad eum
 legationes Asiæ, 37. it in Pamphyliam, *ibid.*
 foedus facit cum Antiocho, 38. res regum &
 urbium componit, 39. trajicit in Thraciam, 40.
 eum invadunt Thraces, & partem prædæ abi-
 gunt, *ibid.* in Thessaliam traducit exercitum, &
 Apolloniæ hibernat, 41. petit triumphum, 45.
 legati ipsius contradicunt, *ibid.* & 46. se de-
 fendit, 47. triumphus ei decernitur, 50. de Gallia
 Asiaticis triumphat, XXXIX. 6. petit censu-
 ram, 40.

496 INDEX RERUM.

- L. Manlius, quòd legatos Carthaginienses pulsasset ;
per feciales traditur legatis , & avehitur Cartha-
ginem , XXXVIII. 42.
- L. Manlius Acidinus creatur prætor , XXXVIII.
35. cum Celtiberis configit , XXXIX. 21. im-
petrat ovationem , 29. legatus in Galliam trans-
alpinam , 54. triumvir coloniz Aquileiam dedu-
cendæ , 55 , & XL. 34. consul , 43.
- L. Manlius Vulso , consulis Cn. Manlii frater ,
XXXVIII. 20.
- P. Manlius , prætor iterum , XXXIX. 56. fortitur
Hispaniam ulteriorem , XL. 1. quid rerum ibi
gesserit , 16 - 34. moritur , 42.
- M. Claudius Marcellus legatus , XXXVII. 58. luf-
trum condit , XXXVIII. 36.
- M. Claudius Marcellus , prætor , XXXVIII. 35.
ejus jussu , qui pulsarant legatos Carthaginienses ,
iis traduntur , 42. creatur consul , XXXIX. 45.
ejus res gestæ , 54 , 55.
- M. Claudius Marcellus prætor , XXXIX. 23.
- Q. Marcius Philippus , creatur prætor , XXXVIII.
35. consul , XXXIX. 6. ei & collegæ manda-
tur quæstio de Bacchanalibus , 14. post quæstio-
nes perfectas in Ligures Apuanos proficiscitur ,
20. circumvenitur a Liguribus , *ibid.* ab ejus
nomine Saltus Marcius appellatur , *ibid.* legatus
ad res Macedoniæ Græciæque visendas , XXXIX.
40. XL. 2 , 3 , decemvir sacrorum , 42.
- Mare Adriaticum , XL. 21.
Ægeum , XXXVI. 43.
Etruscum , XL. 41.
Pamphylum , XXXVIII. 13.
Ponticum , XL. 21.
- Maronea , urbs Thraciæ , XXXVII. 60. XXXIX.
24.
- Maronitæ , XXXVII. 33. Maronitarum vicus Sare
appellatus , XXXVIII. 41. Maronitarum exsu-
les veniunt Romam , XXXIX. 24. eorum lega-
ti queruntur de Philippo , 27. crudeliter cædun-
tur a Philippo , 34.

INDEX RERUM. 497

- Martis ara**: ad eam censores statim inito magistratu sellis curulibus confidere mos erat, XL. 45.
- Marfyas amnis** haud procul a Mæandri fontibus oritur, & in Mæandrum cadit, XXXVIII. 13.
- Martiae Kalendæ**, XXXVIII. 42. ante diem duodecimum Kalendas Martias comitia fuerunt consulibus rogandis, *ibid.*
- Martiis idibus** magistratus initus, XXXVIII. 25. XXXIX. 45. XL. 35.
- Masinissa** legatos Romam mittit, XXXVI. 4. pollicetur frumentum & hordeum, *ibid.* ejus cum Carthaginiensibus de agro, quem illis ademerat, contentiones, XL. 17. *Vide* & 34.
- Masilis**, XL. 18. inter Gallos sita, traxit aliquantam ab accolis animorum, XXXVIII. 17.
- Massilienses**, mores & leges, & ingenium sincerum integrumque a contagione accolarum servarunt, XXXVII. 54.
- C. Matienus**, creatur duumvir navalis, XL. 26.
- Medi populi**, XXXVII. 40.
- Medion**, oppidum Acarnaniæ, XXXVII. 11, 12.
- Megalopolis**, XXXVI. 31. porticus, quam Megalopoli diruerant Lacedæmonii, refecta, XXXVIII. 34.
- Megiste**, portus, XXXVII. 22.
- Melas amniculus**, prope Heracleam ad Ætam, XXXVI. 22.
- Melas amnis**, inter Lyfimachiam & Cypsela, XXXVIII. 40.
- Melibœa**, oppidum, XXXVI. 23.
- Menelais**, oppidum in Dolopia, XXXIX. 26.
- Menetas Epirota**, XXXVI. eum sibi dedi petit M'. Acilius Glabrio cos. *ibid.*
- Mensis intercalaris**, XXXVII. 59.
- Messene**, urbs Peloponnesi, obsidetur ab Achæis, XXXVI. 31. Messenii legatos ad Quintium mittunt, nuntiantes se Romanis, non Achæis aperturos urbis portas, *ibid.* Messene descisci a concilio Achæorum, XXXIX. 48. inde oritur bellum, in quo Philopoemen capitur a Messeniis &

498 INDEX RERUM.

- veneno interficitur, 49, 50. vincitur ab Achæis, *ibidem*.
- Metalla nova instituta a rege Philippo, XXXIX. 24.
- Metropolis, urbs Theſſaliæ, capitur ab Antiocho, XXXVI. 10. ſe dedit Romanis, 14.
- Metropolitaniſ campuſ in Phrygia, XXXVIII. 15.
- Miletuſ civitaſ, XXXVII. 16. XXXVIII. 13.
- Mileſiſ ager ſacer reſtituitur, XXXVIII. 39.
- Milituſ in triumphis laureati imperatoris canunt laudeſ, XXXIX. 7.
- Militum dona in triumphis, XL. 43.
- Minervæ Itoniæ templum in agro Coronzo, XXXVI. 20.
- Minervæ ſacrificiuſ factum Ilii ab Romanis, XXXII. 9.
- Minervæ promontoriuſ, XL. 18.
- Minio, princepſ amicorum Antiochi, præeſt mediæ aciei, XXXVII. 4.
- Miniuſ Cerriniuſ a Minia Paculla matre Bacchiſ initiatuſ, XXXIX. 13. inter maximuſ ſacerdotuſ conditoreſque ejuſ ſacri, 17. adductuſ ad conſuleſ, fateetur omnia, *ibid.* Ardeam in vincula mittitur, 19.
- L. Minuciuſ Myrtiluſ, quòd legatuſ Carthaginienſeſ pulſaſſet, per ſecialeſ traditur legatiſ, & Carthaginem avehitur, XXXVIII. 42.
- L. Minuciuſ, legatuſ Q. Fulvii Flacci in Hiſpania citeriore, XL. 35.
- Q. Minuciuſ Ruſuſ, legatuſ in decem ad reſ Aſiæ diſceptandaſ componendaſque, XXXVII. 55. legatuſ in Galliam tranſalpinam mittitur, XXXIX. 54.
- Q. Minuciuſ Thermuſ; ejuſ caſtra aggreſſi Ligureſ repelluntur, XXXVI. 38. ei negatur triumphuſ, XXXVII. 46. legatuſ mittitur in decem ad reſ Aſiæ conſtituendaſ, 55. interficitur in prælio adverſuſ Thracuſ, XXXVIII. 42. *Vide & 46, 49.*
- Ti. Minuciuſ Molliculuſ, creatur prætor, XL. 35. moritur, 37.

- Mitylene , XXXVII. 19.
 Mitylenææ triremes , XXXVII. 12.
 Mnasilochus , princeps Acarnanum , gentem suam conciliat Antiocho regi , XXXVI. 11, 12. eum sibi dedi postulant Romani , XXXVII. 45. XXXVIII. 38.
 Moagetes , tyrannus Cibyrae , cogitur centum talenta , & decem millia medimnū frumenti pendere Romanis , XXXVIII. 14.
 Monopodia quando primū , & a quibus Romam adveſta , XXXIX. 6.
 Morzes Paphlagonum rex , XXXVIII. 26.
 Q. Mucius Scævola prætor , XL. 44.
 Muliebris vestis , quæ pluris eſſet quā quindecim millium æris , in cenſum deferri juſſa , XXXIX. 44.
 Mulieres damnatæ judicio publico , puniuntur privatim a cognatis , XXXIX. 18.
 Muſum datum proſecutis funus mortui Scipionis , XXXVIII. 55.
 L. Mummius , tribunus plebis , XXXVIII. 54.
 Q. Mummius , tribunus plebis , *ibid.*
 Murorum pinnæ , XXXVIII. 5.
 Mutira , colonia civium Romanorum , XXXIX. 55.
 Mylaſenis immunitas conceſſa , XXXVIII. 39.
 Myndus , civitas , XXXVII. 16.
 Myonneſus , promontorium inter Teum Samumque , XXXVII. 13, 27.
 Myſi ſagittarii , XXXVII. 40.
 Myſia Eumeni donata , XXXVIII. 39.

N

- M. **N**ÆVIUS , tribunus plebis , ſecundū quosdam auctores accuſator P. Scipionis Africani , XXXVIII. 56.
 Q. Nævius Matho , creatur prætor , XXXIX. 31. ad duo millia veneficorum damnat , 41.
 Navis aperta , XXXVI. 42. hepteris , XXXVII. 23, 30. hexeris , *ibid.* ſpeculatoria , XXXVI. 42.

500 INDEX RERUM.

- Naupactum obsidetur a Romanis , XXXVI. 30.
 solvitur obsidio , 35.
 Naustathmos Phocææ , XXXVII. 31.
 Neocretes , XXXVII. 40.
 Neptuniæ aquæ , XXXIX. 44.
 Nesiota populi , XXXVIII. 28.
 Nicander Ætolus ab Antiocho veniens implet vana exspectatione multitudinem Ætolorum , XXXVI. 29. prætor Ætolorum , XXXVII. 1. ejus res gestæ , 4, 5, 6.
 Nicander Archipirata , XXXVII. 11.
 Nicodamus , dux Ætolorum , auxilio mittitur Ambraciæ urbi , XXXVIII. 5, 6.
 Nicomedes Bithyniæ rex , Zibœam auxilio Gallorum vincit , XXXVIII. 16.
 Notæ censoriæ , XXXIX. 42. *Vide censor & censura.*

O

- O**BRIMÆ fontes , XXXVIII. 15.
 Obsides exacti ab Antiocho , ne minores octonum denum annorum , neu majores quinum quadragenum , & triennio mutandi , XXXVIII. 38.
 Oceanus orbem terrarum amplexu finit , XXXVI. 17.
 Odrysæ populi Thraciæ , XXXIX. 53.
 Œniadæ attribuuntur Acarnanibus , XXXVIII. 11.
 Œta mons , XXXVI. 15.
 M. Ogulnius Gallus , prætor , XXXIX. 56. XL. 1.
 Olympus mons in Galatia , XXXVIII. 18. in eum fugiunt Tolistoboi , 19. ex eo depelluntur a Romanis , 20, 21.
 Onomastus , maritimæ oræ præfectus a Philippo , jussu ejus Maronitas , intromissis in urbem Thracibus , trucidat , XXXIX. 34. cum Philippo judicat de Demetrio , XL. 8.
 Opis ædes in Capitolio , XXXIX. 22.
 L. Opiternius , conditor & sacerdos Bacchanalium , XXXIX. 17.

INDEX RERUM. 501

Oraculum Apollinis ad Hieran Comen , XXXVIII.

13.

Oratio Acilii Glabrionis consulis ad milites ,
XXXVI. 17.

Annibalis ad Antiochum , XXXVI. 7. ante-
quam sumeret venenum , XXXIX. 51.

Legati Antiochi in concilio Achæorum ,
XXXVIII. 55.

P. Scipionis Africani ad legatos Antiochi ,
XXXVII. 36 & 45. ad populum rei , XXXVIII.
51.

P. Cornelii Scipionis Nasicæ , XXXVIII. 58.
Demetrii , XL. 12.

Eumenis ad Æmilium Regillum , XXXVII.

19. ad senatum 45.

L. Furii Purpureonis adversus Cn. Manlium ,
XXXVIII. 45.

Gallorum legatorum in senatu , XXXIX. 54.

Heraclidis Byzantii legati ab Antiocho ad
Romanos missi de pace , XXXVII. 35.

Lycortæ , Achæorum prætoris , ad Ap.
Claudium , XXXIX. 36.

Cn. Manlii consulis ad milites , XXXVIII.

17. pro se , 47.

Perfei accusantis Demetrium , XL. 9.

Petilliorum in Africanum , XXXVIII. 51.

Philippi ad legatos Romanos , XXXIX. 28.

eiusdem iudicis inter duos filios , XL. 8.

Sp. Postumii consulis in Bacchanalia ,
XXXIX. 15.

T. Quintii Flaminini ad Achæos , XXXVI.

32.

Rhodium legatorum , XXXVII. 54.

T. Sempronii Gracchi , trib. pl. pro Afri-
cano , XXXVIII. 53. ad collegam de triumpho.

M. Fulvii , XXXIX. 5.

Zeuxidis , legati Antiochi de pace , XXXVII.

45.

Oroanda , urbs Pisidiæ , XXXVIII. 37 , 39.

Oroandenses , XXXVIII. 18 , 19.

502 INDEX RERUM.

- Ortiagon, regulus Gallorum, XXXVIII. 19. ejus uxoris memorabile facinus, 24.
 Oscense argentum signatum, XL. 43.
 Ossa Macedonum interfectorum legit Antiochus, XXXVI. 8.
 Ostiensis populo vacatiorei navalis negatur, XXXVI. 3

P

- P**ACULLA Minia Campana, Bacchanalium sacerdos, XXXIX. 13.
 Pæonia, XXXVIII. 17. XXXIX. 54.
 Pæonia olim appellata, postea dicta Emathia, XL. 3.
 . Palenses in Cephallenia, XXXVIII. 28.
 Pamphilidas, præfectus classis Rhodiorum, XXXVII. 22, 23, 24.
 Pamphylia, XXXVII. 23.
 Pamphylum mare, XXXVIII. 13.
 Pamphylus sinus, XXXVII. 23.
 Panormus Samiæ terræ, XXXVII. 10, 11.
 Pantherarum & leonum venatio Romæ, XXXIX. 22.
 Parachelois, XXXIX. 26.
 Parma colonia civium Romanorum, XXXIX. 55.
 Parma tripedalis velitum, XXXVIII. 21.
 Paroreia Thraciæ, XXXIX. 27.
 Pastores in Apulia conjurant, viasque & pascua latrocinii infesta habent, XXXIX. 29. ad septem millia condemnat L. Postumius prætor, *ibid.*
 Patara, caput Lyciæ, XXXVII. 15, 17. & XXXVIII. 39.
 Patræ, urbs Achaïæ, XXXVI. 21.
 Patrimi & matrimi ad sacrificium adhibiti, XXXVII. 3.
 Pausanias, dux Pheræorum, XXXVI. 9.
 Pausistratus, præfectus classis Rhodiorum, XXXVI. 45. XXXVII. 9. opprimitur a Polyxenida Antiochi præfecto, XXXVII. 10, 11.
 Pacis conditiones cum Ætolis, XXXVII. 9.

INDEX RERUM. 503

- Pacis conditiones cum Antiocho, XXXVIII. 38.
 Pella urbs, XXXVIII. 7.
 Pellinæum occupat Amynder, XXXVI. 10. recipitur a Romanis, 14.
 Peloponnesus, peninsula, XXXVI. 32.
 Perea, urbs, XXXVII. 21.
 Perga, urbs, XXXVIII. 37.
 Pergamum oppugnat Seleucus, filius Antiochi, XXXVII. 18. Achæi Pergamum intromissi, 20. solvitur obsidio Pergami, 22.
 Perrhæbia, XXXVI. 33.
 Perrhæborum querelæ de Philippo, XXXIX. 34.
 Perranthes, tumulus, XXXVIII. 4.
 Persæ Lacedæmonios a tergo circumvenire in Thermopylis, XXXVI. 16.
 Perseis urbs, in honorem Persei, Philippi filii, sic dicta, XXXIX. 54.
 Perseus, Philippi regis filius, oppugnat Amphilochos, XXXVIII. 5. redit in Macedoniam, 7. belli cum Perseo inchoata a Philippo initia sunt, XXXIX. 23. Persei cum Demetrio comparatio, 53. inter eos discordiæ, *ibid.* prava ejus in Demetrium consilia, XL. 5. ludicro certamine vincitur a Demetrio, 6. Perseus accusat Demetrium apud patrem, 8, 9 & 13, 14. ejus in Demetrium insidiæ deteguntur, 55. regnum scelere partum invadit, 56. Antigonum curat interficiendum, 58. legatos Romam mittit, petens ut rex ab senatu appellaretur, *ibid.*
 Pestis Romæ, XL. 19, 37.
 Petillia rogatio, XXXVIII. 54.
 L. Petillius, scriba, XL. 29. in ejus agro libri Numæ Pompili inventi, *ibid.*
 Duo Q. Petillii tribuni plebis diem dicunt Scipioni Africano, XXXVIII. 50. illo mortuo, rogationem promulgant de pecunia regis Antiochi, 54.
 Q. Petillius Spurius creatur prætor, XL. 18. duas legiones tumultuarias civium Romanorum scribere jubetur, 26. libros Numæ Pompilii legit, eosque ex senatusconsulto comburi curat, 29.

504 INDEX RERUM.

- Petra, oppidum in Pieria, XXXIX. 26.
 Petra, urbs Madicæ, oppugnatur a Philippo, XL.
 22.
 Phacium oppidum, XXXVI. 13.
 Phœneas princeps est legationis, quâ Ætoli se sua-
 que omnia fidei populi Romani permittunt,
 XXXVI. 28. ejus ferocia fracta, *ibid.* provolu-
 tus ad pedes Quintii orat eum ut misereatur gen-
 tis Ætolorum, 35. legatus ab Ætolis, cum li-
 beris mandatis ad consulem M. Fulvium venit,
 XXXVIII. 8.
 Phœstum oppidum capitur, XXXVI. 13.
 Phalængiæ, XXXVII. 40.
 Phalara, five Phalera, oppidum in sinu Maliaco;
 XXXVI. 29.
 Phaleris donati equites, XXXIX. 31.
 Phaloria oppidum, *idem quod Phaleria*, XXXVI.
 13. XXXIX. 25.
 Phanz, portus & promontorium Chiorum, XXXVI.
 43.
 Pharnaces, Ponti rex, legatos Romam mittit,
 XL. 2, 20.
 Plarsalus, urbs, dedit se M'. Acilio consuli,
 XXXVI. 14.
 Phaselis, urbs in confinio Lyciæ & Pamphylia, XXXVII. 23.
 Pueras oppugnat & capit Antiochus, XXXVI. 9.
 Pheræ se dedunt Romanis, 14.
 Pheræorum fides erga Romanos, XXXVI. 9.
 Philippii nummi aurei, XXXIX. 5, 7.
 Philippus, Macedonum rex, legatos Romam mit-
 tit, pollicentes Romanis auxilia ad bellum ad-
 versus Antiochum, XXXVI. 4. quum fortunam
 speculari in animo haberet, offensus ab Antio-
 cho, se jungit Romanis, 8. proficiscitur in Thef-
 saliam, 13. capit quasdam urbes, *ibid.* Athama-
 niâ positur, 14. Philippus dicacior quàm regem
 decet, *ibid.* ab oppugnatione Lamia jubet eum
 discedere Acilius consul, 25. Demetrias se Phi-
 lippo dedit, 33. exercitui Romano per fines suos
 transeunti

- transfenti omnia parat, XXXVII. 7. ejus præsidia expelluntur Athamania, XXXVIII. 1. ingreditur cum exercitu Athamania, 2. repellitur, *ib.*
- Causæ irarum ejus in Romanos, XXXIX. 23. colligit vires, 24. de eo Thessalorum aliorumque querelæ, *ibid.* legati ab Roma missi ad eas controversias disceptandas, *ibid.* Philippus respondet querelis Thessalorum, 26. ejus minax dictum, *ibid.* respondet Maronitarum & Eumenis legatis, 28. animus ejus alienatus ab Romanis, *ibid.* Maronitas crudeliter trucidat, 34. ad purganda crimina mittit Demetrium minorem filium Romam, *ibid.* sollicitat accolæ Istri fluminis, ut in Italiam irrumpant, 35. Demetrius patrem defendit, 47.
- Macedonas e maritimis civitatibus in Pæoniam ducit, & urbes Thracibus aliisque barbaris tradit habitandas, XL. 3. ejus crudelitas, *ibid.* & 4. ei Demetrius est suspectus, 5. Perseus accusat Demetrium apud Philippum, 8. ejus ad filios suos oratio, *ibid.* ejus iter ad Æmum montem, 21. duas aras Jovi & Soli consecrat, 22. Demetrium interfici jubet, 24. innocentiam Demetrii agnoscit, 54, 55. regnum Antigono relinquere cupit, 56. moritur, *ibid.*
- Philippus, filius Alexandri Megalopolitani, a Philippo rege per ludibrium frater appellatur, XXXVI. 14. in vinculis Romam mittitur, *ibid.* præfectus fuerat Zacyntho insulæ, 21, 31.
- Philippus Poenus, scortum L. Quintii, XXXIX. 42.
- Philippus, magister elephantorum Antiochi, præest mediæ aciei, XXXVII. 41.
- Philippopolis Thessaliæ, XXXIX. 25.
- Philippopolis Thraciæ, XXXIX. 53.
- Philonem Chalcidensem sibi dedi postulant Romani, XXXVII. 45. XXXVIII. 38.
- Philocles legatus a Philippo Romam mittitur, speculatum de iis, quorum Perseus Demetrium infimulabat sermonum cum Romanis habitorum, XL. 20. interficitur, 55.

506 INDEX RERUM.

- Philopoëmene referente fit ab Achæis decretum in Lacedæmonios , XXXVIII. 31. Lacedæmonem affligit & enervat , disciplinâ Lycurgi sublatâ , 33. & 34. *Vide* & XXXIX. 36. capitur a Messeniis , XXXIX. 49. in subterraneam cellam demittitur , 50. veneno tollitur , *ibid.* divini honores ei decreti , *ibid.* ab universo Achaico concilio sepelitur , *ibid.* comparatur Annibali & Scipioni , *ibid.*
- Philotas , præfectus præsidii Abydi , XXXVII. 12.
- Phocæam transmittit Romana classis , XXXVI. 45. seditio Phocææ , XXXVII. 9. Phocææ situs , 31. oppugnatur ab Æmilio Regillo , 32. diripitur , *ib.*
- Phocæensibus ager , quem ante bellum habebant , redditur , XXXVIII. 39.
- Phœnicus portus Erythrææ terræ , XXXVI. 45.
- Phricium oppidum prope Thermopylas , XXXVI. 13.
- Phrygia utraque donatur a Romanis Eumeni , XXXVIII. 56.
- Phrygius amnis , XXXVII. 37.
- Phthiotæ Achæi , ante saltum Thermopylarum in septentrionem versi , XXXVI. 15.
- Pieria , regio Macedoniæ , XXXIX. 26.
- Pieria , *aut melius fortasse* , Pitalia , urbs Thessaliæ , XXXVI. 14.
- Pietatis ædes in foro olitorio dedicatur ab M'. Acilio Glabrione , XL. 34.
- Pileati capite raso liberti , XXXVIII. 55.
- Pinnæ moenium , XXXVIII. 5.
- Piræus Athenarum , XXXVI. 42.
- Pisas Latina colonia deducta , XL. 43.
- Pisanus ager vastatur ab Apuanis Liguribus , XXXIX. 2.
- Pisaurum in Gallico agro colonia , XXXIX. 44.
- Pisidia , XXXVII. 54 , 56.
- Placentini legatos Romam mittunt , querentes inopiam colonorum , XXXVII. 46.
- Plagulæ , XXXIX. 6.
- L. Plautius Hypsæus creatur prætor , XXXVII. 47. sortitur Hispaniam citeriorem , 50.

- P**leuratus, Scerdilædi filius, maritima Ætoliae vastat, XXXVIII. 7.
- Plitendum**, oppidum, XXXVIII. 18.
- Plumæ accensæ odor & fumus immissus in cuniculum**, XXXVIII. 7.
- Pœtneum castellum**, XXXIX. 25.
- Pollentiæ Deæ signum in circo**, XXXIX. 7.
- Pollentia colonia deducta**, XXXIX. 44.
- Polybius scriptor**, XXXVI. 19. XXXIX. 52.
- Polyxenidas exsul Rhodius, præfectus classis Antiochi**, XXXVI. 41, 43. configit cum Romanis, 44. fugit in portum Ephesi, 45. incautum opprimit Pausistratum, XXXVII. 10, 11. insidiatur classi Romanæ, 13. vincitur a Romanis & Rhodiis, 30.
- Pontis in Tiberim pilæ a cenfore locatæ**, XL. 51. deinde post aliquot annos fornices, *ibid.*
- Ponticum mare**, XL. 21.
- Pontifex maximus a sacris recedere vetat flaminem**, XXXVII. 51.
- Pontificium jus**, XL. 29.
- M. Popilius Lænas, triumvir coloniae deducendæ**, XL. 43.
- P. Popilius Lænas, triumvir coloniae deducendæ**, *ib.*
- Populus de pace facienda consulitur**, XXXVII. 55.
- Porcia basilica**, XXXIX. 44.
- L. Porcius Licinus creatur consul**, XXXIX. 32.
- L. Porcius, L. F. Licinus, duumvir, dedicat ædem Veneris Erycinæ ad portam Collinam**, XL. 34.
- M. Porcius Cato, legatus consularis**, XXXVI. 17. ad Thermopylas jugum infessum ab Ætolis occupat, 18. nuntius victoriæ Romam mittitur, 21. est Scipionis Africani inimicus, XXXVIII. 54. de pecunia regis Antiochi orationem habet, *ib.* censuram petit, XXXIX. 40. Porcii Catonis laus, *ibid.* creatur censor, 41. ejus censuræ acta, 42, 43, 44.
- Poris Æneatum princeps**, XL. 4. ejus triste fatum, *ib.*
- Portæ quatuor castrorum**, XL. 27. nempe, extraordinaria porta eademque prætoria, *ibid.* decu-

308 INDEX RERUM.

- mana, eadem quaestoria, *ibid.* principalis dextra, principalis sinistra, *ibid.*
- Porticus, XL. 51.
- Porticus post navalia, *ibid.*
- Porticus ad fanum Herculis, *ibid.*
- Porticus Megalopoli, quam Lacedæmonii diruerant, refecta, XXXVIII. 34.
- Portoria instituta, XL. 51.
- Portus Achæorum, XXXVII. 9.
- Chiorum, XXXVI. 43.
- Corycus, *ibid.*
- Cyffus, *ibid.*
- Geræsticus, XXXVII. 27.
- Loryma, XXXVII. 17.
- Lunæ, XXXIX. 21.
- Megiste, XXXVII. 22.
- Phanæ, XXXVI. 43.
- Phœnicus, XXXVI. 45. XXXVII. 16.
- Pygela, XXXVII. 11.
- A. Postumius Albinus ædilis curulis ludos facit, XXXIX. 7. creatur prætor, 23. consul, XL. 35. ejus res gestæ in Liguribus, 41.
- L. Postumius Albinus creatur prætor, XL. 35. fortitur Hispaniam ulteriorem, *ibid.* ei prorogatur imperium, 44. ejus res gestæ, 47, 50.
- L. Postumius Tempstanus creatur prætor, XXXIX. 23. pastores in Apulia vias & pascua infesta habentes condemnat, 29. & reliquias Bacchanalium quaestionis exsequitur, 41.
- Sp. Postumius Albinus, creatur prætor, XXXVII. 47. fortitur urbanam & inter peregrinos, 50. consul, XXXIX. 6. ei Æbutius aperit flagitia quæ in Bacchanalibus patrarentur, 11. rem ad senatum defert, 14. ejus oratio super ea re ad populum, 15. 16. augur moritur, XL. 42.
- Sp. Postumius Albinus creatur prætor, XXXIX. 45.
- Potentia in Piceno agro, colonia, XXXIX. 44.
- Prætores rursus quatuor, sed semel, XL. 44.
- Priaticus campus, XXXVIII. 41.
- Priene, XXXVIII. 13.
- Prodigia, Ædes Apollinis Cajetæ de cœlo tacta, XL. 2.

INDEX RERUM. 509

Boves duo in Carinis per scalas perveniunt ad tegulas ædificii , XXXVI. 37.

Fastigia templorum a culminibus abrepta, XL. 2.

Ignes coelestes multifariam orti , adurunt complurium vestimenta . XXXIX. 22.

Mula peperit, XXXVII. 3.

Mulus tripes natus , XL. 2. 45.

Naves duæ fulmine istæ conflagrarunt , XXXVI. 37.

Pestilentia tanta , ut Libitina non sufficeret , XL. 19.

Semimas , XXXIX. 22.

Simulacrum Junonis Sospitæ Lanuvii lacrymavit , XL. 19.

Tempestas atrox signa ænea in Capitolio dejecit , XL. 2. forem ex æde Lunæ , quæ in Aventino est , raptam tulit , & in posticis partibus Cereris templi adfixit , *ibid.* signa in Circo maximo cum columnis quibus superstabant evertit , *ibid.* *Vide* 6 45.

Templum Junonis Lacinia de coelo tactum , XXXVII. 3.

Proërna , oppidum , XXXVI. 14.

Promontorium Calycadnus , XXXVIII. 38.

Corycum , XXXVII. 12 , 29.

Lecton , XXXVII. 37.

Minervæ , XL. 18.

Myonnesus , XXXVII. 27 , 29.

Sarpedon , XXXVIII. 38.

Proscenium ad ædem Apollinis , XL. 51.

Provincias aut sortiri , aut comparare inter se consules jussi , XXXVII. 1.

Prusiam ad bellum concitat Antiochus , XXXVII. 25. revocatur a Romanis ad consilia pacis , *ib.*

adversus Eumenem bellum gerit , XXXIX. 46.

Annibalem recipit , 51. & Romanis prodit , *ib.*

Psaltria quando primum addita epulis , XXXIX. 6.

Ptolemæus Epiphanes , rex Ægypti , legatos Romanam mittit , XXXVI. 4. pollicetur se cum copiis suis in Ætoliam venturum , *ib.* & XXXVII. 3.

Y iij

510 INDEX RERUM.

- L. Pupius ædilis, XXXIX. 39. creatur prætor, 45.
 Pygela, portus, XXXVII. 11.
 Pylæ, XXXVI. 15.
 Pyra, locus, ubi Hercules corpus mortale crematum, XXXVI. 30.
 Pyrgi, colonia, XXXVI. 3. ei negata vacatio rei navalis, *ibid.*
 Pyrrheum, locus in urbe Ambracia, XXXVIII. 5.
 Pyrrhi regis regia Ambraciæ, XXXVIII. 9.
 Pythagorici, auctore Valerio Antiæ, libri in Numæ sepulcro inventi, XL. 39.

Q

- Q**UADRIGÆ falcatae in bello, XXXVII. 40, 41.
 Quarta Hostilia, uxor C. Calpurnii Pisonis consulis, damnatur, quod maritum veneno sustulisset, ut privigno ejus, filio suo, locum adipiscendi consulatus daret, XL. 37.
 T. Quintilius Varus, legatus, XXXIX. 31.
 L. Quintius Crispinus creatur prætor, XXXIX. 6. ejus in Hispania res gestæ, 30. triumphat de Lusitanis & Celtiberis, 41. creatur triumvir coloniarum deducendarum causâ, 55.
 L. Quintius Flamininus movetur senatu, XXXIX. 42.
 T. Quintius Flamininus leniter increpat Diophanem Achæorum prætorem, XXXVI. 31. ejus oratio in concilio Achæorum, 32. it Naupactum, 34. ejus opem implorant Ætoli, *ibid.* creatur censor, XXXVII. 58. ejus censuræ acta, XXXVIII. 28. legatio ejus ad Prusiam fatalis Annibali, XXXIX. 51.

R

- R**EMULCO trahere naves, XXXVII. 24.
 Rex & civitas libera, naturâ inter se inimica, XXXVII. 54.
 Regi sacrificulo magistratum gerere non licuit, XL. 42.
 Reges socios omni honore augent Romani, XXXVII. 25.

INDEX RERUM. 511

- Rhodii in bello adversus Antiochum, mittunt classem auxilio Romanis, XXXVI. 45. XXXVII. 9. classis eorum opprimitur a Polyxenida, 10. 11. eorum luctus, ac deinde ira, 12. vincunt classem Antiochi, 23, 24. *Vide* & 30. oratio eorum in senatu contra Eumenem, 54. Lycia & Caria iis dantur, XXXVIII. 39. queruntur de clade Sinopensium, XL. 2.
- Rhoduntia cacumen montis *Ætæ*, XXXVI. 16.
- Rhoeteum oppidum, XXXVII. 9, 37. XXXVIII. 39.
- Rogatio de bello adversus Antiochum, XXXVI. 1. quot annos nati quemque magistratum petant, XL. 44.
- Romanorum gratus in bene meritos de sua republica animus, XXXVII. 25.
- modestia in prosperis rebus, XXXVII. 45.
- religionis cura, XL. 29.
- artes fraudulentæ, XL. 2, 20.
- crudelitas, XXXIX. 51.
- luxus, XXXIX. 6.
- Rubrum mare, XXXVI. 17.

S

- S**ACER ager apud Milesios, XXXVII. 39.
- Sacerdotes Bacchanalium comprehenduntur, XXXIX. 14.
- Sacrificia læta, XXXVI. 1.
- Sacrificium statum quotannis cum magna cæremonia fit *Æneæ*, conditori *Æneæ* oppidi, XL. 4.
- Sacrificulus Græcus in Etruriam Bacchanalia invehit, XXXIX. 8.
- Sagalassenus ager, XXXVIII. 15.
- Sagittarii Arabes, XXXVII. 40.
- Sagittarii equites, XXXVII. 38.
- Salius erat P. Cornelius Scipio Africanus, XXXVII. 33.
- Saluti dona vota a consule, XL. 37.
- Samæi, Cephalleniaë populus, dedunt se Romanis, XXXVIII. 28, 29.
- Sambucistriaë, XXXIX. 6.

Y iv

512 **INDEX RERUM.**

- Same, insula & urbs, XXXVI. 42. XXXVIII. 29.
 Samia terra, XXXVII. 10, 12, 13.
 Samos, *five* Samus, insula & urbs, XXXVII. 10.
 Sangarius fluvius, XXXVIII. 18.
 Sardes, XXXVII. 18.
 Sare, vicus Maronitarum, XXXVIII. 41.
 Sarissophori, milites Macedones, XXXVI. 18.
 Sarpedon, promontorium, XXXVIII. 38.
 Saturnia colonia civium Romanorum in agrum Ca-
 letranum deducta, XXXIX. 55.
 Scarpheæ, urbs Locridis, XXXVI. 19.
 C. Scribonius, præfectus socium, XL. 31.
 Scriptor a Livio memoratus Rutilus, XXXIX. 52.
 Scuta Gallorum, longa, parum lata, plana,
 XXXVIII. 21.
 Scyllæum, XXXVI. 42.
 Sejuges aurati in capitolio, a P. Cornelio positi,
 XXXVIII. 35.
 Seleucus, Antiochi filius, XXXVI. 7. in Æolide
 relinquitur a patre ad maritimas urbes continen-
 das, XXXVII. 8. recipit Phocæam, 11. Perga-
 num oppugnat, 18. eum ex Pergameno agro
 discedere cogit Diophanes, prætor Achæorum, 21.
 C. Sempronius Blæsus, ædilis, XXXIX. 7. crea-
 tur prætor, 32.
 C. Sempronius Rutilus, tribunus plebis M'. Aci-
 lio Glabrioni diem dicit, XXXVII. 57.
 M. Sempronius Tuditanus creatur prætor, XXXVII.
 47. sortitur Siciliam provinciam, 50. consul,
 XXXIX. 23. a Pisīs in Apuanos Ligures profi-
 ciscitur, eorumque agros vastat, 32. pontifex
 cooptatur, 46.
 P. Sempronius Blæsus, tribunus plebis, P. Corne-
 lio Scipioni triumphum petenti obstitit, XXXVI.
 39. auctoritate senatûs compellitur remittere in-
 tercessionem, 40.
 P. Sempronius Gracchus, tribunus plebis, diem
 dicit M'. Acilio Glabrioni, XXXVII. 57.
 P. Sempronius Longus creatur prætor, XXXIX. 31.
 Ti. Sempronius Gracchus, acer juvenis legatus
 mittitur ad Philippum, XXXVII. 7. ab eo co-

INDEX RERUM. 513

- miter accipitur, *ibid.* tribunus plebis auxilio est
 Scipioni Africano, ne causam dicat, XXXVIII.
 52. ei gratiæ actæ, quòd rempublicam privatis
 simultatibus potiore habuisset, *ibid.* ei nupta
 minor e duabus Africani filiabus, 57. ejusdem
 aliud decretum de L. Scipione Africani fratre,
 60. ejus oratio ad collegam triumpho M. Fulvii
 moram afferentem, XXXIX. 5. creatur triumvir
 coloniæ deducendæ, 55. prætor, Hispaniam ci-
 teriorem fortitur, XL. 35. capit Mundam &
 Certimam, urbes, 47. vincit Celtiberos, eos-
 que subigit, 48, 49, 50.
 Ti. Sempronius Rutilus, vitricus P. Æbutii, XXXIX.
 9. cupit pupillum initiari Bacchis, *ibid.*
 Senatores amplius quinque uno tempore abesse ab
 urbe Roma vetiti, XXXVI. 3.
 Senatusconsultum de rebus Asiæ, XXXVII. 56.
 in gratiam Ambracienfium, XXXVIII. 44.
 de Bacchanalibus, XXXIX. 18, 19.
 de exercitiis, 38.
 quo sublata comitia prætoris creandi, 39.
 in honorem Demetrii, 47.
 M. Servilius tribunus militum, XL. 27.
 Servorum magnus motus in Apulia, XXXIX. 29.
 Sestos, Hellef Ponti urbs, deditur Romanis,
 XXXVII. 9.
 Sibyllæ carmina de termino fatali imperii Romani,
 XXXVIII. 45.
 Cn. Sicinius petit præturam, XXXIX. 39. fit anno
 sequenti prætor, 45.
 Sida oppidum, XXXVII. 23.
 Signa ænea in Capitolio dejecta, & in circo ma-
 ximo cum columnis everfa, XL. 2.
 Silana, oppidum, XXXVI. 13.
 Similæ lucus, XXXIX. 12.
 Sinope, urbs Pontica, XXXVIII. 18.
 Sinus Ambracius, XXXVIII. 4.
 Bargylæticus, XXXVII. 17.
 Corinthiacus, XXXVIII. 7.
 . Maliacus, XXXVI. 11, 14.

- Pamphylus, XXXVII. 23.
 Telmessicus, XXXVII. 16.
 Sipontum colonia civium Romanorum, XXXIX. 22.
 Sipyhus, XXXVI. 43.
 Smirnaei, XXXVII. 16. laudati a senatu Romano,
 XXXVII. 54. donantur agro, XXXVIII. 39.
 Solis eclipsis, XXXVII. 4.
 Soli aram consecrat Philippus in monte Æmo,
 XL. 22.
 Soli, Ciliciæ urbs, XXXVII. 56.
 Sparta quondam sine muro, XXXIX. 37. Spartæ
 muri diruti, XXXVIII. 34.
 Spartana disciplina dura & horrida, XXXVIII. 17.
 Sperchius amnis, XXXVI. 14. XXXVII. 4.
 Statua Antiochi in Minervæ Itoniæ templo,
 XXXVI. 20.
 Statua aurata omnium in Italia prima Glabrioni
 posita, XL. 34.
 Statuæ tres in monumento Scipionum, XXXVIII. 56.
 C. Stertinus creatur prætor, XXXVIII. 35.
 Stobi Pœoniæ, XL. 21. haud procul Stobis novam
 urbem Perseida condit Philippus, XXXIX. 59.
 Stragulæ vestis pretiosæ usus quando primùm Romæ
 coeperit, XXXIX. 6.
 Stratagema Polyxenidæ, XXXVII. 28.
 Stratus, urbs Ætoliæ, XXXVI. 11. XXXVIII. 4.
 Stupra in Bacchanalibus per vim illata, adhibito
 cymbalorum & tympanorum pulsu, ne vox qui-
 ritantis exaudiri possit, XXXIX. 10.
 Stupra virorum inter se plura, quàm feminarum,
 XXXIX. 13.
 In Sueffetanis A. Terentius oppidum Corbionem
 expugnat, XXXIX. 41.
 Suffragii lationem impertiri, populi erat, non sena-
 tûs, XXXVIII. 36.
 Suifmontium, mons Liguriæ, XXXIX. 2. XL. 40.
 Sulpicia, gravis femina, socrus consulis Postumii,
 XXXIX. 11, 12, 13.
 L. Sulpicius, tribunus militum, XL. 27.
 Ser. Sulpicius Galba, ædilis curulis, XXXVIII. 35.

INDEX RERUM. 515

- prætor, 42. & XXXIX. 5. candidatus consu-
latûs, 32.
Supplicare coronati, & lauream in manu tenentes,
jubentur omnes duodecim annis majores, XL. 37.
Supplicatio ob res bene gestas adversus Antio-
chum, XXXVI. 21.
in triduum in omnibus compitis, XXXVIII. 36.
pro valetudine populi in triduum, XXXVIII.
44.
Supplicatio prodigiorum causâ, XXXIX. 56. XL. 2.
circa omnia pulvinaria in diem unum, XL.
19, 28.
in biduum, XL. 37.
Syleum, urbs, XXXVIII. 14.
Synnada, urbs, XXXVIII. 15.
Syri leves & servituti nati, XXXVI. 17. Gallis
stipendium pependere, XXXVIII. 16.

T

- T**ABÆ, urbs Pisidiæ, XXXVIII. 13.
Tabernæ quatuor in publicum emptæ, XXXIX. 44.
Tabernæ circum forum piscatorium, in privatum
venditæ, XL. 51.
Tabernacula in foro statuta, XXXIX. 46.
Tabula templo adfixa voti index, XL. 52.
Tabulæ priscae artis, Ambraciâ avectæ, XXXVIII. 9.
Talentum Atticum, XXXVIII. 24. *Vide* & 38.
Talentum Euboicum, XXXVII. 45. XXXVIII. 9.
Tanais, amnis, XXXVIII. 18.
Taurasinorum ager, XL. 38.
Taurilia ludi per biduum facti religionis causâ,
XXXIX. 22.
Omni cis Taurum montem possessione Asiæ cedere
Antiochus jubetur, XXXVII. 35-55. XXXVIII. 58.
Taurus flumen, XXXVIII. 15.
Testofagi populi occupant mediterranea Asiæ,
XXXVIII. 16. iis Romani bellum inferunt, *ibid.*
eosque vincunt, 24 & *seqq.*
Tegea, urbs, XXXVIII. 34.
Telmessus sinus, XXXVII. 16.

516 INDEX RERUM.

Telmissum castra, XXXVII. 56.

Telmissus, *ibid.*

Tempe Thessalica, XXXVI. 10. XXXIX. 24.

Tempestas fœda obruit Bastarnas, XL. 58.

Tempestas atrox multis sacris profanisque locis stragem facit, XL. 2.

Tempestas prætorum comitia dirimit, XL. 59.

Templum Apollinis Zeryntii, XXXVIII. 41.

Bendidium, *ibid.*

Cereri, XL. 3.

Jovis Acræi, XXXVIII. 2.

Minervæ Itonæ, XXXVI. 20.

Tempyrorum angustia, XXXVIII. 41.

Tenus, insula & urbs, XXXVI. 21.

A. Terentius Varro, ad custodiendum iter legatorum Ætolorum missus, XXXVII. 49. creatur prætor, XXXIX. 32. ejus res gestæ in Hispania, 41. & 56. *Vid.* & XL. 2. ovans urbem ingreditur, 16.

C. Terentius Istra, creatur prætor, XXXIX. 56. triumvir coloniae Graviscae deducendæ, XL. 29.

L. Terentius Massiliota, creatur prætor, XXXVIII. 42. trib. mil. XL. 35.

Q. Terentius Culleo prætor, XXXVIII. 42, 55. petit consulatum, frustra, XXXIX. 32.

Termessus, urbs, XXXVIII. 15.

Termessenses oppugnant arcem Iliondenium, XXXVIII. 15. mutantur, *ibid.*

Terræ motus, XL. 58.

Testudini assimilata Peloponnesus, XXXVI. 32.

Tetradrachmum, XXXVII. 46.

Tetraphylia, urbs Athamaniae, XXXVIII. 1. ibi custodia regiae pecuniae, *ibid.* Tetraphyliâ expelluntur Macedones, *ibid.*

Teus, *sive* Teos. insula & oppidum, XXXVII. 27. Teii, XXXVII. 12. oratores mittunt ad Romanos, XXXVII. 28. facturos se imperata pollicentur, *ibid.*

Thabusion castellum, XXXVIII. 14.

Thaumacos capiunt Romani, XXXVI. 14.

Theatrum & proscenium ad Apollinis, XL. 51.

Thebæ Phthiæ, XXXIX. 25. maritimum emporium, *ibid.*

INDEX RERUM. 517

- Thebes campus nobilitatus carmine Homeri ,
XXXVII. 19.
- Theium , oppidum Athamanïæ , XXXVIII. 1.
- Theoxena sibi cum marito & liberis sororis suisque
necem affert , XL. 4.
- Thermopylarum descriptio , XXXVI. 15. Antiochus
victus a Romanis ad Thermopylas , 18.
- Thesaurus publicus Messenæ sub terra saxo quadrato
septus , quo Philopoemen victus demittitur ,
XXXIX. 50.
- Thessalorum concilium Larissæ , XXXVI. 8. impu-
gnantur ab Antiocho , 9, 10. eorum querelæ de
urbibus suis a Philippo possessis , XXXIX. 24, 25.
- Thessalonica urbs , XXXIX. 27. XL. 4.
- Thespienses , XXXVI. 21. eorum emporium Creu-
sa , *ibid.*
- Theudoria , urbs Athamanïæ , XXXVIII. 1. Theu-
doriâ expelluntur Macedones , *ibid.*
- Thoantem Ætolum sibi dedi postulant Romani ,
XXXVII. 45. XXXVIII. 38.
- Thracæ invadunt Manlii exercitum , & prædæ partem
abigunt , XXXVIII. 40, 46, 49. XXXIX. 1. cur
minus infesti fuerint Scipioni , XXXVIII. 41.
- Thrausi , gens Thracum , XXXVIII. 41.
- Thyatira oppidum , XXXVIII. 8, 21, 34. se dedit
Romanis , 44.
- Thymbris , fluvius Bithyniæ , XXXVIII. 18.
- Thyrium , *sive* Thyreum , oppidum Acarnaniæ ,
XXXVI. 11, 12. & XXXVIII. 9.
- Thyrsis quidam Stuberæus , intercludit Demetrio
spiritum , XL. 24.
- Tiberis exundatio , XXXVIII. 28.
- Tichius cacumen montis Cææ , XXXVI. 16, 17.
- Timasocrates Rhodius , XXXVII. 14.
- Timon præponitur ab Antiocho Lydiæ , XXXVII. 44.
- M. Titinius Curvus , prætor , XL. 59.
- Titium atrium in Lautumiis , XXXIX. 44.
- Toga candida , XXXIX. 39.
- Toletum , urbs parva , sed loco munita , XXXIX. 30.
- Tolistoboi Gallii in Asia , XXXVIII. 15. quonam
modo eas ceperint sedes , 16. iis Romani bellum

518 INDEX RERUM.

- inferunt, *ibid.* & *seqq.* fugiunt in Olympum montem, 18, 19. vincuntur, 20 & *seqq.*
- Torques aureos mille quadringentos septuaginta transtulit P. Cornelius Scipio, XXXVI. 40.
- Tralles, *sive* Tralli, Illyriorum genus, XXXVII. 40.
- Tralles, urbs Asiæ, dedit se Romanis, XXXVII. 45.
- Tribuni æternis imperabant, XL. 41.
- Tribus Æmilia, XXXVIII. 36.
Cornelia, *ibid.*
- Tricca, urbs, XXXVI. 13. XXXIX. 25.
- Tripolitanus ager, XXXVI. 10.
- Tripudia Gallorum proelium ineuntium, XXXVIII. 17.
- Triremes, XXXVI. 22.
- Triumphum petens, quum sine magistratu res gessisset L. Manlius, ovationem impetrat, XXXIX. 29.
- Triumphus, nullo bello gesto, XL. 38.
- Triumviri capitales, XXXIX. 14.
- Triumviri Epulones, XL. 42.
- Trocmi Galli occupant Hellepontioram, XXXVIII. 16.
- M. Tuccius creatur prætor, XXXVI. 45. ei in Bruttis & Apulia prorogatum imperium, XXXVII. 50. XXXVIII. 36. creatur triumvir coloniarum deducendarum, XXXIX. 22.
- Turres impositæ tergo elephantorum, XXXVIII. 40.
- Turrus, regulus omnium Hispanorum potentissimus, XL. 49. ejus duo filii cum filia in potestatem veniunt Romanorum, *ib.* sequitur Romanos, fortisque ac fidei operâ rem Romanam adjuvat, *ibid.*
- Tyndarium, XXXVI. 2.
- Tyrrheum, oppidum, XXXVIII. 9.
- Tyscos, vicus, XXXVIII. 18.

V

- V**ACATIO rei navalis coloniis maritimis negata, XXXVI. 3.
- C. Valerius, flamen Dialis, XXXIX. 30. creatur prætor, 45.
- C. Valerius Lavinius prætor, XL. 44.
- C. Valerius Lavini filius, XXXVIII. 9.

INDEX RERUM. 519

- C. Valerius Tappo, tribunus plebis, XXXVIII. 36.
 L. Valerius Flaccus, legatus consularis sub M'. Acilio consule, rem gerit ad Thermopylas, XXXVI. 17, 19. fit censor, XXXIX. 40. ejus censuræ acta, 42, 44. princeps senatûs quum censor esset lectus, 52. pontifex moritur, XL. 42.
 L. Valerius C. filius Tappo creatur triumvir coloniarum deducendæ, XXXVII. 46.
 L. Valerius P. filius Flaccus creatur triumvir coloniarum deducendæ, *ibid.*
 M. Valerius Messalla creatur consul, XXXVIII. 35.
 M. Valerius legatus Æmilii Paulli in bello adversus Ligures, XL. 27.
 Valeudinis ergo supplicatio facta, XL. 37.
 Vasa ænea & argentea gallica, XXXVI. 40.
 Vasorum aureorum & argenteorum ingens numerus Asiatico triumpho traductorum, XXXVII. 59.
 Vastetani, XXXVII. 46.
 Vates Græcus Bacchanalia in Etruriam invehit, XXXIX. 8.
 Vestigal annuum in opera publica censoribus decretum, XL. 46.
 Vestigalia summis pretiis locata, XXXIX. 44. multa instituta, XL. 51.
 Venatio leonum & pantherarum data Romæ ab M. Fulvio, XXXIX. 22.
 Veneficia, deque iis quæstiones, XXXIX. 8, 38, 41. veneficorum ad duo millia damnata, *ibid.*
Vide & XL. 37.
 Veneni poculum Demetrio Philippi filio datum, XL. 24.
 Veneris ædes, XL. 34.
 Ver procellosum, XL. 2.
 Vestes stragulæ pretiosæ ex Asia Romam advectæ, XXXIX. 6.
 Via Æmilia a M. Æmilio Lepido munita, XXXIX. 2. a C. Flamínio consule perducta a Bononia ad Arretium, *ib.* per Formianum montem, 44.
 Victimarius, XL. 29.
 Vigiliæ nocturnæ per urbem minoribus magistratibus mandatæ, XXXIX. 14.

520 INDEX RERUM.

- L. Villius, tribunus plebis, legem annariam fert, XL. 44. inde cognomen familiæ inditum, ut Annales appellarentur, *ibid.*
 Virorum inter sese plura stupra in Bacchanalibus, quàm feminarum, XXXIX. 13.
 Virgines decem, & decem ingenui pueri, patrimi omnes matrimique, ad sacrificium adhibiti, XXXVII. 3.
 Virginem Chalcidensem in medio ardore belli ducit uxorem Antiochus, XXXVI. 11.
 Voti, quo consul ludos magnos Jovi vovet, formula, XXXVI. 2.
 Ad Votum inconsulto senatu conceptum pecunia de publico negatur, XXXVI. 36.
 Urbes captæ diripi solent, non ditiæ, XXXVII. 32.
 Urbes Orbis terrarum maximæ Roma & Carthago, XXXVIII. 50.
 Urbicua, oppidum Hispaniæ, capitur a Q. Fulvio Flacco, XL. 16.
 Vulcani area, XXXIX. 46. XL. 19.

X

- X**YCHUS ordinem facinoris, quo Demetrius circumventus fuerat, aperit Philippo, XL. 55.
 Xylene Come, XXXVIII. 15.
 Xyniæ oppidum, XXXIX. 26.

Z

- Z**ENO præfectus Philippi, cæditur ab Athamanibus, XXXVIII. 1, 2.
 Zerynthii Apollinis templum, XXXVIII. 41.
 Zeuxis, præfectus Antiochi, præest mediæ aciei in pugna adversus Romanos, XXXVI. 40. legatus mittitur ad Scipionem, 45. ejus oratio de pace, *ib.*
 Zyboea devictus a Nicomede, XXXVIII. 16.

F I N I S.

